

**T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI**

**TÜRK PARLAMENTO TARİHİNDE
MECLİS SORUŞTURMASI VE
UYGULAMADAKİ ETKİNLİĞİ
(1982-2017)**

DOKTORA TEZİ

Hilmi Can TURAN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Rıdvan AKIN

EYLÜL 2018

**T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI**

**TÜRK PARLAMENTO TARİHİNDE
MECLİS SORUŞTURMASI VE
UYGULAMADAKİ ETKİNLİĞİ
(1982-2017)**

DOKTORA TEZİ

Hilmi Can TURAN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Rıdvan AKIN

EYLÜL 2018

ÖNSÖZ

Meclis soruşturmasının 1982 Anayasası döneminin belki de son kez gündeme geldiği ve geleceği 2013 yılının sonlarında doktora yeterlilik sınavına çalışıyor aynı zamanda doktora tez konusu araştırıyordum. Yeterlilik sınavını başarıyla tamaladıktan sonra, meclis soruşturması konusu da ülke kamuoyunda son derece gündeme gelmişti. Akademik camiada ise; yürütmenin denetlenmesinde en önemli anayasal yol olan meclis soruşturmasının âtil bir müessese haline geldiği, etkinliğinin çok zayıfladığı konuşuluyordu. Bu tartışmalar eşliğinde meclis soruşturmasına ilgi duymam, doktora tezimin konusunu şekillendirmiş, ilgili literatürü taramam ile de özellikle meclis soruşturması uygulamasının üzerinde durmamı gerektirmişti. Tez yazımı esnasında 2017 Anayasa değişikliğinin olmasıyla, Türkiye hükümet sistemini değiştirmiş, meclis soruşturması yolunun hukuki rejiminde de yeni düzenlemeler yapmıştı. Böylelikle meclis soruşturmasının hukuki rejimi ile alakalı ileride yeni bir anayasa değişikliği olmaması durumunda, 1982-2017 dönemi son derece özel bir dönem haline gelip tezin sınırlarını oluşturmuştur.

Tezimin ilk iki yılında danışmanlığımı üstlenen, öneri ve eleştirileri ile de tezime yapmış olduğu katkılardan dolayı hocam Prof. Dr. Necmi Yüzbaşıoğlu'na, doktora ders aşamasında öğrencisi olduğum, ders aşamasından doktora sürecinin sonuna kadar kendisinden birçok şey öğrendiğim, yapmış olduğu katkı ve tavsiyeleri ile tezimin olgunlaşmasını sağlayan, son iki yıldır tez danışmanlığımı üstlenen kıymetli hocam Prof. Dr. Rıdvan Akın'a teşekkür ederim.

Ayrıca bana akademisyenlik için “baba mesleği” dememe vesile olan, “ilim sabır işidir” düsturuyla, beni her zaman faydalı ilim ile meşgul olmaya teşvik eden, çocukluğumdan, günümüze kadar kendilerini her zaman yorulmadan çalıştıklarına şahit olduğum ve çalışmalarından ilham aldığım babam Prof. Dr. Refik Turan ve annem Prof. Dr. Fatma Ahsen Turan'a, evlendiğimiz andan itibaren bugüne kadar doktora eğitimimin her türlü zahmetli aşamasına sabreden, doktora sürecinin bir sonucu tüm ertelenmişliklere en ufak bir şikayette bulunmayan ve en çıkmaz anlarda beni teselli ederek bana umut veren hayat arkadaşım Duygu Turan'a, 2018 yılını, doktora savunmasından altı ay önce ailemize katılarak çoktan anlamlandıran kızım İlbelge Umay Turan'a teşekkür ederim.

Ayrıca doktora tez aşamasında sekiz ay süresince vermiş olduğu araştırma bursu desteği için TÜBİTAK'a teşekkür ederim.¹

Hilmi Can TURAN

Eylül 2018- Ankara

¹ TÜBİTAK 2214/A Programı, doktora sırası araştırma bursundan yararlanılmıştır.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	viii
ŞEKİL LİSTESİ	ix
TABLO LİSTESİ	x
RESUME	xi
ABSTRACT	xiii
ÖZET	xiv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: HÜKÜMETİ DENETİM YOLLARI VE MECLİS SORUŞTURMASI KAVRAMI	7
1.1. Genel Olarak Hükümetin Denetlenmesi Yolları	7
1.1.1. Hükümeti Denetim Yollarının Amacı	10
1.1.1.1. Hukuk Devleti İlkesini Destelemek	11
1.1.1.2. Kuvvetler Ayrılığı İlkesini Desteklemek	14
1.2. Meclis Soruşturması.....	17
1.2.1. Meclis Soruşturması Kavramı	17
1.2.2. Meclis Soruşturmasının Tarihi ve Gelişimi	17
1.3. Hükümet Modellerine göre Meclis Soruşturması	20
1.3.1. Parlamenter Sistemde Meclis Soruşturması	20
1.3.2. Başkanlık Sisteminde Meclis Soruşturması.....	22
1.3.2.1. Impeachment (ABD) ve Meclis Soruşturmasının Karşılaştırılması	25
1.4. Yürütmenin Sorumluluğu – Meclis Soruşturması İlişkisi.....	28
1.4.1. Bakanların Sorumluluğu	28
1.4.1.1. Bakanların Siyasi Sorumluluğu ve Meclis Soruşturması.....	29
1.4.1.2. Bakanların Hukuki Sorumluluğu ve Meclis Soruşturması	31
1.4.1.3. Bakanları Cezai Sorumluluğu ve Meclis Soruşturması	32
1.5. Türk Anayasalarında Meclis Soruşturması	35
1.5.1. 1876 Kanun-i Esasi Döneminde	35
1.5.2. 1921 Anayasası Döneminde	39
1.5.3. 1924 Anayasası Döneminde	40
1.5.4. 1961 Anayasası Döneminde	44
1.6. 1982 Anayasası Dönemi’nde Türkiye Büyük Millet Meclisinin Bilgi Edinme ve Denetim Yolları	49
1.6.1 Soru	49
1.6.2. Genel Görüşme	53
1.6.3. Meclis Araştırması	55
1.6.4. Gensoru	58
1.6.5. Meclis Soruşturmasının Diğer Bilgi Edinme ve Denetim Yolları ile Karşılaştırılması	63
2. BÖLÜM: MECLİS SORUŞTURMASININ HUKUKİ REJİMİ	69
2.1. Meclis Soruşturmasının 1982 Anayasasına Göre Uygulanışı ve Aşamaları.....	69
2.1.1. Meclis Soruşturmasının Hukuki Niteliği	69
2.1.2. Meclis Soruşturmasının Mevzuattaki Yeri	71
2.1.2.1. Meclis Soruşturmasının 1982 Anayasası’nda Düzenlenişi.....	71

2.1.2.2. Meclis Soruşturmasının TBMM İçtüzüğü'nde Düzenlenişi	72
2.1.3. Meclis Soruşturmasında İlgililer.....	73
2.2. Meclis Soruşturmasının Aşamaları	76
2.2.1. Önerge Evresi	78
2.2.1.1. Önergenin Hazırlanması	78
2.2.1.2. Önergenin İçeriği	82
2.2.1.3. Önergenin Meclis Başkanlığına Verilmesi	84
2.2.1.3.1. Meclis Başkanlığı'nın Soruşturma Önergesi Üzerinde Yetkisi	86
2.2.1.3.2. Daha Önce Reddedilmiş Meclis Soruşturma Önergesi ile Aynı İçeriğe Sahip Yeni Bir Soruşturma Önergesi Karşısında Meclis Başkanlığının Yetkisi.....	87
2.2.1.4. Soruşturma Önergesinin Meclis Genel Kurulunda İlk Oylanması	89
2.2.1.5. Meclis Soruşturma Önergesinde İmzaların Geri Çekilmesi	92
2.2.2. Komisyon Evresi	94
2.2.2.1. Komisyonun Kuruluşu	94
2.2.2.1.1. Meclis Soruşturma Komisyonuna Üyelik Yeterliliği.....	96
2.2.2.1.2. Meclis Soruşturması Komisyon Üyeliği Seçimi	98
2.2.2.1.3. Bir Siyasi Partinin Kendi Partisine Mensup Olmayan Bir Milletvekilini Komisyon Üyeliğine Aday Göstermesi	100
2.2.2.1.4. Bir Siyasi Partinin Komisyon Üyeliğine Eksik Sayıda Aday Göstermesi veya Hiçbir Aday Göstermemesi	100
2.2.2.1.5. Bağımsız Milletvekillerinin Komisyon Üyeliğine Aday Gösterilmesi	103
2.2.2.2. Komisyonun Göreve Başlaması ve Süre.....	103
2.2.2.2.1. Soruşturma Komisyonunun Görev Süresi.....	103
2.2.2.2.1.1. Soruşturma Komisyonunun Süresinde Görevini Bitirememesi	107
2.2.2.2.2. Toplantı Yeter Sayısı.....	108
2.2.2.2.3. Komisyon Üyelerinin Tarafsızlığı.....	108
2.2.2.2.4. Komisyon Üyelerinin Üyelikten Çekilmesi	109
2.2.2.2.5. Komisyon Çalışmalarının Gizliliği	111
2.2.2.3. Komisyonun Görev ve Yetkileri	111
2.2.2.3.1. Meclis Soruşturma Komisyonu ve Koruma Tedbirleri	112
2.2.2.3.2. Meclis Soruşturma Komisyonu Raporunda Usul.....	114
2.2.2.3.3. Meclis Soruşturma Komisyonu Raporu	115
2.2.2.3.4. TBMM Genel Kurul Evresi.....	116
2.2.2.3.4.1. Soruşturma Komisyonu Raporunun Dağıtılması.....	116
2.2.2.3.4.2. Meclis Soruşturma Komisyonu Raporunun Meclis Genel Kurulunda Görüşülmesi.....	117
2.2.2.3.4.2.1. Soruşturma Komisyonu Raporunun “Yüce Divan’a Sevk” Yönünde Olması Durumu	117
2.2.2.3.4.2.2. Soruşturma Komisyonu Raporunun “Yüce Divan’a Sevk Etmeme” Yönünde Olması Durumu	119
2.2.2.3.4.3. Meclis Soruşturma Komisyonu Raporunun Meclis Genel Kurulunda Oylamasında Usul ve Süre	121
2.2.2.3.4.4. TBMM Genel Kurulunda Birden Fazla Kişinin Yüce Divan’a Sevk Oylamasının Aynı Anda Yapılması	123
2.2.2.3.4.5. Meclis Soruşturmasının Sona Ermesi.....	125

2.2.2.3.4.6. Yüce Divan’a Sevk Kararının Niteliği	127
2.2.2.3.4.7. Yüce Divan’a Sevk Kararının Resmî Gazetede Yayımlanması	128
2.2.2.3.4.8. Yüce Divan’a Sevk Kararının Sonuçları	129
2.2.2.3.4.9. Yüce Divan’a Sevk Etmeme Kararının Sonuçları.....	130
2.2.2.3.4.10. Başbakanın Yüce Divan’a Sevki Halinde Hükümetin Akıbeti.....	131
3. BÖLÜM: MECLİS SORUŞTURMASI SONUCU YÜCE DİVAN EVRESİ.....	132
3.1. Yüce Divan Sıfatıyla Anayasa Mahkemesi.....	132
3.1.1. Yüce Divan’ın Oluşumu	135
3.1.1.1. Yüce Divan Üyelerinin Seçimi	135
3.1.1.2. Yüce Divan Üyelerinin Nitelikleri.....	139
3.1.2. Yüce Divan’ın Görev ve Yetkileri.....	140
3.1.2.1. Yüce Divan’ın Kişi Bakımından Yetkisi	140
3.1.2.2. Anayasa 148’de sayılmayan, Suça iştirak Edenler Bakımından Yüce Divan’ın Yetkisi	141
3.1.2.3. Suç Bakımından Yüce Divan’ın Yetkisi.....	143
3.1.2.4. Yer Bakımından Yüce Divan’ın Yetkisi.....	144
3.1.2.5. Yüce Divan’a Sevk Kararının Meclise İadesi.....	145
3.1.3. Yüce Divan’da Uygulanacak Olan Usul.....	146
3.1.3.1. Davanın Yüce Divan’ın Önüne Gelişi	147
3.1.3.2. Yüce Divan’da Duruşma.....	149
3.1.3.3. Yüce Divan Yargılaması’nda Oylama	150
3.1.4. Yüce Divan’ın Verebileceği Kararlar	150
3.1.5. Yüce Divan Kararının Yazılması ve Yayımlanması	151
3.1.5. 1982 Anayasası Döneminde Yüce Divan Yargılamaları.....	152
3.1.6. Yüce Divan Karar’ına Karşı Yeniden İnceleme	158
4. BÖLÜM: MECLİS SORUŞTURMASININ ETKİNLİĞİ SORUNU ve UYGULANMASI ÜZERİNE DEĞERLENDİRME.....	160
4.1. 1982’den Günümüze Meclis Soruşturma Önergeleri ve Etkinliği.....	160
4.1.1. 17. Yasama Dönemi	161
4.1.2. 18. Yasama Dönemi	162
4.1.3. 19. Yasama Dönemi	163
4.1.4. 20. Yasama Dönemi	164
4.1.5. 21. Yasama Dönemi	165
4.1.6. 22. Yasama Dönemi	165
4.1.7. 23. Yasama Dönemi	166
4.1.8. 24. Yasama Dönemi	167
4.1.9. 25. Yasama Dönemi	167
4.2. Eski ve Mevcut Başbakan ve Bakanlara Karşı Verilen Meclis Soruşturmalarının Etkinliği.....	167
4.3. Meclis Soruşturmasının Yüce Divan’a Sevk Bakımından Etkinliği.....	168
4.4. Yüce Divan Kararlarının İstatistiği	170
4.4.1. Hapis Cezası	171
4.4.2. Davanın Kesin Hükme Bağlanması’nın Ertelenmesi.....	172
4.4.3. Beraat.....	172
4.5. 1982-2017 Hükümet Dönemlerine Göre Meclis Soruşturması İstatistiği.....	173
4.6. 1982-2017 Arasında Koalisyon ve Tek Başına İktidar Dönemlerine göre Meclis Soruşturması İstatistiği	176

4.7. Meclis Soruşturması ve İhlali İddia Edilen Türk Ceza Kanunu Maddelerinin İstatistiği	177
4.8. Meclis Soruşturmasının Etkinliği Sorunu	180
4.8.1. Meclis Soruşturmasının Teorik Açıdan Etkinliği	181
4.8.2. Meclis Soruşturmasının Siyasi Bakımdan Etkinliği	183
4.8.3. Meclis Soruşturmasının Cezai Bakımdan Etkinliği	185
5. BÖLÜM: TARTIŞMA ve SONUÇ	187
5.1. Meclis Soruşturması Usulüne İlişkin Tartışma	187
5.1.1. Meclis Soruşturmasının Usulüne İlişkin Tartışma	187
5.1.2. Komisyon Aşamasında Soruşturma Yetkisine İlişkin Tartışma	188
5.1.3. Sürelere İlişkin Tartışma	189
5.1.3.1. Öngörüşmede Önerenin Kabul Edilmesinden Meclis Soruşturması Komisyonu Kura Seçimine Kadar Geçen Süreye İlişkin Tartışma	191
5.1.3.2. Komisyon Görev Süresine İlişkin Tartışma	192
5.1.4. Komisyon Üyelerinin Tespitine ve Üyelikten Çekilmeye İlişkin Tartışma	194
5.1.5. Meclis Soruşturma Dosyalarının Bir Sonraki Yasama Dönemine Devri Hususunda Tartışma	196
5.1.6. Önergede İmza Sayısına İlişkin Tartışma	200
5.1.7. Komisyon ve Karar Nisabına İlişkin Tartışma	201
5.2. Seçim Sistemleri, Siyasi Parti Yapıları ve Meclis Soruşturmasına İlişkin Tartışma	202
5.2.1. Siyasi Parti Yapısı ve Meclis Soruşturması	202
5.2.2. Seçim Sistemleri ve Meclis Soruşturması	206
5.2.3. Kuvvetler Ayrılığına İlişkin Tartışma	209
5.3. Yüce Divan Sistemi ve Meclis Soruşturmasına İlişkin Tartışma	212
5.3.1. Yetkili Mahkemeye İlişkin Tartışma	212
5.3.2. Yüce Divan Üyelerinin Niteliklerine İlişkin Tartışma	213
5.3.3. Yüce Divan Üyelerinin Seçim Şekline İlişkin Tartışma	214
5.3.4. Yüce Divan'da İddia Makamına İlişkin Tartışma	215
SONUÇ	217
KAYNAKÇA	224
EKLER	236
EK-1: 17. Yasama Dönemi Meclis Soruşturması Önergeleri Özet Tablosu	237
EK-2: 18. Yasama Dönemi Meclis Soruşturması Önergeleri Özet Tablosu	239
EK-3: 19. Yasama Dönemi Meclis Soruşturması Önergeleri Özet Tablosu	240
EK-4: 20. Yasama Dönemi Meclis Soruşturması Önergeleri Özet Tablosu	245
EK-5: 21. Yasama Dönemi Meclis Soruşturması Önergeleri Özet Tablosu	255
EK-6: 22. Yasama Dönemi Meclis Soruşturma Önergeleri Özet Tablosu	256
EK-7: 23. Yasama Dönemi Meclis Soruşturması Önergeleri Özet Tablosu	260
EK-8: 24. Yasama Dönemi Meclis Soruşturması Önergeleri Özet Tablosu	261
EK-9: 1982 Anayasası Döneminde Hakkında Meclis Soruşturması Önergeleri Verilen Başbakan ve Bakanlar	266
EK-10: Meclis Soruşturma Komisyonları Üye Seçimi, Üye Değişimi, Komisyon Rapor Sonucu Özet Tablosu	268
EK-11: Meclis Soruşturması Komisyonları Ek Süre Kullanma Durumu (1982-2017)	324
EK-12: Birden Fazla Yasama Döneminde İki Kere Kurulan Meclis Soruşturması Komisyonları (1982-2017)	327

EK-13: Meclis Soruşturması Sonucu Yüce Divan’a Sevk Oylamaları (1982-2017)	328
EK-14: Meclis Soruşturması Komisyonları Siyasi Parti Üye Dağılımları (1982-2017).....	331
EK-15: İlgili Raporda Yüce Divan’a Sevk Kararı Görüşünü Sunan Meclis Soruşturma Komisyonları Listesi (1982-2017).....	335
EK-16: İlgili Raporda Yüce Divan’a Sevk Etmeme Görüşünü Sunan Meclis Soruşturma Komisyonları Listesi (1982-2017).....	336
EK-17: Yüce Divan’a Sevk ile Sonuçlanan Meclis Soruşturmaları Listesi (1982-2017).....	338
EK-18: Öngörüşmede Önergenin Kabul Edilmesi İle Soruşturma Komisyonunun Göreve Başlaması Arasında Geçen Süreler.....	339
ÖZGEÇMİŞ.....	341

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m	: Adı geçen makale
A.Ü	: Ankara Üniversitesi
A.Ü.S.B.F.D	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
ABD	: Ana Bilim Dalı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AYM	: Anayasa Mahkemesi
AYMK	: 62... sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun
bk.	: Bakınız
C.	: Cilt
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
D. Tezi	: Doktora Tezi
E.	: Esas
E.T.	: Erişim Tarihi
G.S.Ü	: Galatasaray Üniversitesi
HSK	: Hakimler ve Savcılar Kurulu
HSYK	: Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
K.	: Karar
md.	: Madde
No	: Numara
R.G.	: Resmî Gazete
s.	: sayfa
S.B.E.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
T.B.B.D	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBMM T.D.	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
Vd.	: Ve diğerleri
Y.L. Tezi	: Yüksek Lisans Tezi

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No
Şekil 1.1 : 1876 Kanûn-i Esâsî döneminde meclis soruşturması.....	39
Şekil 1.2 : 1961 Anayasası döneminde meclis soruşturması.....	48
Şekil 2.1 : 1982 Anayasası döneminde meclis soruşturmasının aşamaları	78
Şekil 2.2 : TBMM Tutanak Dergisi'nde meclis soruşturması önergesi örneği/ ilk sayfa	81
Şekil 4.1 : Meclis soruşturması önergeleri (1982-2017)	160
Şekil 4.2 : Meclis soruşturması – Yüce Divan'a sevk oranı.....	169
Şekil 4.3 : Komisyon aşamasına geçen meclis soruşturmaları – Yüce Divana sevk oranı	169
Şekil 4.4 : Meclis soruşturması sonucu Yüce Divan yargılamalarında hükümler...	171
Şekil 5.1 : Meclis soruşturma komisyonunun göreve başlaması	193

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 1.1 : Meclis soruşturmasının tarihte ortaya çıkışı	19
Tablo 1.2 : Bilgi edinme ve denetleme yollarının usul bakımından karşılaştırılması	65
Tablo 1.3 : Meclis soruşturması ve gensoru sonucu doğan yaptırımların karşılaştırılması	67
Tablo 2.1 : 1982’den günümüze kabul edilen meclis soruşturma önergeleri.....	90
Tablo 2.2 : TBMM genel kurulunda oylama yapılmadan sonlanan meclis soruşturmaları.....	120
Tablo 2.3 : Meclis soruşturması komisyon aşamasına geçen önergelerin yüce divan sevk oylaması sonuçları	125
Tablo 3.1 : Anayasa mahkemesi üyelerinin atanması (2010 öncesi)	136
Tablo 3.2 : Anayasa mahkemesi üyelerinin atanması (2010- 2017).....	137
Tablo 3.3 : Anayasa mahkemesi üyelerinin atanması (2017 ve sonrası)	138
Tablo 3.4 : Meclis soruşturması sonucunda yapılan Yüce Divan yargılamaları ve sonuçları	152
Tablo 4.1 : 1982’den 2017’ye meclis soruşturması özet tablosu	161
Tablo 4.2 : Meclis soruşturması önergeleri ve Yüce Divan’a sevk özet tablosu ...	170
Tablo 4.3 : Hükümet dönemlerine göre meclis soruşturmaları özet tablosu.....	173
Tablo 4.4 : Meclis soruşturmalarına konu olan suçlar (735 sayılı TCK dönemi)	179
Tablo 4.5 : Meclis soruşturmasına konu olan suçlar (5237 sayılı TCK dönemi)...	180
Tablo 4.6 : Impeachment yolunu etkileyen koşullar	181
Tablo 5.1 : Meclis Soruşturması Aşamalarında Süreler.....	190
Tablo 5.2 : Bir sonraki yasama dönemine devreden meclis soruşturmaları özet tablosu	197
Tablo 5.3 : Türk parlamento tarihinde seçim sistemleri.....	207
Tablo 5.4 : Yüce Divan üyeleri (2017 Anayasa Değişikliğinden Sonra).....	214
Tablo 5.5 : Meclis soruşturmasında imza ve kabul yeter sayıları- 2017 öncesi ve sonrasının karşılaştırılması	220

RESUME

Dans la Constitution de 1982 les méthodes de “ question, de discussion générale, de motion de censure, de l’Enquête de l’Assemblée Nationale, de l’examen de celle-ci sont organisées en tant qu’institutions de l’obtention de l’information et de contrôle de la Grande Assemblée Nationale de Turquie (La GANT) sur le Conseil des Ministres. Que ce soit les méthodes de contrôle du Gouvernement, il est très important que ces méthodes se trouvent dans la législation, ainsi que leur applicabilité et leur efficacité. Il n’est pas possible que le régime démocratique puisse fonctionner de façon saine dans un système où l’Administration ne peut pas se contrôler. Dans la Constitution de 1982 “L’une de voies existantes les plus efficaces de l’obtention de l’information et de contrôle du Gouvernement est l’examen de l’Assemblée Nationale. Quant à l’Enquête de l’Assemblée Nationale, en tant qu’un moyen de contrôle à la fois pénal et juridique, elle est un mécanisme de contrôle absolu sur l’Administration. C’est la raison pour laquelle, dans un système où l’on ne peut faire fonctionner de meilleur façon l’enquête de l’Assemblée, il n’est plus possible de contrôler le Conseil des Ministres, notamment du point de vue de la responsabilité pénale. Bien que “l’Enquête de l’Assemblée Nationale“ soit techniquement réglementée pour la première fois dans Notre Constitution de 1961, elle a cependant pris sa place dans le Droit Turc sur la Constitution depuis La Kanuni Esasi (La Loi Fondamentale) de 1876. Grâce à la méthode de l’Enquête de l’Assemblée Nationale, on assure qu’un Premier Ministre ou ministre quelconque puisse être jugé devant la « Cour Suprême et qu’il puisse également être responsable pénal à cause de ses actes et opérations commis relatives à ses fonctions. A l’époque de la Constitution de 1982, il a été donné quelques 116 d’Enquêtes de l’Assemblée Nationale dont pour 40, il a été constitué une Commission d’Enquête de l’Assemblée Nationale. Quelques 9 dossiers sur 40 qui sont atteints au stade de la Commission de l’Enquête de l’Assemblée Nationale sont envoyés apures de la Cour Constitutionnelle en vue de faire leur jugement au titre de “la Cour Suprême”.

La Turquie a changé le système gouvernemental avec le changement constitutionnel de 2017 et certains changements ont également été apportés au régime juridique de l'enquête du Parlement. Par conséquent, académiquement, il ne sera pas faux de diviser la période constitutionnelle de 1982 en 1982-2017 et après 2017. Le sujet de cette étude a été limité en termes de demandes d'adhésion de la Grande Assemblée nationale de la République turque (TBMM) et de la Cour suprême à la période 1988-2017 de l'institution d'enquête parlementaire. Le but de la limitation déterminée est de déterminer le cadre de la matière à étudier dans le domaine de la loi constitutionnelle turque avec la date et de déterminer le cadre de l'étude. En outre, un autre objectif est d'indiquer qu'il existe deux périodes différentes de la Constitution de 1982 en termes de régime juridique des enquêtes parlementaires.

Mots Clés: Enquête de l'Assemblée Nationale, La Cour Suprême, Le Contrôle de l'Administration, la Responsabilité du Premier Ministre et des Ministres, Invalidation

ABSTRACT

In the Constitution of 1982, the methods of “question, general debate, parliamentary inquiry, interpellation, parliamentary investigation” are regulated as the means for the Turkish Grand National Assembly to collect information from and supervise the Council of Ministers. Regardless of what the methods of supervising the government are, availability of these methods in the legislation, their enforceability and efficiency in enforcement are extremely important. In a system that is supervised by the legislation, it is not that possible for a democratic regime to operate properly. The parliamentary investigation, which is one of the “ways of collecting information and supervising the government” in the Constitution of 1982, is the most effective of these methods. The Parliamentary Investigation is supervision mechanism of legislation over the executive as a means of both legal and penal supervision. For this reason, in a system where parliamentary investigation is not operated properly, it is not likely to supervise the council of ministers especially in terms of criminal liability. Although the “Parliamentary Investigation” was technically regulated in the Constitution of 1961 for the first time, it has been a part of Turkish Constitutional Law since the Ottoman Constitution of 1876. Through the parliamentary investigation method, the parliament can ensure that a prime minister or minister is tried before the Supreme Court and held criminally responsible for his/her acts and actions related to his/her duties. During the period of Constitution of 1982, 116 parliamentary investigations were opened and parliamentary investigation committee was formed for 40 of these investigations. 9 of 40 files which got to the parliamentary investigation stage were referred to the Constitutional Court to render a judgment in the capacity of Supreme Court.

Turkey has changed the government system with 2017 Constitutional Change and some changes in the legal regime of the parliament investigation has also been made. Therefore, academically, it won't be wrong to divide 1982 Constitution period as 1982-2017 and post-2017. The subject of this study has been limited in terms of Grand National Assembly of Turkish Republic (TBMM) and Supreme Court application at 1982-2017 period of the parliament investigation institution. The aim of the determined limitation is to determine the framework of study subject in the field of Turkish Constitution Law with date and to determine the framework of the study. Also, another aim is to state that there are two different periods of 1982 Constitution in terms of legal regime of parliament investigation.

Keywords: Parliamentary Investigation, Supreme Court, Supervision of Execution, Responsibility of Prime Minister and Ministers, Impeachment

ÖZET

1982 Anayasası’nda “soru, genel görüşme, meclis araştırması, gensoru, meclis soruşturması” yöntemleri Türkiye Büyük Millet Meclisinin, bakanlar kurulu üzerindeki bilgi edinme ve denetleme müesseseleri olarak düzenlenmiştir. Hükümeti denetleme yöntemleri ne olursa olsun, bu yöntemlerin mevzuatta bulunması, uygulanabilirliği ve uygulamadaki etkinliği son derece önemlidir. Yürütmenin denetlenemediği bir sistemde demokratik bir rejimin sıhhatli bir şekilde yürütmesi pek mümkün değildir. 1982 Anayasası’nda bulunan “bilgi edinme ve hükümeti denetleme yolları”ndan meclis soruşturması bu yöntemler içinde en etkili olanıdır. Meclis soruşturması hem hukuki hem cezai bir denetim aracı olarak yasamanın yürütme üzerindeki denetim mekanizmasıdır. Bu nedendir ki meclis soruşturmasının iyi işletilemediği bir sistemde, özellikle cezai sorumluluk bakımından bakanlar kurulunun denetlenmesi mümkün değildir. “Meclis “Soruşturması” teknik olarak ilk defa 1961 Anayasası’nda düzenlenmiş olsa da 1876 Kanuni Esasiden bu yana Türk Anayasa Hukukunda yerini almıştır. Meclis soruşturması yöntemi ile bir başbakan veya bakanın meclis tarafından Yüce Divan’da yargılanması ve görevleri ile alakalı işlem ve eylemlerinden dolayı cezai sorumlu olması sağlanır. 1982 Anayasası döneminde tam yüz on altı adet meclis soruşturması önergesi verilmiş bunlardan otuz sekiz adeti hakkında meclis soruşturma komisyonu kurulmuştur. Meclis soruşturma komisyonu aşamasına geçen soruşturmalardan yedi adeti Yüce Divan sıfatıyla yargılama yapılması için Anayasa Mahkemesine gönderilmiştir.

Türkiye 2017 Anayasa değişikliği ile hükümet sistemini değiştirmiş ve meclis soruşturması müessesesinin hukuki rejiminde de birtakım değişiklikler yapmıştır. Bu nedenle akademik olarak da 1982 Anayasası dönemi için “1982-2017” ile “2017 ve sonrası” olarak iki ayrı dönem olarak ayırmak yanlış olmayacaktır. Bu çalışmanın konusu meclis soruşturması müessesesinin 1982-2017 dönemindeki TBMM ile Yüce Divan uygulaması bakımından sınırlandırılmıştır. Belirlenmiş olan sınırlamadaki amaç, özellikle son yıllarda çok sık değişikliklerin olduğu Türk Anayasa Hukuku alanında çalışma konusunun tarih ile çerçevesini belirleyerek, çalışmanın çerçevesini belirlemektir. Ayrıca diğer bir amaç ise 1982 Anayasası döneminde meclis soruşturmasının hukukî rejimi açısından iki farklı dönem söz konusu olduğunu belirtmektir.

Anahtar Kelimeler: Meclis Soruşturması, Yüce Divan, Yürütmenin Denetlenmesi, Başbakan ve Bakanların Sorumluluğu, Impeachment

GİRİŞ

Demokratik devletlerde yasamanın, hükümeti siyasi veya cezai olarak denetleme yollarına sahip olması sistemin en temel özelliklerinden biridir. Yasama, yürütmeyi hem bilgi edinme yolları ile hem de doğrudan denetim yolları ile denetleyebilir. Hükümeti denetleme yöntemleri ne olursa olsun, bu yöntemlerin mevzuatta bulunması, uygulanabilirliği ve uygulamadaki etkinliği son derece önemlidir. Yürütmenin denetlenemediği bir sistemde demokratik bir rejimin sıhhatli bir şekilde yürümesi pek mümkün değildir.

Dünya tarihinde gerek mutlak monarşi gerek meşruti monarşi dönemlerinde yürütmenin gerçek anlamda denetlenmesi söz konusu olmamıştır. Yürütmenin denetlenmesi demokratik sistemlerle doğmuştur. Yürütmeyi denetlenmenin usulü ise genellikle hükümet sistemlerine göre farklılık arz etmiş, başkanlık sisteminde devlet başkanı ve kabine üyeleri denetlenebilirken, parlamenter sistemde genellikle sembolik görevi olan tarafsız devlet başkanı denetim dışında tutulmuştur. Monarşilerde bilhassa monarkın denetlenmesi ve görevden alınması imkânsız iken, demokratik sistemde yer alan bu denetim müessesesi aslında çok nadir bir şekilde işletilmiştir. İngiltere ve Amerika’da “Impeachment” olarak adlandırılan bilhassa devlet başkanının denetlenmesini sağlayan bu müessese zaman zaman dünya kamuoyunda da gündeme gelmiştir. Örneğin ABD’de Bill Clinton başkanlığı döneminde kamuoyunu meşgul eden impeachment müessesesi Donald John Trump’ın ABD başkanı seçilmesinden sonra tekrar gündeme gelmiştir. Brazilya Devlet Başkanı Dilma Rousseff’in 2016’da², Güney Kore Devlet Başkanı Park Geun –hye’nin³ 2017’de Impeachment usulü ile görevden alınması ile Impeachment dünya kamuoyunda popülerliğini arttırmıştır. Türkiye’de ise dönem dönem gündeme gelen meclis soruşturması yolu, başbakan ve

² Leonardo Avritzer, “The Impeachment of Dilma Rousseff: Introduction”, **Journal Critical Policy Studies**, Volume: 11, Issue: 3, 2017, s. 349

³Nicola Smith, **South Korean ex-president Park Geun hye arrested and jailed over corruption allegations**, 30.03.2017- <http://www.telegraph.co.uk/news/2017/03/30/south-korean-ex-president-park-geun-hye-arrested-jailed-corruption/>

bakanların görevleriyle ilgili işledikleri iddia edilen suçlar bakımından işletilebilen bir müessese olmuştur. Cumhurbaşkanı ise meclis soruşturması yolu kapsamında tutulmamıştır.

1982-2017 Döneminde Eski Başbakan Mesut Yılmaz ve eski bakanlardan Güneş Taner, Koray Aydın, Hüsamettin Özkan, İsmail Özdağlar, Sefa Giray hakkında işletilen meclis soruşturması, 2013 yılında 17-25 Aralık Operasyonları neticesinde dönemin bakanları hakkındaki suç işledikleri iddiaları ile yine Türkiye gündemine gelmiştir. Her yasama dönemi kullanılmayan, kullanım bakımından istisnai bir yol olan meclis soruşturmasının, 2017 Anayasa değişikliklerinden sonra hukuki rejiminde ve işlevinde de önemli değişiklikler gerçekleşmiştir. Çalışmanın ilerisinde bahsedileceği gibi Türk Parlamento Tarihinde uygulama bakımından en etkili dönemini 1982-2017 yılları arasında yaşayan meclis soruşturması, yeni bir anayasa değişikliği olmaması durumunda 2017'den sonra son derece zor kullanılabilecek bir anayasal müessese hâline gelmiştir.

1982-2017 Arasında 1982 Anayasası'nda düzenlenen "bilgi edinme ve hükümeti denetleme yolları"ndan meclis soruşturması bu yöntemler içinde en etkili olanıdır. Meclis soruşturması hem siyasi hem cezai bir denetim aracı olarak yasamanın yürütme üzerindeki denetim mekanizmasıdır. Bu sebeptendir ki meclis soruşturmasının iyi bir şekilde uygulanmadığı bir sistemde, özellikle cezai sorumluluk bakımından hükümetin denetlenmesi mümkün değildir. Meclis Soruşturması yani literatürdeki karşılığı Impeachment demokratik bir sistemde fren ve dengenin önemli unsurlarından biridir.⁴ Fastanow'a göre; Impeachment Kongre ve başkan arasındaki muhtemel bir iktidar mücadelesinin sembolüdür.⁵

Çalışmanın birinci bölümünde hükümeti denetleme yolları genel olarak incelenmiş, meclis soruşturması kavramının tarihsel gelişimi ve Türk Parlamento Tarihindeki yerinden bahsedilmiştir. İkinci bölümde ise 1982 Anayasası döneminde anayasaya, meclis içtüzüğüne, Yüce Divan kararlarına ve parlamento uygulamalarına göre meclis soruşturmasının hukuki rejimi; önerge aşaması, komisyon aşaması ve

⁴ Jared P. Cole, Todd Garvey, Impeachment and Removal, Congressional Research Service, USA, 2015, s.1

⁵ Chris Fastnow, **Political Parties and Impeachment**, Harwood McClerking's Section 015 in Political Science 111, 1999, <https://www.somacn.com/p120.php>

genel kurul aşaması üzerinde durulmuştur. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise meclis soruşturması neticesinde Yüce Divan yargılaması uygulamadaki örnekleri ile beraber incelenmiştir. Dördüncü bölümde 1982-2017 arasında meclis soruşturması ile ilgili tespit edilen istatistikler analiz edilmeye çalışılarak, meclis soruşturmasının uygulamadaki etkinliği üzerinde durulmuştur. Çalışmanın son bölümü olan beşinci bölümde ise meclis soruşturması müessesesinin etkinliğini arttırmak ve uygulamada tespit edilen problemlerden ve çözüm geliştirmek amacıyla yapılan tartışmalar, 2017 Anayasa değişiklikleri de göz önünde bulundurularak ele alınmıştır. Bu tartışmalar mevzuata, siyasi parti yapısına, seçim sistemine, kuvvetler ayrılığına ilişkin olmak üzere sınıflandırılmıştır.

Teknik hukuk ve mevzuatsal alt yapı yanında, uygulamanın da ayrıntılı bir şekilde ele alındığı bu çalışma, Türk Anayasa Hukuku, Türk Parlamento Hukuku, Türk Hukuk Tarihi ve Türk Siyasi Tarihi anabilim dalları arasında disiplinlerarası bir çalışma mahiyeti taşımakla beraber, özellikle meclis soruşturmasının uygulamadaki etkinliğinin tespiti açısından, çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı ümit edilmektedir.

Problem Durumu

1982 Anayasası'nda yer alan bilgi edinme ve denetim yollarından en etkili yolun meclis soruşturması yolu olduğu söylenebilir. Meclis soruşturması ile alakalı yapmış olunan literatür taraması sonucunda, meclis soruşturmasının Türk Anayasalarındaki yeri, hukuki rejimi, karşılaştırmalı hukuktaki örnekleri üzerinde durulduğu görülmektedir. Bu çalışmalar meclis soruşturmasının özellikle mevzuat üzerinde düzenlenişini temel edinmiş çalışmalardır.

Teoride her ne kadar etkili olarak yer alsa da meclis soruşturmasının etkili bir yol olmadığı kamuoyu tarafından tartışılan bir konudur. Meclis soruşturmasının etkinliğinin tespiti ise sadece mevzuat ve teknik hukuk çalışmalarıyla veya kamuoyundaki tartışmalara göre değerlendirmek mümkün değildir. Kanaatimizce bu etkinliğin tespitinde referans noktası olacak, üzerinde analiz yapılabilecek uygulama örneklerinin ve uygulamanın mevzuatla uyumunun tespiti gerekmektedir. 1982 Anayasası döneminde, günümüze kadar verilen meclis soruşturma önergelerinin tamamını ele alan ve bu önergelerin uygulamada akıbetlerini teker teker inceleyerek,

meclis soruşturmasının etkinliğini, uygulamanın hukuki rejim ile uyumunu, bu müessesenin sorunlarının tespiti üzerine yapılmış günümüze kadar yapılmış müstakil bir çalışma yoktur.

Problem Cümlesi

1982-2017 Döneminde meclis soruşturması etkili bir anayasal denetim yolu olarak uygulanmış mıdır?

Alt Problemler

- 1982- 2017 Döneminde meclis soruşturması yöntemi uygulanmış mıdır?
- 1982 -2017 Döneminde toplam kaç defa meclis soruşturması önergesi verilmiştir?
- 1982 -2017 Döneminde meclis soruşturmasında kaç defa komisyon aşamasına geçilmiştir?
- Meclis soruşturmasının etkinliği teorik, siyasi ve cezai bakımdan ayrı ayrı incelenebilir mi?
- Meclis soruşturmasının etkinliğini arttırmaya ihtiyaç var mıdır?
- Meclis Soruşturmasının etkinliğini arttırmak için mevzuata, siyasi parti yapılarına, seçim sistemine, kuvvetler ayrılığına yönelik tartışmalar ne olabilir?
- 2017 Anayasa değişikliğinden sonra meclis soruşturmasının hukuki rejiminde değişiklikler olmuş mudur?
- 2017 Anayasa değişikliğinden sonra meclis soruşturmasının işlevinde değişiklikler olmuş mudur?

Araştırma Modeli

Çalışmanın konusuyla alakalı akademik çalışmaların çoğunluğuna ulaşılmaya çalışılmış, TBMM Tutanak Dergileri taranarak 1982-2017 döneminde verilen tüm meclis soruşturması önergeleri derlenmiştir. Yine TBMM Tutanak Dergileri kaynak kabul edilerek, meclis soruşturması önergelerinden başlanarak meclis soruşturma komisyon seçimleri, komisyon görev dağılımları, komisyon üye değişiklikleri ve komisyon raporlarına ulaşılmıştır. Komisyon aşamasından sonra meclis genel kurul

aşamasına geçilmiş, yine TBMM Tutanak Dergisi'nden Yüce Divan'a sevk görüşmelerine ve oylamalarına ulaşılmıştır. Araştırmanın devamında, meclis soruşturması nihayetinde gerçekleşen Yüce Divan yargılamalarına ve kararlarına ulaşılmıştır.

Veri Toplama ve Çözümlemesi

1982 Anayasası döneminde verilen tüm meclis soruşturması önergeleri, önergelerin oylama tutanakları, soruşturma komisyon raporları öncelikle TBMM'nin resmî internet sitesinde yer alan tutanaklar linkinden elde edilmeye çalışılmıştır. (https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/tutanak_sorgu.html). TBMM'nin resmî sitesinden elde edilemeyen veriler TBMM arşivlerinden bizzat elde edilerek eksiklikler tamamlanmıştır. Veri toplaması nihayetinde;

1982-2017 Yılları arasında;

1. Verilen tüm meclis soruşturma önergelerine
2. TBMM Genel Kurulu'nda yapılan meclis soruşturması öngörüşme tutanaklarına
3. Meclis soruşturma komisyonu üye seçimi tutanaklarına
4. Meclis soruşturması komisyon raporlarına, rapor eklerine ve karşı şerhlere,
5. TBMM Genel Kurulu Yüce Divan sevk oylaması tutanaklarına
6. Meclis soruşturması nihayetinde gerçekleşen Yüce Divan Kararlarına
7. Literatürdeki konu ile alakalı akademik yayınlara erişilmiştir.

Tüm bu kaynaklar değerlendirilerek meclis soruşturmasının hukuki rejimi ile uygulanması karşılaştırılmış, meclis soruşturmasının uygulanmasında meydana gelmiş problemler tespit edilmiş, özellikle de meclis soruşturmasının etkinliği 1982-2017 dönemi için tespit edilmeye çalışılmıştır.

Sınırlamalar

Bu çalışmanın konusu meclis soruşturması müessesesinin 1982-2017 dönemindeki TBMM ile Yüce Divan uygulaması bakımından sınırlandırılmıştır. Belirlenmiş olan sınırlamadaki amaç, özellikle son yıllarda çok sık değişikliklerin

olduğu Türk Anayasa Hukuku alanında çalışma konusunun tarih ile çerçevesini belirleyerek, çalışmanın çerçevesini belirlemektir. Ayrıca diğeri bir amaç ise 1982 Anayasası döneminde meclis soruşturmasının hukukî rejimi açısından iki farklı dönem söz konusu olduğunu belirtmektir. Türkiye 2017 Anayasa değişikliğı ile hükümet sistemini değiştirmiş ve meclis soruşturması müessesinin hukukî rejiminde de birtakım değişiklikler yapmıştır. Bu nedenle akademik olarak da 1982 Anayasası dönemi için “1982-2017” ile “2017 ve sonrası” olarak iki ayrı dönem olarak ayırmak yanlış olmayacaktır.

1. BÖLÜM: HÜKÜMETİ DENETİM YOLLARI VE MECLİS SORUŞTURMASI KAVRAMI

1.1. Genel Olarak Hükümetin Denetlenmesi Yolları

Bir hükümet modelinde yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin devletin farklı organlarında bulunması, sistemin demokratik olduğunu tek başına ifade etmez. Kuvvetler ayrılığı ilkesinin varlığı, devlet organlarında bir yetki paylaşımı meydana getirir. Ancak kuvvetler ayrılığı ülke yönetiminde fren ve dengenin sağlanabilmesi için bulunması gerekmektedir.⁶ Bu paylaşım demokrasinin ruhuna uygun olarak egemenliğin kullanılmasında birçok devlet organını yetkili kılar. Parlamantonun hükümet üzerindeki denetimi Orta Çağ döneminde İngiltere’de ortaya çıkmaya başlamış ve zamanla etkinliğini arttırmıştır.⁷ Buradaki denetimin amacı; kralın mutlak iktidarını sınırlamaktır.⁸ Özellikle krala veya monarka ait yetkilerin sınırlandırılması ile başlayan, monarşilerin yıkılması ile devam eden süreçte, yeni kurulan rejimlerde “kuvvetler ayrılığı prensibi” kaçınılmaz olmuştur. Günümüzde de kuvvetlerin yumuşak ya da sert ayrıldığı hükümet modelleri, demokratik rejimlerdir. Lakin dediğimiz gibi devlete ait kuvvetlerin farklı organlarda olması, devlet rejiminin tek başına demokratik olmasına neden olmaz. Bu kuvvetleri kullanan devlet organlarının da denetimi şarttır. Aksi durum, söz konusu devlet organları açısından sınırsız güce sahip olma imkânı tanır. Devlet organlarının denetlenmediği bir kuvvetler ayrılığı sisteminde rejim demokratik değildir diyebiliriz. Bu nedenledir ki yasama, yürütme ve yargı organlarının denetimi, bu organların kendi yetkilerini kullanırken yasal sınırların içinde kalmalarını sağlar. Jared P. Cole, ve Todd Garvey’e göre; yasamanın yürütmeye

⁶ Richard Benwell, Oonagh Gay, **The Seperation of Powers**, 2011, s.1

⁷ Ergun Özbudun, **Parlamenter Rejimde Parlamantonun Hükümeti Murakebe Vasıtaları**, Ankara, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları**, No: 171, 1962s.1- Arsel, **Anayasa Hukukunun Umumi Eseasları**, Ankara, 1955, s.66

⁸ Ergun Özbudun, **a.g.e.**, s.1

karşı elinde bulundurduğu Impeachment yani hukukumuzdaki meclis soruşturması, anayasal olarak kuvvetler ayrılığının önemli bir yönünü teşkil etmektedir.⁹

Hükümetin denetlenmesinin ayrıca suç ve ceza bakımından da fonksiyonları vardır. Çünkü bu denetimin bir bölümü de hükümetin cezai sorumluluğuna ilişkindir. Suç ve ceza birbirini tamamlayan kavramlardır. Cezanın düzenlenmediği, sadece suçun tanımlandığı bir mevzuatta sistem sağlıklı işlemeyecektir. Sadece, suçun mevzuatta tanımlanmış olması demokrasi ve adalet kavramları için anlamsızdır. Suçun tespiti, denetim ve akabinde cezanın faile uygulanması, suçun tanımlanmasına da işlevsellik kazandırır. İleride söz edilebileceği gibi yasama, yürütme ve yargı organlarının da denetimi, demokratik bir rejimin olmazsa olmazıdır.

Parlamentar sistemlerde hükümetin görevde kalması meclisin güvenine bağlıdır.¹⁰ Ayrıca parlamenter sistemlerde, hükümetler parlamentoların denetimi altında görev yaparlar.¹¹ Yani yürütme yetkisini kullanan hükümet yasama organı tarafından denetlenir. Yasama organı denetlemeyi, çalışmamızın ilerisinde de bahsedeceğimiz gibi çeşitli anayasal müesseseleri kullanarak yapar. Bu araçlar ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği gibi, aynı denetim aracının farklı yoğunluk ve etkenlikte farklı uygulamalara konu olduğu da görülmektedir.¹² Bu durumda yasama organlarının yasama görevi haricinde de bir denetim yetkisi olduğu görülmektedir.

Söz konusu durum Türk Hukuk sisteminde de geçerlidir. Hükümeti denetleme işlevi TBMM'nin asli görevleri arasındadır.¹³ Meclis faaliyetlerinin de bir kısmını denetim konuları oluşturmaktadır ve parlamentoların yetkisi sırf yasama işlevlerini yerine getirmek değildir. 1982 Anayasasının Türkiye Büyük Millet Meclisinin Görev ve Yekilerinin düzenlendiği 87. maddesi şöyledir;

⁹ Jared P. Cole, Todd Garvey, a.g.e., s.4

¹⁰ Faruk Bilir, "Türk Anayasa Hukukunda Gensorunun Düzenlenişi ve Etkililiği", **Yasama Dergisi**, Sayı: 25, Ankara, 2013, s.8

¹¹ Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, **1982 Anayasasına göre Türk Anayasa Hukuku**, 12. Baskı, İstanbul, Beta Yayın, 2012, s.307

¹² Salih Sağlam, "TBMM'nin Hükümeti Denetleme İşlevi Açısından Bir Model Olarak Avam Kamerası Bünyesi'ndeki Bakanlıklar ile İlgili Özel Komisyonlar", s.5

¹³ Şeref İba, **Parlamentar Denetim**, Ankara, Bilgi Yayın Evi, 1997, s.11

“Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemek; Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesinhesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilânına ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir”

Yasama organlarının hükümeti denetlemesi anayasalar ve iç tüzüklerde gösterilen parlamenter denetim yollarıyla olmaktadır.¹⁴ Parlamenter denetim ile kuvvetler arasında denge sağlanarak bu kuvvetlerin kötüye kullanılması engellenmektedir.¹⁵

Parlamento, hükümetin vermiş olduğu kararları yapmış olduğu her türlü işlemi millet adına, milletten aldığı yetkiyle ve milletin menfaatini korumak amacıyla denetleme hakkına sahiptir.¹⁶ Parlamenter denetim işlevinin kaynağında hukuk devleti ilkesine dayalı demokratik temellere dayanmaktadır.¹⁷

Günümüz siyasi koşulları göz önünde bulundurulduğunda parlamentonun, yürütmeden tamamen ayrı bir organ olarak, yürütme organını denetlendiğini düşünmek gerçeklere aykırıdır. Her ne kadar klasik parlamentarizm, yasama ve yürütme organını ayrı ayrı birimler olarak kabul etse de iki organın karşılıklı yetki ve frenleme mekanizmaları ile birbirlerini dengelemeleri esasına dayanır. Modern parlamentarizmde ise “yasama” ve yürütmenin iki ayrı birim olduğu görüşü ortadan kalkmıştır. Günümüzde siyasi partiler, devlet yönetiminde en önde bulunmakta ve parti disiplinine sıkı sıkıya bağlı olmaktadır. Bu nedenle yasama ve yürütme ayrılığından ziyade iktidar ve muhalefet ayrılığından söz edilmektedir.¹⁸ Bu durumda

¹⁴ Kasım Karagöz, **Parlamenter Sistemde Meclis Soruşturması ve Türkiye Uygulaması**, G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilimdalı, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Atilla ÖZER Ankara, 1999, s.19

¹⁵ Kasım Karagöz, **a.g.e.**, s.19

¹⁶ Kâmil Altay, “Türk Parlamento Hukukunda Gensoru”, **Yasama Dergisi**, Sayı: 16, Aralık 2010 s.57-58

¹⁷ Kasım Karagöz, **a.g.e.**, s.20

¹⁸ Yusuf Sezer, **Meclis Soruşturması**, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Faruk Bilir, 2010, s.6

parlamento denetimi, azınlıkta kalan muhalefetin hükümete ve onu destekleyen meclis çoğunluğuna yönelttiği bir denetim aracı hâline gelmektedir.¹⁹

Türk Hukuk Sisteminde yasama organı yürütmeye karşı soru, genel görüşme, meclis araştırması, gensoru ve meclis soruşturması araçlarını kullanarak denetleme yetkisini kullanabilir. Tüm bu araçlar 1982 Anayasası'nın Yasama Organının yetkilerinin düzenlendiği bölümde "Bilgi Edinme ve Denetim Yolları" başlığı adı altında düzenlenmiştir. Aynı sınıflandırma ve sistematik, TBMM İç Tüzüğü'nde de söz konusudur. Hem anayasadaki hem iç tüzükte kullanılan başlıktaki gibi bu araçlar yasamanın hükümetten hem bilgi alma hem de hükümeti denetleme müesseseleridir. İleride de inceleneceği üzere soru, genel görüşme ve meclis araştırması araçları hükümetten bilgi edinme yollarıdır. Yine ayrıntılı bir şekilde açıklayacağımız gensoru ve meclis soruşturması yöntemleri ise doğrudan hükümeti denetleme araçlarıdır. Her ne kadar soru, meclis araştırması ve genel görüşme bilgi edinme yolları olarak nitelendirilse de doğrudan hükümetin faaliyetleri ile ilgili olduğundan kanaatimizce denetim fonksiyonları da vardır. Fakat bu yolların gensoru ve meclis soruşturması gibi doğrudan müeyyideleri yoktur.

TBMM'nin hükümet üzerindeki parlamenter denetim yetkilerini kullanırken yararlandığı başka anayasal yollar da bulunmaktadır. Bunların başında, TBMM üyelerinin herhangi bir mesele hakkında hükümeti genel kurula bilgi vermeye davet edebilecekleri yönündeki parlamento teamülü gelmektedir.²⁰ Ayrıca kalkınma planının onaylanması, olağanüstü hâl ilânı kararlarının onaylanması, kanun tasarılarının ve KHK'ların reddi, TBMM dilekçe komisyonunca yapılan denetimler bu kapsamda ele alınabilir.²¹

1.1.1. Hükümeti Denetim Yollarının Amacı

Hükümeti denetleme yolları yasamanın yürütmeden bilgi edinmesini ve yasamanın hükümeti denetlemesini sağlamaktadır. Yasama yürütmeyi siyasi veya cezai olarak denetleyebilmektedir. Hükümeti denetlemenin temelinde ise birtakım demokratik gerekçeler yatmaktadır. Burada belirtilmelidir ki yürütmenin

¹⁹ Yusuf Tezer, **a.g.e.**, s.6

²⁰ Şeref İba, **a.g.e.**, s.11

²¹ Şeref İba, **a.g.e.**, s.16 – Ergun ÖZBUDUN, Parlamenter Rejimde Parlamentonun Hükümeti Murakebe Vasıtaları, A.Ü.H.F. Yayınları, no: 171, Ankara, 1962, s.16

denetlenmediği, bunun hukuksal bir yolunun olmadığı bir devlet şekli demokratik olamaz. Mutlak monarşilerde, diktatörlüklerde hükümetin denetlenmesi söz konusu değildir. Edward Spannaus; başkanın önemli denetlenme yolu Impeachment'ı ülke vatandaşlarını koruyan güç olarak tanımlamaktadır.²² Impeachment fren ve dengenin önemli enstrümanlarından biridir. Fren ve denge ise yasama, yürütme ve yargının anayasal düzende kendi içinde rollerinin aşarak bir diğerinin yetki alanına müdahalesini engellemektedir.²³

Devlet yönetim biçimlerinin her birinin temelinde farklı bir kavram vardır diyebiliriz. Demokratik sistemlerde ise bu kavram halk egemenliğidir. Halkın yönetime katıldığı bir sistemde bazı anayasal ilkeler, temel hak ve özgürlüklerin varlığı, rejimin güvencesi olmaktadır. Hukuk devleti ilkesi ile kuvvetler ayrılığı ilkesi de bu ilkelerdendir. Hükümetin denetlenmediği bir sistemde, hükümet faaliyetlerinde sınırsız kalacaktır. Bu durum hukuk devleti ve kuvvetler ayrılığı ilkeleri ile doğrudan çelişir. Hükümeti denetim yollarının varlığı ve bu yolların etkin bir şekilde uygulanması, idarenin eylemlerinden sorumlu olmasını sağlar. Nihayetine hükümeti denetim yolları hukuk devleti ilkesine, hukukun üstünlüğüne, kuvvetler ayrılığı ilkesine doğrudan destek verir.

1.1.1.1. Hukuk Devleti İlkesini Destelemek

Bir siyasi ideal olarak hukuk devleti ilkesi veya hukukun üstünlüğü ilkesi modern anayasacılığın temellerinden biridir.²⁴ Hukuk devleti kanun devleti demek değildir.²⁵ Hukuk kavramı nasıl kanun kavramını aşarsa, hukuk devleti de kanun devleti anlayışının üstünde ve ilerisinde yer alır.²⁶ Josef Raz'ın işaret ettiği gibi, hukuk devletinin amacı keyfi gücün yarattığı tehlikeyi asgariye indirmek; istikrarsız, açık olmayan ve geçmişe dönük yasaların neden olduğu kişisel özgürlük ihlallerini önlemektir.²⁷

²² Edward Spannaus, Impeachment: The Power To Protect the Nation, Executive Intelligence Rewiew, 2007, s.54-55

²³ Aileen Kavanagh, **The Constitutional Separation of Powers**, 2016, s.221-239, https://www.law.ox.ac.uk/sites/files/oxlaw/ak_separation_of_powers_philfounda_book.pdf, s.234

²⁴ Mustafa Erdoğan, **Anayasal Demokrasi**, 10. Baskı Ankara, Siyasal Kitapevi, 2013, s.113

²⁵ Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s.105

²⁶ Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s.105

²⁷ Mustafa Erdoğan, **a.g.e.**, s.113 –Ten 1996:401

Ayrıca hukuk devleti düşüncesi kavram olarak kullanılsa da fikir olarak esas itibarıyla Alman filozof Immanuel Kant tarafından ortaya konmuştur. Kant'ın teorisine göre; insanların özgürlük içinde gelişebilmeleri kadar, devletin de hakkaniyet içinde gerçekleşebilmesi uğruna, devlet hukuka uygun bir biçimde düzenlenmeli ve hukuka uygun hareket eden toplumsal kuruluş olmalıdır.²⁸

Hukuk devleti (rule of law) veya hukuka bağlı yönetim (government under law), kısaca hukuka dayanarak ve hukuk sayesinde var olan devlet demektir. Hukuk devleti ilkesi, devletin hukuk çerçevesine alınmasını, hukuka bağlanmasını ve yönetimde keyfiliğin yerine, kuralların egemen olmasını sağlar.²⁹

Doktrinde hukuk devleti kavramının bütün yönlerini kapsayacak şekilde üzerinde uzlaşılan bir tanımı bulunmamakla birlikte, çeşitli açılardan ele alınmak suretiyle birbirine yakın olan tanımlar yapılmaktadır. Bu tanımların ortak noktasının, devlet gücünün hukukla sınırlanması düşüncesi olduğu söylenebilir.³⁰ Hukuk devleti kavramından hukuki güven ortamı, devletin hukuka uyması, bunun için de karar ve işlemlerinin yargı denetimine bağlı olması anlaşılır.³¹ Hukuk devleti ilkesinin neleri zorunlu kıldığı hususunda doktrinde ortak bir fikre sahip olunmuş değildir ancak hukuk devletinin hemen hemen herkesçe kabul edilen birtakım gereklilikleri vardır.³² Bunlar;³³

- a. Temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınmış olması
- b. Kanunların Anayasaya uygunluğunun yargısal denetimi
- c. Kanuni Yönetim İlkesi
- d. Devlet faaliyetlerinin belirliği ilkesi
- e. İdarenin yargısal denetimi
- f. Mahkemelerin bağımsızlığı ve yargıç güvencesi
- g. İdarenin mali sorumluluğu

²⁸Mustafa Ardal, **Anayasa Mahkemesi Kararlarında Hukuk Devleti**, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, s.4- Huber, E. Rudolf, 1998, "Modern Endüstri Toplumunda Hukuk Devleti ve Sosyal Devlet", Çev. Tuğrul Ansay, Hukuk Devleti, Hazırlayan: Hayrettin Ökçesiz, Afa Yayınları, İstanbul, s.59.

²⁹ Mustafa Erdoğan, **a.g.e.**, s.113

³⁰ Mustafa Ardal, **a.g.e.**, s.4

³¹ Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu; **a.g.e.**, s.105

³² Metin Günday, **İdare Hukuku**, Sekizinci Baskı, Ankara, İmaj Kitapevi, 2003, s.38

³³ Metin Günday, **a.g.e.**, s.38

Kısaca hukuk devleti; faaliyetlerinde ve işlemlerinde hukuk kurallarına bağlı olan, kendi vatandaşlarına hukukî güvenlik sağlayan devlet demektir.³⁴ Devleti oluşturan toplumun temel anlaşması niteliğini taşıyan anayasada, idare edilenlerin haklarının devlet tasarruflarına karşı korunmasını sağlayacak temel hakların güvenliği, kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimi, idarenin yargı denetimine tâbi olması, kuvvetler ayrılığı ilkesi ve demokratik rejim gibi temel ilke ve kurumların yer alması ve aynı zamanda bu kurumların sonucu sağlayacak bir işlev kabiliyetine, sahip olmaları, hukuk devletinin hukuki temellerini oluşturmaktadır.³⁵ Yani anayasada hukuk devleti ilkesinin tek başına yer alması yeterli olmayacaktır. Hukuk devleti ilkesinin uygulanabilirliği için bahsettiğimiz temel ilke ve hakların da anayasada güvence altına alınması lazımdır.

Hukuk devleti ilkesi, siyasal iktidarın önceden belli edilmiş, açık ve genel yasalara göre kullanılmasını öngörür. Bu anlamda hukuk devleti temelde “hukuki-teknik bir kavram değil siyasi bir idealdir.”³⁶ Hukuk devletinin çağdaş demokratik uygarlığın en önemli aşamalarından biri olduğundan şüphe yoktur. Gerçekten, vatandaşların devlete karşı güven beslemeleri ve kendi kişiliklerini korkusuzca geliştirebilmeleri, ancak hukuk güvenliğinin sağlandığı bir hukuk devleti sistemi içinde mümkündür.³⁷

Devletin bütün işlemlerinin hukuk kurallarına uygun olması, hukuk devletinin başlıca varlık şartlarından birini oluşturmaktadır. Hukuk kurallarına uymayı sağlayacak mekanizmada devletin eylem ve işlemlerinin yargı denetimi altında bulunması akla gelmektedir. Yürütmenin yargısal denetimi bütün demokratik ülkelerde yerleşmiş bir kuraldır.³⁸ İba’ya göre; parlamenter denetim işlevinin kaynağında hukuk devleti ilkesine dayalı demokratik düşünceler bulunmaktadır.³⁹ Tunç’a göre de; hukuk kurallarına bağlılığı sağlayacak mekanizma devletin eylem ve işlemlerinin yargı denetimi altında bulunmasıdır.⁴⁰ Yürütme ve yasama işlemlerinin

³⁴ Anayasa Mahkemesi, 12 Kasım 1991 Tarih ve E.1991/7, K.1991/43 Sayılı Karar, Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, Sayı: 27, Cilt: 2, s.652.

³⁵ İbrahim Kaplan, “Demokrasi-Hukuk-Otorite”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:49, Sayı:1, Ankara, 1994, s.269

³⁶ Mustafa Erdoğan, **a.g.e.**, s.9

³⁷ Burhan Kuzu, “Hukuk Devleti ve Hukuk Zihniyeti”, **Akademik Araştırmalar Dergisi**, Sayı:11, Ankara, 2007, s.1

³⁸ Burhan Kuzu, **a.g.e.**, s.2

³⁹ Şeref İba, **a.g.e.**, s.21

⁴⁰ Hasan Tunç, Faruk Bilir, Bülent Yavuz, **Türk Anayasa Hukuku**, Ankara, Asil Yayın, 2009. s.61

yargısal denetimi hukuk devleti ilkesinin gereklerinden birisidir. Yürütmenin işlemlerinin bağımsız yargı tarafından denetlenmesi dışında yasama yoluyla denetiminde dolaylı bir denetimden de bahsedebiliriz. Yürütmenin denetlenmesi demokratik bir hukuk devletinde bilhassa önemlidir. Çünkü özgürlükler açısından yürütmenin, idarenin faaliyetlerinin hukuka uygunluğunun sağlanması hayati önem taşır. Tarihsel olarak incelediğimizde özgürlüklere yönelik en ciddi tehditler genellikle yürütme ve idare makamlarından gelmiştir.⁴¹

1982 Anayasası'nın ikinci maddesine göre Türkiye Cumhuriyeti Devleti hukuk devletidir. Hükümetin, işlemlerinden dolayı hukuki ve cezai olarak denetlenemediği bir sistemde hukuk devleti ilkesinin tam anlamıyla hayata geçirilmediğini söyleyebiliriz. Hükümeti denetim yollarının çoğu siyasi denetim olsa da meclis soruşturması yöntemi ile başbakan ve bakanlar görevleri ile ilgili yapmış oldukları işlem ve eylemlerden dolayı Yüce Divan sıfatıyla Anayasa Mahkemesinde yargılanabilirler.

1982 Anayasası'nda göre başbakan ve bakanların hem siyasi hem cezai sorumlulukları mevcuttur. Hükümetin denetlenmesi yolları bu sorumluluğun hayata geçmesini sağlar. Aksi bir durum başbakan ve bakanlara uygulamada siyasi ve cezai açıdan sınırsız sorumsuzluk tanır. Anayasada cumhurbaşkanlığı makamı dâhil devletin hiçbir organına ve kuvvetine sınırsız bir sorumsuzluk verilmemiştir.

1.1.1.2. Kuvvetler Ayrılığı İlkesini Desteklemek

Kökleri eski Yunan felsefesine⁴² kadar inen kuvvetlerin ayrılığı prensibi Amerikan ve Fransız ihtilallerinin en fazla bağıllık gösterdiği prensiplerden biridir. Bu prensibi, kısaca kamu iktidarının birbirinden tamamıyla ayrı ve bağımsız kısımlara

⁴¹ Mustafa Erdoğan, **a.g.e.**, s.123

⁴² Aristoteles (M.Ö.384-322) Politika adlı yapıtının dördüncü kitabının on dördüncü bölümünde; Bütün anayasalarda üç öge olduğundan, birinci ögenin ciddi bir yasa koyucunun, bunların her biri için en iyi düzenlemeyi araması gerektiğinden, bu öğelerden birincisinin topluca düşünme yani ulus çapında her şeyin tartışılması olduğundan, ikinci ögenin yürütme ve üçüncü ögenin yargı düzeni olduğundan bahsetmiştir. (Mehmet Turan, **Hükümet Sistemleri ve 1982 Anayasası**, Diyarbakır, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1989, s. 4- Aristoteles, Politika, çev. Mete Tuncay (İstanbul) 1975: Remzi Kitapevi, s. 132-133 M. Tunçay Politiyaki en son İngilizceye çeviren Thomas Alan Sinclair çevirisinden Türkçeye aktarılmıştır: Aristotle, The Politics, trans. T.A. Sinclair, Harmandsworth, Middlesex, England, 1962: Penguin Books, s.178-179)

bölerek bunların başka başka ellere bırakılması şeklinde ifade edebiliriz.⁴³ Modern çağda kuvvetler ayrılığı teorisini ilk dillendiren J. Locke⁴⁴ olmakla beraber, bu teori asıl şöhretini Montesquieu'nun⁴⁵ “Kanunların Ruhu (1748)” adlı eseriyle bulmuştur.⁴⁶ Montesquieu kuvvetler ayrılığı teorisini dönemin İngiliz Devlet teşkilatını inceleyerek ve İngiltere'deki mevcut olan hükümet sisteminden ilham alarak işlemiştir.⁴⁷ Kuvvetler ayrılığı yasama, yürütme ve yargı olarak tanımlanan kuvvetlerin, değişik yollardan göreve gelen ve aralarında “fren ve denge mekanizması” bulunan farklı organlara verilmesi⁴⁸ olarak tanımlanmıştır. Başka bir tespitte ise; kuvvetler ayrılığı, devlet iktidarının hukuki anlamdaki işlevlerinin aralarında işbirliği olan farklı organlar tarafından yerine getirilmesidir.⁴⁹ Teziç'e göre de kuvvetler ayrılığı; devletin yasama, yürütme ve yargı işlevinin, birbirine karşı bağımsız organlar tarafından kullanılmasıdır.⁵⁰ Montesquieu'ya göre de; kuvvetler ayrılığının mevcut olmadığı yerde özgürlüklerin güvence altında bulunamayacak ve kuvvetler ayrılığı esasına dayanmayan bir idarenin despot bir idare sistemi olacaktır.⁵¹ Kuvvetler ayrılığı ilkesinin temel unsuru yasama ve yürütme kuvvetlerinin ayrılığıdır.⁵² Bu nedenle bu ilke tanımlanırken ve yorumlanırken temelleri, tarihi ve bilhassa amacı göz ardı edilmemelidir. Kuvvetler ayrılığı teorisinde iktidar gücünün kötüye kullanılmasının engellenmesi vardır. Kuvvetler ayrılığı günümüz anayasacılığı ve anayasal devletin evrensel kriterleri açısından hayati önem taşımaktadır.⁵³

1982 Anayasası'nın başlangıç bölümünün dördüncü paragrafında düzenlenen;

“kuvvetler ayrımının, devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli devlet yetki ve görevlerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medeni bir işbölümü ve işbirliği olduğu ve üstünlüğün ancak anayasa ve kanunlarda bulunduğu”

⁴³ Turhan Feyzioğlu, “Kuvvetlerin Ayrılığı Nazariyesi”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: II, 1947, s.50

⁴⁴ İngiliz Düşünürü – (1632-1714)

⁴⁵ Fransız Düşünürü – (1689- 1755)

⁴⁶ Mustafa Erdoğan, **a.g.e.**, s.16

⁴⁷ İlhan Arsel, **Anayasa Hukukunun Umumi Esasları**, Ankara, Mars Matbaası, 1965, s.256

⁴⁸ Mümtaz Soysal, **100 Soruda Anayasanın Anlamı**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1990 s.47

⁴⁹ Özbudun, **Türk Anayasa Hukuku**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2010, s.183

⁵⁰ Erdoğan Teziç, **Anayasa Hukuku**, 8. Baskı, İstanbul, Beta Yayın, 2003, s.393

⁵¹ İlhan Arsel, **a.g.e.**, s.259

⁵² Rıdvan Akın, **TBMM Devleti (1920 -1923) Birinci Meclis Döneminde Devlet Erkları ve İdare**, İkinci Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2008, s.228

⁵³ Aileen Kavanagh, **a.g.e.**, s.221

hükümü ile kuvvetler ayrımının işlevinden bahsedilmiştir.⁵⁴ Anayasa Mahkemesine göre kuvvetler ayrılığı, egemenliğin yetkili organlar tarafından kullanımında esas ilke olarak kabul edilmiş ve devletin nitelikleri olarak sayılan demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti kavramları için ise temel dayanak noktası teşkil etmiştir.⁵⁵ Anayasa Mahkemesinin vermiş olduğu kararında belirttiği gibi kuvvetler ayrılığı ilkesi, hukuk devleti ilkesinin temelini oluşturmaktadır. Tarihte devletlerin demokratikleşme sürecine bakıldığında da, tek bir kişi veya organın tekelinde bulunan egemenlik gücünün, devlet organları arasında paylaşıldığı görülmektedir. Günümüz modern demokrasisinde kuvvetler ayrılığı ilkesi tüm sistemler için temel ilkelerden biridir diyebiliriz.

Kuvvetler ayrılığını paylaşan yasama, yürütme ve yargı organları anayasalarda kendilerine tanınan görev ve sorumluluklarla sınırlıdır.⁵⁶ Yasama, yürütme ve yargı organları demokratik bir sistemde, hukukun üstünlüğünü tanımak zorundadır.

Hükümetin denetlemesi yürütmenin kendi sınırları içerisinde kalarak, hukuka uygun işlem ve eylemler yapmasını sağlar. Aksi bir durum kuvvetler arasındaki dengeyi bozar. Yürütmeye, yasama ve yargı kuvvetleri karşısında bir ayrıcalık tanır. Çalışmada da bahsedildiği gibi kuvvetler ayrılığı ilkesi bu organlara üstünlük tanımaz. Bu organlar arasında bir denge söz konusudur. Yürütmenin denetlenemediği bir sistemde kuvvetleri kullanan organlar arasında denge bozulur.

Özer'e göre; parlamentoların hükümetleri denetleme gereksinimleri kuvvetler ayrılığı teorisinden de kaynaklanmaktadır. Yasamanın kendi içinden çıkarttığı yürütmeyi denetlemesi fonksiyonel ilişkinin bir parçasıdır.⁵⁷

⁵⁴ Mehmet Emin Akgül, "Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin Dönüşümü ve Günümüz Demokratik Rejimlerde Anlamı", Ankara, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl 68, Sayı: 2010/4, s.95

⁵⁵ Mehmet Emin Akgül, **a.g.m.**, s.95- (AYM Kararı. E:1991/27, K:1991/50) (Akad ve Dinçkol, 2007:70,71)

⁵⁶ Matthew E. Glassman, **Separation of Powers: An Overview**, Congressional Research Service, USA, 2016, s.1

⁵⁷ Özkan Özgül Ürün, **Parlamentar Hükümet Sisteminde Denetimin Etkinleştirilmesi: Soru, Genel Görüşme, Meclis Araştırması**, Doktora Tezi Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Anayasa Hukuku Bilim Dalı, s.22- İlhan Özay, **Günışığında Yönetim**, İstanbul, 1996, s.58, Mehmet Akif Özer, **a.g.m.**, s.5

1.2. Meclis Soruşturması

1.2.1. Meclis Soruşturması Kavramı

Meclis soruşturması 1982 Anayasasında yer alan yasamanın hükümeti denetleme yollarından biridir. Özellikle cezai denetim fonksiyonu olması sebebiyle hükümet üzerinde en etkili anayasal denetim aracının meclis soruşturması olduğunu söyleyebiliriz. Meclis soruşturması doğrudan doğruya yürütme organının cezai olarak denetlenmesine yöneliktir. Parlamentonun kendi üyeleri arasından oluşturulan bir komisyon aracılığı ile yürütülen soruşturma sonucunda, ilgili bakanın yargıya intikal ettirilip ettirilmeyeceğine yine parlamento karar vermektedir. Bundan dolayı meclis soruşturması başbakan veya bakanların görevleriyle ilgili cezai sorumluluklarını sağlayan bir denetim aracıdır diyebiliriz. Görev başında faal başbakan veya bakanların yanında görev sürelerini tamamlamış başbakan ve bakanların cezai sorumlulukları da ancak meclis soruşturması yoluyla sağlanabilir. Meclis soruşturması hükümeti denetlemenin etkili yollarından biridir. Anayasada sayılan diğer bilgi edinme ve denetim araçları ile meclis soruşturmasını kıyaslandığında burada sadece bir siyasi denetim olmadığı görülür.

Meclis soruşturmasının parlamento sürecinde cezai bir yargılama gerçekleşmesi de ceza davası açılmadan yapılan soruşturma evresi söz konusudur. Meclis soruşturmasının parlamento aşamasının sonucunda ilgili kişilerin Yüce Divan’a sevk kararı çıkar ise anayasaya göre ilgili bakan görevden düşer. Şayet faal başbakan Yüce Divan’a gönderilir ise hükümet düşer. Meclis soruşturmasının parlamento aşamasında dahi çok ciddi bir siyasi müeyyide uygulanmaktadır.

1.2.2. Meclis Soruşturmasının Tarihi ve Gelişimi

Meclis soruşturmasının kökeni “Impeachment”a dayanmaktadır. Meclis soruşturması ilk olarak, Britanya Krallığı’nda on dördüncü yüzyıl sonlarına doğru ortaya çıkmıştır.⁵⁸ Impeachment yolunu bakanların Avam Kamarası tarafından itham edilmesi ve Lordlar Kamarası tarafından yargılanması şeklinde tanımlanan bir hukuki

⁵⁸ Jack Simson Caird, **Impeachment**, House of Commons Library, 2016<http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7612/CBP-7612.pdf>, s. 3

denetim yolu olarak tanımlayabiliriz.⁵⁹ Impeachment İngiltere’de ilk defa 1376 yılında son kez de 1806 yılında uygulanmıştır.⁶⁰

Impeachment sonucunda cezalandırılan yöneticilerin, kral tarafından sık sık affa uğraması neticesinde, dönemin İngiltere’sinde (1701) Act of Settlement’e bir yeni hüküm eklenmiş ve kralın af yetkisini istismar etmesinin önüne geçilmiştir.⁶¹

Başlangıçta “impeachment” usulü cezai suç teşkil eden hâller için uygulanmıştır.⁶² Fakat on altıncı ve on yedinci yüzyılda kanunların suç saymadığı, fakat sadece memlekete zararlı bir kusur veya hata için dahi “Impeachment” usulüne başvurulmuştur.⁶³ Böylelikle bakanlardan hesap sormak ve onların idari ehliyet ve dürüstlüklerini ciddi bir denetlemeye tabi kılmak ve böylece devlete zararı dokunan kimseleri zararsız hâle getirmek imkânı sağlanmıştır.⁶⁴

On dokuzuncu yüzyıldan sonra Impeachment İngiltere’de uygulanmamış, sistem zamanla bir cezai sorumluluk mekanizmasından siyasal sorumluluk mekanizmasına dönüşmüştür.⁶⁵ Son Impeachment uygulaması 1806 yılında gerçekleşmiştir. Bu yüzden son iki yüz yılı aşkındır bu müessesenin İngiltere’de uygulanmadığı söylenebilir. İngiltere’de Impeachment bugün için sadece teorik olarak varlığını sürdürmektedir.

Meclis soruşturmasının ilk örneğini İngiltere’de uygulanan “Impeachment” müessesesi oluştururken, meclis soruşturması anayasal düzenlemeye ise ilk olarak 1787 tarihli “ABD Anayasası” ile kavuşmuştur.⁶⁶ Amerikan Impeachment usulünün İngiliz Impeachment’ından ayıran en önemli özelliği ise parlamentonun yargılama sonucunda vereceği kararın yalnızca görevden uzaklaştırma ile sınırlı kalması, İngiliz

⁵⁹ Jack Simson Caird, **a.g.e.**, s. 4-5

⁶⁰ Jack Simson Caird, **a.g.e.**, s. 3

⁶¹ İlhan Arsel, **a.g.e.**, s.150

⁶² Kasım Karagöz, **a.g.e.**, s.30

⁶³ İlhan Arsel, **a.g.e.**, s.149

⁶⁴ Kasım Karagöz, **a.g.e.**, s.30 – İlhan Arsel, **a.g.e.**, s.134

⁶⁵ Kemal Şahin, **Yasamanın Yürütme Üzerindeki Kılıcı: Impeachment**, İstanbul, Beta Basım, 2001, s.57

⁶⁶ Kasım Karagöz, **a.g.e.**, s.30 – İlhan Lütem: Amerikan Hükümet Sisteminin Umumi Hatları, s.1-4

hukukundaki gibi ceza mahkemesi sonucunda verilen mahkumiyet kararıyla aynı sonuçları doğurmamasıdır.⁶⁷

ABD’de günümüze kadar 1842-1843 yılları arasında Başkan J. Tyler için cezai sorumluluk başlatılmaya çalışılmış fakat Temsilciler Meclis’inde yeterli çoğunluk sağlanamamıştır.⁶⁸ 1868 yılında ise Başkan Andrew Johnson için impeachment süreci başlatılmış Temsilciler Meclis’inde yeterli çoğunluk sağlanmış, fakat Senato’da üçte ikilik çoğunluk sağlanamamıştır.⁶⁹ 1974 yılında Başkan Nixon cezai sorumluluğuna gidilmesi hâlinde suçlu bulunacağını düşünerek istifa etmiştir.⁷⁰ Bill Clinton 1999 yılında Senato’da impeachment yoluyla yargılanmış fakat yeterli çoğunluk elde edilememiş ve Clinton suçlu bulunmamıştır. ABD’de bugüne kadar hiçbir başkan cezai sorumluluğuna gidilmesi sonucu cezalandırılmamıştır.⁷¹

Almanya’da ise meclis soruşturması ilk olarak 1850 tarihli Prusya Anayasası’nın 82. maddesinde yer alırken daha sonra 1919 tarihli Weimar Anayasası’nın 34. maddesinde ve halen 1949 tarihli Federal Alman Anayasası’nın 44. maddesinde düzenlenmiştir.⁷² Fransa’da ise 16 Temmuz 1875 tarihli Teşkilat Kanunu ile meclis soruşturması anayasal düzende ele alınmıştır.⁷³ Meclis soruşturması Türk Parlamento Tarihine ise ilk kez 1876 Kanun-i Esasi döneminde girmiştir. Meclis soruşturması 1921 Anayasası hariç günümüze kadar diğer bütün anayasalarda yer almıştır.

Tablo 1.1 : Meclis soruşturmasının tarihte ortaya çıkışı

Ülke	Tarih
Birleşik Krallık (U.K)	14. Yüzyıl Sonları
Amerika Birleşik Devleti (U.S.A)	1787 ABD Anayasası
Almanya	1850 Prusya Anayasası
Fransa	1875 Anayasası
Osmanlı Devleti	1876 Kanun-i Esasi
Türkiye Cumhuriyeti	1924 Anayasası

⁶⁷ Kemal Şahin, **a.g.e.**, s.20-21

⁶⁸ Mike Purdy, Presidential Impeachment Activity, 2011, <http://presidentialhistory.com/2011/08/presidential-impeachment-activity.html>.

⁶⁹ Rihard M. Pious, Impeaching The President: The Intersection of Constitutional and Popular Law, **St. Louis University Law Journal**, 1999, s.869

⁷⁰ Lori Fisler Damrosch, Impeachment as a Technique of Parliamentary Control Over Foreign Affairs In a Presidential System, **University of Colorado Law Review**, Vol: 70, 1999, s. 1546

⁷¹ Mert Nomer, **ABD Başkanlık Sisteminde Başkanın Yetkileri**, İstanbul, XII Levha Yayınları, 2013, s. 46

⁷² Kasım Karagöz, **a.g.e.**, s.30 –M. Sinan Kılıçoğlu, 1982 Anayasasına göre Meclis soruşturması, s.27

⁷³ Kasım Karagöz, **a.g.e.**, s.30

1.3. Hükümet Modellerine göre Meclis Soruşturması

Hükümet sistemlerinin tamamının kendi türü içinde aynı olduğunu söylemek mümkün değildir. İster başkanlık sistemi olsun ister parlamenter sistem olsun ülkeden ülkeye farklı uygulanışı söyleyebiliriz. Devletin temel organları ve kuvvetler ayrılığı konusunda temel özellikler haricinde her ülkenin hükümet sisteminin şahsına münhasır bir yapısı olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin başkanlık sistemi ABD’den, Güney Kore’ye birtakım farklılıklar ihtiva ederek uygulanırken, Parlamenter sistem de Arend Lijpart’ın sınıflandırdığı dibi Britanya modeli ve konsensüs modeli olmak üzere karşımıza çıkmaktadır⁷⁴. Meclis soruşturması ise günümüzde temsili hükümet sistemlerinin her türünde uygulanmaktadır.⁷⁵ Burada özellikle meclis soruşturması kavramından ziyade yürütmenin cezai olarak denetlenmesi üzerinde durulmalıdır. Demokratik bir hukuk devletinin gereği olarak, bunu benimsemiş tüm rejimlerde yürütmenin, işlediği iddia edilen suçlardan dolayı soruşturulması ve yargılanması mümkündür. Hükümet sistemlerindeki farklılık ise yasama, yürütme ve yargının birbirinden yumuşak ve sert ayrılığından kaynaklı, yürütmenin denetlenmesindeki usul farklılıklarıdır. İster parlamenter sistem ister yarı başkanlık ister başkanlık sistemi olsun tüm hükümet modellerinde yürütmenin cezai olarak sorumluluğu mümkündür. Yürütmenin denetlenmesi araçlarında hükümet modellerine göre ortak bir müessesenin var olduğundan bahsedilemez. Hem kavramsal hem usuli farklılıklar olduğundan her demokratik sistemin müstakil olarak ele alınarak değerlendirilmesi daha sağlıklı sonuçlar verecektir.

1.3.1. Parlamenter Sistemde Meclis Soruşturması

Literatürde parlamenter sistem genel olarak kuvvetlerin yumuşak ayrılığına ve iş birliğine dayanan hükümet sistemi olarak tanımlanmaktadır.⁷⁶ Leon D. Epstein parlamenter rejimi, yürütme otoritesinin yasamadan çıktığı ve yürütmenin yasamaya karşı siyasal sorumluluğu bulunan bir anayasal hükümet biçimi olarak tanımlamaktadır.⁷⁷ Parlamenter hükümet sisteminde yasama ve yürütme organları

⁷⁴ Ilona Maria Szilagy, “Presidential Versus Parliamentary Systems”, **AARMS**, Vol:8, No:2, 2009i, s. 312

⁷⁵ Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s.310

⁷⁶ Mustafa Erdoğan, **a.g.e.**, s.213

⁷⁷ Leon D. Epstein, “Parliamentary Government”, International Encyclopedia of the Social Sciences, der. David L. Sills New York, 1968: Macmillan Free Press, Vol:11, s.419

hukuken birbirinden bağımsız olmasının yanında bu organların aralarında birtakım iş birliği, etkileşim ve denetim araçları mevcuttur.⁷⁸ Parlamenter sistemde yasamanın hükümet üzerindeki denetim yetkisinin hukuki dayanağı ise anayasaların meclisleri yetkili kılmasıdır.⁷⁹ Anayasalarda bu yönde hükümler bulunmasının siyasal anlamda sebebi ise, hükümet denetiminin demokratik bir yönetim biçiminin tesis edilmesi için zorunlu görülmesidir.⁸⁰ John Michael Carey'e göre; "yürütmenin yasamadan doğması" ve yürütmenin yasamaya karşı sorumlu" olması parlamenter sistemin ayırt edici temel özelliğidir.⁸¹

Erdal Onar'a göre; yasama ve yürütme güçlerinin parlamentodan çıktığı parlamenter hükümet sistemi'nde yürütme fonksiyonunu yerine getiren hükümet, yasama organına bağımlı olduğundan, parlamento denetim yetkisini daha etkili bir şekilde kullanır. Çünkü yürütme gücü yasama organından kaynaklanmaktadır.⁸² Parlamenter sistemde yürütme gücünün kaynağı yasama organı olsa da, yasamanın yürütmeyi etkin bir şekilde denetlemesinden bahsetmek mümkün olmayabilir. Parlamenter sistemler içinde seçim sistemleri, siyasi parti yapıları, parti içi demokrasi unsurlarını da göz önünde bulundurmak lazımdır.

Her ne kadar parlamenter sistem çerçevesinde yasama organının hükümet üzerindeki denetiminden söz ediyorsak da günümüzde yasama-yürütme ilişkileri, devletin iki organının karşılıklı ilişkileri olmak özelliğini büyük ölçüde kaybederek, iktidar muhalefet partilerinin veya bunların meclis gruplarının mücadelesi haline dönüşmüş bulunmaktadır.⁸³

Parlamenter hükümet sisteminde kuvvetlerin yumuşak ayrılığı söz konusudur. Parlamenter hükümet sisteminde çok partili siyasal hayat, bir ya da çift meclisten oluşan parlamento, sorumsuz bir devlet başkanı, meclise karşı sorumlu bakanlar kurulu bulunmaktadır.⁸⁴ Parlamenter hükümet sisteminin başta gelen özelliklerinden

⁷⁸ Mustafa Erdoğan, **a.g.e.**, s.213

⁷⁹ Hikmet Tülen, "Meclis Soruşturması Uygulamaları Üzerine Bazı Gözlem ve Deneyimler", **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: II, Sayı: I, 1998, s.26

⁸⁰ Hikmet Tülen, **a.g.e.**, s.26

⁸¹ John M. Carey, "Presidential versus Parliamentary Government", **Handbook of New Institutional Economics**, 2008, s.91

⁸² Özkan Özgül Ürün, **a.g.e.**, s.23– Erdal Onar, Meclis Araştırması, AÜHF yay., 1977, s.31

⁸³ Hikmet Tülen, **a.g.e.**, s.27 – İslam, **a.g.e.**, s.6

⁸⁴ Ferhat Kapıcı, **Meclis Soruşturması**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilimdalı, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Erdal ONAR, Ankara, 1991, s.21

birisi, yürütme organının yasama organına karşı doğrudan doğruya sorumlu olmasıdır. Yani parlamenter hükümet sisteminin gereğince parlamento, hükümeti denetleme hakkına sahiptir.⁸⁵ Parlamenter hükümet sisteminde de meclis soruşturmasının kökeni Impeachment usulü ile İngiltere’dir. Dönemin İngiltere’inde Kralı kontrol altına almak ve kral ile parlamento arasındaki mücadelede parlamentoya bir araç geliştirmek için Impeachment müessesesi doğmuştur.⁸⁶

Ayrıca demokratik hukuk devletinin gereği, parlamenter hükümet sisteminde de yürütmenin cezai olarak denetlenmemesi söz konusu olamaz. Bu denetlemede devletten devlete kullanılan müessesenin adı, müessesenin usulü değişiklik gösterebilir. Parlamenter hükümet sisteminin de uygulandığı ülkemizde bu yol “meclis soruşturması” diye adlandırılmışken, parlamenter sistemle yönetilen İngiltere’de “Impeachment” olarak adlandırılmıştır. Burada isimlerin ve usullerin farklı olmasından ziyade önemli olan yürütme organının görevleriyle ilgili işlediği iddia edilen suçlardan soruşturmaları ve gerektiğinde cezalandırılmalarıdır.

1.3.2. Başkanlık Sisteminde Meclis Soruşturması

Başkanlık hükümet sistemi parlamenter sistem gibi kendiliğinden doğmuş ve gelişmiş bir sistem değil, doğrudan Amerikan Anayasası ile tasarlanmış bir sistemdir.⁸⁷ Yasama kuvveti ile yürütme kuvvetinin ayrı ayrı organlara ait olduğu başkanlık sisteminde yasama yetkisi temsili meclise, yürütme yetkisi ise seçilmiş bir başkana aittir.⁸⁸ Aslında kongre hükümeti diye tanımlanan bu sistem günümüzde başkanlık sistemi diye adlandırılmıştır.⁸⁹ Bu sistemde her bir kuvvet sadece kendi işlevini yerine getirir; bu işlevlerin birbirine karışması söz konusu değildir.⁹⁰ Bu sistemde yürütme ve yasama organları birbirinden bağımsız şekilde göreve gelir ve görevde kalmak için birbirlerinin onayına ihtiyaçları yoktur.⁹¹ Kuvvetlerin sert bir şekilde ayrıldığı başkanlık sistemine başkanın yasaları veto etme, yargının yürütme ve yasamanın işlemlerini hukuki olarak denetleme ve yasamanında başkanı Impeachment

⁸⁵ Ferhat Kapıcı, **a.g.e.**, s.21

⁸⁶ Committee on The Judiciary, **Constitutional Grounds for Presidential Impeachment: Report by The Staff Of The Impeachment Inquiry**, Second Session, Washington D.C. , U.S. Government Printing Office, 1974, s. 4

⁸⁷ Mehmet Turhan, **a.g.e.**, s.33

⁸⁸ Mustafa Erdoğan, **a.g.e.**, s.206

⁸⁹ Mehmet Turhan, **a.g.e.**, s.33

⁹⁰ Mustafa Erdoğan, **a.g.e.**, s.206

⁹¹ John M. Carey, **a.g.e.**, s. 92

usulü ile yargılama yetkisi vardır.⁹² Dünyadaki birçok başkanlık sisteminde impeachment müessesesine yer verilmesiyle birlikte bir devlet başkanının görevden uzaklaştırılması son derece nadir bir durumdur.⁹³ Devlet başkanlarının görevden alınmasıyla beraber, başkanlık sisteminin uygulandığı Brezilya'da ve Güney Kore'de Impeachment müessesesi özellikle son yıllarda oldukça gündemde kalmıştır.

Başkanlık sistemini uygulayan Güney Kore'de Impeachment, devlet başkanının devlet çıkarlarına zarar vermesi, halkın temel hak ve özgürlüklerini ihlal etmesi seçim yasasını ihlal etmesi gibi suçları işlemesi durumunda uygulanabilmektedir.⁹⁴ Bu suçların başkan tarafından işlendiği kanıtlanır ise, suçun ağırlığı ve şiddetine göre devlet başkanı görevden alınabilir.⁹⁵

Yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin birbirinden sert bir şekilde ayrıldığı başkanlık sistemini günümüzde en sağlıklı şekilde uygulayabilen ülke ABD'dir. Bu nedenle başkanlık sisteminde ve bu sistemin uygulanmasından örnek verirken genellikle ABD'deki uygulamadan bahsedilir. ABD'deki başkanlık sisteminde başkan halk tarafından dört yıllığına seçilir ve görev süresi boyunca görevinde kalır. Başkanın bu süre içerisinde görevde kalması yasama organının güvenine dayanmaz. Başkan görevi süresinde Impeachment yargılaması haricinde, kongre tarafından görevinden alınamaz.⁹⁶

Meclis Soruşturması müessesesinin doğrudan birebir karşılığı ABD Başkanlık sisteminde vardır demek doğru değildir. Bu sebeple başkanlık sisteminde meclis soruşturmasından ziyade yürütmenin cezai denetiminden bahsetmek gerekir. Başkanlık sisteminde yürütmenin cezai denetimini sağlayan yol suçlama yani "impeachment" yoludur. Impeachment yolu daha önceki başlıklarda da bahsedildiği gibi kökeni İngiltere'ye dayanmaktadır.

⁹² Matthew E.Glassman. **a.g.e.**, s.10

⁹³ Hun Kim Young, "Impeachment and presidential politics in new democracies", **Democratization**, Volume: 21, Issue:3, 2014, s.520

⁹⁴ Hannes B. Mosler, "The Institution of Presidential Impeachment in South Korea, 1992-2017", **Verfassung und Recht in Übersee VRÜ, Law and Politics in Africa, Asia, Latin America**, 2, 2017, s.121

⁹⁵ Hannes B. Mosler, **a.g.e.**, s.121

⁹⁶ Kemal Gözler, **Devlet Başkanları: Bir Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku İncelemesi**, 2. Baskı, Bursa, Ekin Yayın, 2017, s.24

Başkanlık sisteminde yürütmenin denetlenmesini sağlayan Impeachment yoluyla başkanın yargılanması mümkündür.⁹⁷ Impeachment yolu ile yasama hem yürütmeyi hem yargıyı denetleyebilir. Amerikan Anayasası'nın 2. Maddesine göre Devlet başkanına, başkan yardımcısına ve Birleşik Devletlerin tüm devlet çalışanlarına karşı vatan hainliği, rüşvet ve ağır suç ve kabahatleri işlediği iddiasıyla Impeachment usulüne başvurulabilir.⁹⁸

Başkanlık sisteminde suçlama yani iddiayı yöneltme yetkisi temsilciler meclisinin, yargılama yetkisi ise senatonun görevidir.⁹⁹ Tabi burada unutmamak gerekir ki başkanlık sisteminin tek veya çift meclisli yapısına göre bu görev paylaşımı değişkenlik gösterebilir. Impeachment yolunda, Temsilciler meclisinde karar yeter sayısı salt çoğunluk iken, senatoda karar yeter sayısı ise üçte ikidir.¹⁰⁰ Temsilciler meclisi bu usulde savcılık görevi yapıyorken, senato ise mahkeme görevini yapmaktadır.

Impeachment'a ancak ihanet, zimmet ve diğer ağır cürüm ve kabahatler konu olabilir. ABD Anayasası'na göre ağır cürüm ve kabahatlerin ne olduğu sayılmamıştır.¹⁰¹

Impeachment yoluyla yani yürütmenin veya yargının denetlenmesi tamamen yasama içinde gerçekleşir. Bu yetkinin yasamanın elinde önemli bir güç olduğunun söylenmesi yanlış olmayacaktır.

Impeachment yolunda diğer önemli bir nokta, neticesinde hürriyeti bağlayıcı ceza verilememesidir. Her ne kadar ilgililerin işlemiş oldukları suçlarla da alakalı olsa da yasamanın hürriyeti bağlayıcı bir ceza vermesi mümkün kılınmamıştır. Burada belirtmek gerekir ki hakkında görevden uzaklaştırılmış bir başkan veya kabine üyesi için genel yetkili mahkemelerde ayrıca ceza davası açılabilir. Bu durum Başkanlık

⁹⁷ ABD Anayasasının ikinci maddesinin, dördüncü bölümüne göre; Başkan, Başkan Yardımcısı ve Birleşik Devletler'in bütün sivil yetkilileri, vatana ihanet, rüşvet, diğer ağır suçlar ve görevi kötüye kullanmakla suçlanır ve mahkûm olurlarsa, görevlerinden alınacaklardır.

⁹⁸ The Constitution of The United States, Article II, Section IV, <http://constitutionus.com>

⁹⁹ Jared P. Cole, Todd Garvey, **a.g.e.**, s.1

¹⁰⁰ Jared P. Cole, Todd Garvey, **a.g.e.**, s.1

¹⁰¹ Kemal Gözler, **a.g.e.**, s.24

Sistemi'nde Impeachment müessesesinin bir cezai denetimden ziyade siyasi bir denetim olduğunu tartışmaya açmaktadır.

Impeachment yolunun yargılama aşaması olan yani senato aşamasında önemli bir ayrıntı vardır. Burada senatoya yüksek mahkeme başkanı, başkanlık eder. Impeachment yargılaması sonucunda başkan görevden alınabilir. Buradaki görevden alınma ise “yasamanın başkanı görevden alamayacağı” kuralına bir istisna teşkil etmez. Çünkü Impeachment yoluyla başkanın siyasi sorumluluğu değil cezai sorumluluğu söz konusudur.¹⁰² Senato Impeachment sonucunda üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ile karar verir.¹⁰³

ABD kurulduğundan günümüze kadar hep başkanlık sistemi ile yönetilmiş, senatoda iki Amerikan BaşkanI Impeachment yolu ile yargılanmıştır. Bunların sonucunda hem Başkan Johnson¹⁰⁴ hem Başkan Clinton¹⁰⁵ senato tarafından masum bulunmuştur. Impeachment Kongre ve Başkan arasındaki muhtemel bir iktidar mücadelesinin sembolüdür.¹⁰⁶

1.3.2.1. Impeachment (ABD) ve Meclis Soruşturmasının Karşılaştırılması

Impeachment müessesesi İngiltere’de doğmuştur. Impeachment kavram olarak yürütmenin unsuru olan bir bakanın yasamanın bir kanadı avam kamarası tarafından itham edilerek, yasamanın diğer bir kanadı lordlar kamarası marifetiyle yargılanması demektir.¹⁰⁷ ABD kuruluşundan itibaren bu sistemi kendi hükümet sistemi içerisinde de kabul etmiş ve anayasal bir müessese¹⁰⁸ haline getirmiştir. ABD tipi başkanlık sistemindeki Impeachment yolu ile Türkiye’deki meclis soruşturması arasında farklılıklar vardır. Bilindiği gibi Türkiye 2017 yılında anayasa değişikliği gerçekleştirmiş ve cumhurbaşkanlığı hükümet sistemini seçmiştir. Burada belirtmek gerekir ki 1982-2017 arasında hem parlamenter hükümet sistemi hem yarı başkanlık

¹⁰² Kemal Gözler, **a.g.e.**, s. 24

¹⁰³ Jared P. Cole, Todd Garvey, **a.g.e.**, s.1

¹⁰⁴ Lyndon B. Johnson: Amerika Birleşik Devletleri 36. Başkanıdır. Başkanlığa John F. Kennedy’nin süikast sonucu öldürülmesi ile geçmiştir. 1963-1969 Yılları arasında başkanlık yapmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: <https://www.whitehouse.gov/1600/presidents/lyndonbjohnson>

¹⁰⁵ William Bill Jefferson Clinton: Amerika Birleşik Devletleri 42. başkanıdır. 1993-2001 yılları arası başkanlık yapmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: <https://www.whitehouse.gov/1600/presidents/williamjclinton>

¹⁰⁶ Chris Fastnow, **a.g.e.**, 1999

¹⁰⁷ İlhan Arsel, **a.g.e.**, s.148

¹⁰⁸ The Constitution of The United States, Article II, Section IV

hükmet sistemi kullanılmıştır. 2017 yılında Türkiye’deki asıl değişiklik yürütme kuvvetinin içeriğinde gerçekleşmiştir. Bu nedenle Impeachment ile meclis soruşturmasını karşılaştırırken 2017 anayasa değişikliği öncesi ve sonrası olarak sınıflandırmak daha doğru olacaktır.

2017 Öncesi meclis soruşturması, klasik parlamenter sistemde yasamanın yürütmeyi denetlediği anayasal denetim yoludur. Impeachment ile aralarındaki en önemli fark ilgililerdir. Impeachment ile başkan, kabine üyeleri ve yüksek yargıçlar yargılanabilirken, meclis soruşturması yoluyla başbakan ve bakanlar yargılanabilmektedir. Cumhurbaşkanı ve yargı üyeleri meclis soruşturmasının dışında tutulmuştur.

Impeachment yolunun soruşturma aşamasında, ABD anayasasında öngörülmemiş olmasına rağmen uygulamada temsilciler meclisi gerekli tüm araştırma ve soruşturmaları yapması ve olay hakkında ayrıntılı bir rapor hazırlaması için meclis adalet komisyonunu görevlendirmektedir.¹⁰⁹ Adalet komisyonunun buradaki işlevi 1982 Anayasasına göre meclis soruşturma komisyonu ile aynıdır.

Meclis soruşturması ile Impeachment arasındaki diğer bir fark yargılamanın nerede yapılacağına ilişkindir. Impeachment yolunda “temsilciler meclisi” suçlamayı, senato ise yargılamayı yapmaktadır. Yani tüm süreç kongrede yani yasama organında tamamlanmaktadır. Ronald D. Rotunda’ya göre; Yargının Impeachment sürecinde hemen hemen hiçbir rolü yoktur. Impeachment iddianamesinin soruşturulmasında, iddia edilen suçun Anayasal çerçevede Impeachment sürecinde kullanıp kullanılmayacağı, yargılama sonucu ne karar vereceği aşamalarına göre tamamen temsilciler meclisine ve Senato’ya aittir.¹¹⁰ Yanık’a göre; kuvvetler ayrılığının ve yargının bağımsızlığının kurumsallaştığı bir çağda, yargılamayı siyasal bir organın yapmasını savunmak olanaksızdır.¹¹¹ Türkiye’de ise meclis soruşturmasında soruşturma ve iddia aşaması mecliste, yargılama aşaması Yüce Divan’dadır. Netice itibarıyla meclis soruşturmasında yasamanın fonksiyonel açıdan bir iddianame

¹⁰⁹ Kemal Şahin, **a.g.e.**, s.82

¹¹⁰ Ronald D. Rotunda, “An Essay on the Constitution Parameters of Federal Impeachment”, **Kentucky Law Journal**, Vol:76, 1987-1988, s.732

¹¹¹ Murat Yanık, **a.g.e.**, s.45

hazırlama ve Yüce Divan'a sevk yetkisi vardır. Yasamanın tek başına yürütmeyi yargılayıp hakkında hükmetme yetkisi yoktur.

Meclis soruşturma müessesinde önerge vermeye TBMM üye tam sayısının 1/10'u yetkilidir. Impeachment yolunda ise Suçlama Önergesi Temsilciler Meclisi Adalet Komisyonu tarafından verilir.¹¹²

Impeachment yolu neticesinde ilgililer hakkında hürriyeti bağlayıcı ceza verilemez. Meclis soruşturması sonucunda gerçekleşen Yüce Divan yargılamasıyla ceza hukukun kabul ettiği kanuni tüm cezai yaptırımlar uygulanabilir.

ABD Anayasası'nda Impeachment yargılaması sonucunda Senatonun vereceği karara karşı yargı yolunun kapalı olduğuna dair açık bir hüküm bulunmamakla beraber gerek doktrinde ağırlıklı görüş gerekse Amerikan Yüksek Mahkemesi'nin görüşü Impeachment sonucu verilen hükmün kesin olduğu yönündedir.¹¹³

2017 Anayasa değişikliği sonrası meclis soruşturmasının usulüne ilişkin değişiklikler yapılmıştır. Yeni sistemde başbakanlık kaldırılmış yürütmede cumhurbaşkanının tek başlılığı söz konusu olmuştur. Burada belirtmelidir ki cumhurbaşkanı yeni sistemde de meclis soruşturmasına konu olmamıştır. Meclis soruşturması yolu ile ancak cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar denetlenebilecekken, impeachment yolundaki gibi başkan yani cumhurbaşkanı bu yolla denetlenmemektedir. 1982 Anayasası'na göre cumhurbaşkanının cezai denetimi meclis soruşturması kapsamı dışında düzenlenmiştir. Cumhurbaşkanının meclis tarafından Yüce Divan'a sevk, meclis soruşturmasından farklı teklif ve kabul yeter sayıları ile mümkündür. Impeachment yolunda başkan yardımcılarının denetlenmesi ile meclis soruşturması yolunda cumhurbaşkanı yardımcılarının denetlenmesi paralellik taşımaktadır. Türkiye'de yeni sistemde yine yürütmenin cezai denetiminde soruşturma makamı yasama iken yargılama makamı Yüce Divan olarak devam etmiştir. Impeachment ile olan bu farklılık Türkiye'nin başkanlık sistemine geçmesiyle de devam etmiştir.

¹¹² Robert Logley, **The Impeachment Process in U.S. Government, Ben Franklin's Better Way of Removing "Obnoxious" Presidents**, 2018, <https://www.thoughtco.com/impeachment-the-unthinkable-process-3322171>,

¹¹³ Kemal Şahin, **a.g.e.**, s.82

1.4. Yürütmenin Sorumluluğu – Meclis Soruşturması İlişkisi

Yürütmenin eylem ve işlemlerinden sorumlu tutulması demokratik bir sistemin önemli unsurlarından biridir. Bu sorumluluk siyasi ve hukuki olabileceği gibi cezai de olabilir. Meclis soruşturmasının doğrudan amacı hükümetin cezai olarak denetimini sağlamaktır. 1876'dan günümüze Türk Parlamento hayatında yer alan meclis soruşturması başbakan ve bakanların sorumluluğuna yönelik denetimi sağlar. 1876 döneminde yürütmenin başı padişah, 1924, 1961, 1982 Anayasası dönemlerinde de cumhurbaşkanı meclis soruşturması kapsamı dışında tutulmuştur. Meclis soruşturması bu nedenle doğrudan bakanlar kurulunun yani başbakan ve bakanların sorumluluğuna ilişkin bir anayasal denetim mekanizmasıdır. Meclis soruşturmasında her ne kadar başbakan ve bakanların cezai sorumluluğu ortaya çıksa da dolaylı olarak siyasi ve hukuki sorumluluğun da doğduğu göz ardı edilemez.

1.4.1. Bakanların Sorumluluğu

Demokratik bir hukuk devletinde, bakanların kişisel kusurlarından ve görevlerini yerine getirirken işledikleri kusurlardan dolayı sorumlu olmayacaklarını düşünmek mümkün değildir. Türkiye Cumhuriyeti de 1982 Anayasası'nın ikinci maddesi uyarınca “demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir”. Hukuk devleti ilkesi gereği bakanların kendilerine verilen görev ve yetkilerinin bir müeyyidesi olarak sorumluluklarının da kabul edilmesi zorunludur. Çünkü kanunen yetki sorumluluk mukabilinde verilir.¹¹⁴ Çalışmada mevzu bahis sorumluluk görevleri neticesinde meydana gelen sorumluluktur. Bakanların görevleriyle hiçbir ilgisi olmayan ve sadece şahsi fiillerinden doğan sorumlulukları, anayasa hukukuna ait bir mesele değildir.¹¹⁵ Bakanların sorumluluğunu üç başlıkta incelenebileceğini söyleyebiliriz. Bunlar;

- a. Siyasi sorumluluk
- b. Hukuki sorumluluk
- c. Cezai sorumluluk

¹¹⁴ Faik Birişik, **Bakanların Sorumluluğu**, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Faruk BİLİR, 2007, s.18 – Armağan, 1961 Anayasası ve Bakanlar Kurulu, s.125

¹¹⁵ Faik Birişik, **a.g.e.**, s.18 – Necip Bilge, Bakanların Görev ve Sorumlulukları, Ankara, 1956, s.23

Yukarıda belirtildiği gibi bu ayrım, sorumluluğun neticesinde veya yaptırımın çeşidine göre yapılmış bir ayrımdır. Bir bakan siyasi, hukuki ve cezai sorumluluk türlerin tamamına birden giren bir eylem veya işlem yapmış olabileceği gibi, bunlardan yalnızca birine giren bir eylem ya da işlem yapmış olabilir. Dolayısıyla, yaptığımız bu üçlü ayrım, sorumluluğun sonucu veya yaptırımıyla ilgilidir.¹¹⁶

Bakanların görevleriyle ilgili işlem ve fiillerinin hukuki ve cezai yaptırıma bağlanmış olması, kanun önünde eşitlik ilkesinin de bir gereğidir. Demokratik rejimlerde bakanlar, görevlerini yerine getirirken haksız fiillerden, diğer tüm kamu hizmeti gören kişiler gibi hukuki ve cezai sorumlulukları vardır.¹¹⁷

1.4.1.1. Bakanların Siyasi Sorumluluğu ve Meclis Soruşturması

Bakanların siyasal olarak sorumluluğu, kendilerinin parlamento tarafından görevlerine son verilebilmesi anlamına gelmektedir.¹¹⁸ Siyasal sorumluluk iki türdür. Bunlar;

- a. Bireysel Sorumluluk
- b. Kolektif Sorumluluk

Bireysel sorumluluk, Anayasanın 112. maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenmiştir. Anayasanın bu hükmüne göre, “Her bakan, başbakana karşı sorumlu olup ayrıca kendi yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden sorumludur. Bireysel sorumluluk hükümetin genel siyaseti ile ilgili olmayan, bakanların tek tek kendi bakanlıkları ile ilgili işlerden dolayı parlamentoya karşı sorumlu tutulmalarıdır. Bunun anlamı, parlamentonun sadece bakana güvensizlik oyu vermesi ve bu durumlarda bakanlar kurulunun değil, o bakanın çekilmek zorunda kalmasıdır.

Bireysel siyasal denetimin iki adet örneği, 1980 ve 1998 yıllarında yaşanmıştır. 1980 yılında Süleyman Demirel başkanlığındaki azınlık hükümetinde, Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen’in güvensiz oyuyla düşürülmesi üzerine çekilmek zorunda

¹¹⁶ Ali Oğuz Şahin, **a.g.e.** s.51

¹¹⁷ Faik Birişik, **a.g.e.**, s.20 – Hikmet Tülen: s.37

¹¹⁸ Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu; **a.g.e.**, s.363

kalması olmuştur. 1998 yılında ise 55. Hükümet döneminde Mesut Yılmaz hükümeti güvensizlik oyu ile görevden düşürülmüştür.

Bakanlar Kurulu'nun meclise karşı siyasal sorumluluğunu sağlayan mekanizmalar şunlardır;¹¹⁹

- a. Bakanlar Kurulu göreve başlarken güvenoylaması (Anayasa md. 110)
- b. Bakanlar kurulu görev sırasındaiken güvenoylaması (Anayasa md. 111)
- c. Gensoru yoluyla verilen güvensizlik önergesi (Anayasa md. 99)

Bakanların siyasi sorumluluk türü cezai ve hukuki sorumluluk türlerinden ayrılmaktadır. Bir bakanın hukuki ve cezai sorumluluklarında kanunlara aykırı bir durum söz konusudur. Ayrıca, kanunlara aykırı olan bu durumun mahkeme kararıyla saptanması gerekmektedir. Oysa siyasi sorumlulukta ne bir kanuna ayrılıktan ne de bu ayrılığın mahkeme kararıyla saptanmasından söz edilebilir. Siyasi sorumluluk tamamen ilgili bakanın veya bakanlar kurulu üyelerinin tamamının uyguladığı politikadan dolayı parlamentonun güvenini yitirmesiyle ilgilidir.¹²⁰

Siyasi sorumluluk parlamenter rejimin en önemli unsurlarından biridir. Bu bakımdan siyasi sorumluluğa yer vermeyen bir parlamenter rejim düşünülemez.¹²¹

Kolektif sorumluluk ise hükümetin genel siyasetinin belirlenmesi ve yürütülmesinden doğan sorumluluktur. Kolektif sorumluluk ilkesi, parlamentoda güvensizlik oyu alan bakanlar kurulunun, kurul olarak görevden çekilmesi sonucunu doğurur. Bakanlar kurulu içindeki konumu nedeniyle, başbakana verilen güvensizlik oyu hükümete verilmiş sayılır ve bu durumlarda da bakanlar kurulu görevden çekilir. Kolektif sorumluluk, siyasi sorumluluğun ikinci türünü oluşturur.

Meclis soruşturması başbakan ve bakanların doğrudan siyasi sorumluluğuna ilişkin bir denetleme yapmasa da dolayı bir siyasi denetimden bahsedebiliriz. 1982 Anayasası'nın 113. maddesine göre; Türkiye Büyük Millet Meclisi kararı ile Yüce Divan'a verilen bir bakan bakanlıktan düşer. Başbakanın Yüce Divan'a sevki halinde

¹¹⁹ Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s.364

¹²⁰ Ali Oğuz Şahin, **a.g.e.** s.52- Erdoğan Teziç, Anayasa Hukuku, s.404

¹²¹ Ali Oğuz Şahin, **a.g.e.** s.52- Turan Güneş, Parlamenter Rejimin Bugünkü Mânası ve İşleyişi, İstanbul, İ.Ü.H.F. Yayınları, No: 137, 1956, s.71

hükümet istifa etmiş sayılır. Böylece meclis soruşturması yolu ile bir siyasi yaptırımdan bahsedebiliriz. Bunun haricinde de uygulamada hakkında meclis soruşturması verilen bakanların soruşturma açılmadan veya soruşturma aşamasında görevlerinden istifa ettikleri de görülmektedir.

1.4.1.2. Bakanların Hukuki Sorumluluğu ve Meclis Soruşturması

1982 Anayasası'nda ve kanunlarda bakanların görevleriyle ilgili eylem ve işlemlerinden dolayı hukuki sorumluluklarına ilişkin özel bir prosedür öngörülmemiş ise de bakanların görevleriyle ilgili eylem ve işlemlerinden dolayı şahıslara ve devlete verdikleri zararlardan sorumlu olmadıkları anlamına gelmez.¹²² Anayasa ve kanunlarda bakanların görevleriyle ilgili eylem ve işlemlerinden doğan zararları gidermek zorunda olmalarını, yani hukuken sorumlu tutulmalarını ortadan kaldıran hiçbir hüküm yoktur. Tam aksine buna cevaz veren hükümlerin varlığından bahsetmek mümkündür.¹²³ Örneğin 1982 Anayasası'nın kırkıncı maddesine göre; kişinin, resmi görevliler tarafından haksız işlemler sonucu uğradığı zarar, devletçe tazmin edilir. Devletin ise ilgili zararı doğuran resmî görevliye rücu haklı saklıdır.¹²⁴

1982 Anayasası'na göre bakanlar da, görevleriyle ilgili kusurlu olarak vermiş oldukları zararları, memurlar ve diğer kamu görevlileri gibi tazmin etmekle sorumludurlar. Ancak 1982 Anayasası'nın 129. maddesi uyarınca zarara uğrayanlar, bakanın şahsına karşı değil, bakanlık aleyhine dava açabileceklerdir. Bakanın kusuru yüzünden bakanlık mahkûm edilir ve tazminat ödemek zorunda kalırsa, bakanlık bakana rücu edebilecektir. Bu durumda devlet, bakana veya başbakana yine adli mahkemelerde rücu edebilir.¹²⁵ Yine Anayasanın 129. maddesine göre memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil şartlarına uygun olarak ancak idare aleyhine açılabilir.

1961 ve 1982 Anayasalarında bakanların hukuki sorumlulukları ile ilgili bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak her iki anayasada da bakanların görevleriyle ilgili suçlardan, Yüce Divan sıfatıyla Anayasa Mahkemesi'nde yargılanacaklarından söz

¹²² Faik Birişik, **a.g.e.**, s.46

¹²³ Faik Birişik, **a.g.e.**, s.47

¹²⁴ Faik Birişik, **a.g.e.**, s.47

¹²⁵ Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s.368 – Lütfü Duran

edilmektedir. Bu yargılama ceza davaları ile sınırlı olup, hukuki sorumluluk davalarını kapsamamaktadır.¹²⁶ Yani başbakan ve bakanlara karşı hukuki sorumluluk davalarına Anayasa Mahkemesi'nde bakılmaz. Meclis soruşturması başbakan ve bakanların görevleri sırasında işlediği iddia edilen suçlardan dolayı işleyen bir denetim mekanizmasıdır.

Hukuki sorumluluktan dolayı bakanlar hakkında dava açılabilmesi için ilgili bakanın dokunulmazlığının kaldırılmasına gerek yoktur. Çünkü dokunulmazlık milletvekilleri ve bakanlar hakkında sadece ceza davası açılmasına engel teşkil etmektedir.¹²⁷ İlgili bakan hakkında görevli yetkili mahkemede hukuki sorumluluğuna istinaden bir tazminat davası açılabilir.

Bakanların görevleriyle ilgili olmayan, tamamen şahsi kusurları ile verdikleri zararlardan dolayı, kendilerine karşı genel hükümlere göre dava açılır. Bu açıdan bakanlarla kamu görevlisi sayılmayan kimseler arasında fark yoktur.¹²⁸

1.4.1.3. Bakanları Cezai Sorumluluğu ve Meclis Soruşturması

Bakanların, görevleriyle hiçbir ilgisi olmayan ve sadece şahsi işlerinden doğan sorumlulukları, Anayasanın 112. ve 83. maddeleri uyarınca yararlandıkları yasama dokunulmazlığı dışında, anayasa hukukuna ait bir sorun değildir.¹²⁹

Anayasanın 112. maddesinin ikinci fıkrasına göre her bakan yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden sorumludurlar. Karagöz'e göre bu sorumluluk sadece siyasal ve hukuki sorumluluk değil, aynı zamanda cezai sorumluluktur.¹³⁰ Lakin bu yorum suç ve cezada şahsılık ilkesime aykırı düşmektedir.

Bakanların görevleriyle ilgili eylem ve işlemlerden dolayı ortaya çıkan sorumluluğu kişisel kusurundan veya hizmet kusurundan kaynaklanabilir.¹³¹

¹²⁶ Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s.367 – Ergün Özbudun, Türk Anayasa Hukuku, s.297

¹²⁷ Faik Birişik, **a.g.e.**, s.49

¹²⁸ Faik Birişik, **a.g.e.**, s.50 – Faruk Bilir, **a.g.e.**, s.75

¹²⁹ Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s.366

¹³⁰ Karagöz Kasım, **a.g.e.**, s.45

¹³¹ Hasan Ünal, **Adli/Yargısal bir Faaliyet Olarak Meclis Soruşturması**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilimdalı, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Zeki Hafizoğulları, Ankara, 2005, s.12 – Bu kavramların geniş açıklanması için bkz: A. Şeref Gözübüyük/Turgut Tan: İdare Hukuk Genel Esaslar, C.I, Ankara, 1998, s.524 vd.; Metin Günday: İdare hukuku, Ankara, 1998, s.243

Anayasada bakanların diğer vatandaşlar gibi özel işlem ve eylemlerinden asıl sorumlu olacağı hususunda bir düzenleme yoktur. Ancak anayasanın sadece görevle ilgili suçlar için 100. madde ile meclis soruşturması prosedürü ve 148. madde ile Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla yargılama yeri olarak göstermiş olması, bakanların şahsi suçlarının özel hukuk kurallarına tabi olacağını ve genel mahkemelerde yargılanacağını kendiliğinden ortaya çıkarır.¹³²

Cezai sorumluluk, bakanların görevleriyle ilgili suçlardan doğan sorumluluğudur. Anayasada bir sınırlama yapılmadığına göre, bu sorumluluk, bakanların görevleriyle ilgili bütün suçları kapsar.¹³³

Meclis soruşturması sonucunda Yüce Divan'a sevk kararı ile yasama dokunulmazlığının kaldırılması müessese olarak birbirinden çok farklıdır.¹³⁴ Bununla beraber sevk kararının, işlendiği iddia edilen suç için dokunulmazlığın kaldırılması sonuçlarını doğuracağı kesindir.¹³⁵

Bakanlar ve başbakan görevleri ile ilgili olmayan fiilleri nedeniyle işleyecekleri suçlardan dolayı diğer vatandaşlar gibi genel mahkemelerde genel hükümlere göre yargılanacak ve genel hükümlere tabi olacaklardır. Dolayısıyla suçun ortaya çıktığı bu gibi durumlarda artık bakan veya başbakan Anayasanın 148. maddesine göre Yüce Divan'da değil ama Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ve ilgili kanunlara göre tespit edilecek yetkili ve görevli mahkemelerde yargılanacaklardır. Hazırlık soruşturması da görevleriyle ilgili suçlardan hariç olmak üzere cumhuriyet savcısı tarafından yapılacaktır.¹³⁶

Anayasanın 112. ve 82. maddesine göre bakanlar ve başbakan görevleri ile ilgili olmayan, seçimlerden önce veya sonra suç işledikleri ileri sürülse bile bu kişiler meclisin kararı olmadıkça tutulamazlar. Sorguya çekilemezler, tutuklanmazlar ve yargılanamazlar. Ancak ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ve seçimden önce soruşturmasına başlanmış olmak kaydıyla Anayasa'nın 14. maddesindeki durumlar bu

¹³² Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s.366

¹³³ Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s.366-367

¹³⁴ Faruk Erem, **Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan Olarak İncelenmesi**, Ankara Ajans Matbaası, 1963, s.20

¹³⁵ Faruk Erem, **a.g.e.**, s.20

¹³⁶ Hasan Ünal, **a.g.e.**, s.14

hüküm dışındadır. Ancak bu halde yetkili makam, durumu hemen ve doğrudan doğruya TBMM'ye bildirmek zorundadır.¹³⁷

Yasama dokunulmazlığından yararlanan başbakan ve bakanlar Anayasanın 83. maddesinde belirtilen ilkelerle sınırlı bir biçimde yasama dokunulmazlığından yararlanacaklardır. Buna göre görevi ile ilgili olmayan bir suç işleyen bakan ya da başbakan dokunulmazlıktan yararlandığı süre içinde yakalanamayacak, tutuklanamayacak, sorguya çekilemeyecek ve yargılanamayacaktır.

Önceki başlıklarda da bahsedildiği gibi bakanların ve başbakanın cezai sorumluluğu ise, bu kişilerin görevleriyle ilgili eylem ve işlemlerinden doğan ve bu suçlar için ayrı soruşturma ve yargılama makamları öngörülmüş bulunmaktadır. Başbakan ve bakanlar hakkında görevleriyle ilgili bir suç işlediği iddiasıyla soruşturma aşaması, 1982 Anayasasının 100. maddesine göre meclis soruşturması ile yapılacaktır. Yargılama aşaması ise TBMM'nin ilgili başbakan ve bakanları Yüce Divan'a sevk etmesi hâlinde Yüce Divan sıfatı ile Anayasa Mahkemesi'nde olacaktır.

Burada belirtmek gerekir ki hem 1982 Anayasası'nın hem önceki anayasalarımızın hiçbir yerinde başbakan ve bakanların görevleri ile ilgili suçların neler olduğuna dair bir düzenlemeye gidilmemiştir. Oysa cumhurbaşkanının sorumluluk ve sorumsuzluk halini düzenleyen 105. maddede cumhurbaşkanının sadece vatana ihanetten dolayı meclis tarafından Yüce Divan'a sevk edilebileceği ifade edilmiştir. Bu sebeple bakanların görevleriyle ilgili suçlarını tespit ederken, bu kişilerin “memurluk” sıfatından hareket edilecektir.¹³⁸

Bu aşamada görev suçunun ne olduğu ve nasıl açıklandığı önem kazanmaktadır. Görevden doğan ve sorun doğuran işle ilgili görevin kötüye kullanılması veya yetki sınırlarının aşılması sonucu görev suçu oluşur. Diğer bir ifadeyle bir bakanın, kamu hizmetini yerine getirirken ve kamu yetkilerini kullanırken gerek esas ve maddi bakımından gerekse şekil ve yetki bakımından o hizmete ilişkin kanun hükmünü ihlal etmesi durumunda görev suçu söz konusu olabilir.¹³⁹ Uygulamaya bakıldığında da

¹³⁷ Hasan Ünal, **a.g.e.**, s.14-15

¹³⁸ Faik Birişik, **a.g.e.**, s.59

¹³⁹ Yusuf Sezer, **a.g.e.**, s.25

özellikle görevi kötüye kullanma, resmî belgede sahtecilik, zimmet, irtikap, rüşvet gibi suçların işlendiği iddia edilmektedir.

1.5. Türk Anayasalarında Meclis Soruşturması

Meclis soruşturması her ne kadar kavram olarak ilk 1961 Anayasası'nda yer alsada, ilk olarak meşruti parlamenter sisteme geçtiğimiz 1876 Anayasası'ndan itibaren yürütmenin yasama tarafından denetlenmesi Türk Anayasalarında yer almıştır. 1876 Kanun-i Esasi ile Meclis-i Mebusan'ın sadrazamın veya ilgili bakanın Divan-ı Âli'ye sevk talebi düzenlenmesi, 1924 Anayasasında da içerik olarak meclis tahkikatı müessesesi meclis soruşturmasının işlevini taşımaktadır. 1921 Anayasası'nda meclis soruşturması veya benzeri bir müessese bulunmamış, eş zamanlı olarak 1876 Kanuni Esasi yürürlükte olmuştur. Meclis soruşturması ve Yüce Divan kavramları ilk olarak 1961'de anayasalarımıza girmiştir. Nitekim Anayasa Mahkemesi 1961 Anayasası ile kurulmuş, meclis araştırması ile meclis soruşturması birbirinden hem kavramsal hem içerik olarak birbirinden ayrılmıştır. 1982 Anayasası'nda da meclis soruşturması ve Yüce Divan yer almaya devam etmiş, meclis soruşturmasının usul ve esaslarında değişiklikler olmuştur.

1.5.1. 1876 Kanun-i Esasi Döneminde

1876 Kanun-i Esasi'nin kabul edilmesi ile Osmanlı Devleti meşruti monarşiye geçmiştir. Her ne kadar 1878'de parlamentonun kapatılmasıyla¹⁴⁰ karşılaşılsa da Türk Parlamento Tarihinin 1876 Kanun-i Esasi ile başladığını söyleyebiliriz. Yasama ve yürütme kuvvetleri bakımında Kanun-i Esasi'nin tahsis ettiği sistemden bahsedecek olursak; yürütme yetkisi padişaha aitti ve padişah bu yetkisini “vekiller heyeti” eliyle kullanacaktır.¹⁴¹ Yasama organı ise Heyeti Ayan ve Heyeti Mebusan adlı iki meclisten oluşmakta, heyeti ayan üyeleri doğrudan padişah tarafından seçilmekte, heyeti mebusan üyeleri ise seçimle belirlenmektedir.¹⁴² Tanör'e göre; Kanun-i Esasi'nin

¹⁴⁰ 14 Şubat 1878 tarihinde Meclis-i Mebusanın, Padişah tarafından “tatiline karar” verilmesiyle Kanun-i Esasi hukuken olmasa da fiilen hükümsüz hale gelmiştir. 1908 yılında Kanun-i Esasi tekrar yürürlük kazanmış, Meclisi Umumi tekrar açılmıştır. Ahmet Oğuz, “Birinci Meşrutiyet Meclisinin Kapatılmasının Sonuçları Üzerine”, *Nevşehir Barosu Dergisi*, Yıl: 1, Sayı:1, 2014 s. 50

¹⁴¹ Hasan Tunç, Faruk Bilir, Bülent Yavuz, *a.g.e.*, s.22

¹⁴² Hasan Tunç, Faruk Bilir, Bülent Yavuz, *a.g.e.*, s.22

kurduğu sistem parlamentoludur fakat parlamenter değildir ve kuvvetler ayrılığı ne sert ne de yumuşak biçimiyle kurulmuş sayılabilir.¹⁴³

Kanuni Esasi 1924 Anayasası çıkana kadar yürürlükte kalmıştır. II. Abdulhamit döneminde meclisin kapatılması, I. Dünya Savaşı, İstiklal savaşı, TBMM Açılışı, saltanatın kaldırışı ve 1924 Anayasası'nın yürürlüğe girişi ile biten Kanuni Esasi dönemi olağanüstü şartların olduğu bir zaman dilimidir. Parlamenter monarşinin örneği olan Kanuni Esasi dönemi için günümüz modern anlamında parlamentonun yürütmeyi denetleme yetkisinin varlığından bahsedilmesi mümkün değildir. Kanun-i Esasi, anayasanın üstünlüğü prensibini kabul etmiş olmakla birlikte, bunu sağlayıcı düzenlemelere yer vermemiştir.¹⁴⁴

Kanun-i Esasi döneminde padişah, bakanların yani vekiller heyeti üyelerinin ve sadrazamın göreve atanmasına ve görevden alınmasında tek ve tam yetkili kişidir.¹⁴⁵ Bu durum aslında yürütmenin tek başlılığında ifade etmekte, dönemin başbakanı ve bakanlarının siyasi olarak sadece padişaha karşı sorumluluğu olduğunu göstermektedir. Örneğin padişaha tamamen bağlı çalışan hükümetin parlamentoda yapılacak bir güven oylaması ile görevden düşmesi söz konusu değildir.¹⁴⁶ Her bakan, 1876 Anayasası'na göre kendi görev alanına giren işleri görmeye yetkili ve bu alanda yapmış olduğu görevlerinden de sorumludur.¹⁴⁷ Ayrıca bakanlar kurulunun takip ettiği bir politika olmakla birlikte, ortak sorumluluk yüklenen bir kurul özelliği bulunmamaktadır.¹⁴⁸

Heyet-i Mebusan hükümeti denetlemek amacıyla soru sorma ve bir bakanın siyasi sorumluluğunu başlatma hususunda son derece sınırlı bir yetkiye sahip olduğunu söyleyebiliriz.¹⁴⁹ Örneğin soruya muhatap olan sadrazam ya da vekil cevabını süresiz erteleyebilir.¹⁵⁰ Bakanların cezai sorumluluğu ise Kanûn-i Esâsî de ayrıntılı olarak düzenlenmiş, siyasi sorumlulukta olduğunun aksine meclise bu konuda

¹⁴³ Bülent Tanör, **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri**, 7. Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2001 s.114

¹⁴⁴ Hasan Tunç, Faruk Bilir, Bülent Yavuz, **a.g.e.**, s.22 – Aldıkaçtı, s.57-66: Ahmet Mumcu, “Osmanlı Devleti’nde 1876 Anayasasına Değin Temel Hak ve Özgürlükler ile 1876 Anayasasının Temel Yapısı”, **Türk Parlamentoculuğunun İlk Yüzyılı**, Ankara, 1976, s.37-38, Özçelik s.55-67: TANÖR, s.112-125

¹⁴⁵ Yusuf Sezer, **a.g.e.** s.41

¹⁴⁶ Yusuf Sezer, **a.g.e.**, s.41

¹⁴⁷ Kasım Karagöz, **a.g.e.**, s.63

¹⁴⁸ Kasım Karagöz, **a.g.e.**, s. 64 –Bülent Tanör: **a.g.e.**, s.112-113

¹⁴⁹ Yusuf Sezer, **a.g.e.**, s.41- Karagöz, s.63

¹⁵⁰ Ahmet Ali Gazel, **Osmanlı Meclis-i Mebusanda Parlamenter Denetim (1908-1920)**, Konya, Çizgi Kitapevi, 2007s.140

önemli yetkiler verildiği görülmektedir. 1876 Kanûn-i Esâsî'nde bakanlara sorumluluk doğuran meclis soruşturması, Kanun-i Esasi'nin 31. maddesi ve Heyeti Mebusan içtüzüğünün 32. maddesiyle düzenlenmiştir. Bu maddelere göre bir veya daha fazla mebus icraatlarından dolayı bakanlardan biri hakkında soruşturma isteğinde bulunursa içtüzük gereğince, istekleri görüşülmek üzere üç gün içinde bir şubeye gönderilir.¹⁵¹

Kanûn-i Esâsî'nin 31. maddesine göre milletvekillerinden herhangi biri, bakanların görevleriyle ilgili suç işlediğini belirtmek suretiyle, yazılı bir dilekçe ile meclis başkanlığına şikâyetle bulunabilir.¹⁵² Meclis başkanı, yapılan bu şikâyeti, tahkikat yapması için ilgili komisyona (şubeye)¹⁵³ üç gün içinde gönderir.¹⁵⁴ Bu komisyon, ilgili bakan hakkındaki iddialarla ilgili, gerekli araştırmaları yaptıktan sonra bir oylama yapar. Komisyon yapacağı araştırma sonucunda, şikâyetin görüşmeye değer olup olmadığına karar verecektir.¹⁵⁵ Bir bakan tahkikat heyetinin oyu ile Mebusan Meclisine sevk edilir. Kararın kabul edilmesi için meclisin üçte ikisin oyuna ihtiyaç vardır.¹⁵⁶

Kabul edilen yargılama talebini içeren karar padişaha sunulur. Padişah, hakkında meclisin yargılanması yönünde karar bulunan bakanın Divan-ı Âli'ye¹⁵⁷ sevk edilip edilmemesine karar vermesi gerekir.¹⁵⁸ Mebusan Meclis'nde bakanın savunması dinlendikten sonra oylama yapılır. Divan-ı Âli'ye sevkle ilgili olarak üçte iki çoğunluk oyu lazımdır. Alınan karar, ilgili bakanın cezalandırılması yönündeyse onay için sadrazamlık aracılığı ile padişaha sunulur.¹⁵⁹ 1876 Kanûn-i Esâsî'ye göre bir bakanın yargılanması için Mebusan Meclisinin görüşü tek başına yeterli olmamakta, bir

¹⁵¹ Ahmet Ali Gazel, **a.g.e.**, s.323

¹⁵² Yusuf Sezer, **a.g.e.**, s.42

¹⁵³ Mebusan Meclisi, dönemin Belçika'sında ve Fransa'sında olduğu gibi kura ile beş şubeye ayrılmıştı. Bu şubeler birinci, ikinci, üçüncü, v.b. diye adlandırılmışlardı. Şubelerin üyeleri Dahili Nizamîyenin tayin ettiği süre zarfında değişirdi. Kural olarak üyelerin süreleri iki aydı ama meclis isterse şube üyelerini değiştirmeyip ilk hallerinde olduğu gibi bırakabilirdi. (M. Tuncer Karamustafaoğlu, **Yasama Meclisinde Komisyonlar**, Ajans Türk Matbaası, Ankara, 1965 s.33)

¹⁵⁴ Heyet-i Mebusan Nizamname-i Dahilisi.32. Madde

¹⁵⁵ Kasım Karagöz, **a.g.e.**, s.65

¹⁵⁶ Hasan Ünal, **a.g.e.**, s.31

¹⁵⁷ Divan-ı Âli ismiyle düzenlenen Yüce Divan, ilk Osmanlı – Türk Anayasası olan 1876 Kanun-i Esasi'nin 92-95. maddelerinde düzenlenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Murat Yanık, **a.g.e.**, 2008

¹⁵⁸ Hasan Ünal, **a.g.e.**, s.31

¹⁵⁹ Murat Yanık, **a.g.e.**, s.19

bakanın göreviyle ilgili suçlardan yargılanabilmesi için padişahın izni gerekmektedir.¹⁶⁰

Heyet-i Mebusan da ilgili sadrazam veya bakanın yargılanmasına gerek olmadığına karar verebilir. Bu durumda haliyle ilgili sadrazam veya bakan Divan-ı Âli'ye gönderilmek üzere padişahın onayına sunulmasına gerek yoktur.¹⁶¹ Sadrazamın ve bakanların yargılandıkları kurulun adı Divan-ı Âli'dir. Divan-ı Âli'ye giden bir bakan, beraat edene kadar bakanlık görevinden düşmektedir.¹⁶² Kanûn-i Esâsî'nin 92-95 maddeleri arası ise Dîvân-ı Âli'nin teşkiline aittir. Buna göre Divan-ı Âli otuz üyeden oluşur. Bunlardan on üye Heyet-i Ayan'dan, onu Şuray-ı Devlet'ten, on üyesi de Temyiz mahkemesinden kura çekilerek tespit edilir.¹⁶³

Divan-ı Âli'nin vazifesi; nazırları, Yargıtay başkan ve üyelerini, padişah aleyhine suç¹⁶⁴ işleyenleri ve devleti anarşiye ve tehlikeye atmaya teşebbüs edenlerin yargılamasını yapmaktır. Divan-ı Âli iki bölümden olup bir bölüm soruşturma ve suçlama makamı, diğer bölüm ise yargılama makamıdır.¹⁶⁵ Bakanların kişisel eylem ve işlemlerinden doğan cezai sorumluluklarından dolayı genel yetkili mahkemelerde yargılanacağı Kanûn-i Esâsî'nin 33. maddesinde düzenlenmiştir.

Kanûn-i Esâsî'nin öngördüğü Yüce Divan sistemiyle alakalı önemli bir nokta ise Divan-ı Âli'nin verdiği kararların kesin olması ve temyiz edilememesidir.¹⁶⁶ Kanûn-i Esâsî'nin 1909'da yapılan değişikliklere Osmanlı Devleti'nde parlamenter sisteme yakın bir hükümet sistemine geçirilirken, yapılan değişikliklerde 1876 Anayasası'nın ve Heyet-i Mebusan İçtüzüğü'nün meclis soruşturmasını düzenleyen hükümlerine dokunulmamıştır.¹⁶⁷

İkinci meşruiyet döneminde sekiz adet soruşturma önergesi verilmiş, bunlardan yedi tanesi kabul edilmiş ve bir tanesi sürecin başından reddedilmiştir. Kabul edilen yedi önerge sonucunda soruşturma başlatılmış, beş soruşturma tamamlanmış,

¹⁶⁰ Yusuf Sezer, **a.g.e.**, s.42- Bülent Tanör, s.27-33

¹⁶¹ Kasım Karagöz, **a.g.e.**, s.65

¹⁶² Yusuf Sezer, **a.g.e.**, s.42 – 43, – Tahsin Balta, Yürütme Kudreti, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1960, s.35

¹⁶³ Ahmet Ali Gazel, **a.g.e.**, s.323

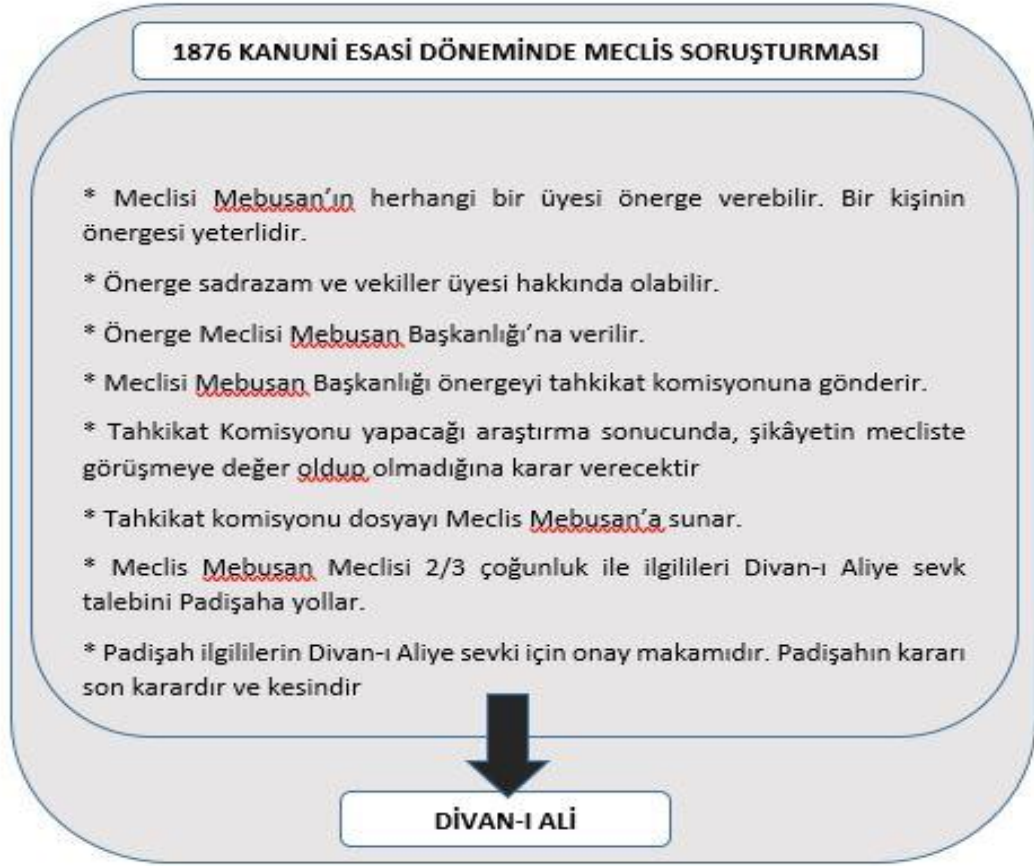
¹⁶⁴ Ahmet Ali Gaze, **a.g.e.**, s.324

¹⁶⁵ Hasan Ünal, **a.g.e.**, s.31

¹⁶⁶ Murat Yanık, **a.g.e.**, s.19

¹⁶⁷ Kasım Karagöz, **a.g.e.**, s.67

tamamlanan iki adet soruşturma raporu da parlamentoda görüşülememiştir.¹⁶⁸ Yani ikinci meşrutiyet döneminde hiçbir bakan yargılanmak üzere meclis soruşturması neticesinde Divân-ı Âli'ye gönderilmemiştir.

Şekil 1.1 : 1876 Kanûn-i Esâsî döneminde meclis soruşturması

1.5.2. 1921 Anayasası Döneminde

1921 Teşkilât-ı Esâsiye Kanunu yeni kurulan Türk Devletinin ilk Anayasası olup, 1924'e kadar Kanûn-i Esâsî ile birlikte yürürlükte kalmıştır.

1921 Anayasası, teknik açıdan bir anayasa sistemiğinden mahrumdur. 1921 Teşkilât-ı Esâsiye Kanunu toplam 24 maddeden oluşan çerçeve anayasadır. Bu anayasa sadece geçiş döneminin asgari müşterek ihtiyaçlarını karşılayan bir anayasadır.¹⁶⁹

¹⁶⁸ Ahmet Ali Gazel, **a.g.e.**, s.325

¹⁶⁹ Hasan Tunç, Faruk Bilir, Bülent Yavuz, **a.g.e.**, s.27 – Tanör (2002), s.253

1921 Anayasasının kurduğu hükümet sistemi, Meclis hükümet sistemidir. Yasama ve yürütme güçlerinin Büyük Millet Meclisinde toplanmış olması, bakanların teker teker meclis tarafından seçilmeleri, meclisin bakanları her zaman değiştirebilmesi ve onlara yön gösterilmesi, buna karşılık bakanlar kurulunun meclise karşı kullanabileceği hiçbir hukuk aracının ve devlet başkanlığı müessesesinin mevcut olmaması bakımlarından meclis hükümeti sisteminin iyi bir örneğidir.¹⁷⁰

1921 Teşkilât-ı Esâsiye Kanunu'nun tahsis ettiği sistemin özelliğinden de anlaşılacağı üzere yasama yürütme üzerinde denetim dâhil her türlü tasarrufa sahiptir.

1921 Teşkilât-ı Esâsiye Kanunu bakanların sorumluluğu hakkında sadece tek bir yerde; "Heyeti Vekile'nin (Bakanlar Kurulunun) vazife ve mesuliyeti kanunu mahsus ile tayin edilir" ifadeleri ile düzenlenmiştir. Bu hüküm dışında bakanların cezai sorumluluğu ile ilgili herhangi bir düzenleme yoktur.¹⁷¹ Yasama, yürütme ve yargı görevlerini kendinde toplamış bir yasama organının 1921 Teşkilât-ı Esâsiye'de açıkça yer almamasına rağmen, hükümeti denetleme yetkisine sahip olduğu ve meclis soruşturması niteliğinde bir yola başvurup ilgililerin sorumluluklarını belirleme yetkisi konusunda kuşku olmamalıdır.¹⁷² Yine burada belirtmek gerekir ki 1921 Anayasası milli mücadele döneminde dahi meclis araştırması dâhil bütün parlamenter denetim yolları kullanılmıştır.¹⁷³

1.5.3. 1924 Anayasası Döneminde

1921 Anayasası İstiklal Savaşı döneminde olağanüstü şartlarda oluşturulan çerçeve anayasadır. Bu geçiş döneminden başarıyla çıkıldıktan sonra devletin temel kuruluşunu düzenlemek için anayasaya ihtiyaç duyulmuş ve nihayetinde 1924 Teşkilât-ı Esâsiye Kanunu ilan edilmiştir.¹⁷⁴ 1924 Anayasası döneminde karma bir hükümet sistemi benimsenmiş, sistem hem meclis hükümeti hem parlamenter hükümet sistemi özellikleri taşımıştır.

¹⁷⁰ Hasan Tunç, Faruk Bilir, Bülent Yavuz, **a.g.e.**, s.28- Özbudun (1998)s, 7 Özbudun, (1992), s.66-67.; Kemal Gözler, Türk Anayasa Hukuku Dersleri, Ekin Kitapevi, Bursa, 2008., s.30-31., Tanör, (2002), s. 258-261

¹⁷¹ Hasan Ünal, **a.g.e.**, s.32

¹⁷² Kasım Karagöz, **a.g.e.**, s.70

¹⁷³ Rıdvan Akın, **a.g.e.**, s.139 – Onar, s.327-364

¹⁷⁴ Yusuf Sezer, **a.g.e.**, s.44- Tanör, s.222

1924 Anayasası'nın 22. maddesinde “meclis tahkikatı” adı altında meclis soruşturması ve meclis araştırması beraber düzenlenmiş olup, “sual (soru), istizah (gensoru) ve meclis tahkikatı, meclisin cümlei salahiyetinden olup şekli tadbiki Nizamnemei dâhili ile tayin olunur” hükmü yer almıştır. 1924 Anayasası bakanların sorumluluğunu oldukça geniş tutmuş, siyasi, cezai ve mali olarak üç tür sorumluluk alanı düzenlemiştir.

1924 Anayasası'nın 61. maddesinde, görevlerinden doğacak işlerden dolayı bakanları yargılamak üzere Yüce Divan kurulacağından behsedilmekte, anayasanın altmış yedinci maddesinde de, Yüce Divan'ın gerekli görüldüğünde meclis kararıyla kurulabileceği belirtilmektedir.¹⁷⁵ 1924 Anayasası'nın ilgili maddesinde yer alan meclis tahkikatı genel bir kavram olup, başbakan ve bakanların cezai ve hukuki sorumluluklarını saptamaya yönelik olan meclis soruşturması ile amacı sadece bilgi edinmeye yönelik olan meclis araştırmasını da kapsayan bir kavramdır.¹⁷⁶ Anayasanın yirmi ikinci maddesinden de anlaşıldığı gibi meclis soruşturması kavramına anayasada kısaca üzerinde durulmuş, ayrıntı bir düzenlemenin ise meclis içtüzüğünde yapılacağı belirtilmiştir.

Meclis soruşturmasının açılması ve yürütülmesine ilişkin hükümler, anayasanın kendisine atıf yaptığı 1927 tarihli TBMM Dahili Nizamnamesi'nin 169 ile 176. maddeleri arasında yer almaktadır. 1927 tarihli içtüzüğün “meclis tahkikatı” başlığını taşıyan bu kısmı 177. maddede sona ermektedir. Fakat 177. madde, bugünkü Anayasa'nın tabiri ile “meclis araştırması” konusunu düzenlediğinden, bu son maddenin teknik olarak günümüz meclis soruşturması ile alakası yoktur.¹⁷⁷

1924 Anayasası döneminde anayasada ve meclis içtüzüğünde “meclis tahkikatı” kavramı kullanılmıştır. Meclis tahkikatı kavramı bugünkü anayasada, meclis araştırması ve meclis soruşturması müesseselerini beraber kapsayan bir anlama sahip olmuştur. Buna karşılık 1927 tarihli meclis içtüzüğünde 169 ile 176. maddeler arasında kullanılan meclis tahkikatı kavramı ile esas itibariyle, bugünkü anayasanın tabiriyle

¹⁷⁵ Hikmet Tülen, **a.g.e.**, s.72

¹⁷⁶ Kasım Karagöz, **a.g.e.**, s.73 – Bülent Tanör-Taner Beygo: Türk Anayasaları ve Anayasa Mahkemesi Kararları, İstanbul 1966, s.43; Onar, Erdal: **a.g.e.** s.60

¹⁷⁷ Hikmet Tülen, **a.g.e.**, s.73 – Erdal Onar: Meclis Araştırması, s.61-64

meclis soruşturması adını verdiğimiz müessese kastedilmiştir.¹⁷⁸ Meclis içtüzüğünün 169. maddesine göre meclis soruşturmasının konusu, bakanların ifa ve yürütme ile mükellef oldukları görevleri ile ilgili cezai veya mali sorumluluklarının tespiti araştırılmasıdır. Meclis içtüzüğünde başbakan ayrıca belirtilmiş olmamasına rağmen, başbakanın da eşitler arasında birinci olan bir bakan olduğu unutulmamalıdır.¹⁷⁹ 1924 Anayasası döneminde meclis tahkikatı, başbakan ve bakanların cezai sorumluluklarının yanı sıra, devlete karşı doğan hukuki sorumlulukları yani mali sorumlulukları için de çalıştırılmaktaydı. 1961 ve 1982 Anayasalarında ise konuyu düzenleyen içtüzük hükümlerinde, başbakan veya bakanlardan birinin, hükümetin genel politikasından veya bakanların görevleriyle ilgili işlerden dolayı, sadece cezai sorumluluğu gerektiren fiillerinden söz edildiğinden bakanların mali sorumluluğu konusunun meclis soruşturmasının dışında kaldığı açıktır.¹⁸⁰

1924 Anayasası döneminde meclis tahkikatına şu üç yola açılabilir. ¹⁸¹

- 1- Bir gensorunun veya bütçenin görüşülmesi sırasında, bakanların cezai ve mali sorumluluklarını içeren fiillerinden dolayı meclis soruşturması açılması talebinin meclis başkanlığına verilmesi¹⁸²
- 2- Bakanlardan herhangi birinin görevinden kaynaklanan işlerinden dolayı yapılan bir adli soruşturma nihayetinde, adli makamların meclise başvurusu¹⁸³
- 3- Sayıştay raporu ile bir bakanın soruşturma sırasında meclis genel kuruluna meclis soruşturması talebiyle gönderilmesi¹⁸⁴

1924 Anayasası döneminde bir tek milletvekili dahi meclis soruşturması açılmasını isteme hakkına sahiptir.¹⁸⁵ Meclis içtüzüğün 172. maddesinde yer alan düzenlemeye göre, bir bakan hakkında meclis tahkikatı açılmasına karar verilmesi üzerine, bu tahkikatı yapmak üzere ya adalet ve anayasa komisyonlarından oluşan

¹⁷⁸ Hikmet Tülen, **a.g.e.**, s.73 – Erdal Onar: Meclis Araştırması, “Türk Parlamentoculuğunun İlk Yüzyılı 1876-1976, s.331-332

¹⁷⁹ Kasım Karagöz, **a.g.e.**, s.73

¹⁸⁰ Hikmet Tülen, **a.g.e.**, s.74 – Onar, a.g.e., s.41-42

¹⁸¹ Kasım Karagöz, **a.g.e.**, s.74- İslam; a.g.e., s.20

¹⁸² TBMM Dahili Nizamnamesi, md.169

¹⁸³ TBMM Dahili Nizamnamesi, md.170

¹⁸⁴ Kasım Karagöz, **a.g.e.**, s.75

¹⁸⁵ 1927 Tarihli TBMM Dahili Nizamnamesi, md.169

karma bir komisyona iş havale edilmekte ya da beş-on beş kişiden kurulacak özel bir komisyon bu tahkikatı yapmakla görevlendirilmektedir.¹⁸⁶

Soruşturma talebinin adli bir makamdan geldiği durumlarda TBMM genel kurulu, meclis soruşturması açılmasına gerek olup olmadığını incelemek amacıyla beş kişilik bir komisyon kurulmasına karar verir fakat burada belirtmek gerekir ki milletvekilleri tarafından meclis soruşturması açılmasının talebi karşısında böyle bir komisyonun kurulması söz konusu değildir.¹⁸⁷

1924 Anayasası'nın 52. maddesine meclis soruşturması sonucunda meclis tarafından Yüce Divan sevklerine karar verilen bakanları yargılamak üzere, yine meclis kararıyla, üyeleri Yargıtay ve Danıştay başkan ve üyelerinden oluşan bir Yüce Divan kurulmaktaydı.¹⁸⁸ 1924 Anayasası'nın 52. maddesine göre Yüce Divan siyaset adamlarından değil, dönemin en yüksek iki yargı organını temsil eden Yargıtay ve Danıştay başkan ve üyelerinden seçilir.¹⁸⁹ Yüce Divan bir başkan, on dört asil ve altı yedek üyeden oluşmaktadır. Bu üyelerin on biri Yargıtay ve onu Danıştay'dan seçilmektedir.¹⁹⁰

1924 Anayasası döneminde, 27 Mayıs 1960 tarihine kadar açılmış olan meclis tahkikatı sayısı on ikidir. Bu tahkikatlardan sadece dört tanesinin¹⁹¹ sonucunda Yüce Divan kurulmasına ve ilgili bakanların Yüce Divan'a sevklerine karar verilmiştir.¹⁹² 1924 Anayasası döneminde, meclis soruşturmasının etkin bir şekilde kullanıldığını, bakanların hukuka aykırı işlemlerinden dolayı cezalandırıldığı, bu dönem hiçbir başbakanın Yüce Divan'a sevk edilmediği söylenebilir.¹⁹³ 1876 Kanûn-i Esâsî döneminde olduğu gibi 1924 Anayasası döneminde de bakanların kişisel suçları için

¹⁸⁶ Hikmet Tülen, **a.g.e.**, s.76

¹⁸⁷ Ferhat Kapıcı, **a.g.e.**, s.38

¹⁸⁸ Hikmet Tülen, **a.g.e.**, s.76

¹⁸⁹ Necip Bilge, **Bakanların Görev ve Sorumlulukları**, Ankara, Yeni Desen Matbaası, 1956, s.39

¹⁹⁰ Yusuf Sezer, **a.g.e.**, s.47

¹⁹¹ İlgili dönemde; 1928 Yılında Bahriye Nazırı İhsan Bey, Bilecik Mebusu Fikret Bey ve Rüfekâsı hakkında 1928 yılında Divan-ı Âli, Ticaret vekili Ali Cenani hakkında yine 1928 yılında Divan-ı Âli, Esbak Bahriye Nazırı Mahmut Muhtar Paşa hakkında 1929 yılında Divan-ı Âli, Gümrük ve Tekel Bakanı Suat Hayri Ürgüplü hakkında 1947 yılında Yüce Divan kurulmuş ve yargılamaları yapılmıştır. Ayrıntılı Bilgi için bkz: Necip Bilge, **a.g.e.** 1956, s.48-84

¹⁹² Hikmet Tülen, **a.g.e.**, s.77- İslam, a.g.e., s.48

¹⁹³ Yusuf Sezer, **a.g.e.**, s.47

normal vatandaşlardan farksız olarak genel mahkemelerde yargılanmaları öngörülmüştür.¹⁹⁴

1.5.4. 1961 Anayasası Döneminde

1961 Anayasası ile yargısal ve siyasal alanda iki önemli düzenleme yapılmıştır. Yargısal alanda Anayasa Mahkemesi kurulurken siyasal alanda Cumhuriyet senatosu kurulmuştur.¹⁹⁵ 1961 Anayasası döneminde yasama organının çift meclisli olmasından kaynaklı üç farklı içtüzük hazırlanmıştır. Bunlar; Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü, 1965 yılında TBMM Birleşik Toplantısı İçtüzüğü, 1973 Millet Meclisi üç tüzüğüdür.

Meclis soruşturmasının bu dönem düzenlenişinden bahsetmeden önce belirtmek gerekir ki Yüce Divan 1876 ve 1924 Anayasalarında gerek görüldüğünde toplanan olağanüstü bir mahkemeyken, 1961 Anayasası ile bu yetki daimi bir statüde kurulan Anayasa Mahkemesi'ne verilmiş ve böylece tabii hâkim ilkesine geçilmiştir.

1961 Anayasası'nda meclis tahkikatı müessesesi ikiye ayrılmış, meclis araştırması ve meclis soruşturması ayrımına yer verilmiştir. Bu ayrım daha sonra 1982 Anayasası'nda aynen benimsenmiştir.¹⁹⁶ 1961 Anayasası'nın 88/1 ve 90. maddelerinde, meclis soruşturmasına ilişkin hükümler yer almıştır. 1961 Anayasası'nın 88/1 ve 90. maddesinde, meclis soruşturmasının, soru, genel görüşme ve meclis araştırmasıyla birlikte meclisin denetim yollarından biri olduğu vurgulanmış; 90. maddede ise sadece meclis soruşturmasına ilişkin hükümler yer almıştır.

1961 Anayasası'nın 88/1. maddesinde meclis araştırması ve meclis soruşturmasına ayrı ayrı yer verilmiş ve bunun dışında Anayasanın 90. maddesinde meclis soruşturması kurumu 1924 Anayasası'na nazaran daha ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Böylece, 1961 Anayasası, bakanların görevlerinden doğan cezai sorumluluklarının saptanmasına ilişkin olan meclis soruşturması ile yasama organının belli bir konuda bilgi edinmesine yönelik bir inceleme olan meclis araştırmasını

¹⁹⁴ Murat Yanık, **a.g.e.**, s.23 – Bilge, s.42-44

¹⁹⁵ Yusuf Sezer, **a.g.e.**, s.49-50 –Lütfi Duran, Üçüncü Cumhuriyetin Yürütülmesi; Kuvvetli Yürütme mi, Kişisel İktidar mı? Bahri Savcıya Armağan, İstanbul, 1988, s.233

¹⁹⁶ Hikmet Tülen, **a.g.e.**, s.74

birbirinden kesin çizgilerle ayırmıştır.¹⁹⁷ 1961 Anayasasının 90. maddesine göre; başbakan veya bakanlar hakkında yapılacak soruşturma işlemleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısı'nda görüşülür ve karar bağlanır. Yüce Divan'a sevk hususundaki karar TBMM Birleşik Toplantı'da verilir. Meclislerdeki siyasi parti gruplarında, meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

Anayasadaki bu hükümlerden başka, 1965 tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısı İçtüzüğü'nün 12. ile 22. maddeleri arasında, meclis soruşturması sürecine dair hükümler yer almıştır.

1961 Anayasası döneminde meclis soruşturması talebi, millet meclisi üyeleri, cumhuriyet senatosu üyeleri ve yargı organları tarafından talep edilebilmektedir.¹⁹⁸ Bu dönem cumhuriyet senatosundan gelen meclis soruşturması önergeleri, Anayasa ve adalet komisyonları incelemelerinden geçtikten sonra Cumhuriyet Senatosu başkanlığı tarafından, TBMM Birleşik Toplantı Başkanlığı'na intikal ettirilirken, Millet Meclisi üyeleri tarafından yapılan meclis soruşturması önergeleri komisyon incelemesine tabi kılınmamıştır.¹⁹⁹

1961 Anayasası haricinde meclis soruşturması ayrıntılı olarak TBMM Birleşik Toplantısı İçtüzüğü'nde düzenlenmiştir. 17.02.1965 tarihli Birleşik Toplantı İçtüzüğü beş kısım otuz üç maddeden oluşmaktadır. Birleşik Toplantı İçtüzüğü'nün üçüncü kısmı yani 12-23. maddelerin tamamı meclis soruşturmasına ve Yüce Divan'a sevke ayrılmıştır. TBMM Birleşik Toplantı İçtüzüğü'nün on ikinci maddesine göre, görevde bulunan veya görevinden ayrılmış olan başbakan veya bir bakan hakkında, meclis soruşturması açılmasını bir veya birkaç TBMM üyesi isteyebilir. Yine TBMM Birleşik Toplantı İçtüzüğü'nün on üçüncü maddesine göre yargı organları bir işin takibi sırasında, görevde bulunan veya görevinden ayrılmış olan, başbakan veya bakanlar kurulu üyelerinden birinin, görevleriyle ilgili işlerden dolayı cezai sorumluluklarını gerektiren fiillerinden dolayı, açılan davada görevsizlik kararı verirse, başbakanlık aracılığı ile TBMM Birleşik Toplantısı Başkanlığı'na meclis soruşturması açılması

¹⁹⁷ Hikmet Tülen, **a.g.e.**, s.82

¹⁹⁸ Kasım Karagöz, **a.g.e.**, s.85-86

¹⁹⁹ Ferhat Kapıcı, **a.g.e.**, s.49

için başvurabilirler.²⁰⁰ Çünkü böyle bir durumda meclis soruşturması aracılığı ile görevli mahkeme Yüce Divan olarak kabul edilmektedir.²⁰¹

1961 Anayasası döneminde meclis soruşturması sürecine ön hazırlık komisyonu aşaması eklenmiştir. Hazırlık komisyonu, soruşturma aşamasına geçilip geçilmeyeceği konusunda inandırıcı ve somut bir delilin varlığını araştırmaktadır.²⁰² Hazırlık komisyonu üçü millet meclisinden, üçü cumhuriyet senatosundan seçilmek üzere altı üyeden oluşmaktadır.²⁰³ Bu komisyon incelemelerinin sonuçlarını bir raporla TBMM birleşik toplantısı, genel kuruluna sunar; bunun üzerine, hakkında soruşturma açılması istenen bakanın, önerge sahibinin ve soruşturma hazırlık komisyonunun da dinlenecekleri bir görüşmeden sonra, meclis soruşturması isteminin dikkate alınıp alınmaması hakkında genel kurulca karar verilir.²⁰⁴

Ön hazırlık komisyonunun raporunu sunmasından sonra TBMM Birleşik Toplantısı Genel Kurulu meclis soruşturmasının açılmasına karar verebilir. Meclis soruşturmasının açılması durumunda ise soruşturmanın yürütülmesi için sayıları altı ile on altı üye arasında değişen ve milletvekilleri ile cumhuriyet senatosu üyeleri sayılarının eşit olduğu bir meclis soruşturma komisyonu kurulur.²⁰⁵

Komisyonla CMUK'un yirmi birinci ve yirmi ikinci maddelerinde yazılı olan, meclis soruşturması önergesinde imzası bulunan ve daha önce yasama meclislerinde veya dışarıda bu konudaki görüşlerini açıklamış olan TBMM üyeleri seçilemezler.²⁰⁶

TBMM Birleşik Toplantısı İçtüzüğü'nün 22. maddesine göre de siyasi parti gruplarında²⁰⁷ meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz. Ancak bu gruplarda

²⁰⁰ 1965 Tarihli TBMM Birleşik Toplantı İçtüzüğü, md.13

²⁰¹ Ferhat Kapıcı, **a.g.e.**, s.50

²⁰² Yusuf Sezer, **a.g.e.**, s.53

²⁰³ 1965 Tarihli TBMM Birleşik Toplantı İçtüzüğü, md.14

²⁰⁴ 1965 Tarihli TBMM Birleşik Toplantısı İçtüzüğü md.14-15

²⁰⁵ 1965 Tarihli TBMM Birleşik Toplantısı İçtüzüğü md.16

²⁰⁶ 1965 Tarihli TBMM Birleşik Toplantısı İçtüzüğü md.18

²⁰⁷ İlgili dönemde TBMM üyesi toplamı en az on olan siyasi partilerin birleşik toplantıda grupları vardır. Hiçbir siyasi partiye mensup olmayan üyeler de 1961 Anayasasının münhasıran siyasi parti gruplarına tanıdığı haklara sahip olmak şartıyla kendi aralarında gruplar kurabilirler; bu grupların üye sayısı da ondan az olamaz. 1965 Tarihli TBMM Birleşik Toplantısı İçtüzüğü md.3

meclis soruşturması komisyonuna üyeliğine gösterilecek adayların tespiti amacıyla seçim yapılabilir.²⁰⁸

Meclis soruşturma komisyonu bu aşamada ilgili başbakan ve bakanın cezai sorumluluk gerektiren bir suç işleyip işlemediğini araştırır. TBMM Birleşik Toplantı İçtüzüğü'nün yirminci maddesine göre meclis soruşturma komisyonunun toplantı ve karar yeter sayısı, komisyon üye tam sayısının salt çoğunluğudur.²⁰⁹

Başbakan veya bir bakan hakkında açılan meclis soruşturmasını tamamlayan soruşturma komisyonu, hazırlamış olduğu raporu TBMM Birleşik Toplantısı'na sunar. Meclis soruşturma komisyonu ilgili kişinin Yüce Divan'a sevkini tavsiye ettiyse hangi ceza hükmüne dayandığını belirtmek zorundadır.²¹⁰ TBMM aynen 1982 Anayasası döneminde de olacağı gibi komisyon kararına uymak zorunda değildir.

Meclis soruşturma komisyonu raporu sonucu Yüce Divan'a sevk etmeme ise, Yüce Divan'a sevk ancak sevk kararının hangi hükme dayanacağını gösteren yeni bir önerenin meclis tarafından kabulü ile olur.²¹¹

Meclis soruşturması sonucunda TBMM Birleşik Toplantısı'nda ilgililer hakkında Yüce Divan'a sevk kararı alınır ise dosya en geç yedi gün içerisinde Birleşik Toplantı Başkanlığı'nca Yüce Divan sıfatıyla yargılama yapması için Anayasa Mahkemesi başkanlığına gönderilir. TBMM içtüzüğünün 12. ve 13. maddelerinde başbakan ve bakanların sadece cezai sorumluluk getiren fiillerinden söz edilmesi nedeniyle 1961 Anayasası döneminde başbakan ve bakanların mali sorumluluğu meclis soruşturması kapsamı dışında kalmıştır.²¹²

1961 Anayasası'na göre meclis soruşturmasını düzenleyen TBMM Birleşik İçtüzüğü komisyona meclis görüşmesinin tamamlanması için kesin bir süre belirlemediğinden meclis soruşturmalarının büyük bir kısmı sonuçlandırılmamıştır. 1924 Anayasası'nda olduğu gibi 1961 Anayasası da soruşturma komisyonunun görev

²⁰⁸ 1965 Tarihli TBMM Birleşik Toplantısı İçtüzüğü md.22

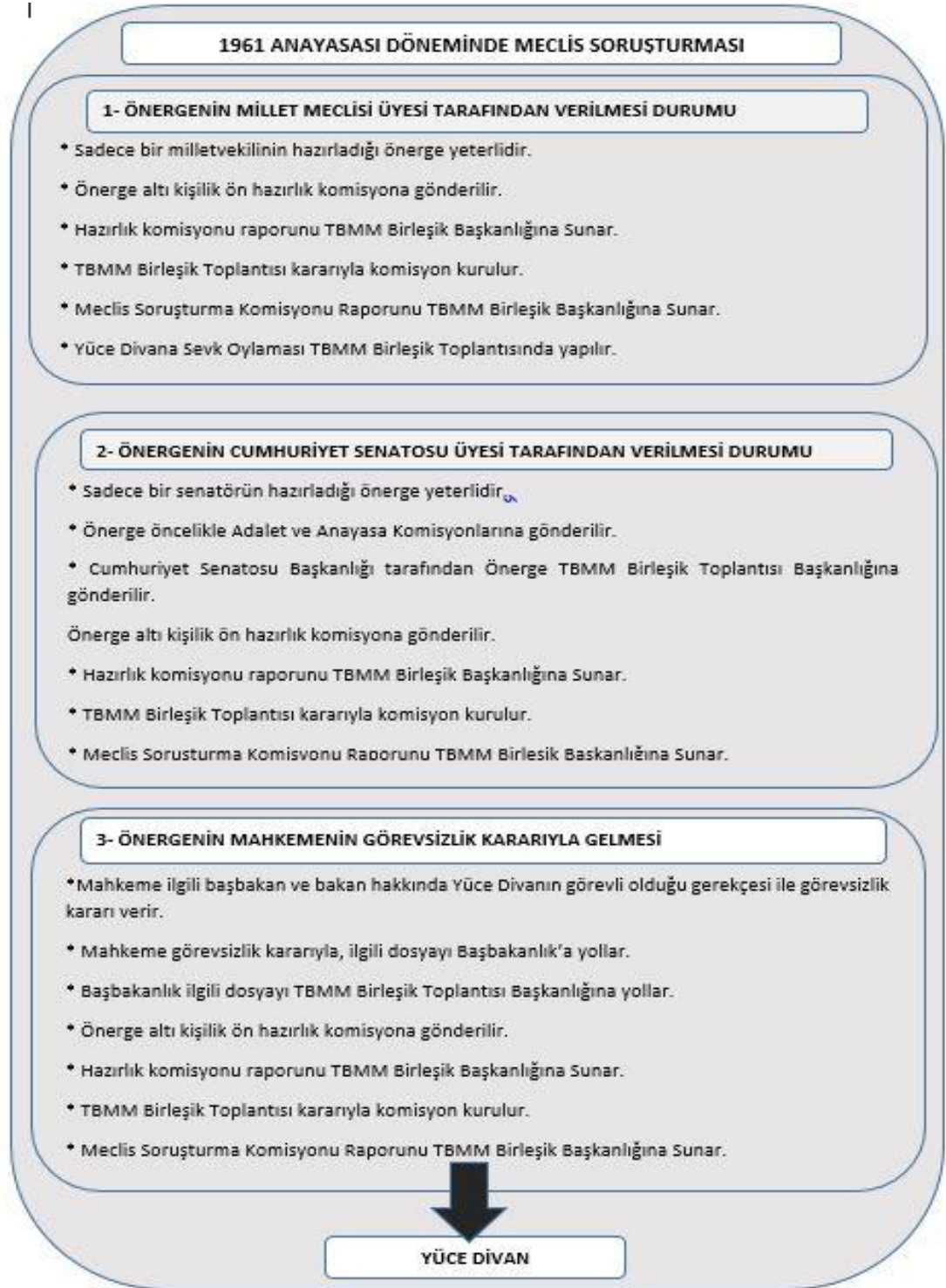
²⁰⁹ 1965 Tarihli TBMM Birleşik Toplantısı İçtüzüğü md.20

²¹⁰ 1965 Tarihli TBMM Birleşik Toplantısı İçtüzüğü md.19

²¹¹ 1965 Tarihli TBMM Birleşik Toplantısı İçtüzüğü md.19

²¹² Yusuf Sezer, **a.g.e.**, s.52 – Erdal Onar: 1982 Anayasasında Türkiye Büyük Millet Meclisinin Hükümeti Denetleme işlevi, 6. Milli egemenlik Sempozyumu, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 1990, s.42

süresini meclis genel kuruluna başvurarak bir veya birkaç kez uzatma imkânı vermektedir.²¹³ Bu durum meclis soruşturmalarının sonuçlandırılmamasına neden olmuştur.

Şekil 1.2 : 1961 Anayasası döneminde meclis soruşturması

²¹³ Yusuf Sezer, **a.g.e.**, s.55 – Tülen s.85

1.6. 1982 Anayasası Dönemi'nde Türkiye Büyük Millet Meclisinin Bilgi Edinme ve Denetim Yolları

Meclislerin, ülkenin hukuk düzenini oluştururken ve sorunlarına çözüm ararken, bilgi edinme, araştırma ve görüş alışverişinde bulunma ihtiyaçları da doğaldır.²¹⁴ Çalışmada da değinildiği gibi meclislerin bilgi edinme yolları olduğu gibi hükümetleri denetim yolları da vardır. Bu yollar; “parlamentar denetim”, “hükümetin denetlenmesi”, “meclisin denetim yolları” gibi başlıklarla adlandırılmaktadır. Parlamentar denetim 1961 Anayasası’nda “Parlamentar Denetim Yolları” 1982 Anayasası’nda ise “Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgi edinme ve denetim yolları” başlığı altında düzenlenmiştir.²¹⁵ 1982 Anayasası’na göre de bilgi edinme ve hükümeti denetleme yolları genel görüşme, soru, meclis araştırması, meclis soruşturması ve gensoru müesseseleridir.

1.6.1 Soru

1982 Anayasasının 98. maddesine göre düzenlenen “soru”, meclisin hükümetten bilgi isteme yoludur. Milletvekillerinin herhangi bir konuda hükümetten sözlü olarak bilgi istemesi “Sözlü Soru”, yazılı olarak bilgi istemesi ise “Yazılı Soru” olarak isimlendirilir.²¹⁶ Soru önergesinin kökeni İngiltere’dir.²¹⁷ İngiltere’de ilk sözlü soru 1721 yılında Lordlar Kamarasında sorulmuştur.²¹⁸ 1835 Yılından itibaren de sözlü sorular, İngiltere’de resmen yer almaya başlamıştır.²¹⁹ Soru usulü tedricen diğer memleketlerce de benimsenmiş ve 1852’de Fransa’da²²⁰, 1907’de de Hollanda’da²²¹ kabul olunmuştur. Hemen hemen her ülkede en çok başvurulan parlamentar denetim aracı soru yöntemidir diyebiliriz.²²² Soru, dolaylı bir denetim aracı, doğrudan da bilgi edinme yolu olarak değerlendirilebilir. Soru, bilgi edinme araçlarından biri olmakla

²¹⁴ Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s.307

²¹⁵ Mahmut Bülbül, “Bir Parlamentar Denetim Yolu Olarak TBMM’de Yazılı Soru”, **Yasama Dergisi**, Sayı: 4, Ankara, 2007, s.27-56 s.27

²¹⁶ Şeref İba, **a.g.e.**, s.23

²¹⁷ Şeref İba, **a.g.e.**, s.28

²¹⁸ Ergun Özbudun, **a.g.e.**, s.17

²¹⁹ Ergun Özbudun, **a.g.e.**, s.18 – Jennings. Opt. Cit., s. 99; Phillips, The Constitutional Law of Great Britain and the Commonwealth, London, 1957, s. 168; Wilding-Laundy, An Encyclopedia of Parliament, London 1958, s. 479

²²⁰ Ergun Özbudun, **a.g.e.**, s.18 – Lidderdale, The Parliament of France, New York, 1952, s. 243

²²¹ Ergun Özbudun, **a.g.e.**, s.18 – Raalte, The Parliament of the Kingdom of the Netherlands, The Hague 1959, s.147

²²² Şeref İba, **a.g.e.**, s.23

birlikte, hiç kuşkusuz hükümetin veya bakanlardan birinin uyarılması bakımından önemli rol oynayan siyasi bir denetim şeklidir.²²³

TBMM tarihinin ilk sözlü soru önergesi ise Niğde mebusları Vehbi Bey ve Abidin Bey tarafından TBMM'nin açılışından 20 gün sonra 13 Mayıs 1920 tarihinde, TBMM'nin 15. birleşimde verilmiştir.²²⁴ Parlamenter denetim yollarından soru ülkemiz Anayasal düzeninde ise ilk olarak 1924 Anayasası'nın 22. maddesinde yer almıştır.²²⁵ 1961 Anayasası'nın 88. maddesinde yer alan soru 1982 Anayasası'nda da yer almıştır fakat önceki anayasalardan farklı olarak ilk kez anayasal tanıma kavuşmuştur.²²⁶ Soru 1982 Anayasası'nda 98. maddede, Meclis İçtüzüğü'nde ise 96 ile 100. madde arasında düzenlenmiştir. 1982 Anayasası'ndaki soru hakkındaki düzenleme şöyledir;

“Soru, Bakanlar Kurulu adına, sözlü veya yazılı olarak cevaplandırılmak üzere Başbakan veya bakanlardan bilgi istemekten ibarettir.”

Anayasa metninden de anlaşılacağı üzere sorunun anayasal kapsamı ayrıntılı değildir. Anayasa metnine göre soru;

- a. Başbakan veya bakanlardan bilgi isteme yoludur.
- b. Yazılı ve sözlü cevaplandırılabilir.
- c. Cevap, bakanlar kurulu adına olacaktır.

Sorunun ayrıntılı düzenlenişi ise Meclis İçtüzüğü'nün 96. ve 97. maddelerinde yer almaktadır. Meclis içtüzüğü'nde soru; Başbakan veya bakanlardan açık veya belli bir konuda bilgi alma yolu olarak tanımlanmış ve şekli ve usulü düzenlenmiştir. Meclis İçtüzüğü'ne göre soru gerekçesiz olmalıdır. Soru önergesi yüz kelimeyi geçemez ve kişisel görüş belirtilmez. Ayrıca sorunun özel hayata ilişkin içeriği olmamalıdır. Başka bir kaynaktan kolayca öğrenilebilecek konular, tek amacı istişare sağlamak olan konular, konusu evvelce başkanlığa verilmiş, gensoru önergesiyle aynı olan sorular

²²³ Mahmut Bülbül, “TBMM'nin Bilgi Edinme Yollarından Sözlü Soru Önergelerinin Cevaplandırılması”, **Yasama Dergisi**, Sayı: 3, Ankara, 2006, s.6

²²⁴ Şeref İba, **a.g.e.**, s.29

²²⁵ Mahmut Bülbül, **a.g.m.**, s.27-28

²²⁶ Mahmut Bülbül, **a.g.m.**, s.28

sorulamaz. Kanun koyucu burada sorunun içeriği ile sınırlamalar yapmıştır. Bunlar sırasıyla;

- a. Sorular özel hayata ilişkin olamaz
- b. Başka bir kaynaktan kolayca öğrenilebilecek konular sorulamaz
- c. Tek amacı istişare sağlamak olan sorular sorulamaz
- d. Konusu daha önceden TBMM başkanlığını verilmiş, gensoru önergesi ile aynı olan sorular sorulamaz.

Soru önergesi bir milletvekili tarafından imzalanmalıdır ve ardından önerge Meclis Başkanlığı'na verilir. Meclis Başkanı gelen soru önergelerini başbakanlığa veya ilgili bakanlığa yollar uygun gördüğü soru önergelerini de gelen kâğıtlarda yayımlar.

Sözlü soru önergeleri ile yazılı soru önergelerinin esas ayırıcı unsuru cevaplandırılış şeklidir. Sözlü soru önergeleri gündem sırasına göre ve mutlaka meclis genel kurulunda cevaplandırılır.²²⁷

Soru önergeleri, yazılı ve sözlü olmak üzere iki kısma ayrılır. Her iki soru çeşidi de veriliş şekilleri bakımından benzerlik gösterir. Sözlü ve yazılı soruların, veriliş şekilleri bakımından tek farkı sözlü soruların 10 kelimeyi geçememesidir.

Sözlü soru ile yazılı soru, muhattap bakanlıkça aynı kriterler gözetilerek işleme alınırlar. Ancak cevaplandırılması bakımından birbirinden farklılık arz ederler.²²⁸

Meclis içtüzüğüne göre yazılı sorular, başbakanlığa veya ilgili bakanlığa gönderildikten en geç 15 gün içerisinde cevaplandırılır. Üç birleşimde cevaplandırılmayan sözlü sorular yazılı sorulara çevrilir. Her ne kadar içtüzükte bu süreler belirtilmişse de uygulamada soru muhatabı başbakan veya ilgili bakanın bu sürelerle uymadıkları görülmektedir. Sorunun mahiyetine göre kurumlar arası bir yazışmanın gerekmesi ve bundan dolayı süre kaybı, iç tüzükteki sürelerin yeterli olup

²²⁷ Mahmut Bülbül, **a.g.e.**, s.21

²²⁸ Mahmut Bülbül, **a.g.e.**, s.6

olmaması, soru muhataplarının keyfi uygulamaları cevap sürelerinin geç verilmesindeki nedenler olarak gösterilebilir.

Yine meclis içtüzüğü hükümlerine göre; Anayasa, kanun ve içtüzük gereği oluşan zorunluluklar dışında, sorular haftanın en az iki gününde, mecliste birleşimin başında, birer saatten az olmamak şartıyla cevaplanır. Hükümet adına verilecek cevabın süresi beş dakikayı geçemez. Soru sahibinin genel kurulda olmaması sorunun cevaplandırılmasına engel değildir. Soru cevabına karşın soru sahibi mecliste yerinden ek bir açıklama isteyebilir. Hükümet üzerine verilecek ikinci cevapla görüşme tamamlanır. İkinci cevap da beş dakikayı geçemez. Burada yasa koyucunun soru sürecinin kısa zamanda tamamlanması amaçlandığını söyleyebiliriz.

Meclis Başkanlığı'na karşı, Meclis Başkanı'nın, Başkanlık Divanının, Başkanlık Divanı Üyelerinin, Danışma Kurulunun, Türkiye Büyük Millet Meclisinin faaliyetleri hakkında soru sorulabilir.

Soru, sadece soruyu soran milletvekili ile cevap veren arasında bir bilgi edinme yoludur. Soruda herhangi bir cezai ya da siyasi sorumluluk söz konusu değildir. Soru diyalog şeklinde bir bilgi alışverişinden ibarettir.²²⁹ Bu durum diğer bilgi edinme ve denetim yollarına göre, soru müessesine uygulamada pratiklik katar. Örneğin meclis soruşturması yoluna gidebilmek için önerge meclis üye tam sayısının onda birinin yani elli beş milletvekilinin imzası gerekirken soruda bir milletvekilinin imzası yeterlidir.

Soru, önerge sahibi ile muhatapı arasında geçen bir denetim yolu olması nedeniyle, bir genel görüşmeye veya oylamaya yol açmamaktadır. Bu bakımdan soru müessesesi benzer denetim araçları olan genel görüşme ve gensorudan ayrılmaktadır.²³⁰ Soru önergeleri ancak muhatapın görevde bulunduğu süre zarfında yöneltilebilir. Eski başbakan ya da eski bakana görevi sırasındaki faaliyetleri hakkında soru sorulamaz.²³¹ Soru yöntemi ile hükümetin doğrudan denetlenemediği bu yolun bir bilgi alma yolu olduğu düşünülse de kanaatimizce soru yöntemi özünde bir denetim

²²⁹ Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s.308

²³⁰ Şeref İba, **a.g.e.**, s.23

²³¹ Şeref İba, **a.g.e.**, s.23

aracıdır. Sadece bir milletvekilinin imzası ile kullanılabilecek bu yöntem tüm milletvekillerine tek tek hükümete soru sorma hakkı tanır.

Süresi içerisinde cevaplandırılmayan yazılı soru önergelerinin varlığı durumunda Meclis Başkanlığı bu önergelerin cevaplandırılmadığını ilan eder. Ancak cevaplandırılmayan bu önergeler siyasal sonuç doğurabilir. Nitekim zaman zaman muhalefet bu durumu iktidara karşı siyasal bir argüman olarak kullanabilmektedir.²³²

Gözler’e göre; hükümetten belli bir konuda bilgi istemek dahi hükümeti denetlemek anlamı taşımaktadır.²³³ Soru önergesinin varlığı ile beraber hükümet yürütmenin her zaman denetimi ile karşı karşıyadır.²³⁴ Soru önergesinin sonucu ile başbakan veya ilgili bakan doğrudan bir müeyyide ile karşı karşıya gelmese de, sorunun varlığı hükümete “faaliyetlerini takip ediyorum” mesajı verir. Soru önergesi ile ilgili konu aleniyet kazanır. Bilhassa yazılı, görsel ve sosyal medyanın toplumda pek yaygın kullanıldığı günümüzde soru yöntemi ile ilgili konu üzerinde toplumun dikkati çekilebilir.

1.6.2. Genel Görüşme

Genel Görüşme; ilgili konunun Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülmesidir. 1982 Anayasası’nın 98. maddesinin 4 fıkrasında genel görüşme aşağıdaki haliyle düzenlenmiştir.

“Genel görüşme, toplumu ve devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesidir.”

Aynen soru yolunda olduğu gibi genel görüşmede de ayrıntılı düzenleme Meclis İçtüzüğüne bırakılmıştır. TBMM İç Tüzüğü’nün 101 ile 103. maddeleri arasında genel görüşme yolu düzenlenmiştir.

Genel görüşmede önemli olan belli bir konunun Meclis Genel Kurulu’nda tartışılması, milletvekillerinin karşılıklı fikir alışverişidir.²³⁵ Genel görüşme etkinlik

²³² Mahmut Bülbül, **a.g.m.**, s.55

²³³ Kemal Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, 17. Baskı, Bursa, Etkin Kitapevi, 2011, s.414-417

²³⁴ Mahmut Bülbül, **a.g.m.**, s.50

²³⁵ Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s.308

derecesi itibariyle sözlü soru ile gensoru arasında yer alan bir denetim yoludur.²³⁶ Genel görüşme gensoruda olduğu gibi hükümeti düşme tehlikesi içinde bırakmaz ancak bütün milletvekillerinin görüşmelere katılabilmeleri, bu usulün, soru gibi ikili bir diyalogdan ibaret kalmasını önler ve meclisin ilgisizliği söz konusu olmaz.²³⁷

Genel görüşme sonunda meclisçe uzlaşmaya varılması ve bir karar alınması şart değildir yani hükümet için herhangi bir cezai ya da siyasi sorumluluktan bahsedilemez.²³⁸

Parlamentoda çoğunluğu bulunan bir hükümetin varlığı gensoru müessesesini hatta zaman zaman meclis soruşturmasını işlevsiz bırakmaktadır. Bu sebeple hükümeti düşürme talebi içermeyen genel görüşme mekanizmasının, muhalefetin eleştirisi ve önerilerini hem hükümete hem kamuoyuna duyurabilmesi açısından önemi daha da artmaktadır.²³⁹

Meclis içtüzüğüne göre; genel görüşme talebi, hükümet, siyasi parti grupları veya en az yirmi milletvekili tarafından yapılır ve bir önerge ile Meclis Başkanlığına bu talep verilir. Genel görüşme önergesi beş yüz kelimeden fazla ise önergenin beş yüz kelimeyi geçmeyen özeti önergeye eklenir. Genel görüşmenin açılıp açılmamasına TBMM Genel Kurulu karar verir. Genel görüşme açılmasına TBMM tarafından karar verilir ise Danışma Kurulu tarafından genel görüşmenin yapılacağı gün belirlenir. Belirlenen gün kırk sekiz saatten önce, yedi tam günden sonra olamaz.

Genel görüşmede önerge sahibi milletvekilleri dışındaki milletvekilleri de görüş ve fikirlerini açıklayabilmektir. Böylece soru müessesesinden farklı olarak genel görüşmede, hükümetin ve ana mualefet yanında bütün siyasi partilerin, hatta tek tek milletvekillerinin Meclis Genel Kurulu'nda görüşlerini ortaya koyabilecekleri bir ortam oluşur.²⁴⁰ Bu özelliği ile genel görüşme, yasamanın yürütmeden bilgi edinmesini sağlamak ve görüşmelerin aleniliği sayesinde dolaylı bir biçimde yürütmeyi denetlemektedir.

²³⁶ Şeref İba, **a.g.e.**, s.24

²³⁷ Ergun Özbudun, **a.g.e.**, s.52

²³⁸ Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s.308

²³⁹ Şeref İba, **a.g.e.**, s.24

²⁴⁰ Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s.308

Genel görüşme her ne kadar bir yasama faaliyeti olsa da yürütmenin etkinliğinden bahsetmek mümkündür. Genel görüşme Meclis Genel Kurulu kararıyla açılabilirdi için, uygulamada daha çok hükümetin önermeleri görüşülür. Çünkü genellikle meclis genel kurulunda çoğunluk hükümet üyelerinden oluşmaktadır. Hükümetin destek vermediği diğer önermelerin genel kurulda görüşülme şansı zayıftır.²⁴¹ Her ne kadar hükümetin destek vermediği önermelerin genel görüşmede tartışılma şansı az ise de genel görüşme muhalefetin fikirlerini ifade edebilmesi ve yürütmenin faaliyetlerinden bilgi alabilmesi yönünden etkili bir bilgi edinme ve denetim aracına dönebilir.

Daha önce de belirtildiği gibi genel görüşmeler sonunda oylama yapılması dolayısıyla bir karar alınması söz konusu değildir. Fakat uygulamada şöyle bir durumla da karşılaşılabilir. Özellikle dış politika alanındaki konularda, çoğu defa genel görüşmelerin sonunda, bütün siyasi parti gruplarının üzerinde uzlaştığı bir metnin imzaya açıldığı ve bir bildiri şeklinde yayımlandığı gözlenmektedir.²⁴² Örneğin geçmişte Bosna Hersek'teki katliama, ırkçılık ve yabancı düşmanlığına, Kafkasya'da yaşanan olaylara, Avrupa Birliği'ne ve Ermeni iddialarına ilişkin Meclis tarafından bildiriler yayımlanmıştır.²⁴³

Genel görüşme sadece yasamanın hükümet üzerindeki bir bilgi edinme aracı da değildir. Bazen hükümetler kendi faaliyetleri ile alakalı, yasama organına bilgi vermek amacıyla genel görüşme yolunu kullanabilmektedirler.

1.6.3. Meclis Araştırması

Diğer bir denetim yolu olarak meclis araştırması, meclis içerisinde oluşturulan bir komisyon eliyle yürütülmekte ve daha çok araştırma konusu hakkında yasama organlarına bilgi temin etmeyi amaç edinmektedir.²⁴⁴ Meclis araştırmasının, soru ve genel görüşmeden en önemli farkı, parlamentonun hükümetten gelecek bilgilerle

²⁴¹ Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s.308

²⁴² İrfan Neziroğlu, **Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları**, Ankara, Seçkin Yayın, 2008, s.163

²⁴³ İrfan Neziroğlu, **a.g.e.**, s.163

²⁴⁴ Şeref İba, **a.g.e.**, s.24

yetinmeyerek, kendi üyelerinden seçeceği özel bir komisyon aracılığıyla, araştıracağı ve inceleyeceği konunun kaynağına kadar gidilebilmesidir.²⁴⁵

Diğer bir tanıma göre meclis araştırması; yasama organının, hükümet sistemine göre, yürütme organının faaliyetleri üzerinde denetimde bulunabilmesi için, yürütme organının uyguladığı politika ve somut işlemleri hakkında bilgi edinmesi amacıyla doğrudan doğruya kendinin yaptığı incelemeye denir.²⁴⁶ Meclis araştırma komisyonları genellikle siyasi, ekonomik, toplumsal konular hakkında bilgi edinmek amacıyla kurulmaktadır. Özbudun, meclis araştırmasını Türkiye Büyük Millet Meclisine, kanun yapma veya hükümeti denetleme görevlerinde yardımcı olacak bir denetim aracı olarak bahsetmektedir.²⁴⁷

Parlamento, meclis araştırması sonucunda elde ettiği verilerle değerlendirmesini yapmakta, gerektiğinde diğer denetim yollarını harekete geçirebileceği gibi “kanun yapma” imkânından da yararlanabilmektedir.²⁴⁸ Bununla birlikte parlamento için meclis araştırma komisyonu tarafından hazırlanan araştırma raporunun herhangi bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır. 1982 Anayasası’nda Meclis Araştırması çok kısa değinilmiş aynen soruda ve genel görüşmede olduğu gibi ayrıntılı düzenleme TBMM İçtüzüğü’ne bırakılmıştır. Meclis araştırması meclise sadece belli konularda doğrudan inceleme yaparak bilgi edinme imkânı sağlar.²⁴⁹ 1982 Anayasası’nın meclis araştırması hakkındaki 98. maddesinin 3. fıkrası şöyle düzenlenmiştir;

“Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinilmek için yapılan incelemeden ibarettir.”

Meclis araştırması TBMM İçtüzüğü’nde ise, içtüzüğün 104. ve 105. maddelerinde düzenlemiştir. Meclis İçtüzüğüne göre;

²⁴⁵ Şeref İba, **a.g.e.**, s.24

²⁴⁶ Ali Fuat Gökçe, “Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin Yürütmeyi Denetlemesinde Meclis Araştırma Komisyonlarının İşlevselliği”, Yasama Dergisi, Sayı:11, Ankara, 2009, , s.80

²⁴⁷ Ergun Özbudun, **a.g.e.**, s.301

²⁴⁸ Şeref İba, **a.g.e.**, s.25

²⁴⁹ Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s.308

Meclis araştırması önergesi TBMM başkanlığına sunulur ve meclis araştırması önergesi 500 kelimedenden fazla ise 500 kelimeyi geçmeyen özeti önergeye eklenir. Meclis araştırmasının açılıp açılmamasına TBMM genel kurulu karar verir.

Meclis İçtüzüğüne göre; meclis araştırmasının yürütülmesi görevi, genel hükümlere göre seçilecek bir özel komisyona verilir. Meclis araştırma komisyonunun üye adedi Meclis Başkanı'nın önerisi üzerine TBMM genel kurulunca karar verilir. Meclis araştırma komisyonunun çalışma süresi Meclis Başkanı'nın önerisi üzerine TBMM genel kurulunca karar verilir. Meclis araştırma komisyonunun gerektiğinde Ankara dışında çalışma hususu da Meclis Başkanı'nın önerisi üzerine TBMM Genel kurulunca karar verilir.

Yine meclis içtüzüğüne göre; araştırmasını üç ay içinde bitiremeyen komisyona bir aylık kesin süre verilir. Komisyon bu süre sonunda da çalışmasını tamamlayamadığı takdirde süre bitiminden itibaren onbeş gün içinde araştırmanın tamamlanmama nedenleri veya o ana kadar varılan sonuçlar üzerinde genel kurulda görüşme açılır. Genel kurul bu görüşme ile yetinebileceği gibi yeni bir komisyon da kurabilir.

Meclis araştırma komisyonu bakanlıklarla genel ve katma bütçeli dairelerden, mahallî idarelerden, muhtarlıklardan, üniversitelerden, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumundan, kamu iktisadî teşebbüslerinden, özel kanun ile veya özel kanunun verdiği yetkiye dayanarak kurulmuş banka ve kuruluşlardan, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarından ve kamu yararına çalışan derneklerden bilgi istemek ve buralarda inceleme yapmak, ilgililerini çağırıp bilgi almak yetkisine sahiptir. Komisyon, gerekli gördüğünde uygun bulacağı uzmanların bilgilerine başvurabilir. TBMM İçtüzüğü'nün 105. maddesinin son fıkrasına göre; devlet sırları ile ticarî sırlar, meclis araştırmasının konusunu oluşturamazlar.

Belirtildiği üzere meclis araştırması sonucunda herhangi bir karar alınması ve siyasi veya cezai ya da hukuki sorumluluk söz konusu değildir. Fakat meclis araştırması sonucu elde edilen veri ya da bulgulara dayanarak, hükümet ya da bir bakan hakkında gensoru önergesi verilebilir veya meclis soruşturması açılabilir ya da

ilgili kamu görevlileri için yetkili mercilere suç duyurusunda bulunabilir.²⁵⁰ Meclis araştırma komisyonunun hazırlamış olduğu raporda kanuna ya da hukuka aykırılık yönünde iddia ya da tespit var ise bu yetkili makamlar için ihbar niteliğine dönüşebilir ve meclis araştırmasının sonunda elde edilen sonuca göre meclis yeni bir kanun yapmaya veya mevcut kanunlarda değişikliğe doğru yönlenebilir.²⁵¹

Meclis araştırma komisyonunun raporu yayımlanarak, “araştırması yapılan konuda” kamuoyunu aydınlatılabilir.²⁵² Ayrıca meclis araştırması komisyonları sorumlu gördüğü kişiler hakkında suç duyurusunda bulunabileceği gibi gerek görürlerse ilgili başbakan ve bakanlar haklarında meclis soruşturması komisyonu kurulmasını da isteyebilir.²⁵³

1.6.4. Gensoru

Gensoru müessesesi ilk kez Fransa’da ortaya çıkmıştır.²⁵⁴ Gensoru, parlamenter rejime sahip ülkelerin çoğunda uygulanan bir denetim yoludur.²⁵⁵ Gensoru özellikle güçlü bir hükümetin bulunmadığı parlamenter sistemlerde en etkin denetim sistemidir. Gensoru ile hükümet, siyaseti hakkında meclise karşı bilgi ve hesap vermek zorundadır.²⁵⁶ Gensoru, temsili hükümet sistemlerinden sadece parlamenter sisteme özgü bir kurumdur.²⁵⁷ 2017 Anayasa değişikliği ile başkanlık hükümet sistemine geçen Türkiye, gensoru müessesesini kaldırmıştır.²⁵⁸ 1982-2017 döneminde gensoru yolunun yasamanın yürütme üzerinde etkili bir siyasi denetim aracı olduğu olduğu söylenebilir.

Gensoru önergeleri verildiği konuda ilgili bakanın veya hükümetin siyasal açıdan kendi kendisini değerlendirmesi için önemli bir fırsattır. Önergelerde dile getirilen konuların bakan veya hükümet tarafından değerlendirilmesi, olası daha büyük siyasi sıkıntıların ortaya çıkmasını engelleyebilecek, özellikle siyasi istikrarsızlığın

²⁵⁰ Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s.308

²⁵¹ Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s.308

²⁵² Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s.308

²⁵³ İrfan Neziroğlu, **a.g.e.**, s.308

²⁵⁴ Ergun Özbudun, **a.g.e.**, s.73

²⁵⁵ Ergun Özbudun, **a.g.e.**, s.73

²⁵⁶ Faruk Bilir, **a.g.m.**, 2013, s.7

²⁵⁷ Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s.308

²⁵⁸ İlgili değişiklik 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı ve Genel Seçimlerinden sonra yürürlüğe girmiştir.

yoğun olarak yaşandığı dönemlerde, istikrarsızlığın daha da derinleşmesini önleyebilecektir.²⁵⁹

Gensoru özellikle çok partili rejimlerde sıkı bir parlamento desteğine dayanmayan hükümetler için oldukça etkili sonuçlara neden olmaktadır.²⁶⁰

Disiplinli bir parti çoğunluğunu arkasına alan hükümetler hakkında verilen gensoru önergeleri daha gündeme alınma aşamasında reddedilmekte, gensoru yoluyla bir bakanın düşürülmesi olayına hemen hiç rastlanmamaktadır.²⁶¹ Gensoru koalisyon hükümet dönemlerinde daha etkin bir yol olmasına karşın, güçlü bir iktidar karşısında pek fazla işlevsel olamamaktadır.²⁶² Bu durum parlamenter sistemin ve mevcut siyasi parti sisteminin zaafıdır denilebilir.

Parlamenter sistemlerde, bakanlar kurulu veya bakanlar, meclisin güvenine sahip oldukları sürece görevde kalabilirler.²⁶³ Bakanlar kurulunun genel politikası ya da bir bakanın kendi bakanlığında izlediği politika hakkında, meclisçe yapılan en etkili denetim yolu gensorudur.²⁶⁴ Gensorunun konusu, sadece bakanlar kurulunun veya bir bakanın icraatlarına ilişkin hususlardır. Gensorunun yararı, hükümetin ve bakanların etkili bir şekilde denetlenmesini sağlayabilmesidir. Bu nedenle gerek hükümet gerekse bakanlar, faaliyetlerinde oldukça dikkatli olmak zorundadır.²⁶⁵

Ülkemizde parlamento tarafından bakanların bireysel veya topluca siyasi sorumluluğunu ortaya koyabilecek tek araç gensoru kurumudur. 1876 Kanun-u Esasi ve Meclis-i Mebusan Nizamname-i Dahilisi'nden bu yana mevzuatta yer alan gensoru kurumu, zaman içerisinde uygulamada yaşanan aksaklıkları giderici mahiyette değişikliklere uğrayarak günümüzdeki hâline ulaşmıştır.²⁶⁶ Gensoru, Türk Hukukunda ilk olarak 1876 Kanuni Esasi ile kabul edilmiştir.²⁶⁷ Ancak birinci meşrutiyet devrinde

²⁵⁹ Kâmil Atay, **a.g.e.**, s.59

²⁶⁰ Şeref İba, **a.g.e.**, s.25

²⁶¹ Şeref İba, **a.g.e.**, s.25

²⁶² Faruk Bilir, **a.g.m.**, s.7

²⁶³ Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s.308

²⁶⁴ Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s.308

²⁶⁵ Faruk Bilir, **a.g.m.**, s.9 – Gözler, Anayasa Hukukun Genel Teorisi Cilt I, s.869

²⁶⁶ Kâmil Atay, **a.g.e.**, s.58

²⁶⁷ Ergun Özbudun, **a.g.e.**, s.73

bu mekanizmanın siyasi mesuliyete yol açmasının mümkün olup olmadığı münakaşalıdır.²⁶⁸

Türk parlamento tarihinde özellikle “siyasi denetimin” en etkili yolu olan gensoru müessesesi milli mücadele devri olan birinci meclis döneminde (1920-1923) dahi kullanılmış bir müessese olmuştur.²⁶⁹ Parlamento tarihimizde bir başbakanın yani dolayısıyla bakanlar kurulunun gensoru ile düşürüldüğü ilk örnek ise 1977 yılında yaşanmıştır.²⁷⁰ 27 Aralık 1977 tarihinde gündeme alınması kabul edilen gensoru önergesi hakkında 29 Aralık 1977’de görüşme yapılmış, 31 Aralık 1977 tarihinde yapılan güven oylamasında 218’e karşı 228 güvensizlik oyu ile hükümet düşürülmüştür.²⁷¹

Gensoru müessesesi 1982 Anayasası’nda genel görüşme, soru ve meclis araştırmasına göre oldukça ayrıntılı düzenlenmiştir. Anayasanın doksan dokuzuncu maddesi gensoru müessesesini düzenlemektedir. Anayasanın ilgili maddesi şöyledir;

“Gensoru önergesi, bir siyasî parti grubu adına veya en az yirmi milletvekilinin imzasıyla verilir.

Gensoru önergesi, verilişinden sonraki üç gün içinde bastırılarak üyelere dağıtılır; dağıtılmasından itibaren on gün içinde gündeme alınıp alınmayacağı görüşülür. Bu görüşmede, ancak önerge sahiplerinden biri, siyasî parti grupları adına birer milletvekili, Bakanlar Kurulu adına Başbakan veya bir bakan konuşabilir.

Gündeme alma kararıyla birlikte, gensorunun görüşülme günü de belli edilir; ancak, gensorunun görüşülmesi, gündeme alma kararının verildiği tarihten başlayarak iki gün geçmedikçe yapılamaz ve yedi günden sonraya bırakılamaz.

Gensoru görüşmeleri sırasında üyelerin veya grupların verecekleri gerekçeli güvensizlik önergeleri veya Bakanlar Kurulunun güven isteği, bir tam gün geçtikten sonra oylanır.

²⁶⁸ Ergun Özbudun, **a.g.e.**, s.73

²⁶⁹ Rıdvan Akın, **a.g.e.**, s.139-147

²⁷⁰ Hasan Tunç, **a.g.e.**, s.144

²⁷¹ Hasan Tunç, **a.g.e.**, s.144

Bakanlar Kurulunun veya bir bakanın düşürülebilmesi, üye tamsayısının salt çoğunluğuyla olur; oylamada yalnız güvensizlik oyları sayılır.

Meclis çalışmalarının dengeli olarak yürütülmesi amacına ve yukarıdaki ilkelere uygun olmak kaydıyla gensoru ile ilgili diğer hususlar İçtüzükte belirlenir.”

Anayasanın 99. maddesinde belirtildiği gibi gensoru, önergesi, bir siyasi parti grubu adına veya en az yirmi milletvekilinin imzasıyla meclis başkanlığına verilir. Anayasanın yine 99. maddesinin ikinci fıkrasına göre gensoru önergesi, verilişinden sonraki üç gün içinde bastırılarak üyelere dağıtılır ve dağıtılmasından itibaren on gün içinde gündeme alınıp alınmayacağı görüşülür. Bu görüşmede, ancak önerge sahiplerinden biri, siyasi parti grupları adına birer milletvekili, bakanlar kurulu adına başbakan veya bakan konuşabilir.

Anayasanın 99. maddesinin üçüncü fıkrasına göre de meclis, gensoru önergesini gündeme alma kararı verirse, bu kararla birlikte gensorunun görüşülme günü de tespit edilir ancak gensorunun görüşülmesi, gündeme alma kararının verildiği tarihten başlayarak iki gün geçmedikçe yapılamaz ve yedi günden sonraya bırakılamaz.

Anayasanın 99. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkralarına göre; tespit edilen günde yapılan gensoru görüşmeleri sırasında, üyelerin veya grupların verecekleri gerekçeli güvensizlik önergeleri veya bakanlar kurulunun güven isteği, bir tam gün geçtikten sonra oylanır. Oylama sonunda, bakanlar kurulunun veya bakanın düşürülebilmesi, TBMM üye tamsayısının salt çoğunluğunun “güvensizlik” oyuyla olur. Bu nedenle; oylamada yalnız güvensizlik oyları sayılır.

Böylece bakanlar kurulu göreve başladığında basit çoğunlukla alınan güvenoyu yeterli bulunurken, gensoru ile düşürülmeye mutlak çoğunluk aranması yöntemiyle, hükümetin kurulması kolaylaştırılıp düşürülmesi zorlaştırılarak, parlamenter sistem anlayışı içinde hükümet istikrarı gözetilmiş olmaktadır.²⁷²

Gensoru önergesi verilebilmesi için, ileri sürülen iddianın o bakanın görevde bulunduğu sırada ve göreviyle ilgili bir konuda olması gerekir. Bir kimsenin bakanlık

²⁷² Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s.308

görevine gelmeden önce özel hayatıyla ilgili hâl ve hareketlerinin, bakanlık görevi sırasında gensoru konusu yapılmaması gerekir.²⁷³

Hükümetin siyasal denetimini gerçekleştirmek, gensoru önergesinin temel amacı olsa da, farklı amaçları gerçekleştirmek üzere de gensoru önergesi verilebilir.²⁷⁴ Kamuoyunun veya seçmenlerin beklentilerini yerine getirebilmek, kamuoyunun dikkatini gensorunun konusuna çekebilmek, çıkmasının istenmediği bir kanunun meclis genel kurul gündemine gelmesi hâlinde meclis çalışmalarını engelleyebilmek, diğer bilgi edinme ve denetim araçlarının iyi işlemediği durumlarda ilgili konuyu meclis genel kurul gündemine taşıyabilmek vb. bu amaçlar arasında sayılabilir.²⁷⁵ Anayasa ve meclis içtüzüğünde gensorunun konusuna ilişkin bir sınırlama yer almamaktadır.

Türk parlamento tarihinde 21.08.1909-01.06.2011 tarihleri arasında 453 adet²⁷⁶ gensoru önergesi verilmiş, bunların sonucunda iki hükümet ve üç bakan görevden düşürülmüştür. Yine bu süreçte gensoru bir başbakan ve beş bakanın istifa etmesinde rol oynamıştır.²⁷⁷

Sonuçları göz önünde bulundurulduğunda, meclisin bilgi edinme ve denetim mekanizmalarından gensorunun meclis soruşturması ile birlikte en etkili anayasal müesseseler olduğunu söylemek mümkündür. Ancak gensoru sürecinin işletilip bir bakanın veya bakanlar kurulunun görevinden düşürülmesi çoğunlukla mümkün olmamaktadır. Zira parlamenter sistemlerde hükümet genellikle yasamada çoğunluğu oluşturmaktadır.

Koalisyon veya azınlık hükümetlerinde ise, bir partinin hükümetten desteğini çekmesi hâlinde, bakanlar kurulunun güvensizlik oyu ile düşürülmesi ihtimali daha yüksek olacaktır. Örneğin Türkiye’de gensoru önergesiyle düşürülen hükümetler incelendiğinde bunların koalisyon hükümetleri olduğu görülmektedir.²⁷⁸

²⁷³ Kâmil Atay, **a.g.e.**, s.92

²⁷⁴ Faruk Bilir, **a.g.m.**, s.8

²⁷⁵ Faruk Bilir, “Hükümetin Siyasi Sorumluluğu ve Gensoru”, **Parlamenter Denetim Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Ankara, 2012 s.146

²⁷⁶ Kâmil Atay, **a.g.e.**, s.92

²⁷⁷ Kâmil Atay, **a.g.e.**, s.92

²⁷⁸ Faruk Bilir, **a.g.m.**, s 11 – Atay, s.95

Bir bakanın gensoru yoluyla görevden alınabilmesi yani bireysel sorumluluk yolunun işletilebilmesi de çok sık rastlanılan bir durum değildir. Parlamento bir bakanın bireysel sorumluluğu yoluna gitmek istemesi hâlinde başbakan, o konunun genel politika ile ilgili olduğunu ve güvensizliğin hükümete yönelmiş sayılacağını açıklayarak, bunu ortak sorumluluğa dönüştürebilir. Zira bir bakanın gensoru yoluyla düşürülmesi, hükümeti parlamento karşısında zor duruma sokarak ileride bir hükümet krizi yaşanmasına sebep olabilir.²⁷⁹

Gensoru önereleri verildiği konuda ilgili bakanın veya hükümetin siyasi açıdan kendi kendisini değerlendirmesi için önemli bir fırsattır. Önergelerde dile getirilen konuların bakan veya hükümet tarafından değerlendirilmesi, olası daha büyük siyasi sıkıntıların ortaya çıkmasını engelleyebilecek, özellikle siyasi istikrarsızlığın yoğun olarak yaşandığı dönemlerde istikrarsızlığın daha da derinleşmesini önleyebilecektir.²⁸⁰

Parlamento tarihimizdeki Bakanlar Kurulu'nun gensoru ile düşürüldüğü son örnek de 1998 yılında gerçekleşmiştir. Mesut Yılmaz hükümeti, 25.11.1998 tarihinde 314 güvensizlik oyu ile yasama tarafından düşürülmüştür.²⁸¹

2017 Anayasa değişikliği ile beraber Türkiye başkanlık sistemine geçmiş, ancak parlamenter sistemde yer alabilen gensoru müessesini de kaldırmıştır. Gensorun da olmadığı bir anaysal sistemde meclis soruşturması yolu, yürütmenin denetlenmesi açısından tek yol haline gelmiş ve önemi son derece artmıştır denilebilir.

1.6.5. Meclis Soruşturmasının Diğer Bilgi Edinme ve Denetim Yolları ile Karşılaştırılması

Geçmiş bölümlerde bahsedildiği gibi 1982 Anayasası'nda yasama organına ait bilgi edinme ve hükümeti denetleme yolları düzenlenmiştir. Bu yollar; soru, genel görüşme, meclis araştırması, gensoru ve meclis soruşturması olarak isimlendirilmiştir. Bu müesseselerin hem fonksiyonel hem usullerinde birbirlerine benzerlikler ve farklılıklar mevcuttur. Öncelikle şunu belirtebiliriz ki bu müesseseler birbirinden

²⁷⁹ Faruk Bilir, **a.g.m.**, s.11-12 – Teziç Erdoğan, Anayasa Hukuku, İstanbul, 2004, s.415

²⁸⁰ Faruk Bilir, **a.g.t.**, s.151- Atay, s.98

²⁸¹ Resmî Gazete, 26 Kasım 1998, Sayı: 23535

farklı fonksiyonlara sahiptirler. Bu yollar öncelikle bilgi edinme fonksiyonu olanlar ve denetim fonksiyonu olanlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Soru, genel görüşme ve meclis araştırması müesseseleri doktrinde bilgi edinme yolu olarak kabul edilmektedir. Bu yolların uygulamada dolaylı olarak denetim fonksiyonu da gerçekleştirdiğini söylemek mümkündür. Anayasada yer alan gensoru ve meclis soruşturması yöntemleri tam anlamıyla denetim fonksiyonuna sahiptirler.

Bilgi edinme ve denetim yollarını kendi içinde usul bakımında karşılaştıracak olursak tüm bu yolların önerge metni ile başladığı görülmektedir. Önerge metninin ilk basamak olduğu bu yollarda önerge metnini vermede yeter sayısı, mecliste kabul karar sayısı bakımından kendi içlerinde farklılıklar göstermektedir. Öncelikle tüm bilgi edinme ve denetleme yolları bir önerge ile başlamaktadır. 1982 Anayasası'na göre bu önergelerin verilmesinde imza sayısı her müesseseye göre farklıdır. Yazılı soruyu mecliste yer alan her milletvekili tek başına verebilmektedir. Meclis araştırması, genel görüşme ve gensoru da ise önerge verebilmek için en az yirmi milletvekilinin imzasına ihtiyaç vardır. Meclis soruşturmasında ise meclis üye tam sayısının en az onda birinin imzası yani günümüz için elli beş milletvekilinin imzası gerekmektedir. Önerge verilirken asgari imza sayısı belirlenmesi bu müesseselerin uygulanabilirliğinde etkili olmaktadır. Bir milletvekilin, yirmi milletvekilin ve elli beş milletvekilinin aynı iradeyi tek bir önergede sunması aynı kolaylık derecesine sahip değildir. Buradan anlaşılabileceği üzere meclis soruşturması diğer bilgi edinme ve denetim yollarına göre daha zorlaştırılmış bir usule tabidir. Örneğin soru yolunda TBMM'de bir öngörüşmeye veya meclis genel kurulunun kararına gerek olmaması, azınlıkta kalan muhalefet partisi milletvekillerinin de bu yolu kullanabilmelerini sağlamaktadır. Bu da soru aracının diğerlerine göre daha çok kullanılması sonucunu doğurmaktadır.²⁸²

Bilgi edinme denetim yolları arasındaki diğer bir farklılık bu müessesesinin kullanıldığı süreç içerisinde komisyon kurulup kurulmadığı bakımındandır. Soru, genel görüşme ve gensoru yöntemleri kullanılırken ayrıca bir komisyon kurulmaz. Meclis araştırması yöntemi içerisinde ayrıca “meclis araştırma komisyonu”, meclis soruşturması yöntemi içerisinde ayrıca “meclis soruşturma komisyonu” kurulur. Hem

²⁸² Hikmet Tülen, “**Türk Anayasa Hukukunda Bakanların Cezai Sorumluluğu**”, Konya, Mimoza Yayınları, 1999 s.154 – Erdal Onar, a.g.e., s.36

meclis araştırma komisyonu hem meclis soruşturma komisyonu kurulmadan önce yasama organının verilen önermeleri kabul etmesi yani komisyon aşamasına geçmeyi kabul etmesi gerekmektedir. Meclis araştırma önermesi veya meclis soruşturması önermesi verilmesi tek başına komisyon kurulmasına sebebiyet vermez. Bilgi edinme ve denetim yollarında diğer bir farklılık önermelerin kabul edilmesindeki kabul yeter sayısıdır. Öncelikle sözlü veya yazılı soru yönteminde sorunun kabul edilmesinde yetkili organ meclis başkanlığıdır. Ayrıca mecliste sorunun kabulü için bir oylama yapılamaz. Soru önergesinin verilmesindeki kolaylık nedeniyle soru önergesi pek hayli kullanılan bir yöntemdir. Yasama organının her soru önermesini sadece kabulü için bir oylama yapması yasama organının iş yükünü fazlaca arttıracaktır. Genel görüşme ve meclis araştırmasında ise önerge kabulü için basit çoğunluk yeterlidir. Gensoru önergesinin kabulünde ise meclis üye tam sayısının salt çoğunluğu lazımdır. Meclis soruşturmasında iki kez oylama söz konusudur. Birincisi önergenin kabulü için yapılan oylama, ikincisi ise kabul edilmiş bir önergeyle başlayan sürecin sonunda Yüce Divan'a gönderme oylamasıdır. Önergenin kabulü için yapılan ilk oylamada basit çoğunluk aranırken, Yüce Divan'a gönderme oylamasında üye tam sayısının salt çoğunluğu aranmaktadır. Tüm bu usul şartlarını şematize edecek olur isek;

Tablo 1.2: Bilgi edinme ve denetleme yollarının usul bakımından karşılaştırılması

Yöntem	İlk Aşama	Yetki	Yazılı /Sözlü	Komisyon	Oylama – Kabul Yeter Sayısı
Soru	Soru Önergesi	Bir milletvekili	Yazılı	Yok	Oylama Yapılmaz
Genel Görüşme	Genel Görüşme Önergesi	Hükümet -Siyasi Parti Grupları -En az 20 Milletvekili	Yazılı	Yok	Basit Çoğunluk
Meclis Araştırması	Meclis Araştırması Önergesi	-Hükümet -Siyasi Parti Grupları -En az 20 Milletvekili	Yazılı	Var	Basit Çoğunluk

Yöntem	İlk Aşama	Yetki	Yazılı /Sözlü	Komisyon	Oylama – Kabul Yeter Sayısı
Gensoru ²⁸³	Gensoru Önergesi	-Siyasi Parti Grupları -En az 20 Milletvekili	Yazılı	Yok	Meclis Üye Tam Sayısının Salt Çoğunluğu
Meclis Soruşturması	Meclis Soruşturması Önergesi	-Meclis üye tam sayısının en az onda biri (55 milletvekili) ²⁸⁴	Yazılı	Var	a-Meclis Soruşturması açılması basit çoğunlukla b-Yüce Divan’a gönderme üye tam sayısının salt çoğunluğu

Bilgi edinme ve denetim yollarını usulen birbirinden ayıran diğer bir nokta ise bu yolların kullanılması durumunda sürecin neticelenme usulüdür. Yazılı veya sözlü soru yönteminin hiçbir aşamasında yasama organında oylama yapılmamaktadır. Meclis araştırması ve genel görüşme önergelerinin kabulünde yasama organında oylama yapılsa da meclis araştırması ve genel görüşme sonunda herhangi bir oylama yapılmamaktadır. Sürecin sonunda oylama yapılan müesseseler 1982 Anayasası’na göre gensoru ve meclis soruşturmasıdır. Gensoru ve meclis soruşturması süreçlerinin sonunda; gensoru önergesinin kabulü veya ilgilinin Yüce Divan’a sevki için meclis üye tam sayısının salt çoğunluğunun kabul oyu lazımdır.

Bilgi edinme ve denetleme yöntemleri, süreçlerin sonucunda bir yaptırımın ortaya çıkıp çıkmaması bakımından da birbirinden ayrılır. Yazılı ve sözlü sorunun sonucunda hükümet ya da ilgili bakan hakkında meclisin herhangi bir karar alması ya da bir yaptırım uygulaması söz konusu değildir. Meclis araştırması ve genel görüşme sonucunda da meclis tarafından bir yaptırım yapılmaz. Gensorunun kabul edilmesi sonucunda bir bakan bakanlığından düşer, başbakanın görevinden düşmesi halinde hükümet görevden düşer. Aynı durum meclis soruşturması yönteminde de söz

²⁸³ 2017 Anayasa değişikliği ile gensoru kaldırılmıştır.

²⁸⁴ 2017 Anayasa değişikliği öncesinde TBMM üye tam sayısı 550’dir. Meclis Soruşturması açılması için soruşturma önergesini en az elli beş milletvekili vermelidir. 1982 Anayasası’nda meclis üye tam sayısının değişiklik gösterdiği dönemlerde bu sayıda değişmiştir. 1982 Anayasası döneminde verilen bazı meclis soruşturma önermeleri kırk beş veya elli milletvekili ile verilmiştir.

konusudur. Meclis soruşturması sürecinin sonunda bir bakan veya başbakan Yüce Divan’a gönderilebilir. Bakanın Yüce Divan’a gönderilmesiyle bakanlığı düşer. Başbakanın Yüce Divan’a gönderilmesiyle ise hükümet görevden düşer. Gensoru ile meclis soruşturması siyasi yaptırımlar bakımından aynıdır. Bir bakanın veya hükümetin görevden düşmesi siyasi yaptırımdır. Meclis soruşturmasında ise bir cezai yaptırım söz konusudur. Her ne kadar meclisin bir cezai yaptırım kararı almadığını kabul etsek de Yüce Divan’a gönderme kararı dolaylı olarak cezai yaptırım içerisinde görebiliriz. Yüce Divan yargılaması sonucunda kişi bir cezai yaptırıma çarptırılabilir.

Meclis soruşturması ve gensoru araçlarını denetim türü bakımından karşılaştırıldığında, iki yolun da farklı denetim türleri olduğunu tespit edilir. Gensoru süreci sonunda hükümet veya ilgili bakan görevden düşebilmektedir fakat ne başbakan ne ilgili bakan bu süreçte bir cezai denetime tutulmamaktadır. Gensoruda sadece bir siyasi denetimin olduğu görülmektedir. Hâlbuki meclis soruşturması sonucunda ilgili bakan, başbakan veya hükümet görevden düşebildiği gibi Yüce Divan’da da yargılanabilir. Bu nedenle meclis soruşturmasında hem siyasi hem cezai denetim söz konusudur. Özbudun ve Bilir’e göre; TBMM’nin hükümeti denetim yolları arasında sadece gensoru, bakanlar kurulunun veya bir bakanın siyasi sorumluluğuna yol açabilir. Ancak, meclis soruşturmasının da sadece cezai sorumluluğu gerektiren işlerde kullanılabileceğini düşünürsek, şüphesiz bu denetim yolları arasında, siyasi sorumluluğu gerçekleştirebilecek en önemli yol gensorudur.²⁸⁵

Tablo 1.3: Meclis soruşturması ve gensoru sonucu doğan yaptırımların karşılaştırılması

Meclis Soruşturması Sonucunda	Gensoru Sonucunda
a-Bir Bakan Yüce Divan’a gönderilirse bakanlıktan düşer – Siyasi Denetim Fonksiyonu	a-Bir bakan hakkında gensoru üzerine meclis üye tam sayısının salt çoğunluğu güvensizlik oyu verir ise bakan görevinden düşer – Siyasi Denetimdir.
b-Başbakan Yüce Divan’a gönderilirse Hükümet görevden düşer –Siyasi Denetim Fonksiyonu	b-Hükümete karşı gensoru üzerine meclis üye tam sayısının salt çoğunluğu hükümete güvensizlik oyu verirse, hükümet görevden düşer – Siyasi denetimdir
c-Yüce Divan’a gönderilen Başbakan veya Bakan yargılanması –Cezai Denetim Fonksiyonu	

²⁸⁵ Faruk Bilir, a.g.m., s.9 – Ergun Özbudun, Türk Anayasa Hukuku, Ankara, 2010, s.317

Tüm bu karşılaştırmalara ek olarak aşamalar bakımından karşılaştırma yapabiliriz. Soru, genel görüşme, meclis araştırması ve gensoruda tüm aşamalar mecliste gerçekleşir ve mecliste tamamlanır. Meclis soruşturmasında ise eğer başbakan veya bakan hakkında Yüce Divan'a gönderilme kararı verilirse süreç meclis dışına çıkar ve meclis soruşturması süreci Yüce Divan sıfatıyla Anayasa Mahkemesinde son bulur. Meclis Soruşturması bu bakımdan iki aşamalıdır diyebiliriz. Birinci aşama TBMM aşaması ikinci aşama Yüce Divan aşamasıdır.

2. BÖLÜM: MECLİS SORUŞTURMASININ HUKUKİ REJİMİ

2.1. Meclis Soruşturmasının 1982 Anayasasına Göre Uygulanışı ve Aşamaları

2.1.1. Meclis Soruşturmasının Hukuki Niteliği

Meclis Soruşturması başbakan veya bakanların görevleriyle ilgili cezai ve dolaylı olarak da siyasi sorumluluklarını sağlayan anayasal bir denetim aracıdır. Meclis soruşturması yoluyla mevcut başbakan ve bakanların yanında görevden alınmış başbakan ve bakanların cezai ve siyasi sorumlulukları da sağlanabilir. Meclis soruşturması hükümeti denetlemenin etkili yollarından biridir.²⁸⁶ Özellikle parlamenter hükümet sisteminde, yasama organının hükümet üzerinde denetim hakkı vardır. Parlamento halkı temsil eder, bu bakımdan parlamentonun, hükümet faaliyetlerini halk adına denetlemek ve bu faaliyetlerin milletin genel arzu ve iradesine uygun olup olmadığını kontrol etmek hakkı ve görevi vardır diyebiliriz.²⁸⁷ Temelde, meclis soruşturması ile denetime tabi olan husus ise başbakan ve bakanların görevleri ile alakalı, konusu suç teşkil ettiği iddia edilen işlem ve eylemleridir.

Meclis soruşturması özel hükümlere tabi tutulmuş bir soruşturma türüdür. Anayasa ve TBMM içtüzüğüne göre düzenlenmiş meclis soruşturmasının sonunda, TBMM Genel Kurulu, ilgili bakan veya başbakanın yargılanmak üzere Yüce Divan’a sevk edilip edilmeyeceğine karar vermektedir. Meclis soruşturması ceza muhakemesinin kovuşturmadan önce gelen soruşturma evresi gibi de değerlendirilebilir.²⁸⁸

Feyzioğlu; meclis soruşturmasının her ne kadar Anayasa’nın “Türkiye Büyük Millet Meclisinin Bilgi Edinme ve Denetim Yolları” başlıklı alt bölümünde

²⁸⁶ Bülent Tanör, Necmi Yübaşıoğlu, **a.g.e.**, s.310

²⁸⁷ Nadir Latif İslam, Türkiye’de Gensoru ve Meclis Tahkikatı, Ankara, 1966, s.6

²⁸⁸ Metin Feyzioğlu, “**Meclis Soruşturması**”, İkinci Baskı, Ankara, Savaş Yayınevi, 2006, s.5- 6

düzenlenmiş olsa da soru, genel görüşme, meclis araştırması ve gensorunun aksine bir siyasi denetim aracı değil, adli denetim aracı olduğunu belirtir.²⁸⁹ Çünkü meclis soruşturması açılmasıyla birlikte ceza muhakemesinin soruşturma evresine başlanmış olur. Çalışmada bahsedildiği gibi soru, genel görüşme ve meclis araştırması bir bilgi edinme aracı iken gensoru ve meclis soruşturması denetim aracıdır. Gensoru ise hükümet üzerinde sadece bir siyasi denetim gerçekleştirmektedir. Meclis soruşturması da hükümetin özellikle cezai denetimine ilişkindir.

Meclis soruşturması yasama organının bir görevidir fakat yasama faaliyeti olarak yorumlanmamaktadır. Meclis soruşturması 1982 Anayasası'nın 100. maddesinin TBMM verdiği yetkiye göre yasamanın yürüttüğü bir adli faaliyettir olarak belirtilebilir.²⁹⁰ Adli faaliyet fonksiyonu olan Meclis soruşturması yasama organının sadece yetkisi olarak görülmemeli, yasama organının önemli görevlerinden biri olarak belirtilebilir.

Meclis soruşturması yolunda, bu müesseseyi başlatan ilk işlem Anayasanın 100. maddesine göre; TBMM üye tam sayısının en az onda birinin TBMM Başkanlığı'na vereceği soruşturma önergesidir. Bu önerge ile başbakan veya bakanların görevleriyle ilgili bir suç işledikleri belirtilerek TBMM'nin bu durumu araştırması istenilmektedir. Bu talebi, hazırlık soruşturmasını başlatan ve suçun öğrenilmesi yollarından biri olan ihbar ya da şikâyet olarak nitelenmek mümkündür.²⁹¹ Ceza muhakemesine göre soruşturma evresinin temel amacı kamu davasının açılmasına yer olup olmadığını araştırmaktır. Meclis soruşturması da aynen kamu davasının açılıp açılmayacağını araştıran bir süreçtir.

Meclis soruşturması sonucunda yasama organı tarafından verilen Yüce Divan'a sevk etmeme kararı, yaptığı soruşturma sonucu yargılamaya gerek görmediği anlamına gelmektedir. Bu durum ceza muhakemesinde cumhuriyet savcısının soruşturma aşamasında takipsizlik kararına benzemektedir.²⁹²

Meclis soruşturması parlamenter bir ceza soruşturmasıdır, bu itibarla, ceza muhakemesi hukukunun kaynakları, meclis soruşturmasının da kaynakları

²⁸⁹ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.** sf. 6

²⁹⁰ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.6

²⁹¹ Hikmet Tülen, **a.g.m.**, s.28

²⁹² Hikmet Tülen, **a.g.m.**, s.28

arasındadır.²⁹³ Örneğin soruşturma önergesinin TBMM üye tamsayısının en az onda birini oluşturan milletvekilleri tarafından verileceğine dair Anayasa hükmü, benzer ifadelerle TBMM içtüzüğü tarafından tekrarlanmaktadır. Meclis soruşturma komisyonunun ilgililer hakkında Yüce Divan’a sevk yönündeki raporunda hangi ceza hükmüne dayanıldığıının belirtilmesini öngören hüküm ise, CMK 170’e göre göre iddianamede yer alması gereken hususlardan biri olan “uygulanması gereken kanun maddeleri”ne, tekrar niteliğinde olmak üzere yer vermiştir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, Anayasa ve ilgili kanunlarda yer alan ancak İçtüzük’te tekrarlanmayan düzenlemelere de yer verilmesidir.²⁹⁴

2.1.2. Meclis Soruşturmasının Mevzuattaki Yeri

Meclis Soruşturmasının usul ve esasları 1982 Anayasası’nda ve TBMM İç tüzüğünde ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Anayasanın 100. maddesi ve TBMM içtüzüğünün 107-113. maddeleri arasında meclis soruşturması düzenlemektedir. Ayrıca meclis soruşturması’nın kamu davası aşaması olarak görülen Yüce Divan yargılamasının usul ve esasları da 1982 Anayasası’nda, 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu’nda ve Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü’nde düzenlenmiştir. Biz çalışmamızın bu kısmında yasama organının faaliyeti olan meclis soruşturmasının 1982 Anayasası’ndaki ve TBMM İç Tüzüğü’ndeki düzenlenişine değineceğiz.

2.1.2.1. Meclis Soruşturmasının 1982 Anayasası’nda Düzenlenişi

Meclis soruşturması 1982 Anayasası’nın 100. maddesinde düzenlenmiştir. İlgili maddede sadece meclis soruşturması düzenlenmiştir. Madde üç fıkradan oluşmaktadır. Anayasanın 100. maddesi şöyledir;

“Başbakan veya bakanlar hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az onda birinin vereceği önerge ile, soruşturma açılması istenebilir. Meclis, bu istemi en geç bir ay içinde görüşür ve gizli oyla karara bağlar.

²⁹³ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.** s.13

²⁹⁴ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.15

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasî partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclise sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona iki aylık yeni ve kesin bir süre verilir. Bu süre içinde raporun Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına teslimi zorunludur.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımından itibaren on gün içinde görüşülür ve gerek görüldüğü takdirde ilgilinin Yüce Divan'a sevkine karar verilir. Yüce Divan'a sevk kararı ancak üye tamsayısının salt çoğunluğunun gizli oyuyla alınır.

Meclisteki siyasî parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz”.

2.1.2.2. Meclis Soruşturmasının TBMM İçtüzüğü'nde Düzenlenişi

TBMM İçtüzüğü'nde meclis soruşturması yoluna ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. TBMM İçtüzüğü'nün 107-113. maddeleri arasında toplam 7 maddede ele alınan meclis soruşturması yolunun usul ve esasları belirlenmiştir.

Meclis içtüzüğün 107. maddesinde görevde bulunan veya görevinden ayrılmış olan başbakan ve bakanlar hakkında meclis soruşturması açılmasını TBMM üye tam sayısının en az onda birinin vereceği ve önerenin hangi iddialarla hazırlanabileceği düzenlenmiştir.

İçtüzüğün 108. maddesinde ise TBMM Başkanlığı'na verilen meclis soruşturması önergesi ile başlayan süreç ile TBMM Genel Kurulu'nda yapılacak olan, soruşturma açılıp açılmayacağına dair oylamaya kadar sürecin usul ve esasları düzenlenmiştir.

TBMM içtüzüğünün 109. maddesinde Meclis soruşturma komisyon üyelerinin seçilme usul ve esasları ile komisyon üyesi olma yeterlilikleri düzenlenmiştir. 110.

Maddesi ise meclis soruşturma komisyonunun toplantı ve karar yeter sayıları belirtilmiş, komisyonun çalışma usul ve esasları düzenlenmiştir.

TBMM İçtüzüğü'nün 111. maddesinde ise Meclis Soruşturma komisyonunun görev ve yetkileri belirtilmiştir. İçtüzüğü'nün 112. maddesinde Komisyon tarafından hazırlanan soruşturma raporunun TBMM Başkanlığına verilmesi ile başlayan sürecin usul ve esasları, Yüce Divan'a sevk oylaması ve karar yeter sayısı ile Yüce Divan'a sevk kararı alınması durumunda TBMM'nin sevk kararını Yüce Divan'a göndermesi düzenlenmiştir.

Son olarak TBMM içtüzüğü'nün 113. maddesinde ise siyasi parti gruplarında ilgili meclis soruşturmasıyla ilgili görüşme yapılma yasağı düzenlenmiştir.

2.1.3. Meclis Soruşturmasında İlgililer

Meclis soruşturması, önceki bölümlerde bahsedildiği gibi yasama organının yürütmeye karşı kullandığı bir cezai ve siyasi denetim yoludur. Türkiye'deki hükümet sistemine göre yürütme erki cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulu tarafından kullanılmaktadır. Meclis soruşturması yolu ile mevcut ve eski başbakan ve bakanlar hakkında soruşturma yapılabilir, meclisin karar vermesi durumunda Yüce Divan'da yargılama yapılabilir. Burada önemli nokta Cumhurbaşkanı hakkında meclis soruşturması yoluna gidilememesidir. Cumhurbaşkanı 1982 Anayasası'nın 105. maddesine göre ancak vatana ihanet suçunu işlediği iddiasıyla, meclisin 3/4'ünün onayı ile Yüce Divan'a gönderilebilir. Bu durum 2017 Anayasa değişikliğe birlikte yeniden düzenlenmiş, yine 1982 Anayasası'nın 105. Maddesine göre meclis soruşturması usulüne benzer bir yol neticesinde, meclis üye tam sayısının 2/3'ünün onayıyla Cumhurbaşkanının Yüce Divan'a sevkı mümkün kılınmıştır. İlgili yeni düzenleme ilk yapılacak TBMM ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri neticesinde Cumhurbaşkanının göreve başlamasıyla yürürlüğe girecektir. Sonuç olarak gerek 2017 öncesi gerek sonrası Cumhurbaşkanı meclis soruşturması kapsamı dışında tutulmuştur.

Ayrıca burada dikkatten kaçmaması gereken bir durumda meclisin görevi sona eren eski başbakan ve bakanlar hakkında meclis soruşturması yoluna gidebilmesidir. Hükümetin yasama organında çoğunluğa sahip olmasından dolayı, görevde olan bir

başbakan ve bakana karşı meclis soruşturması yolunun etkili olmadığını söyleyebiliriz. Bu nedenle anayasadaki bu düzenleme meclis soruşturmasının etkinliğine katkı sağlamaktadır. Nitekim çalışmanın ileriki bölümlerinde de bahsedileceği gibi uygulamada da meclis soruşturması önergeleri daha çok eski bakan ve başbakanlar hakkında verilmiştir. Mevzuatta “eski başbakan ve bakan” ifadesi ilk olarak TBMM içtüzüğünde düzenlenmiştir. Anayasanın 100. maddesinin ilk fıkrasına göre başbakan ve bakanlar hakkında meclis soruşturması açılabilceği düzenlenmiş, anayasanın ilgili maddesinde “eski başbakan ve bakan” ifadesi kullanılmamıştır. Meclis içtüzüğün 107. maddesine göre de görevde bulunan ve görevden ayrılmış başbakan ve bakan ifadesi kullanılmıştır.

Anayasa ve TBMM İchtüzüğünde yer alan ifadelerdeki farklılık nedeniyle meclis içtüzüğünün Anayasaya aykırı olduğu iddia edilmiştir.²⁹⁵ Bu iddiaya göre; Anayasa’nın 113. maddesi 3. fıkrasında yer alan “Bir bakanın Yüce Divan’a gönderilmesi sonucu bakanlıktan düşmesini, bir başbakanın Yüce Divan’a gönderilmesi sonucu hükümetin düşmesini” ifade eder. Anayasanın 113. maddesinden hareketle de Anayasanın 100. maddesinde de bakan ve başbakan ifadelerinin görev başındakileri kapsadığı görüşü ileri sürülmüştür.²⁹⁶ Anayasanın 100. maddesindeki başbakan ve bakan ifadesinin kapsamını anlamak için yasa koyucunun niyetini tespit etmek lazımdır. 1982 Anayasası’nın hazırlanış sürecinde Danışma Meclisi Üyesi Mehmed Veli Köran’ın görüşme tutanaklarındaki ifadesi şöyledir;

“Benim kanaatime göre, bu maddenin tevдинinde bir husus unutulmuş. 1. Fıkırdaki Başbakan ve bakanlar hakkında TBMM üye tamsayısının en az onda birinin vereceği önerge ile soruşturma açılması istenebilir dendiği halde görevinden ayrılmış olanlar için hiçbir şey yok. Demek ki bir bakan veya Başbakan görevi esnasında takibatı icap eden bir fiili yapacak, ama herhangi bir sebeple ayrıldıktan sonra beraati zimmet edecek. Böyle bir şeyin olmaması lazım. Başbakan veya bakanlar görevlerinden ayrılmış olsalar bile hakkında TBMM’nin üye tamsayısının en az onda birinin vereceği önerge ile soruşturma açılması istenebilir denmesi icap ederdi”²⁹⁷

²⁹⁵ Hasan Ünal, **a.g.e.**, s.72

²⁹⁶ Hasan Ünal, **a.g.e.**, s.72 – Mustafa Kamalak, “Meclis Soruşturması Kimler Hakkında Açılabilir” Akit Gazetesi, 27.07.1996,

²⁹⁷ Hasan Ünal, **a.g.e.**, s.73 – Danışma Meclisi, Tutanak Dergisi, C.9, 140. Birleşim, s. 267

Gerek 1982 Anayasası'nın 100. maddesinin gerekse aynı konunun düzenlendiği 1961 Anayasasının 90. maddesinin gerekçelerinde, tartışmaya ışık tutacak bir ifade bulunmamaktadır.²⁹⁸ 17.02.1965 Tarihli TBMM Birleşik Toplantısı İçtüzüğü'ne göre görevde bulunan veya görevinden ayrılmış olan başbakan veya bakanlar hakkında meclis soruşturması açılabilir.²⁹⁹ Gözler'e göre de meclis soruşturması yolunun eski başbakan ve bakanlara uygulanmasına gerek yoktur.³⁰⁰ Uygulamaya bakıldığında meclis soruşturmasının özellikle eski başbakan ve bakanlar hakkında yürütülebildiği tespit edilmektedir. Eski başbakan ve bakanlar hakkında meclis soruşturmasının uygulanmaması hemen hemen bu müessesenin atıl bir anayasal yol olmasına yol açabilecektir.

Diğer bir tartışmalı konu ise meclis soruşturması yolunun bakanlar kuruluna toplu olarak uygulanıp uygulanamayacağıdır.³⁰¹ Bilindiği gibi “ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi” evrenseldir ve 1982 Anayasası'nda yer almaktadır. Zeki Hafizoğlu'na göre bakanları, bakanlar kurulu kararlarından dolayı cezai sorumlu tutmaya imkân yoktur. Ortak sorumluluğun olduğu bir yerde ferdi bir sorumluluktan bahsedilemez. Cezai sorumluluk ise tamamen ferdi bir sorumluluktur.³⁰² Uygulamada bakanlar kurulu'na toplu meclis soruşturması önergesi verildiği görülmemiştir. Lakin bir meclis soruşturması önergesi içerisinde birden fazla bakana karşı suç iddiasında³⁰³ bulunduğu uygulamada birçok defa görülmüştür. 1982 Anayasası döneminde günümüze³⁰⁴ kadar

²⁹⁸ Volkan Has, “**Türk Parlamento Hukukunun Kaynakları ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin Çalışma Düzeni**” Ankara, Adalet Yayınevi, 2009s. 319 – İzgi Gören, a.g.e. CII. S.950; Öztürk (1966), c.3, s.2701

²⁹⁹ Görevde bulunan veya görevinden ayrılmış olan Başbakan veya bir Bakanlar Kurulu üyesi hakkında meclis soruşturması açılması isteminin bir veya birkaç Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi tarafından yapılması takdirinde, bu konudaki önerge de, başbakan veya ilgili bakanlar kurulu üyesi tarafından, Bakanlar Kurulunun genel siyasetinden veya Bakanlıkların göreviyle ilgili işlerden dolayı cezai sorumluluğu gerektiren fiillerin görev sırasında işlendiğinden bahs olunmak gereklidir. 17.02.1965 Sayılı TBMM Birleşik Toplantısı İçtüzüğü, 12. maddesi

³⁰⁰ Meclis soruşturması usulünün başlıca “koruma fonksiyonu” ve “siyasi fonksiyonu” olmak üzere iki ayrı fonksiyonu vardır. Görevleriyle ilgili suçlarından dolayı başbakan ve bakanları yargı organlarına karşı koruma fonksiyonu açısından bakarsak, meclis soruşturması usulünü eski başbakan veya bakanlara karşı işletilmesinin bir anlamının olmadığını söyleyebiliriz. Eski başbakan veya eski bakanların, artık görevde olmadıklarına göre, böyle özel korumaya ihtiyaçları yoktur. İkinci fonksiyon, yani siyasi fonksiyon açısından bakarsa görevde olmayan bir başbakan veya bakanın Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından denetlenmesinin bir anlamının olmayacağını söyleyebiliriz. Gözler, Türk Anayasa Hukuku, 2000, s.421-423

³⁰¹ Hasan Ünal, a.g.e., s.75

³⁰² Zeki Hafizoğulları, Bakanlar Kurulu Kararlarından Doğan Sorumluluk: Kanun Emrini, yetkili Merciidan Verilen Emri Yerine Getirme, Salt Nedensellik Suçlarına İlişkin Bir Bilişki Raporu, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı:1, Yıl:52, Sayı:1, 1995, s.75-78

³⁰³ Örneğin 19. Yasama döneminde 9/3 Esas numaralı meclis soruşturması önergesi, Eski Başbakan Yıldırım Akbulut, Eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz, Eski Devlet Bakanı Hüsnü Doğan, Eski Devlet Bakanı Güneş Taner, Eski Maliye ve Gümrük Bakanı Adnan Kahveci hakkında verilmiştir.

³⁰⁴ 16 Nisan 2017

verilen meclis soruşturması önergelerinden 85 tanesinde sadece bir kişi hakkında suç iddiasında bulunulmuştur.

1982'den günümüze bakıldığında hakkında en çok önerge verilen kişi başbakanlık ve bakanlığı dönemlerinde işlediği iddia edilen suçlardan dolayı Ahmet Mesut Yılmaz'dır. Ahmet Mesut Yılmaz hakkında günümüze kadar toplamda 20 adet meclis soruşturması önergesi verilmiştir. Mesut Yılmaz'ı yine eski bir başbakan olan Tansu Çiller izlemiştir. Tansu Çiller hakkında 9, Eski Başbakan Süleyman Demirel hakkında 7, Eski Başbakan Recep Tayyip Erdoğan hakkında da 6 adet meclis soruşturması verilmiştir. 1982 Anayasası döneminde başbakan veya bakanlardan toplamda 87 farklı kişi hakkında meclis soruşturması önergesi verilmiştir.³⁰⁵ Hakkında önerge verilen başbakan ve bakanların önerge sayılarını gösteren tablo EK-9'da yer almaktadır.

2.2. Meclis Soruşturmasının Aşamaları

Meclis soruşturmasında üç farklı aşamadan bahsetmek mümkündür. Bunlar; önerge aşaması, komisyon aşaması ve genel kurul aşamalarıdır. Yüce Divan'a sevk kararı ile sonuçlanan bir soruşturma dosyasında Yüce Divan aşaması da doğmuştur. Fakat teknik olarak Yüce Divan aşaması Meclis Soruşturmasının aşamalarından biri değildir.

Meclis soruşturmasında önerge ilk aşamadır. Bu süreçte önerge hazırlanır. TBMM Başkanlığına sunulur. Komisyonun kurulmasına veya önergenin reddine karar verilmesiyle bu aşama sona erer. Önerge aşamasında sırasıyla;

- * Meclis üye tam sayısının en az onda biri tarafından imzalanmış önergenin TBMM Başkanlığına verilmesi
- * Meclis soruşturması önergesi gelen kâğıtlar listesine alınır ve TBMM Genel Kurulunda okunur.
- * Genel Kurulda okunan önergenin bir örneği ilgili başbakan ve bakana gönderilir.

³⁰⁵ Çalışma ekinde 1982 Anayasası döneminde hakkında meclis soruşturması önergesi verilen başbakan ve bakanlar ve soruşturma önergesi adetlerini gösteren liste yer almaktadır. Ayrıntılı bilgi için Bknz: Ek -9

- * Ön görüşme günü, danışma kurulunun teklifi üzerine genel kurulca tespit edilir.
- * Genel kurulda meclis soruşturması açılıp açılmaması üzerine oylama yapılır. Buna ilk oylama denir.³⁰⁶
- * Kabul Edilen önerge resmî gazetede yayımlanır.

Meclis soruşturmasındaki ikinci aşama ise komisyon aşamasıdır. Bu aşama bir soruşturma önergesinin ilk oylamada kabul edilmesi ile başlar ve soruşturma komisyonunun hazırlamış olduğu raporu TBMM'ye sunmasıyla sona erer. Komisyon aşamasında sırasıyla;

- * Meclisteki siyasi partiler güçleri oranında komisyon üyeliğine aday gösterirler.
- * TBMM Başkanlığı tarafından genel kurulda ad çekme usulü ile 15 kişilik Meclis soruşturma komisyonu kurulur.
- * TBMM Başkanlığı kurulan meclis soruşturma komisyonunu toplantıya çağırır. Soruşturma komisyonunun ilk toplantısında komisyon başkanı, başkan vekili, sözcü ve en az bir kâtip görevlendirilir.
- * Meclis soruşturma komisyonu hazırladığı raporu iki ay içinde meclise sunar.
- * Meclis soruşturma komisyonu iki aylık ek süre alabilir.

Meclis soruşturmasının son aşaması olan genel kurul aşaması soruşturma komisyonunun hazırlamış olduğu raporu TBMM'ye sunmasıyla başlar, Yüce Divan'a sevk oylaması ile sona erer. Genel kurul aşamasında sırasıyla;

- * TBMM Başkanlığı kendine intikal eden soruşturma komisyonu raporunu 10 gün içerisinde meclise ve ilgililere dağıtır.
- * Rapor ilgililere ve meclise dağıtımından itibaren 10 gün içinde görüşülür.
- * TBMM genel kurulunda Yüce Divan'a sevk oylaması yapılır.
- * Yüce Divan'a sevk kararı çıkması durumunda ilgili dosya en geç yedi gün içinde Anayasa Mahkemesi Başkanlığı'na gönderilir.

³⁰⁶ Oylama gizli yapılır. Karar yeter sayısı basit çoğunluktur.

Meclis soruşturması Yüce Divan oylaması ile sona erer. Bundan sonra Yüce Divan aşaması başlar. Yüce Divan aşamasında yetkili organ Anayasa Mahkemesindedir.

Şekil 2.1 : 1982 Anayasası döneminde meclis soruşturmasının aşamaları

2.2.1. Önerge Evresi

2.2.1.1. Önergenin Hazırlanması

1982 Anayasası, 1924 ve 1961 Anayasaları döneminde olduğunun aksine, yargı mercilerine doğrudan “Meclis soruşturması açılması istemiyle” Meclis Başkanlığı’na başvurulması yöntemini kaldırmış bulunmaktadır.³⁰⁷ Anayasanın 100. maddesinde

³⁰⁷ Hikmet Tülen, a.g.e., s.89

önergenin şekline ilişkin herhangi bir hüküm yoktur. Ancak niteliği gereği yazılı olacağını söylemek de zor olmayacaktır.³⁰⁸

1982 Anayasası döneminde günümüze kadar ³⁰⁹ toplamda 116 meclis soruşturma önergesi Meclis Başkanlığı'na verilmiştir. 1961 Anayasası'nın yürürlükte olduğu 20 yıl içerisinde ise toplamda 357³¹⁰ meclis soruşturması önergesi verilmiştir. 1961 Anayasası'nın uygulandığı dönemde verilen meclis soruşturması önergelerinin 1982 Anayasası dönemine göre pek hayli fazla oluşu dikkat çekicidir. Bununla birlikte bu dönemde çok sayıda önerge verilmiş olması, meclis soruşturmasının 1961 Anayasası döneminde etkin bir denetim aracı olarak kullanıldığı anlamına gelmemektedir. Aksine, 1961 Anayasası'nın uygulandığı dönemde meclis soruşturması açılmasına karar verilmesi ve ilgili bakanların Yüce Divan'a sevkedilmelerine ilişkin sadece birkaç örnek vardır.³¹¹

Meclis soruşturması önergesi, çalışmanın ileriki bölümlerinde de bahsedileceği üzere görev başında veya görevi sona ermiş başbakan ve bakanların işlediği iddia edilen suç veya suçlar hakkında olmak zorundadır.

Meclis soruşturması isteği yazılı bir önerge ile Meclis Başkanlığı'na verilir. Meclis soruşturmasının açılabilmesi için meclis üye tam sayısının en az onda biri kadar milletvekilinin soruşturma önergesine imza atması gerekmektedir. Bu sayı 1982-2017 döneminde 40, 45 ve 55 olarak karşımıza çıkmıştır.³¹²

Anayasada bu durum düzenlenerek meclis soruşturma önergesinin kimler tarafından verilebileceği açıkça düzenlenmiştir.

1961 Anayasası'nda ise meclis soruşturmasına kimlerin başvurabileceği hakkında bir düzenleme yoktur.³¹³ 1961 Anayasası döneminde TBMM Birleşik

³⁰⁸ Hasan Ünal, **a.g.e.**, s.79

³⁰⁹ 16 Nisan 2017

³¹⁰ Hikmet Tülen, **a.g.m.**, s.33

³¹¹ Hikmet Tülen, **a.g.m.**, s.33

³¹² 2017 Anayasa değişikliği ile beraber hem meclis üye tam sayısında hem de meclis soruşturması önergesi imza sayısında değişiklik olmuştur. Buna göre meclis soruşturması önergesi meclis üye tam sayısının salt çoğunluğu ile verilebilecektir. 600 kişilik bir mecliste bu sayı 301'dir.

³¹³ Meclis Soruşturması 1961 Anayasası'nın 90. Maddesinde düzenlenmiş, ilgili düzenlemede "Başbakan veya Bakanlar hakkında yapılacak soruşturma istemleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin birleşik toplantısında görüşülür ve karara bağlanır." ifadesi yer almış ve soruşturma önergesinin kimler tarafından verilebileceği yer almamıştır.

İçtüzüğü'nün 13. maddesine göre yargı organlarının görevsizlik kararı vermesiyle, meclis soruşturması önergesi başbakanlık eliyle yapılmaktadır. Yargı mercileri tarafından görevsizlik kararı verilerek bakan ya da başbakanın cezai sorumluluğunu doğuran bir fiil nedeniyle yargı mercilerinin nasıl davranabilecekleri konusu 1961 Anayasası döneminde tartışılmış ve bu durumda ilgili yargı mercilerinin Başbakanlık aracılığıyla Meclis Başkanlığı'na başvurabilmeleri ve bu başvuru her ne kadar meclis soruşturmasının açılmasını isteme talebi olarak değerlendirilmese de, bu tür bir başvuru, Meclis Başkanlığı'nca genel kurulda milletvekillerinin bilgilendirilmesi ve bu bilgilendirme sonunda milletvekillerinin takdirinde olmak üzere isterlerse milletvekillerince Anayasa ve İçtüzük hükümlerine göre soruşturma önergesi vermeleri suretiyle soruşturma sürecinin başlatılabileceği belirtilmiştir.³¹⁴

Kanaatimizce 1961 Anayasası'ndaki meclis soruşturması önergesi verilmesi için öncelikle yargı organının görevsizlik kararına ihtiyaç duyulması, bu yolun doğrudan yasama organının yürütme organını doğrudan denetleme fonksiyonuna da aykırıdır. 1982'de bu yetkinin sadece yasama organına bırakılması yerinde bir karardır.

1982 Anayasasında doğrudan bu yetki yasama organına verilmiş, en az 55 kişi olmak şartıyla milletvekilleri meclis soruşturması önergesi verme yetkisine sahip olmuştur.

1982 Anayasası hazırlanırken bu rakam danışma meclisinde tartışılmıştır. 1924 ve 1961 Anayasası dönemlerinde böyle bir sınır konulmamıştır. Danışma meclisinde Nurettin Ayanoğlu tarafından bu rakamın yirmi olması gerektiği, yirmi milletvekili ile grup kurulabileceği ve mecliste bir parti meclis grubunun meclis soruşturması önergesi verme yetkisine sahip olması gerekçesini savunmuştur.³¹⁵ Ayrıca bu rakamın arttırılması görüşü de savunulmuş, meclis soruşturması önergelerinin kolay yoldan verilmesinin geçmiş yıllarda istismar edildiği gerekçe gösterilmiştir. 1924- 1957 arasında verilen soruşturma önergesi sayısı on iken 1961-1978 yılları arasında bu rakamın 284 olması bu görüşün temel dayanağı olmuştur.³¹⁶

³¹⁴ Hasan Ünal, **a.g.e.**, s.70

³¹⁵ Hasan Ünal, **a.g.e.**, s.70

³¹⁶ Hasan Ünal, **a.g.e.**, s.71

Tekrar önerge metnine dönülecek olursa uygulama da önergeye imza atan milletvekili imzalarının yanında seçim bölgelerinin de yazıldığı görülmektedir. Soruşturma önergeleri TBMM başkanlığına hitaben yazılmaktadır.

Önerge metinde başbakan veya bakanın işlediği iddia edilen suç detaylı bir şekilde izah edilmektedir. Uygulama incelendiğinde meclis soruşturması önergeleri TBMM Başkanlığı'na hitabından sonra önergenin içeriği bir paragrafta kısaca özetlenmektedir. Bu özetten sonra ilgililerin ihlal ettiği iddia edilen ceza kanunun hükümleri belirtilerek, ilgiler hakkında soruşturma açılması talep edilir. Talebin altında sırasıyla milletvekillerinin isimleri ve seçim bölgeleri yazmaktadır. Milletvekillerinin imzasından sonra genellikle ayrıntılı bir gerekçe önergelerin devamında yer alır. Uygulamada önergenin ilk sayfasında yer alan özetlerinde gerekçelere yer verilmediği görülmektedir.

2.- Antalya Milletvekili Deniz Baykal ve 60 milletvekilinin, kamu yönetiminde vasıfsız kadrolaşmaya giderek yürütme yetkisini hukuka aykırı kullandığı, İçişleri Bakanlığı üzerindeki gözetme ve düzeltici önlemleri alma yükümlülüğünü yerine getirmeyerek görevinin gereklerine aykırı hareket ettiği, bazı asayiş olaylarındaki tutumuyla suç delilleri ve adil yargılamaya yönelik hükümlere muhalefet ettiği iddiasıyla Başbakan Recep Tayyip Erdoğan hakkında; Emniyet Teşkilatında hukuk dışı gizli kadrolaşmaya göz yumarak keyfi uygulamalara yol açtığı, görevinin gereklerini yerine getirmeyerek asayiş olaylarına neden olduğu ve yönetim zafiyeti oluşturduğu, bazı asayiş olaylarıyla ilgili soruşturma ve kovuşturmalarda suç delillerine ve adil yargılamaya yönelik hükümlere muhalefet ettiği iddiasıyla İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu hakkında Meclis soruşturması açılmasına ilişkin önergesi (9/13)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Hablemitoğlu cinayetinde, yasa dışı telefon dinleme olaylarında, Kasım 2003 tarihinde İstanbul'da 5 gün arayla meydana gelen terör olaylarında, Cumhuriyet Gazetesi'ne yapılan saldırılarda, Danişay saldırısında, Atabeyler operasyonunda, Rahip Santora cinayetinde, Hizbut Tahrir örgütünün Fatih Camiiindeki eyleminde, İsmailağa Camiiindeki linç eyleminde ve Hrant Dink suikastinde; Olaylar öncesinde üstlerine düşen yasal görevlerinin gereklerini yapmayan, bu suretle kamuyu zarara uğratan;

Gerçeğin meydana çıkmasını engellemek amacıyla, suçun delillerini yok eden, gizleyen ve de-ğıştiren;

Bağlı olarak kovuşturma aşamasında adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs eden;

Başbakan R. Tayyip Erdoğan ve İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu haklarında;

TCK'nun 257/1., 281/1, 2. ve 288 inci maddelerine muhalefetten dolayı, Anayasanın 100 üncü ve TBMM İçtüzüğü'nün 107 nci maddeleri uyarınca Meclis Soruşturması açılmasına karar verilmesini talep ederiz.

1) Deniz Baykal	(Antalya)
2) Önder Sav	(Ankara)
3) Ali Topuz	(İstanbul)
4) Kemal Anadol	(İzmir)
5) Haluk Koç	(Samsun)
6) Atilla Kart	(Konya)
7) Feridun Baloğlu	(Antalya)
8) Feridun Ayvazoğlu	(Çorum)
9) Şefik Zengin	(Mersin)
10) Necati Uzdil	(Osmaniye)
11) Orhan Sür	(Balıkesir)
12) Abdulaziz Yazar	(Hatay)
13) Tacidar Seyhan	(Adana)
14) Muharrem Kılıç	(Malatya)
15) Sedat Pekel	(Balıkesir)
16) Nuri Saygun	(Tekirdağ)
17) Ziya Yergök	(Adana)
18) Engin Altay	(Sinop)

Şekil 2.2 : TBMM Tutanak Dergisi'nde meclis soruşturması önergesi örneği/ ilk sayfa³¹⁷

³¹⁷ 20 Şubat 2007 tarihli, TBMM altmış yedinci birleşim, ikinci oturumunda okunan meclis soruşturması önergesi'nin ilk sayfası. TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 147. Cilt, 65. Birleşim, s.56

Vermiş olduğumuz meclis soruşturması önergesinin ilk sayfa örneğinde diğer soruşturma önergelerinde de olduğu gibi önerge TBMM Başkanlığı'na hitaben yazılmış, önergenin içeriği bir bir paragrafta özetlenmiş ve bu özet içerisinde ilgililer hakkında iddia edilen ihlal ettikleri Türk Ceza Kanunu'nun ilgili maddeleri de belirtilmiştir. Yine vermiş olduğumuz bu örnekte soruşturma önergesini veren milletvekillerinin isimleri ve seçim bölgeleri de yer almaktadır.

2.2.1.2. Önergenin İçeriği

TBMM İçtüzüğü'nün 107. maddesine göre görevde bulunan veya görevinden ayrılmış olan başbakan veya bakanlar hakkında meclis soruşturması açılması isteminde, başbakan veya ilgili bakan tarafından bakanlar kurulunun genel siyasetinden veya bakanlıkların görevleriyle ilgili işlerden dolayı cezai sorumluluğu gerektiren fiillerin görev sırasında işlendiğinden bahsedilmesi gerekmektedir.³¹⁸

Anayasa ve TBMM İçtüzüğüne göre meclis soruşturması önergesinde, başbakan ve bakanlara bir suçun isnat edilmesi, başbakan ve bakanlara bu suçu ne zaman ve hangi görevi yaparken işlendiğinin açıklanması ve önergeye konu suç iddia edilen fiilin TCK'nın hangi maddesine dayandırıldığına gösterilmesi gerekir.³¹⁹

Meclis soruşturmasının konusu, başbakan ve bakanların görevleriyle ilgili bir suç işleyip işlemedikleridir. Fakat Anayasa'nın 100. maddesinin lafzından, başbakan ve bakanların kişisel suçlarının, yani görevle ilgili olmayan suçlarının meclis soruşturmasının konusuna girmediği hususu açık bir şekilde anlaşılmamaktadır.³²⁰ Anayasa Mahkemesi'nin görev ve yetkilerini hükme bağlayan Anayasa md. 148, Anayasa Mahkemesi'nin, bakanlar kurulu üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılayacağından söz ettiğine göre, Yüce Divan tarafından yapılacak kovuşturmanın öncesindeki meclis soruşturmasının konusu görev suçlarının oluşturacağı açıktır.³²¹ Bu aşamada görev suçunun ne olduğu ve nasıl açıklandığı önem kazanmaktadır. Bahsedildiği gibi görevden doğan ve sorun doğuran işle ilgili görevin kötüye kullanılması veya yetki sınırlarının aşılması sonucu görev suçu oluşur.

³¹⁸ Şeref İba, **a.g.e.**, s.95

³¹⁹ Hasan Tunç, **a.g.t.**, s.129

³²⁰ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.8

³²¹ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.8

Türk Ceza Kanunu'nun dördüncü kısmın birinci bölümünde “Kamu İdaresinin Güvenirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar” düzenlenmiş, bu suçlar kapsamına “zimmet”, “irtikap”, “rüşvet”, “nüfuz ticareti”, “görevi kötüye kullanma”, “göreve ilişkin sırrın açıklanması”, “kamu görevlisinin ticareti”, “kamu görevinin terki veya yapılmaması”, “kişilerin malları üzerinde usulsüz tasarruf”, “kamu görevinin usulsüz olarak üstlenilmesi”, “görevi yaptırmamak için direnme”, “kamu görevine ait araç ve gereçleri suçta kullanma” gibi suçlar girmiştir. Görev suçları kapsamına tamamen hangi suçların girdiği ayrıca mevzuatta belirtilmese de sayılan bu suçlarının görev suçları kapsamında işlenebileceğini belirtmek gerekir. Diğer bir ifadeyle bir bakanın, kamu hizmetini yerine getirirken ve kamu yetkilerini kullanırken gerek esas ve maddiyat bakımından gerekse şekil ve yetki bakımından o hizmete ilişkin kanun hükmünü ihlal etmesi durumunda görev suçu söz konusu olabilir.³²² Türk Ceza Kanunu'nun 257. maddesinde düzenlenen “görevi kötüye kullanma suçu” ise görev suçları kapsamında değerlendirilmekte fakat içeriği ve sınırları bakımından diğer suçlara göre farklılık arz etmektedir. Kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan haller dışında, görevinin gereklerine aykırı hareket ederek, kişilerin mağduriyetine veya kamunun zararına neden olmak görevi kötüye kullanma suçunu oluşturmaktadır. Görev suçu başbakan ve bakanların, TCK'da ve ceza mevzuatında düzenlenmeyen ancak sonuçları itibari ile devleti zarara uğratan eylemleri kapsamaktadır.³²³

İster görevde ister görevinden ayrılmış olsun, başbakan ve bakanların işledikleri iddia edilen görevleriyle ilgili olmayan suçların soruşturması, genel hükümlere göre yapılacaktır. Örneğin bir bakanın, bakanlık binasındaki odasında bir memura hakaret ettiği iddiası, meclis soruşturmasının konusuna girmez. Ancak bu durumda, görevdeki başbakan veya bakan bakanlık dokunulmazlığından yararlanacaktır.³²⁴

Hakkında, kişisel suçtan yani başbakanlık ya da bakanlık göreviyle ilgili olmayan bir suçtan dolayı soruşturma yürütülen kişi hâlihazırda başbakan veya bakan değilse, fakat milletvekilliği sıfatı devam ediyorsa, Anayasa'nın yasama dokunulmazlığına ilişkin düzenlemeleri doğrudan uygulama bulacaktır.³²⁵ Yani bir bakanın, görevi sırasında fakat görevi ile bağlantılı olmayan bir suç işlemesi,

³²² Yusuf Sezer, **a.g.e.**, s.25

³²³ Yusuf Sezer, **a.g.e.**, s.25

³²⁴ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.9

³²⁵ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.9-10

durumunda, Meclis soruşturması ile ilgili bakanın Anayasa Mahkemesine gönderilmesi söz konusu olmayıp, ilgili bakanın dokunulmazlığının kaldırılması yoluna gidilmesi gerekir.³²⁶

Anayasanın ve TBMM İçtüzüğü'nün ilgili maddelerine göre özellikle şu hususların meclis soruşturması önergesinde bulunması gerektiğini söyleyebiliriz;

- Suç İddiası
- Suç iddiasının görevde veya görevi bitmiş başbakan veya bakanlar hakkında olması
- Suç iddiasının ilgili başbakan veya bakanlar tarafından görev sırasında işlendiği iddiası
- İşlendiği iddia edilen suçun gerekçesi ve Türk Ceza Kanunu'nda ihlal edilen kanun maddesi

2.2.1.3. Önerenin Meclis Başkanlığına Verilmesi

TBMM Başkanlığı'nın re'sen meclis soruşturması sürecini başlatma yetkisi yoktur. Soruşturma önergesinin meclis başkanlığına verilmesi hukuki bir işlemdir. Meclis soruşturmasını ceza muhakemesi içinde değerlendirildiğinde özel bir soruşturma türü olarak kabul edildiğine göre bu soruşturmanın başlaması için zorunlu olan önerge ceza muhakemesi işlemidir.³²⁷ Yani şikâyetin olması meclis soruşturmasının başlaması için zorunludur. Soruşturma önergesi verilmeden meclis soruşturması başlamaz.

Önerge genel evrakta kayda girdikten sonra Kanunlar ve Kararlar Müdürlüğü'ne gelmekte ve kayıt numarası almaktadır.³²⁸ Meclis Soruşturmasının başlaması için bu konuda bir önerge verilmesi ve önerenin TBMM genel kurulunda kabul edilmesi zorunludur.³²⁹ Uygulamada tüm meclis soruşturma önergelerine dokuz ile başlayan bir

³²⁶ Faruk Bilir, "Meclis Soruşturması", <http://www.sde.org.tr/tr/newsdetail/meclis-sorusturmasi/4223>, 2015, Erişim Tarihi: 07.04.2016, s.1

³²⁷ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.26

³²⁸ Şeref İba, **a.g.e.**, s.96

³²⁹ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.10

esas numarası verilmektedir. Soruşturma önergesi esas numarası, önergenin veriliş sırasına göre “9/1, 9/2, 9/3” şekilde artarak önergelere verilir.

Meclis soruşturması önergesinin TBMM genel kurulunda hangi usul ve esaslara göre yapılacağı Meclis İçtüzüğü'nün 108. maddesine göre düzenlenmiştir. İlgili düzenleme şöyledir:

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verilen Meclis soruşturması önergesi gelen kâğıtlar listesine alınır ve Genel Kurulda okunur. Okunan önergenin bir örneği, Başkanlıkça hakkında soruşturma açılması istenen Başbakan veya bakana gönderilir.

Meclis soruşturması açılıp açılmaması hakkında yapılacak görüşmelerin günü, önergenin verilişinden itibaren bir ay içinde görüşülüp karara bağlanacak şekilde, bir özel gündem halinde Danışma Kurulunun teklifi üzerine Genel Kurulca tespit edilir. Bu görüşme günü de ayrıca hakkında soruşturma açılması istenen Başbakan veya bakana bildirilir.

Sırasıyla, önergeyi verenlerden ilk imza sahibinin veya onun göstereceği bir diğer imza sahibinin, şahısları adına üç milletvekilinin ve o sırada görevde bulunsun veya bulunmasın, hakkında soruşturma açılması istenen Başbakan veya bakanın konuşacağı bir görüşmeden sonra, Meclis soruşturması açılıp açılmaması hakkında Genel Kurulca gizli oyla karar verilir.”

Meclis İçtüzüğü'nün ilgili maddesinden anlaşılacağı üzere meclis soruşturması önergesi verildikten sonra öncelikle gelen kâğıtlar listesine alınır. Önergenin gelen kâğıtlar listesine alınmasıyla beraber TBMM genel kurulunda önerge okunur. Meclis soruşturması önergesinin bir örneği de hakkında suç işlediği iddia edilen başbakan veya bakanlara gönderilir.

Önergenin TBMM genel kurulunda ilk defa okunduğu gün önergenin oylaması yapılmaz veya görüşmenin yapılacağı tarih belirlenmez.

Özel bir gündem halinde danışma kurulunun teklifi üzerine önergenin görüşüleceği ve bir soruşturma açılıp açılmaması hakkında yapılacak görüşmelerin

tarihi TBMM genel kurulu tarafından belirlenir. TBMM genel kurulu soruşturma açılıp açılmayacağı kararı, önerenin verildiği tarihten an fazla bir ay içinde belirlemek zorundadır.

Önerenin oylanacağı tarih TBMM genel kurulunda kararlaştırıldıktan sonra bu tarih hakkında soruşturma istenen başbakan veya bakanlara iletilir.

Meclis genel kurulundaki görüşmelerde önergeyi veren ilk imza sahibi veya onun göstereceği diğer bir imza sahibi ve şahıslar adına üç milletvekili konuşma hakkına sahiptir. TBMM İçtüzüğü'nün 108'inci maddesine göre bunlardan sonra Yüce Divan'a sevki istenen başbakan veya ilgili bakana söz verilir. Konuşma süreleri her biri için on dakikadır. TBMM tarafından verilen önerenin kabulüne dair kararın hukuki niteliği, bir suç isnadıdır. Çünkü anayasa tarafından meclis soruşturmasını yürütmekle görevli TBMM, başbakan ve bakanlara görevleriyle ilgili bir suç işlediği şüphesini yöneltmektedir.³³⁰

2.2.1.3.1. Meclis Başkanlığı'nın Soruşturma Önergesi Üzerinde Yetkisi

Meclis başkanlığının soruşturma önergesi üzerinde yetkisinin şekil ve usul yönünden olması tartışmasız kabul edilmektedir. Bunun üzerine meclis başkanlığı önüne gelen meclis soruşturması önergesini şeklen inceleyebilir, önergelerden şekli eksiklik taşıyanları herhangi bir TBMM genel kurulu kararına gerek kalmaksızın geri iade edebilir. Şekli şartlar çalışmada belirtildiği gibi;

- 1- Önerenin mevcut veya eski başbakan ve bakanlar hakkında olması
- 2- Önergede meclis üye tam sayısının onda birinin imzasının yer alması
- 3- Önergede suç iddiasının varlığı'dır.

Meclis Başkanlığınca verilen önerenin şeklen Anayasa ve TBMM içtüzük hükümlerine aykırı olup olmadığı incelenir, bu inceleme sonucunda herhangi bir eksiklik ya da Anayasa ve İçtüzüğe aykırılık tespit edilirse TBMM Başkanlığı önerge sahipleri ile görüşerek eksikliğin giderilmesi yoluna da gidebilir.³³¹ Ayrıca meclis

³³⁰ Hasan Tunç, "Hükümetin Siyasi ve Hukuki Denetiminde Meclis Soruşturması", Parlamenter Denetim Sempozyumu Bildiri Kitabı, Ankara, 2012, , s.129-130 –Yusuf Sezer: Meclis Soruşturması, s.76

³³¹ Hikmet Tülen, a.g.e., s.113

başkanlığı bu şekli şartların varlığını önergede incelemesi sonucu bunlardan birinin eksikliği durumunda önergeyi iade edebilir.

TBMM Başkanlığı'na usulüne uygun bir şekilde hazırlanarak sunulan meclis soruşturması önergesinin, TBMM Başkanlığı tarafından haklı bir neden olmaksızın işleme alınmaması mümkün değildir.

2.2.1.3.2. Daha Önce Reddedilmiş Meclis Soruşturma Önergesi ile Aynı İçeriğe Sahip Yeni Bir Soruşturma Önergesi Karşısında Meclis Başkanlığının Yetkisi

Daha önce meclis soruşturması önergesine konu olmuş ve TBMM genel kurulunca hakkında meclis soruşturması reddedilmiş bir konu hakkında tekrardan meclis soruşturma önergesi verilip verilemeyeceği ne 1982 Anayasası'nda ne de TBMM içtüzüğünde düzenlenmiştir. Uygulamada ise meclis başkanlığının daha önce verilen bir önerge ile aynı içerikte olduğu için meclis soruşturma önergesini iade ettiği görülmektedir.³³² Ergun Özbudun'a göre TBMM Başkanlığı, soruşturma önergesini esas bakımından incelemekle görevli ve yetkili değildir. TBMM Başkanlığı, şekil şartlarını yerine getiren önergeyi TBMM Genel Kuruluna sunmak zorundadır.³³³ Kanaatimizce de meclis başkanlığı önerge metni üzerinde ancak bir şekli denetim yapmalıdır. Aksi takdirde meclis başkanlığı TBMM'ye ait olan bir yetkiyi yetki gaspı yaparak kullanmış olur.

Söz konusu husus 1998 yılında Dönemin Başbakanı Tansu Çiller hakkında verilen meclis soruşturması önergeleri ile gündeme gelmiştir. Eski Başbakan Tansu Çiller'in 1995 seçimlerinde partisi DYP³³⁴'nin başarılı olabilmesi için bir şahsa başbakanlık örtülü ödeneğinden para verdiği yönündeki iddiaları üzerine verilen meclis soruşturması önergesi, TBMM genel kurulunun 19.06.1996 tarihli 64. Birleşiminde reddedilmiştir.³³⁵ 1998 yılında aynı konu ikinci defa meclis soruşturması önergesiyle iddia edilmiştir. Bunun üzerine TBMM'de daha önce meclis soruşturması önergesine konu olmuş ve TBMM genel kurulunca hakkında meclis soruşturması

³³² Hasan Ünal, **a.g.e.**, s.81

³³³ Hasan Ünal, **a.g.e.**, s.81 –Şeref İba: Türkiye'de Meclis Başkanlığı ve Başkanlık Divanı, Ankara, 2001, s.223'den naklen Ergun Özbudun'un 24,6,1998 Tarihli Hukuki Mütalası

³³⁴ Doğru Yol Partisi

³³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 7. Cilt, 64. Birleşim, s.192

reddedilmiş bir konu hakkında tekrardan meclis soruşturma önergesi verilip verilemeyeceği hakkında usul tartışmaları başlamıştır.³³⁶ Meclis Başkanlığı bu tartışmalarda meclis soruşturması açılması için gerekli şartların Anayasanın 100. ve Meclis İçtüzüğü'nün 107. maddesinde belirtilen şartları inceleyebileceğini, itiraz konularının önergenin içeriğine ilişkin olup bu durumun ise ancak genel kurulun önerge üzerinde yapacağı görüşmeler esnasında ortaya çıkacağını belirtmiştir.³³⁷ Usul tartışmaları sonucunda meclis başkanı meclis soruşturması önergesinin kabul edilip işleme konulması yönündeki başkanlığın tutumunu³³⁸ meclis genel kurulunda oylamaya sunmuştur ve oylama meclis genel kurulunca kabul edilmiştir.³³⁹

Aynı dönem meclis başkanlığınca konu üzerinde fikirleri alınmak üzere Ergün Özbudun ve Erdoğan Teziç'e yazılı olarak başvurulmuştur. Özbudun ve Teziç aynı fikir de olup, daha önce meclis genel kurulunca verilen ret kararının, kesinlik arz etmediğini, Anayasa ve TBMM içtüzüğün öngörmüş olduğu şekil şartlarını yerine getiren önergenin TBMM Başkanlığınca işleme konulması gerektiğini, aynı konuda meclis soruşturması açılıp açılmaması hakkında karar vermeye yetkili olan makamın TBMM genel kurulu olduğunu belirtmişlerdir.³⁴⁰

Aynı konu Anayasa Mahkemesi'ne taşınmıştır. 2006 yılında Yüce Divan sıfatıyla Anayasa Mahkemesi, soruşturma komisyonu kurularak deliller toplanmadığından soruşturma önergeleriyle ilgili TBMM genel kurulunun ret kararının kesin hüküm oluşturmadığı kararına varmıştır.³⁴¹ Anayasa Mahkemesinin vermiş olduğu kararın gerekçesine göre mecliste soruşturma aşamasına geçilmeden reddedilen bir önerge tekrardan meclis soruşturmasına konu olabilecektir. Fakat meclis soruşturması açılması kabul edilen, komisyon kurulan ve sürecin sonunda oylamada Yüce Divan'a sevk edilmeyen konunun tekrardan meclis soruşturması önergesine konu olması mümkün değildir.

³³⁶ Volkan Has, **a.g.e.**, s.324

³³⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 51. Cilt, 78. Birleşim, s.14-29

³³⁸ Dönemin TBMM Başkanlığının tutumu önerge üzerinde sadece şekli denetim yapabileceği, şekli şartları taşıyan, önceden meclis tarafından reddedilen bir önergenin tekrar önüne gelmesi halinde bunu kabul etmesi gerektiğidir.

³³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 51. Cilt, 78. Birleşim, s.28-29

³⁴⁰ Volkan Has, **a.g.e.**, s.325

³⁴¹ Anayasa Mahkemesi Kararı, Esas No: 2004/1, Karar No: 2006/1

2.2.1.4. Soruşturma Önergesinin Meclis Genel Kurulunda İlk Oylanması

Soruşturma önergesi üzerinde yapılacak ilk oylama Yüce Divan’a sevk oylaması değildir. Meclis Soruşturması önergesi hakkında yapılacak oylama sonucunda;

1- Önerge kabul edilir ve meclis soruşturma komisyonu kurulur

ya da

2- Önerge metni reddedilir.

Meclis soruşturması önergesi belirtilen tarihte ilgili başbakan veya bakanların konuşmalarından sonra Meclis Genel Kurulu tarafından oylanır. Bu oylama meclis genel kurulu tarafından Anayasanın 100. maddesinin ilk fıkrasına göre gizli yapılır.

2001 yılında yapılan Anayasa değişikliğinden önce soruşturma önergesinin ilk oylaması, işaret yöntemiyle açık oylama şeklinde yapılmaktaydı. Bu değişiklik ile 2001’den sonra gizli oylama yöntemine geçilmiştir. Kanaatimizce ilgili başbakan ve bakanların siyasi ve cezai sorumluluğu ile son derece önemli olan bu önergelerin meclis genel kurulunda gizli oylaması, daha sağlıklı sonuçlar doğuracaktır. Özellikle hakkında suç iddia edilen bir başbakan veya bakanlar hakkında oylamaya sunulan bir önergenin oylamasında, aynı partiye mensup milletvekillerinin açık oylama sonucunda özgür iradelerini kullanması uygulamada mümkün değildir.

Anayasada önergenin TBMM genel kurulu tarafından yapılan ilk oylamasında aranan karar yeter sayısı ayrıca belirtilmemiştir. Anayasada yer alan toplantı ve karar yeter sayısı genel hükümleri bu oylamada uygulanır. Karar için basit çoğunluk yeterlidir. Uygulamada önergenin kabul edilmesi ve soruşturma komisyonu kurulması kararı Meclis genel kurulunda basit çoğunluk ile alınır.

Meclis soruşturması açılmasının kabul edilmesi halinde, ilgili genel kurul kararının Resmî Gazete’de yayımlanması gerekmektedir.³⁴² Bu kararda genellikle komisyonun çalışma süresinin başlangıcının da belirtildiği görülmektedir.³⁴³

1982 -2017 döneminde önergelerden, geri çekilen ve aralarında birleştirilenler hariç, önergelerin tamamı meclis genel kurulunda oylanmıştır. İlk oylama sonucuna göre önergelerin reddine veya meclis soruşturması komisyonu kurulmasına karar verilmiştir. 1982 Anayasası döneminde toplamda 41 adet soruşturma önergesinin ilk oylamada kabulü gerçekleşmiştir.

Tablo 2.1 : 1982’den günümüze kabul edilen meclis soruşturma önergeleri

Sıra	Dönem	Esas No	Hakkında	Kabul Tarihi
1	17. Yasama Dönemi	9/328 ³⁴⁴	İsmail Özdağlar	15.05.1985
2	19. Yasama Dönemi	9/1 ³⁴⁵	İsmail Sefa Giray ve Cengiz Altınkaya	18.02.1992
3	19. Yasama Dönemi	9/3 ³⁴⁶	Yıldırım Akbulut	04.03.1992
4	19. Yasama Dönemi	9/5 ³⁴⁷	Mustafa Tazar	21.04.1992
5	19. Yasama Dönemi	9/11 ³⁴⁸	Halil Şıvgın	01.07.1992
6	19. Yasama Dönemi	9/15 ³⁴⁹	İmren Aykut	16.03.1993
7	19. Yasama Dönemi	9/16 ³⁵⁰	Yıldırım Akbulut	16.03.1993
8	19. Yasama Dönemi	9/22 ³⁵¹	İsmet Kaya Erdem	17.05.1994
9	20. Yasama Dönemi	9/1 ³⁵²	Tansu Çiller	24.04.1996
10	20. Yasama Dönemi	9/2 ³⁵³	Cinasi Altınır	24.04.1996
11	20. Yasama Dönemi	9/3 ³⁵⁴	Tansu Çiller	09.05.1996
12	20. Yasama Dönemi	9/4 ³⁵⁵	Tansu Çiller	05.06.1996
13	20. Yasama Dönemi	9/6 ³⁵⁶	Mesut Yılmaz	19.06.1996
14	20. Yasama Dönemi	9/16 ³⁵⁷	Tansu Çiller	16.04.1996
15	20. Yasama Dönemi	9/17 ³⁵⁸	Mesut Yılmaz	22.04.1998
16	20. Yasama Dönemi	9/18 ³⁵⁹	Mesut Yılmaz	22.04.1998
17	20. Yasama Dönemi	9/19 ³⁶⁰	Yaşar Topçu	12.05.1998
18	20. Yasama Dönemi	9/24 ³⁶¹	Mesut Yılmaz	30.06.1998

³⁴² Şeref İba. **a.g.e.**, s.103

³⁴³ Şeref İba. **a.g.e.**, s.103

³⁴⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem, 16. Cilt, 99. Birleşim, s.347

³⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 4. Cilt, 37. Birleşim, s.116

³⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 3. Cilt, 44. Birleşim, s.623

³⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 9. Cilt, 66. Birleşim, s.298

³⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 14. Cilt, 91. Birleşim, s.385

³⁴⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 32. Cilt, 81. Birleşim, s.281

³⁵⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 32. Cilt, 81. Birleşim, s.298

³⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 60. Cilt, 104. Birleşim, s.263

³⁵² TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 4. Cilt, 45. Birleşim, s.659

³⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 4. Cilt, 45. Birleşim, s.676

³⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 5. Cilt, 50. Birleşim, s.228

³⁵⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 6. Cilt, 58. Birleşim, s.308

³⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 7. Cilt, 64. Birleşim, s.161

³⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 51. Cilt, 78. Birleşim, s.41

³⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 51. Cilt, 80. Birleşim, s.204

³⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 52. Cilt, 88. Birleşim, s.186

³⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 52. Cilt, 88. Birleşim, s.203

³⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 57. Cilt, 112. Birleşim, s.76

Sıra	Dönem	Esas No	Hakkında	Tarih
19	20. Yasama Dönemi	9/27 ³⁶²	Tansu Çiller	06.10.1998
20	20. Yasama Dönemi	9/28 ³⁶³	Mesut Yılmaz	06.10.1998
21	20. Yasama Dönemi	9/29 ³⁶⁴	Burhan Kara	13.10.1998
22	20. Yasama Dönemi	9/31 ³⁶⁵	Necati Çelik	13.10.1998
23	20. Yasama Dönemi	9/32 ³⁶⁶	Mesut Yılmaz	13.10.1998
24	20. Yasama Dönemi	9/33 ³⁶⁷	Mesut Yılmaz	20.10.1998
25	20. Yasama Dönemi	9/34 ³⁶⁸	Mustafa Kul	20.10.1998
26	20. Yasama Dönemi	9/38 ³⁶⁹	Mehmet Ağar	10.11.1998
27	20. Yasama Dönemi	9/39 ³⁷⁰	Yaşar Topçu	10.11.1998
28	20. Yasama Dönemi	9/40 ³⁷¹	Mesut Yılmaz	26.11.1998
29	20. Yasama Dönemi	9/41 ³⁷²	Mesut Yılmaz	26.11.1998
30	20. Yasama Dönemi	9/42 ³⁷³	Mesut Yılmaz	26.11.1998
31	20. Yasama Dönemi	9/43 ³⁷⁴	Mesut Yılmaz	26.11.1998
32	21. Yasama Dönemi	9/4 ³⁷⁵	Koray Aydın	29.11.1998
33	21. Yasama Dönemi	9/5 ³⁷⁶	Metin Bostancıoğlu	09.04.2002
34	22. Yasama Dönemi	9/3 ³⁷⁷	Hüsamettin Özkan	09.12.2003
35	22. Yasama Dönemi	9/4 ³⁷⁸	Cumhur Ersümer	09.12.2003
36	22. Yasama Dönemi	9/5 ³⁷⁹	Mesut Yılmaz	09.12.2003
37	22. Yasama Dönemi	9/6 ³⁸⁰	Mesut Yılmaz	09.12.2003
38	22. Yasama Dönemi	9/7 ³⁸¹	Cumhur Ersümer	09.12.2003
39	22. Yasama Dönemi	9/8 ³⁸²	Koray Aydın	06.01.2004
40	22. Yasama Dönemi	9/9 ³⁸³	Yaşar Topçu	06.01.2004
41	24. Yasama Dönemi	9/8 ³⁸⁴	Muammer Güler ve diğerleri	05.05.2014

Tablo 2.1’den de anlaşılacağı üzere 1982 Anayasası döneminde toplam 41 soruşturma önergesi TBMM tarafından kabul edilmiş bunlar için TBMM’de meclis soruşturma komisyonları kurulmuştur.³⁸⁵ 17. Yasama Dönemi’den itibaren soruşturma

³⁶² TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 63. Cilt, 2. Birleşim, s.117

³⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 63. Cilt, 2. Birleşim, s.132

³⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 63. Cilt, 6. Birleşim, s.483

³⁶⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 63. Cilt, 6. Birleşim, s.496

³⁶⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 63. Cilt, 6. Birleşim, s.514

³⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 64. Cilt, 9. Birleşim, s.55

³⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 64. Cilt, 9. Birleşim, s. 68

³⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 65. Cilt, 16. Birleşim, s.181

³⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 65. Cilt, 16. Birleşim, s.202

³⁷¹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 66. Cilt, 25. Birleşim, s.318

³⁷² TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 66. Cilt, 25. Birleşim, s.337

³⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 66. Cilt, 25. Birleşim, s.350

³⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 66. Cilt, 25. Birleşim, s.360

³⁷⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 76. Cilt, 28. Birleşim, s.422

³⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 91. Cilt, 84. Birleşim, s.442

³⁷⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 32. Cilt, 25. Birleşim, s.194

³⁷⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 32. Cilt, 25. Birleşim, s.220

³⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 32. Cilt, 25. Birleşim, s. 236

³⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 32. Cilt, 25. Birleşim, s.236

³⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 32. Cilt, 25. Birleşim, s.220

³⁸² TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 37. Cilt, 38. Birleşim, s.45

³⁸³ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 37. Cilt, 38. Birleşim, s.65

³⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 24. Dönem, Cilt, 84. Birleşim, s.

³⁸⁵ 1982-2017 döneminde her ne kadar 41 meclis soruşturma önergesi TBMM Genel Kurulu tarafından ilk oylamada kabul görsede, 3 soruşturmanın diğer soruşturmalarla birleştirilmesinden dolayı toplamda 38 meclis soruşturma komisyonu kurulmuştur.

komisyonlarının kurulduğu 1982 Anayasası Döneminde 18. 23. ve 25. Yasama Dönemlerinde meclis soruşturma komisyonu kurulmamıştır.

2.2.1.5. Meclis Soruşturma Önergesinde İmzaların Geri Çekilmesi

Usulüne uygun olarak meclis başkanlığına verilen meclis soruşturma önergelerinin, önergeyi verenlerce geri alınabilmesinin mümkün olup olmadığı konusu ne Anayasa’da ne de TBMM içtüzüğünde açıkça belirtilmemiştir.³⁸⁶ Ancak uygulamaya bakıldığında meclis başkanlığına verilen bir soruşturma önergesinin imzaların geri çekilerek, önergenin geri çekildiği ile karşılaşılmaktadır. Milletvekilleri milletvekili sıfatını taşıdıkları sürece ve verilen önerge mecliste görüşülerek meclis soruşturması açılmasına karar verilmesine kadar imzalarını geri alabilmişlerdir.³⁸⁷

Bilindiği gibi meclis soruşturması önergeleri meclis başkanlığına verildikten sonra soruşturma önergelerinin meclis genel kurulunda görüşme günü tespit edilmektedir. Meclis soruşturma önergesinin gündeme alındığı, meclis genel kurulunda görüşme günü belirlenmiş fakat bu tarihten önce önergedeki imza sahiplerinin imzalarını geri alması ile önergenin, meclis genel kurulunda oylamaya sunulup sunulmayacağı tartışma konusu olmuştur.³⁸⁸ Açılan bu usul tartışması sonucunda meclis başkanı, soruşturma önergesindeki imzaların geri çekilmesi sebebiyle, soruşturma önergesinin kendiliğinden işlemden kalktığı yönündeki görüşünü meclis genel kurulunda oylamaya sunmuştur. Oylama sonucunda meclis soruşturma önergesinin imzaların geri çekilmesi ile kendiliğinden işlemden kalktığına karar verilmiştir.³⁸⁹

1982 Anayasası döneminde bir soruşturma önergesinin ilk olarak geri çekilmesi 19. yasama döneminde gerçekleşmiştir. 1993 yılında dönemin Bayındırlık ve İskân Bakanı Onur Kumbaracı hakkında verilen 9/20³⁹⁰ esas numaralı meclis soruşturması önergesi, 27 milletvekilinin önergeden imzasını geri çekmesi ile önerge geri

³⁸⁶ Hasan Tunç, **a.g.t.**, s.28

³⁸⁷ Hasan Ünal, **a.g.e.**, s.80

³⁸⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 60. Cilt. 104. Birleşim. s.231-234

³⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 60. Cilt. 104. Birleşim. s.231-234

³⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Yasama Dönemi, 36. Cilt, 106. Birleşim, s.28-31

çekilmiştir.³⁹¹ Mecliste önerge için ayrıca bir oylama yapılmamıştır. Yine 20. yasama döneminde Eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz hakkında verilen 9/9³⁹² esas numaralı meclis soruşturması önergesi³⁹³ geri çekilmiştir. 1982 Anayasası döneminde günümüze kadar³⁹⁴ 17 adet meclis soruşturması verilen örneklerdeki gibi geri çekilmiştir. Meclis tutanakları incelediğinde imzaların geri çekilmesi ile meclis soruşturmasının “geri çekilmesi”, “işlemden kaldırılması”, “düşmesi” kavramları kullanılmıştır. Örneğin 20. yasama döneminde dönemin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Mustafa Cumhur Ersümer hakkında verilen 9/37³⁹⁵ esas numaralı meclis soruşturması önergesi imzaların geri çekilmesi³⁹⁶ sonucunda “işlemden kaldırıldı” ifadesi tutanaklarda yer almıştır. 19. Yasama döneminde dönemin Başbakanı Tansu Çiller hakkında verilen 9/21 Esas³⁹⁷ numaralı meclis soruşturması önergesi³⁹⁸ imzaların geri çekilmesi sonucunda “düşme” ifadesi meclis tutanaklarında kullanılarak ilgili meclis soruşturma önergesi işlemden kaldırılmıştır.

Uygulamadan da anlaşılacağı üzere yasama organı, bir meclis soruşturması önergesinde, önergeyi verenlerin imzalarını geri çekmesine olanak tanımaktadır. Eğer meclis soruşturması için aranan nitelikli çoğunluk, imzaların çekilmesi ile kaybedilmişse; meclis tarafından herhangi bir oylama yapılmaksızın meclis soruşturması önergelerinin geri çekildiği görülmektedir. Bu durum sonucunda tutanaklarda;

- Geri Çekilme
- İşlemden Kaldırılma
- Düşme

³⁹¹10.06.1993 Tarihinde, TBMM’de 111. Birleşimin 1. Oturumunda Meclis Soruşturması önergesinden 27 Milletvekili geri çekildiğini bildirmiştir. Bunun üzerine önerge geri çekilmiş, Meclis Soruşturması önergesi oylamaya sunulmamıştır.

³⁹² TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 7. Cilt, 64. Birleşim, s.190-192

³⁹³19.06.1996 Tarihinde, TBMM’de 64. Birleşimin, 1. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesinden geri çekildiği açıklanmıştır.

³⁹⁴ 16 Nisan 2017

³⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 63. Cilt, 2. Birleşim, s.62-65

³⁹⁶ 27.10.1998 Tarihinde, TBMM’de 12. Birleşimin 1. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesinden 6 adet imzanın geri çekilmesi sonucu Önergede yeterli imza kalmadığından önerge işlemden kaldırılmıştır.

³⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Yasama Dönemi, Cilt 58, 93. Birleşim, s.309- 312

³⁹⁸ 17.05.1994 Tarihinde TBMM’de 104. Birleşimin 1. Oturumunda önerge metinde imza sayısı 45’in altına düşüldüğünden dolayı Meclis soruşturması önergesi düşmüş, görüşülme aşamasına geçilmemiştir.

ifadelerinin tutanaklarda yer aldığını, bu üç ifadenin de meclis soruşturmasının akıbeti bakımından aynı durumu ifade ettiği söylenebilir. Belirttiği gibi 1982 Anayasası döneminde verilen meclis soruşturması önergesinden 17 adeti imzaların geri çekilmesi nedeniyle işlemden kaldırılmıştır. Meclis tutanaklarında en çok kullanılan kavram ise “geri çekilme” ifadesi olmuştur. Uygulamada en son 24. yasama döneminde dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan hakkında verilen 9/10³⁹⁹ esas numaralı meclis soruşturma önergesi geri çekilmiştir.

Metin Feyzioğluna göre; meclis soruşturması önergesinde milletvekilleri imzalarını geri çekme yetkisi yoktur. Feyzioğlu TBMM Başkanlığına verilen meclis soruşturma önergesinin kamusal yetkiye dayanılarak yapılan bir işlem olduğunu, takibi şikayete bağlı suçlardan zarar gören şahsın yaptığı şikayetin aksine, kamusal bir suç ihbarı olduğundan milletvekillerince imzalar geri alınamamalıdır.⁴⁰⁰ Uygulamada bu görüşün aksi geçerliliğini sürdürmektedir. İşlendiği iddia edilen suçların kamuya karşı olmasından kaynaklı imzaların geri çekilmesi kanattımızca mümkün olmamalıdır. Meclis soruşturma önergesi verildikten sonra artık takdir TBMM Genel Kurulunda olmalıdır.

Son olarak belirtmek gerekir ki meclis soruşturma önergesinin meclis genel kurulunda görüşülmesinden sonra yani ilk oylaması yapıldıktan sonra önerge sahiplerinin imzalarını geri çekmesi bir anlam ifade etmez. Artık bu aşamada imzaların geri alınması ile soruşturma önergesinin işlemden kaldırılması mümkün değildir.⁴⁰¹

2.2.2. Komisyon Evresi

2.2.2.1. Komisyonun Kuruluşu

Meclis soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, soruşturmanın yürütülmesi görevi TBMM Başkanlığınca, genel kurulda yapılacak “ad çekme” suretiyle kurulacak on beş kişilik bir komisyona verilir. 1982 Anayasası’nın 100. maddesinin 2. fıkrasına göre; meclisteki siyasî partiler, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı kadar aday gösterirler. Anayasanın bu

³⁹⁹ 06.08.2014’te, TBMM, 24. Dönem, 130. Birleşimde

⁴⁰⁰ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.27

⁴⁰¹ Volkan Has, **a.g.e.**, s.332-333

düzenlemesine göre; güçleri oranında her parti meclis soruşturması komisyonuna üye seçebilecektir. Meclis soruşturma komisyonu on beş kişiden oluşacaktır.

Anayasadaki bu düzenlemede “meclisteki her parti güçleri oranında” ifadesi kullanılmıştır. Yasa koyucu bu düzenlemeyi yaparken “meclisteki siyasi parti grubu” ifadesini kullanmamıştır. 1982 Anayasası’nın 95. maddesine göre bir siyasi partinin mecliste grup kurabilmesi için en az 20 milletvekiline sahip olması gerekmektedir. Lakin bir siyasi partinin 15 kişilik soruşturma komisyonuna en az bir üye verebilmesi için 550 üyeli bir mecliste en az 37 milletvekiline sahip olması gerekmektedir. Mecliste bir partinin grubu olması tek başına meclis soruşturması komisyonuna üye göndermeye Anayasanın 100. maddesine göre oransal olarak yeterli değildir.

Metin Feyzioğlu’na göre; TBMM’de siyasi parti grubu olsun ya da olmasın her siyasi partinin sahip olduğu milletvekili sayısının TBMM üye tam sayısına göre, soruşturma komisyonunun on beş üyelik kontenjanı siyasi partiler arasında paylaştırılmalıdır.⁴⁰² Kanaatimizce TBMM’de zaten grup kurmak için yeterli milletvekiline sahip olmayan bir siyasi partinin 15 kişiden oluşan bir soruşturma komisyonuna üye göstermesi, ortalama 4-5 partiden oluşan bir yasama organında matematiksel olarak imkânsızdır.

Uygulamada 1982 -2017 arasından toplamda 41 adet soruşturma önergesi kabul edilmiş⁴⁰³ ve meclis soruşturmasında komisyon aşamasına geçilmiştir. Bu durumda kurulması gereken soruşturma komisyonu 41 adettir. Fakat konuları bakımından benzer meclis soruşturmalarının birleşmesinden kaynaklı günümüze kadar toplamda 38 adet farklı meclis soruşturması açılmıştır.

Yasama döneminin sona ermesi, soruşturma komisyonunun, yasal süresinde çalışmalarını tamamlayamaması sebepleriyle de 17 adet meclis soruşturması sonraki yasama dönemine intikal etmiş⁴⁰⁴, bunlardan 15’i için de ikinci kez soruşturma

⁴⁰² Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.57

⁴⁰³ Komisyon aşamasına geçen meclis soruşturmaları listesi (1982-2017) için bkz: Tablo: 2.1

⁴⁰⁴ Sonraki yasama döneme intikal eden tüm meclis soruşturmaları için bkz: Tablo: 5.2

komisyonu kurulmuştur⁴⁰⁵. Bu nedenle 82 Anayasası döneminde toplamda 53 adet meclis soruşturma komisyonu kurulmuştur.⁴⁰⁶

2.2.2.1.1. Meclis Soruşturma Komisyonuna Üyelik Yeterliliği

TBMM İçtüzüğü'nün 109'uncu maddesinde meclis soruşturma komisyonuna üye seçimi düzenlenmiştir. İçtüzük hükümlerine göre Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 21. ve 22'inci maddelerinde (hâkimin davaya bakamayacağı haller ve karara iştirak edemeyecek hâkimlerle ilgili) yazılı olan veya meclis soruşturması önergesini veren veya daha önce yasama meclislerinde veya dışında bu konudaki görüşünü açıklamış olan TBMM üyeleri bu komisyona seçilemezler. Ancak bunun tespiti çok zordur.⁴⁰⁷

Bir milletvekili;

- Hakkında meclis soruşturması istenen başbakan ve bakanların eyleminden zarar görmüş ise
- Ortadan kalmış bile olsa ilgili başbakan ve bakanlar arasında evlilik, vesayet veya kayımlık bağı bulunuyor ise
- İlgili başbakan ve bakanlardan birinin kan veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoyundan biri ise
- İlgili başbakan veya bakanlar arasında evlât edinme bağlantısı varsa
- İlgili başbakan veya bakanlar arasında üçüncü derece dâhil kan hısımlığı var ise
- Evlilik sona ermiş olsa bile, ilgili başbakan ve bakanlar arasında ikinci derece dâhil aralarında kayın hısımlığı var ise
- Soruşturma konusu olan eylemle ilgili olarak tanık veya bilirkişi sıfatıyla dinlenmiş ise
- Soruşturma konusu olan eylemle ilgili olarak Cumhuriyet savcılığı, adliye memurluğu görevini yahut mağdur veya bakan veya başbakanın müdafiliğini yapmışsa meclis soruşturma komisyonuna seçilemez.

⁴⁰⁵ İkinci kez soruşturma komisyonu kurulan tüm meclis soruşturmaları için bkz: Ek -12

⁴⁰⁶ 1982 Anayasası döneminde kurulan tüm meclis soruşturması komisyonları listesi için bkz Ek-10

⁴⁰⁷ Şeref İba, **a.g.e.**, s.102

Ceza Muhakeme Kanunu'nun 23. maddesinde düzenlenen hâkimin yargılamaya katılamayacağı durumları meclis soruşturmasının tekniği açısından uygulanabilirliği yoktur.

Ceza Muhakemesi Kanunu 23. Madde;

YARGILAMAYA KATILAMAYACAK HÂKİM

(1) Bir karar veya hükme katılan hâkim, yüksek görevli mahkemece bu hükme ilişkin olarak verilecek karar veya hükme katılamaz.

(2) Aynı işte soruşturma evresinde görev yapmış bulunan hâkim, kovuşturma evresinde görev yapamaz.

(3) Yargılamanın yenilenmesi halinde, önceki yargılamada görev yapan hâkim, aynı işte görev alamaz.

Uygulamaya bakıldığında 82 Anayasası döneminde 38 adet meclis soruşturması için toplamda 53 adet meclis soruşturması komisyonu kurulmuştur. Bunların tamamında komisyon üye seçimi gerçekleşmiş ⁴⁰⁸ , meclis soruşturma komisyonlarında, üyeler arasında görev dağılımları yapılmıştır. Çalışmada da değinileceği gibi meclis soruşturması komisyonlarına üye seçimi siyasi partilerin her bir üyelik için gösterdiği üç aday arasından TBMM genel kurulundan yapılan kura ile yapılır. Bir komisyon üyesinin, komisyon üyeliğine hangi hallerde seçilemeyeceği içtüzükte belirtilmesine rağmen, böyle bir durumla karşılaşılması durumunda hangi usulün uygulanacağı belirtilmemiştir. Bu usulün tespiti ancak uygulamaya bakıldığında tespit edilebilmektedir. Meclis soruşturma komisyonu üyelik yeterliliğine sahip olmayan bir milletvekilinin komisyonda üye olması durumunda, karşımıza uygulamada üç farklı usul çıkmaktadır.

Karşılaşılan birinci usul komisyon üyeliğine seçilen üyenin, kendiliğinden komisyon üyeliğinden çekilmesidir. Bir çok meclis soruşturmasında bu durumla karşılaşmıştır.

⁴⁰⁸ 1982-2017 Arası kurulan tüm meclis soruşturması komisyonları üyeleri ve dağılımları için bkzn: Ek-10.

İkinci usul ise TBMM Başkanlığı, komisyon üyeliğine aykırı mevcut bir engelin tespiti halinde re'sen üye seçimini tekrarlatmaktadır. Buradaki terkar sadece üyeliğe aykırı bulunan kişi sayısındadır. Örneğin 19. Yasama Döneminde 9/11 numaralı meclis soruşturmasında DYP milletvekillerinde Hami Üçpınarlar, Fethi Akkoç, Nurhan Tekine ve Mehmet Ali Yavuz'un, soruşturma komisyonu üyeliğine seçilmesinden sonra, meclis soruşturması önergesinde imzalarının olduğu tespit edilmiştir. Bir milletvekilinin meclis soruşturması önergesi üzerinde imzasının bulunması, soruşturma komisyonu üyeliğine aykırı bir durumdur. Bu nedenle önergede imzası bulunan dört üye için TBMM Başkanlığı, üye seçimini tekrarlamıştır.⁴⁰⁹

Üçüncü durum ise çok nadir de olsa siyasi parti grubu bir önerge ile meclis soruşturma komisyonu üyesini komisyondan geri çekerek onun yerine, üye seçiminin tekrarlanmasını sağlamaktadır. Uygulamada bu durum da yaşanmıştır. Örneğin; 20. Yasama Döneminde DYP İçel Milletvekili Turhan Güven'in 9/3 numaralı meclis soruşturma komisyonu üyeliği, Kanal 7 televizyonunda soruşturma konusu ile alakalı açık görüşlerini ifade ettiği gerekçesi ile sona ermiştir. DYP, komisyon üyesini, TBMM Başkanlığına bildirdiği bir önerge ile üyelikten geri çekmiştir.⁴¹⁰

2.2.2.1.2. Meclis Soruşturması Komisyon Üyeliği Seçimi

1982 Anayasası'nın 100. maddesinin 2. fıkrasına göre; soruşturma açılmasına karar verilmesi hâlinde, Meclisteki siyasî partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak on beş kişilik bir komisyon kurulur. Anayasa'da da belirtildiği üzere meclis soruşturması komisyonu 15 kişiden oluşur ve komisyon üyeleri faal, görevdeki milletvekilleridir. Meclis içtüzüğü'nün 109. maddesinin 1. fıkrasında da Anayasanın ilgili hükmü tekrarlamıştır.

Anayasa ve TBMM içtüzük hükümlerine göre siyasi partiler güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı aday gösterecektir. Siyasi partiler gösterecekleri adayları parti gruplarında yapacakları bir seçimle belirleyebilirler. Her ne kadar 82 Anayasası'nın 100. maddesinin son fıkrasında siyasi partilerin meclis

⁴⁰⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 21. Cilt, 29. Birleşim, s.211 (19.11.1992)

⁴¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 11. Cilt, 4. Birleşim, s.274 (08.10.1996)

gruplarında meclis soruşturması hakkında görüşme yapması yasaklanmışsa da, komisyon üyeleri için göstereceği adayların seçimi bu durumun dışında değerlendirilmelidir. TBMM İçtüzüğü'nün 2. maddesinde siyasi partilerin soruşturma komisyonuna gösterecekleri adayların tespiti için seçim yapabilecekleri düzenlenmiştir. Siyasi parti gruplarında adayların belirlenmesi için yapılan seçimlerde de anayasanın meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz yasağı geçerlidir. Bu sebeple seçim esnasında parti meclis grubunda meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz.

Komisyon üyeliği seçimi ad çekilmesi yoluyla yapılır. TBMM içtüzüğü ad çekiminin, TBMM Başkanlığı'nca, TBMM Genel Kurulu'nda yapılmasını öngörmüştür.⁴¹¹ Yine 82 Anayasası'nda ve TBMM içtüzüğü'nde de belirtildiği üzere komisyon üyeleri için yapılan ad çekme işlemi her siyasi parti için ayrı ayrı yapılır.

Uygulamada da siyasi partiler aday gösterirken liste usulü dilekçe kullanmakta, genellikle üyeliğe aday milletvekilinin rızasını aramamaktadır. Bu nedendir ki birçok komisyon üyesi, komisyon seçimlerinden sonra üyelikten çekilmiştir. Yine uygulamada üyeliğe aday milletvekilinin, seçimlerde bulunması şartı aranmamaktadır. Örneğin 19. Yasama Döneminde 9/22 numaralı meclis soruşturmasında DYP Balıkesir milletvekili Hüseyin Balyalı, boşalan komisyon üyeliğine kendisi, TBMM Genel Kurulunda olmadığı esnada seçilmiş⁴¹², ertesi gün soruşturma komisyonu üyeliğinden istifa etmiştir⁴¹³.

Özetle diyebiliriz ki 15 kişilik meclis soruşturması komisyonu için TBMM Başkanlığına siyasi partiler tarafından toplamda 45 aday sunulur. Her partinin sunmuş olduğu adaylar ayrı ayrı torbada yer almaktadır. Meclis Başkanlığı genel görüşmede her partinin aday torbasından üye adetince kura yolu ile seçimi gerçekleştirir.

⁴¹¹ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.55

⁴¹² TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 71. Cilt, 35. Birleşim, s.362 (15.11.1994)

⁴¹³ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 71. Cilt, 36. Birleşim, s.488 (16.11.1994)

2.2.2.1.3. Bir Siyasi Partinin Kendi Partisine Mensup Olmayan Bir Milletvekilini Komisyon Üyeliğine Aday Göstermesi

Öncelikle bu durum Anayasa ve TBMM İçtüzüğü'nde açıkça düzenlenmemiştir. Metin Feyzioğlu'na göre Anayasadaki ilgili düzenlemede “siyasi partinin gücü” ifadesinden yola çıkılması gerekmektedir. Ona göre bu gücün, partiye mensup milletvekilleri tarafından olduğu ve bundan dolayı da bir partinin kendi milletvekilleri haricinde soruşturma komisyonuna üye gösteremeyeceğinin, Anayasada açık bir hüküm olmadıkça mümkün olmadığını savunmaktadır.⁴¹⁴ Kanaatimizce TBMM’de yer alan bir partinin kendi milletvekilleri haricinde de meclis soruşturma komisyonuna üye göstermesine anayasal bir engel yoktur. Anayasa’da belirtilen “siyasi partinin gücü” ifadesi ancak partinin gösterebileceği aday sayısı olarak anlaşılmalıdır. Her ne kadar uygulamada gerçekçi olmasa da, bir parti irade göstermesi halinde partisine mensup olmayan bir milletvekilini soruşturma komisyonuna üye gösterebilir.

Uygulamaya bakıldığında da 1982-2017 arası hiçbir siyasi parti, kendi partisine mensup olmayan bir milletvekilini, meclis soruşturma komisyonu üyeliğine aday olarak göstermemiştir.

2.2.2.1.4. Bir Siyasi Partinin Komisyon Üyeliğine Eksik Sayıda Aday Göstermesi veya Hiçbir Aday Göstermemesi

Anayasanın siyasi partilerin güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı aday göstermelerini öngören düzenlemesi, soruşturma komisyonunun tarafsızlığını sağlamak için bir anayasal tedbirdir.⁴¹⁵ Uygulamaya bakıldığında da kurulan çoğu meclis soruşturma komisyonuna partiler üyelerini tam sayı ile sunmuşlardır. 1982-2017 döneminde siyasi partilerin aday üye göstermeme durumu ile birkaç kez karşılaşılmıştır. Bunlardan biri 19. Yasama Döneminde Yıldırım Akbulut ve diğer bakanlar hakkında verilen 9/1 Esas numarası ile meclis soruşturma önergesidir. Bu önerge TBMM Genel Kurulu’nda kabul edilmiş, 28 Nisan 1992 tarihinde kurulan Meclis Soruşturma komisyonuna Anavatan Partisi kendi payına

⁴¹⁴ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.55

⁴¹⁵ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.59

düşen 4 üye için, 12 adaydan hiçbirini göndermemiştir.⁴¹⁶ Meclisteki Anavatan Partisi Grubu dışındaki diğer siyasi parti gruplarının güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterdikleri adaylar arasından her parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle soruşturma komisyonu 11 kişiden oluşmuştur. Söz konusu soruşturma komisyonu meclis soruşturmasını yürütmüş, süreç sonunda Bayındırlık ve İskân eski Bakanı İsmail Sefa Giray ve Bayındırlık ve İskân eski bakanı Cengiz Altinkaya TBMM tarafından Yüce Divan'a sevk edilmiştir. Yüce Divan kararında komisyonun 11 kişiden oluşmasına hiçbir atıf yapmamış yargılamayı gerçekleştirmiştir. Yargılama sonunda ilgili bakanlar beraat etmiştir. Bu durum 19. Yasama Döneminde toplamda 4 kez tekrarlamıştır.⁴¹⁷ 20. Yasama Döneminde ise 9/38 numaralı meclis soruşturmasında komisyon seçimine⁴¹⁸ CHP kendi payına düşen 2 kişilik üye için aday göstermemiştir daha doğrusu aday göstermeme zorunluluğunda kalmıştır. Çünkü CHP'nin aday gösterebileceği tüm milletvekilleri, TBMM Başkanlığı'na verilen meclis soruşturması önergesinde imza sahibi durumundadırlar.⁴¹⁹

1982-2017 Arasında kurulan 53 meclis soruşturma komisyonlarından toplamda 48 adetine siyasi partiler gereği kadar aday göstermiştir. Kurulan komisyonlar 15 üye ile kurulmuştur.

Mevzuatta doğrudan meclis soruşturması komisyonları için düzenlenmeyen bu husus parlamento tarihimizde az da olsa uygulama bulmuştur. Bu tedbire aykırı bir şekilde eksik aday göstermek, anayasaya aykırı işlem yapmak anlamına geldiği doktrinde tartışılmıştır.⁴²⁰

Meclis içtüzüğünün 21. maddesinin ikinci fıkrasına göre; bir siyasi parti grubu, herhangi bir komisyonda kendisine düşen üyelikten vazgeçebilir. Burada tartışılması gereken ilgili düzenleme de komisyonlardan kasıt daimi komisyonlar olup olmadığı ve meclis soruşturması komisyonu da ilgili madde kapsamında da değerlendirilip değerlendirilemeyeceğidir. Feyzioğlu'na göre de; bir siyasi partinin meclis soruşturma

⁴¹⁶ Yüce Divan Kararı, Esas: 1993/1, Karar No: 1995/1, 12.04.1995 Tarihli Karar

⁴¹⁷ Eksik üye ile kurulan meclis soruşturma komisyonları listesi (1982-2017) için bkz; Ek-10

⁴¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 69. Cilt, 46. Birleşim, s.257-260 (27.01.1999)

⁴¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 64. Cilt, 9. Birleşim, s.26-30 (20.10.1998)

⁴²⁰ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.59

komisyonuna hiç aday göstermemesi anayasaya uygundur ve bu durumda asıl sorunun “diğer siyasi partilere düşen üyelik sayısının artıp artmayacağı” olduğudur.⁴²¹

Feyzioğlu, soruşturma komisyonu üyeleriklerinin siyasi partiler arasında güçleri oranında paylaştırılması Anayasanın emredici hükmü olarak yorumlanması gerektiğinden bir siyasi partinin gücünden fazla üye ile meclis soruşturma komisyonunda yer almasının Anayasaya aykırı olacağını savunmuştur. Anayasanın ilgili hükmü emredici hüküm olarak yorumlanırsa bir partinin meclisteki orandan dolayı soruşturma komisyonuna aday gösterme mesuliyeti doğmuşsa, zaten bu partinin yükümlülüğüdür. Hiçbir parti anayasanın bu emredici hükmüne karşın soruşturma komisyonuna aday göstermekten kaçınamayacaktır.

Kanaatimize bir siyasi partinin meclis soruşturma komisyonuna eksik aday göstermesi veya aday göstermemesi durumu ve bu durum sonucunda meclis soruşturma komisyonunun eksik sayıyla kurulmasının hukuka uygun yorumlamak sakıncalı sonuçlar doğurabilir. Meclis soruşturma komisyonu Anayasanın 100. maddesine göre on beş üyeden oluşmaktadır ve daimî olamayan olağanüstü bir komisyondur. Meclis İçtüzüğü'nün 110. maddesine göre soruşturma komisyonu üye tam sayısının en az salt çoğunluğu ile yani en az sekiz üye ile toplanabilmektedir. Bir siyasi partinin üye vermemesini ve vermediği bu üyelikler için komisyondaki sandalyelerin boş kalmasını hukuka uygun yorumlamak, bir iktidar partisinin veya birden fazla partinin aynı anda soruşturma komisyon üyeliğine aday göstermemesi olasılığında, soruşturma komisyonu toplantı yeter sayısını dahi yakalayamayacaktır. Özellikle, meclisteki sandalye oranının meclis soruşturma komisyonuna en az sekiz üye olarak yansıma ihtimali olan iktidar partisinin meclis soruşturması komisyonu üyeliğine aday göstermemesi durumunda, meclis soruşturma komisyonunu işlevsiz kalabilir. Ya da bir muhalefet partisinin meclis soruşturma komisyonuna üye göstermemesi durumunda, komisyon iktidar partisinin hakimiyetine girebilecektir. Bu durum da hem Anayasanın hem meclis soruşturması müessesesinin ruhuna aykırı bir durumdur. Ayrıca özellikle tarafsız olması gerken meclis soruşturma komisyonunda bir partinin eksik üye vermesi veya hiç üye vermemesi halinde, komisyonunun oluşum biçimi siyasi partiler arasında bir dengesizlik doğuracaktır.

⁴²¹ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.59-60

2.2.2.1.5. Bağımsız Milletvekillerinin Komisyon Üyeliğine Aday Gösterilmesi

Komisyonların oluşumunda bağımsız milletvekillerinin de yer alıp alamayacağı ayrı bir tartışma konusudur. Anayasanın 100. maddesini incelendiğinde TBMM’de sadece siyasi partilerin soruşturma komisyonuna üye gösterebildikleri anlaşılmaktadır. Anayasanın bu maddesinin sadece lafzi yorum ile algıarsak bağımsız milletvekillerinin yeterli çoğunluğa ulaşması durumunda dahi meclis soruşturma komisyonuna üye gösteremeyeceklerini söyleyebiliriz. Erdal Onar’a göre bağımsız milletvekillerinin meclis soruşturma komisyonu çalışmalarından dışlanacağı söylenemez.⁴²² Siyasi partilerin bağımsız milletvekillerini meclis soruşturma komisyonuna aday göstermesine, mevzuatta aykırı bir düzenleme yoktur. Uygulamaya baktıldığında da 1982-2017 döneminde bağımsız milletvekillerinin komisyon üyeliğine adaylığı söz konusu olmamıştır.

2.2.2.2. Komisyonun Göreve Başlaması ve Süre

2.2.2.2.1. Soruşturma Komisyonunun Görev Süresi

Anayasada meclis soruşturma komisyonunun ne zaman göreve başlayacağı üzerine açık bir ifade bulunmamaktadır. TBMM İçtüzüğünde ise Soruşturma komisyonu, raporunu Anayasanın 100. maddesine göre kuruluşundan itibaren iki ay içinde vereceği düzenlenmiştir. Yani TBMM İçtüzüğüne göre komisyonun göreve başlaması kuruluşundan itibaren iki aydır. Komisyonun kuruluşundan kastın ise ad çekme işleminin mi yoksa görev dağılımının yapılması olduğu Anayasadan ve içtüzükten anlaşılamamaktadır. Uygulamada ise komisyonun göreve başlaması komisyon içinde görev dağılımının olması ile başlar.

Meclis soruşturma komisyonuna üye seçiminin tamamlanmasının ardından TBMM Başkanlığı, meclis soruşturma komisyonunu toplantıya çağırır. İlk toplantıda komisyon başkan, başkanvekili, sözcü ve en az bir katip görevlendirir. Komisyonun fiilen göreve başlayabilmesi ancak bu seçimle mümkün olabilir.

⁴²² Hasan Ünal, **a.g.e.**, s.86 – Erdal Onar: **a.g.m.**, s.43

Meclis Soruşturma komisyonu meclis içtüzüğünün 110. maddesinin birinci fıkrasına göre; üye tamsayısının salt çoğunluğu ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir. Komisyon çalışmaları gizlidir.

Meclis soruşturma komisyonunun görev süresi iki aydır. TBMM İçtüzüğü madde 109/2; meclis soruşturma komisyonunun bir başkan, bir başkan vekili, bir sözcü ve bir kâtip seçmesini öngörmektedir. Meclis soruşturma komisyonunda görev dağılımı yapılmadan komisyon, fiilen çalışmalarına başlayamayacaktır. Feyzioğlu'na göre; Anayasada yer alan 2 aylık süre hak düşürücü nitelikte olduğundan dolayı süre, komisyon üye seçimlerinin yapılmasıyla başlar.⁴²³ İba'ya göre de meclis soruşturma komisyonunun kurulması ile ilk toplantısını yapıp çalışmalarına başlaması uygulamada oldukça uzun süre almaktadır. Fakat komisyonun fiilen çalışmalarına başladığı tarih, üye seçimini yaptığı hatta ilk toplantısını yaptığı tarihtir.⁴²⁴ Uygulamada ise bu sürenin iki farkı tarihte başladığı belli olmaktadır. Bu tarihler;

* TBMM Genel Kurulunda Soruşturma Komisyonu üye seçiminin yapıldığı gün

* Soruşturma Komisyonu üye görev dağılımının yapıldığı gün

olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum mevzuatta net bir şekilde ifade edilmemiş, soruşturma komisyonunun sadece görev süresi iki ay olarak belirtilmiştir.

1982 Anayasası'nın 100. maddesinin 2. fıkrası'na göre; meclis soruşturma komisyonu, soruşturma sonucunu belirten raporunu, iki ay içinde Meclis Başkanlığı'na sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi hâlinde, meclis soruşturma komisyonuna iki aylık yeni ve kesin bir süre verilir. Bu süre içinde raporun Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına teslimi zorunludur. Bu durumda meclis soruşturma komisyonları için iki + iki aylık süreler söz konusudur.

Anayasanın 100. maddesinin 2. fıkrası söz konusu ek sürenin kesin olduğunu hükme bağlamış ve sürenin aşılmasını önlemek amacıyla, “*Bu süre içinde raporun Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na teslimi zorunludur*” şeklinde açıklayıcı bir düzenlemeye yer vermiştir.⁴²⁵ TBMM genel kurulunun meclis soruşturma

⁴²³ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.92

⁴²⁴ Şeref İba, **a.g.e.**, s.103

⁴²⁵ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.81

komisyonuna ilk iki ay sonunda ek süre vermesi durumunda buna ilişkin meclis kararı Resmi Gazete’de yayımlanır.

Ek süre verilmeyen bir meclis soruşturmasında komisyon iki aylık süre içerisinde raporunu da sunması zorunludur.⁴²⁶ Uygulamada hemen hemen çoğu meclis soruşturma komisyonu ek süre kullanmaktadır. 1982-2017 yılları arasında açılan meclis soruşturmalarından sadece iki komisyon ek süre kullanmadan görevini tamamlamıştır. Bunlar 21. yasama döneminde 9/4 ve 9/5 numaralı meclis soruşturması komisyonlarıdır.⁴²⁷ Bunlar haricinde kalan otuz altı adet meclis soruşturmasında da, komisyonlar ek iki aylık süre kullanmışlardır.

Meclis soruşturmaları ek süre aldıktan sonra, iki aylık ek sürenin ne zaman başlayacağı da mevzuatta açık bir şekilde yer almamaktadır. Bu durum uygulamada farklılık arz etmektedir. Soruşturma komisyonunun aldığı iki aylık ek süre başlangıcı;

- * İlk iki aylık sürenin bitmesinden itibaren.
- * Ek iki aylık süre kararının alınmasından itibaren
- * TBMM Genel Kurulunun özellikle belirtmiş olduğu tarihten itibaren başlamaktadır.

Hemen hemen tüm komisyonların kullandığı ek süre sonucu, sürenin hangi tarihten başladığı hususunda uygulamada bir birlik olmadığından bahsedebiliriz.

Diğer bir tartışmalı husus ise komisyon çalışma sürelerinin işlemesi ve durması hususudur. TBMM İçtüzüğü’nün 183. maddesine göre soruşturma komisyonu süreleri, TBMM tatil sırasında iken işlememekte ve bu nedenle de TBMM’nin tatile girmesi halinde, komisyonun da süresi kesilmekte, tatilden sonra yeniden işlemektedir. Uygulamaya bakıldığında da bu durum böyledir. İba’ya göre bu durum Anayasanın 100’üncü maddesine aykırıdır. İba’ya göre; TBMM İçtüzüğü’nde sürelerin kesilmesi anayasada aksi belirtilmemesi durumuna bağlanmıştır. Ancak anayasanın 100. maddesinde ise bu süreler kesin bir dille belirtilmiştir.⁴²⁸

⁴²⁶ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.82

⁴²⁷ Meclis soruşturma komisyonlarının ek süre durumunu belirten liste için bkz: Ek -12

⁴²⁸ Şeref İba, **a.g.e.**, s.105

Soruşturma ile ilgili olarak Anayasanın 100. maddesinde öngörülen kesin sürelerde meclis soruşturmasının bir sonuca bağlanamaması ya da kurulmuş olan komisyonun, rapor sunamaması halinde ne yapılacağı konusu yeterince açık değildir.⁴²⁹

Soruşturma komisyonlarının çalışma süreleri ile ilgili olarak dikkate alınacak diğer konu da komisyon çalışmaları devam ederken yasama döneminin sona ermesi ya da seçimlerin yenilenmesi halinde nasıl bir uygulamaya gidileceğidir. TBMM İçtüzüğü'nün 77. maddesine bakıldığında bir yasama döneminde sonuçlandırılmamış kanun tasarı ve tekliflerinin hükümsüz kalacağına ilişkin düzenlemeyi görürüz. Yasama dönemi başında önceki dönemde verilmiş olan soru, meclis araştırması, genel görüşme ve gensoru önergeleri hükümsüz sayılır denilirken meclis soruşturmasının akıbetinin ne olacağı konusunda bir düzenleme yapılmamıştır. Dolayısıyla TBMM İçtüzüğü'nün ilgili maddesinden yola çıkarak, yasama döneminin sona ermesi ile devam etmekte olan bir meclis soruşturmasının hükümsüz sayılacağını söylemek çok zordur. Uygulamada da 1982 Anayasası döneminde yasama döneminin sona ermesiyle mevcut meclis soruşturmalarının bir sonraki yasama dönemlerine devrettiği görülmektedir. Bu durum zaten sadece 19. ve 20. yasama dönemlerinde yaşanmıştır. 1982 Anayasası döneminde açılan meclis soruşturmalarında 21 adeti kendi yasama döneminde sonlandırılmış,⁴³⁰ 17 adeti ise bir sonraki yasama dönemine intikal etmiştir.⁴³¹ Bir sonraki yasama dönemine meclis soruşturmasına intikal etmesinde uygulamada iki farklı durum yaşanmıştır. Bunlar;

- 1- Meclis soruşturma komisyonu görevini içinde bulunduğu yasama dönemi içerisinde tamamlamış, soruşturma raporunu hazırlamıştır. Rapor meclis genel kurulu tarafından oylanmadan yasama dönemi sona ermiştir.
- 2- Meclis soruşturma komisyonu görevini kendi yasama dönemi içerisinde tamamlayamamış, soruşturma raporu hazırlanmadan, yasama dönemi sona ermiştir.

Burada ilk durumun gerçekleşmesi halinde, yani meclis soruşturma komisyonunun içinde bulunduğu yasama dönemi içinde raporunu hazırlayıp,

⁴²⁹ Şeref İba, **a.g.e.**, s.105

⁴³⁰ Kendi yasama döneminde tamamlanan soruşturma önergeleri için bknz; Ek -10

⁴³¹ Bir sonraki yasama dönemine devreden meclis soruşturmaları listesi için bknz; Tablo: 5.2

alışmalarını tamamlamasına karşın, meclis genel kurulunda oylama olmadan yasama döneminin sona ermesi halinde, intikal eden yasama döneminde yeniden soruşturma komisyonu kurulmaz. Rapor yeni yasama döneminde meclis tarafından kabul edilir ve meclis genel kurulunda görüşülür. Bu durum 82 Anayasası döneminde sadece 19. Yasama Döneminde meydana gelmiştir. 19. Yasama Döneminde 9/11 ve 9/22 numaralı meclis soruşturma komisyonları görevlerini kendi yasama döneminde tamamlamış raporlarını yazmışlardır. Raporlar TBMM genel kurulunda görüşülmeden 19. Yasama dönemi sona ermiş, ilgili soruşturmalar ise 20. Yasama dönemine intikal etmiştir. 20. Yasama döneminde yeniden bir soruşturma komisyonu kurulmamış, önceki dönemden intikal eden komisyon raporları TBMM genel kurulunda görüşülmüştür. 9/11 ve 9/22 numaralı, 19. Yasama Dönemine ait meclis soruşturmaları 20. Yasama Döneminde tamamlanmıştır.

İkinci durumda ise, yani soruşturma komisyonunun kendi yasama döneminde görevini tamamlayamaması durumunda, ilgili soruşturmalar bir sonraki yasama dönemine intikal etmektedir. Bir sonraki yasama döneminde ise süreç, meclis soruşturma önergesinin kabulü aşamasından itibaren işlemektedir. Yani siyasi partiler tekrardan komisyon üyeliğine aday gösterecek, komisyon seçimleri olacak, komisyon çalışmalarına başlayacak, gerekiyorsa ek iki aylık süre alacak ve rapor hazırlayacaktır. Bu durum uygulamada 20. Yasama Döneminde yaşanmıştır. Tam olarak on beş adet meclis soruşturmasında, komisyonlar görevlerini tamamlamadan 20. Yasama Dönemi sonra ermiş, (Bknz: Tablo: 5.2) ilgili meclis soruşturmaları 21. yasama dönemine intikal etmiştir. 21. Yasama Döneminde bir önceki dönemden intikal eden on bes adet meclis soruşturması için de yeniden soruşturma komisyonları kurulmuş, meclis soruşturmaları bu dönem içerisinde tamamlanmıştır.

2.2.2.2.1.1. Soruşturma Komisyonunun Süresinde Görevini Bitirememesi

Meclis Soruşturma komisyonunun görev dönemi, yürüttüğü soruşturmayla değil, Anayasa'daki sürelerle sınırlıdır. İlk iki aylık sürenin sonunda TBMM genel kurulu, meclis soruşturma komisyonuna ek süre vermez ise, komisyonun bütün

yetkileri ve dolayısıyla varlığı kendiliğinden sona erer. Bu durumda meclis soruşturması da herhangi bir karara ihtiyaç kalmaksızın ortadan kalkar.⁴³²

Meclis soruşturması ortadan kalktıktan sonra, görevi sona ermiş “eski komisyon” tarafından yapılan her işlem yok hükmündedir.⁴³³ Uygulamada ise 1982 Anayasası döneminde kurulan meclis soruşturma komisyonlarının tamamına yakını, görevini ilk iki aylık sürede tamamlayamamış ve ek süre istemiştir. (Bknz Ek-11)

2.2.2.2.2. Toplantı Yeter Sayısı

Meclis Soruşturma komisyonu meclis içtüzüğünün 110. maddesinin 1. fıkrasına göre; üye tamsayısının salt çoğunluğu ile toplanır. On beş kişiden oluşan meclis soruşturma komisyonunda bu rakam sekiz kişidir. Meclis soruşturma komisyonu en az sekiz kişi ile toplanır.

2.2.2.2.3. Komisyon Üyelerinin Tarafsızlığı

Meclis soruşturma komisyonunun tarafsızlığını sağlamak amaçlı anayasada ve meclis içtüzüğünde birtakım önlemler alınmıştır.

Öncelikle şunu söyleyebiliriz ki siyasi partilerin, kendilerine düşen üyelik sayısının üç katı aday göstermelerinin sebebi, soruşturma komisyonunun, hakkında soruşturma açılan kişiye karşı herhangi bir nedenle taraflı üyelere oluşmasını mümkün olduğunca önlemektir.⁴³⁴ Kanaatimizce komisyon üyelerinin genel kurulda yapılacak bir oylama sonucu göreve gelmelerinden ziyade ad seçme usulü ile göreve gelmeleri, komisyonun tarafsızlığını arttırmak açısından isabetli bir düzenlemedir.

Komisyon üyelerinin tarafsızlığını sağlamak için diğer bir anayasal önlem ise meclis soruşturması hakkında siyasi partilerin grup görüşmelerinde meclis soruşturması hakkında görüşme ve karar alma yasağıdır.

Yine TBMM İctüzüğünün 109. maddesinin 3. fıkrasındaki düzenlemeye göre; Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda düzenlenen hâkimlerin davaya bakmasına veya

⁴³² Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.89

⁴³³ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.89

⁴³⁴ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.55

karara katılmasına engel oluşturacak durumlarda bulunan, meclis soruşturması önergesini veren veya daha önce Türkiye Büyük Millet Meclisinde ya da dışında bu konudaki görüşünü açıklamış milletvekilleri, bu komisyona seçilemezler. Bu düzenlemede komisyonun tarafsızlığını amaçlamıştır. Örneğin meclis soruşturması önergesinde imzası bulunan milletvekilleri aynı soruşturmanın komisyonunda yer alamaz. Ya da hakkında meclis soruşturması talep edilen başbakan veya bakan hakkında taraf olan, açıklamada bulunan bir milletvekili de soruşturma komisyonunda yer alamaz. Uygulamada örneğin 20. Yasama Döneminde 9/38 numaralı meclis soruşturma komisyonu, bir siyasi partinin soruşturma önergesine imza veren milletvekilleri dışında, başka milletvekilli olmamasından kaynaklı on üç üyeden oluşmuştur.⁴³⁵ Diğer bir örnek ise 19. Yasama Döneminde 9/11 numaralı meclis soruşturmasında yaşanmıştır. Komisyon üyesi dört vekilin meclis soruşturması önergesinde imzası olduğu sonradan anlaşılmıştır.⁴³⁶ Bu nedenle bu dört üye üyelikten çekilmiştir. Farklı bir örnek ise 20. Yasama Döneminde 9/3 numaralı meclis soruşturmasında, meclis soruşturma komisyonu üyesi bir milletvekilinin ulusal bir televizyonda, soruşturma konusu ile alakalı açık görüşlerini ifade etmiştir.⁴³⁷ Bunun sonucunda, milletvekilinin bağlı bulunduğu siyasi parti, kendisini üyelikten geri çekmiştir⁴³⁸ Bunun gibi örnekleri çoğaltmak mümkündür.

2.2.2.2.4. Komisyon Üyelerinin Üyelikten Çekilmesi

Meclis soruşturma komisyonlarında bilindiği gibi her parti kendi kontenjanına düşen bir kişilik üyelik için üçer aday göstermektedir. Örneğin soruşturma komisyonuna beş üye gönderecek parti meclis başkanlığına on beş adet aday sunmaktadır. Bu durum uygulamada genellikle, aday gösterilen milletvekillerinin görüşleri alınmadan ⁴³⁹ , gıyabında, siyasi parti tarafından yürütülmektedir. Uygulamada bu durumun sonucu komisyon üyeliklerinin sık sık değiştiği

⁴³⁵ 20 Yasama döneminde 9/38 numaralı meclis soruşturmasında, soruşturma önergesinde CHP'nin tüm milletvekillerinin meclis soruşturma önergesinde imzası bulunmuştur. Bu nedenle CHP meclis soruşturma komisyonuna aday göstermemiştir.

⁴³⁶ DYP'li dört milletvekili hem meclis soruşturma önergesine imza atmış hem de komisyon üyeliğine seçilmişlerdir.

⁴³⁷ DYP İçel Milletvekili Turhan Güven'in Kanal 7 televizyon kanalında soruşturma konusu ile alakalı açık görüşlerini ifade etmiştir

⁴³⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 11. Cilt, 4. Birleşim, s.274 (08.10.1996)

⁴³⁹ Mevzuatta meclis soruşturma komisyonu üyeliğinden çekilme hakkında bir düzenleme yer almaktadır. Uygulamaya bakıldığında üyelikten çekilen komisyon üyelerinin TBMM Başkanlığı'na vermiş olduğu dilekçe içeriklerinden, önceden görüşlerinin alınmadığı anlaşılmaktadır.

görülmektedir. 1982-2017 Döneminde soruşturma komisyonlarından, ilk kurulduğu üye yapısını koruyarak görevini tamamlayan çok az komisyon vardır. 1982-2017 Döneminde meclis soruşturmalarında sadece sekiz adet soruşturma komisyonu göreve başladığı üyeleriyle, görevini tamamlamıştır. (Bknz: Ek -10) 20. Yasama Dönemindeki 9/4 numaralı meclis soruşturma komisyonu, 20. Yasama Döneminden 21. Yasama Dönemine intikal eden ve 21. yasama döneminde kurulan 9/29, 9/32, 9/34, 9/39, 9/43 numaralı meclis soruşturma komisyonları yine 21. Yasama Döneminde kurulan 9/4 numaralı meclis soruşturma komisyonu, 22. Yasama Dönemindeki 9/8 numaralı meclis soruşturma komisyonu başladığı gibi görevini tamamlamıştır. Bu komisyonların üyeliklerinde hiçbir değişiklik olmamıştır.

Anayasada ve TBMM içtüzüğünde komisyon üyeliğinden geri çekilmeyi düzenleyen hiçbir madde yoktur. Komisyon üyeleri özellikle diğer komisyonlardaki görevlerini gerekçe göstererek soruşturma komisyonluğu üyeliğinden çekilmişlerdir. Burada yine mevzuatta belirtilen bir usul yoktur. Üyenin TBMM başkanlığına vermiş olduğu yazılı beyan uygulama da kabul görmüştür. Komisyon üyeliğinden istifanın TBMM başkanlığı, soruşturma komisyonu veya siyasi parti grubu tarafından onayı söz konusu değildir. Üyenin tek başına hareketi üyelikten çekilmek için yeterli olmuştur.

Dönem dönem komisyon üyelerinin üyelikten çekilmeleri soruşturma komisyonlarını olumsuz etkilemiştir. Çalışmada da bahsedildiği gibi çoğu meclis soruşturma komisyonu göreve başladığı gibi görevini tamamlayamamıştır. Bazı soruşturma komisyonlarında üye istifası dört üyeyi bulmuştur. Bu durum soruşturma komisyonlarında bir üye silkilasyonuna sebebiyet vermiştir. Özellikle komisyonun göreve başladıktan sonra gerçekleşen üye değişiklikleri komisyon çalışmalarını yavaşlatmış, ayrıca yasama organını gereğinden fazla meşgul etmiştir. 21. Yasama Döneminde birçok meclis soruşturması komisyonunda üye istifaları ve yeni üyelerin seçimleri olmuştur ki dönemin meclis başkanı TBMM Başkanlığının soruşturma komisyonlarına üye seçimini artık tombala işi ile uğraşma olarak benzetmiştir.⁴⁴⁰ Kişinin üyelikten çekilmesi, bunu belgeleyen önerenin TBMM Genel Kurulunda okunması, siyasi partilerin boşalan üyelik için aday göstermesi ve üye seçimi topyekün

⁴⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Yasama Dönemi, 27. Cilt, 64. Birleşim, s.426

değerlendirildiğinde yasama organı için fazladan zaman ve emek kaybının doğduğunu belirtebiliriz.

2.2.2.2.5. Komisyon Çalışmalarının Gizliliği

Meclis soruşturması komisyonuna kendi üyeleri dışında başka milletvekili katılamaz. Lakin uygulamada gizlilik ilkesinin ihlal edilerek komisyon çalışmalarının basına sızdırıldığı görülmüştür.⁴⁴¹

TBMM İçtüzüğü'nün 110/2. maddesi uyarınca da, komisyon çalışmaları gizlidir. Bu komisyona kendi üyeleri dışındaki milletvekilleri katılamazlar. İçtüzüğün ilgili maddesi, Meclis soruşturması komisyonunun, diğer meclis komisyonlarından farklılığını ortaya koymakta, komisyon toplantılarının milletvekillerine, bakanlar kurulu üyelerine ve hükümet temsilcilerine açık olmasını öngören İçtüzük madde 31'in uygulanmayacağına işaret etmektedir.⁴⁴²

2.2.2.3. Komisyonun Görev ve Yetkileri

Meclis soruşturmasında, komisyon aşaması bir ceza soruşturmasına benzemektedir. Bu nedenle soruşturma komisyonu genel olarak cumhuriyet savcısının soruşturmaya ilişkin yetkileriyle donatılmıştır.⁴⁴³

TBMM İçtüzüğü'nün 11. maddesinde meclis soruşturma komisyonunun yetkileri sayılmıştır. Buna göre meclis soruşturma komisyonu;

- a- Kamusal ve özel kuruluşlardan konu ile ilgili bilgi ve belgeleri isteyebilir
- b- Gerekli gördüğü bilgi ve belgelere el koyabilir;
- c- Bakanlar Kurulunun bütün vasıtalarından faydalanabilir;
- d- Bakanlar Kurulu üyelerini, diğer ilgilileri, tanık ve bilirkişileri dinleyebilir.
- e- Komisyon, naip veya istinabe yolu ile adlî mercilerden yardım isteyebilir.
- f- Ayrıca Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun tanıklarla, bilirkişilerle, zapt ve arama ile ilgili olarak adlî mercilere verdiği hürriyetleri kısıtlayıcı

⁴⁴¹ Hasan Ünal, **a.g.e.**, s.86

⁴⁴² Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.110

⁴⁴³ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.95

yetkilerin genel hükümler çerçevesinde kullanılmasını, gerekçesini bildirmek suretiyle görevli adli merciden yazıyla isteyebilir.

g- Komisyon, hakkında soruşturma açılması istenen başbakan veya bakanın savunmasını alır. Bununla ilgili olarak talep edeceği belgeleri temin ettirir.

h- Komisyon, gerektiğinde alt komisyonlar kurarak Ankara dışında çalışma kararı alabilir.

Meclis soruşturması son derece ciddi yaptırımlara neden olabilecek bir denetim yoludur. Meclis Soruşturması komisyonunun yargısal nitelikte bir görev yaptığı açıktır. Bu durum, kaçınılmaz olarak soruşturma komisyonunun birtakım yargısal yetkilerle donatılmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda meclis soruşturma komisyonu, önergede iddia edilen olaylar hakkında araştırma yapmak, işlediği iddia edilen suça ilişkin deliller toplamak, tanık dinlemek, gerekirse bilirkişilerden faydalanmak ve bu araştırmalar neticesinde ulaştığı kanaati bir rapor hâlinde hazırlamak gibi faaliyetlerini CMK hükümlerine göre gerçekleştirmektedir⁴⁴⁴.

Meclis soruşturmasında, cumhuriyet savcılığı görevini, TBMM'nin yerine getireceği kabul edilmektedir. TBMM bu görevi kuracağı "soruşturma komisyonu" ile birlikte icra etmektedir. Dolayısıyla, CMK 160 vd. maddelerinde, bir suç ihbarı üzerine, cumhuriyet savcılarının tanınan yetkiler, TBMM'nin bu konuda yetkilendirdiği meclis soruşturma komisyonunca kullanılacaktır. Başka bir deyişle cumhuriyet savcılarının yapılması gereken işlemler, meclis soruşturma komisyonunca yapılacaktır.⁴⁴⁵

Meclis soruşturma komisyonu, soruşturma evresini yürüten bir cumhuriyet savcısı gibi işin gerçeğini araştırmak zorundadır. Komisyon yalnızca sanığın aleyhine delilleri değil sanığın lehine olan delilleri de toplamak zorundadır.⁴⁴⁶

2.2.2.3.1. Meclis Soruşturma Komisyonu ve Koruma Tedbirleri

Soruşturma ve kovuşturma sürecinde maddi gerçeğin ortaya çıkmasını temin etmek amacıyla uygulanan, bir temel hak ve özgürlüğü hükmün kesinleşmesinden

⁴⁴⁴ Hasan Tunç, **a.g.t.**, s.83

⁴⁴⁵ Faruk Bilir, (2015) **a.g.m.** s.1-2

⁴⁴⁶ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.104

önce hakları kısıtlayan, geçici, gecikemez ve kural olarak hâkim kararını gerektiren tedbirlere “koruma tedbiri” olarak adlandırılmaktadır.

Koruma tedbirleri; yakalama, gözaltı, zorla getirme, tutuklama, adli kontrol, arama, el koyma gibi önlemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilindiği gibi meclis soruşturmasında ilgililer mevcut veya eski başbakan ile mevcut veya eski bakanlardır.

Koruma tedbirlerinin hak ve hürriyetleri kısıtlayıcı niteliğini dikkate alan kanuni düzenlemelerde bunların soruşturma evresinde dahi uygulanmasına, kural olarak yargılama makamının karar vereceği hükme bağlanmıştır.⁴⁴⁷ Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 90. Maddesinin 2. Fıkrasına göre; acele hallerde, kanunun açıkca verdiği yetkiye dayanan cumhuriyet savcısı veya onun emrinde görev yapan kolluk kuvvetleri de bazı koruma tedbirlerinin uygulanmasına karar verebilir. Ancak soruşturma komisyonunun, gecikilmesinde sakınca olan hallerde cumhuriyet savcısı tarafından doğrudan doğruya başvurulabilecek koruma tedbirlerinin uygulanmasına karar verme yetkisi yoktur.⁴⁴⁸ Çünkü bütün koruma tedbirleri kişi hürriyetini kısıtlar. Fevzioğlu’na göre; meclis soruşturması komisyonu ilgili adli makamdan koruma tedbiri uygulanmasını yalnızca talep edebilir yani hâkim kararı gereken koruma tedbirleri için de soruşturma komisyonunun, tıpkı cumhuriyet savcısının yaptığı gibi hakime başvurması gerektiğini kabul etmek gerekmektedir.

Uygulamaya bakıldığında ise meclis soruşturma komisyonları herhangi bir koruma tedbiri için hakime başvurduğu görülmemiştir. Meclis soruşturması her ne kadar ilgili başbakan ve bakanın cezai sorumluluğu ile ilgili bir soruşturma ise de, usul ve yöntem bakımından yasama organının yapmış olduğu idari bir soruşturma gibidir. Mevzuatta açıkca meclis soruşturması komisyonuna yetki verilmedikçe koruma tedbirlerinin uygulanması ya da mahkemeden talep etmesi mümkün olmayacaktır.

Yine uygulamaya bakıldığında meclis soruşturması komisyonu yapmış olduğu soruşturmada, ilgililerin savunmalarını, tanık beyanlarını, bilirkişi raporlarını ve kamu kurumlarından talep etmiş olduğu belgeleri delil olarak kullanmakta bunlar dışında, arama ve el koyma gibi koruma tedbirleri neticesinde delil elde etmemektedir.

⁴⁴⁷ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.99

⁴⁴⁸ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.100

Uygulamadaki karşılaşılan bir problem ise ilgililerin, tanıkların ifade vermeleri sadece kendi inisiyatiflerinde olmasından kaynaklı savunmaların ve tanık ifadelerinin dahi tamamlanmadan soruşturma raporlarının düzenlenmiş olmasıdır. Burada mevcut başbakan ve bakanlar yasama dokunulmazlığından ⁴⁴⁹ yararlandığından hiçbir şekilde sorguya çekilmesi mümkün değildir. Yasama dokunulmazlığından yararlanmayan eski başbakan veya bakanın da ifade vermesini zorunlu tutan ya da meclis soruşturma komisyonuna zorla getirme yetkisini veya talep hakkını tanıyan bir düzenleme de mevzuatta yoktur.

Yine 1982-2017 döneminde soruşturma raporlarını incelendiğinde bir çok soruşturma komisyonunun “yeterli delil elde edemediğini” belirttiği karşımıza çıkmaktadır. Özellikle ceza soruşturmasında koruma tedbirlerinin amacı; delillerin sağlıklı bir şekilde toplanması, delillerinin yok edilmesini önlenmesidir. Meclis soruşturma komisyonları ise koruma tedbirlerini talep dahi etmediği soruşturmalarda son derece sınırlı delillere ulaşabilmekte hemen hemen çoğu rapor sadece savunma ve tanık ifadelerinden oluşmaktadır.

2.2.2.3.2. Meclis Soruşturma Komisyonu Raporunda Usul

Meclis soruşturması komisyonu yaptığı araştırma, inceleme ve soruşturma sonucu bir rapor hazırlamak zorundadır. Bu rapor ilgili başbakan veya bakanın Yüce Divan’a sevkine veya sevk edilmemesine ilişkin olur. Soruşturma komisyonunda soruşturma kapsamında birden çok suç fiili isnadı var ise, her bir isnad için ayrı ayrı oylama yapılması gerekmektedir. Oylamada CMK madde. 229/1 hükmü kıyasen uygulanmalı, komisyon başkanı, en kıdemsiz üyeden başlayarak oyları toplamalı ve en son kendi oyunu vermelidir.⁴⁵⁰

CMK 229/2’ye göre adli kararların verilmesinde, heyet üyeleri çekimser oy kullanamazlar. Bu itibarla, oy kullanmaya katılan komisyon üyeleri, şüpheli başbakan veya bakanın Yüce Divan’a sevk edilmesi veya sevk edilmemesi yönünde bir oy kullanmak zorundadır. Oylamaya on beş üyenin tamamı katıldığında, çekimser oy

⁴⁴⁹ 1982 Anayasasının 83. Maddesinin 2. Fıkrasına göre Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. 1982 Anayasası’nın 112. Maddesinin son fıkrasına göre meclis dışından atanan bakanlar da yasama dokunulmazlığına sahip olurlar.

⁴⁵⁰ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.115

kullanmak da hukuka aykırı olduğuna göre, ilk oylamada sevk veya sevk etmeme yönünde bir karar çıkacaktır. Ancak oylamaya katılan üyelerin toplamı çift sayı ise, oylama sonucunda sevk yönünde verilen oylarla, sevkedilmeme yönünde verilen oyların eşit çıkması ihtimali vardır. Bu hâlde eşitlik bozuluncaya kadar oylamaya devam edilmelidir. Tekrarlanan oylamalarda da eşitlik bozulmazsa, oylamaya katılmayan komisyon üyelerinin katılımı sağlanarak, eşitliğin bozulması sağlanabilir.⁴⁵¹ Meclis soruşturma komisyonu karar verirken başvuracağı ölçüt, cumhuriyet savcısının şüpheli hakkında kamu davası açarken kullandığı, ve CMK md. 170/2’de⁴⁵² ifadesini bulan ölçüttür. Buna göre soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa komisyon, soruşturduğu başbakan veya bakanın Yüce Divan’a sevkı yönünde rapor düzenlemelidir.⁴⁵³

2.2.2.3.3. Meclis Soruşturma Komisyonu Raporu

Komisyonunda karar almaya yeter sayıdaki çoğunluk, suçun ilgililer tarafından işlendiği konusunda yeterli şüpheyne sahipse, rapor Yüce Divan’a sevk yönünde; suçun ilgililer tarafından işlendiği konusunda yeterli şüpheyne ulaşılacak kadar delil yoksa, Yüce Divan’a sevk etmeme yönünde olur.⁴⁵⁴ Meclis soruşturması komisyonu yaptığı araştırma, inceleme ve soruşturma sonucu raporunu hazırlayacaktır. İlgili raporda karar hangi yönde olursa olsun TBMM açısından bir bağlayıcılık söz konusu değildir. Bu nedenle meclis soruşturma komisyonu raporu görüş niteliğindedir.

Meclis soruşturma komisyonu raporu başbakan veya bakanın Yüce Divan’a sevkini öngörmekteyse, meclis genel kurulunda kabul edildiği takdirde, ilgili rapor dava açan belge niteliğini kazanacaktır. Uygulamada 1982-2017 arasında toplam otuz sekiz adet meclis soruşturma komisyonu raporu düzenlenmiştir. Bunlarda 12’si ilgili başbakan ve bakanların Yüce Divan’a sevk edilmesi yönündedir. (Bknz: Ek -56) 25 tanesi ise ilgililerin Yüce Divan’a sevk edilmemesi yönündedir. (Bknz: Ek -16) Bir raporda ise ilgililerin bir bir kısmının Yüce Divan’a sevk edilmesine bir kısmında

⁴⁵¹ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.116

⁴⁵² CMK 170/2: Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet savcısı, bir iddianame düzenler.

⁴⁵³ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.117-118

⁴⁵⁴ Hasan Tunç, **a.g.t.**, s.132

sevk edilmemesine yönelik karar verilmiştir.⁴⁵⁵ Her ne kadar meclis soruşturması komisyonu raporlarının TBMM açısından bir anayasal bağlayıcılığı olmasa da 1982-2017 arası “Yüce Divan’a sevk etmeme” yönündeki raporları sonucu TBMM, ilgili başbakan ve bakanlardan hiçbirini Yüce Divan’a sevk etmemiştir. Yüce Divan’a sevklerin tamamı “Yüce Divan’a sevk” görüşü taşıyan komisyon raporları sonucunda olmuştur. Meclis soruşturma komisyonu anayasada belirtilen süreler içerisinde soruşturma raporunu TBMM Başkanlığı’na sunmak zorundadır.

Soruşturma komisyonu raporu, tamamlanmasının ardından son toplantıya katılan komisyon üyelerince imzalanmaktadır. Komisyonunda, muhalefet şerhi yazan bir üye varsa bu durum, komisyon raporuna eklenmektedir.⁴⁵⁶ Uygulamada bir çok meclis soruşturması raporunda muhalefet şerhi bulunmaktadır. Üyeler soruşturma raporlarının imza kısmına karara muhalif olduğunu belirtmekle beraber, rapor ekine muhalefet şerhini komisyona sunar. Muhalefet şerhleri komisyon raporlarında ek olarak yer almaktadır.

2.2.2.3.4. TBMM Genel Kurul Evresi

2.2.2.3.4.1. Soruşturma Komisyonu Raporunun Dağıtılması

Anayasanın 100. maddesine göre meclis soruşturması komisyon raporu TBMM’nin öncelikle görüşmesi gereken işleri arasında olarak yorumlanabilir. Soruşturma komisyonu, yaptığı incelemeler altında hazırladığı raporda ilgilinin Yüce Divan’a gönderilmesine gerek olup olmadığına ilişkin kendi kanaatini belirtir. Burada komisyonun kararı ancak görüş niteliğindedir. Komisyon raporu yasama organı üyelerini soruşturma konusunda aydınlatmaya ve fikir vermeye çalışır. Ancak ilgililerin, Yüce Divan’a sevki konusundaki son söz meclis genel kuruluna aittir.⁴⁵⁷

Uygulama dikkate alındığında, TBMM Başkanlığı’na sunulan bir soruşturma önergesinin kabul edilmesi ve bu süre içinde meclisin tatil ya da ara verme kararı almaması durumunda, en geç beş ay içerisinde, meclis soruşturmasının sonuçlandırılması gerekmektedir.⁴⁵⁸ 1982 Anayasası’nın 100. maddesine göre meclis

⁴⁵⁵ 19. Yasama Dönemi 9/16 numaralı Meclis Soruşturması

⁴⁵⁶ Hasan Tunç, **a.g.t.**, s.132 – Hikmet Tülen, **a.g.e.**, s.141

⁴⁵⁷ Şeref İba, **a.g.e.**, s.105

⁴⁵⁸ Şeref İba, **a.g.e.**, s.104-105

soruşturma komisyonu raporu Meclis Başkanlığı'na verildiği andan itibaren 10 gün içinde meclise ve ilgililere dağıtılır. Raporun dağıtımından itibaren 10 gün içinde TBMM Genel Kurulu'nda görüşülür ve meclis tarafından ilgililerin Yüce Divan'a gönderilmesi veya gönderilmemesi hususunda bir karara varılır.

Meclis soruşturması komisyonu çalışmalarını tamamlayıp raporunu TBMM Başkanlığına sunmasından sonra yasama dönemi sona erse dahi bir sonraki yasama döneminde ilgili rapor yeni kurulan yasama organında tekrar dağıtılır ve ilgili süreler içerisinde TBMM genel kurulunda görüşülür. Uygulamada bu durum iki kez gerçekleşmiştir. 19. Yasama döneminde 9/11 ve 9/22 numaralı meclis soruşturma komisyonları, raporlarını hazırladıktan sonra yasama dönemi sona ermiştir. Bunun üzerine 9/11 ve 9/22 numaraları meclis soruşturmaları 20. Yasama Dönemine devretmiş aynı süreler tekrardan işletilmiştir.

2.2.2.3.4.2. Meclis Soruşturma Komisyonu Raporunun Meclis Genel Kurulunda Görüşülmesi

2.2.2.3.4.2.1. Soruşturma Komisyonu Raporunun “Yüce Divan’a Sevk” Yönünde Olması Durumu

Anayasanın 100. maddesi ve TBMM İçtüzüğü'nün 112. maddesine göre; soruşturma komisyonu raporu, Meclis Başkanlığı'na verildiği tarihten itibaren on gün içinde bastırılarak hakkında soruşturma açılması istenen başbakan veya bakana derhal gönderilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine dağıtılır. Rapor, üyelere dağıtımından itibaren on gün içinde görüşülür.

Uygulamada 82 Anayasası döneminde toplamda otuz sekiz adet meclis soruşturma komisyonu raporu TBMM Genel Kurulu'na sunulmuştur.⁴⁵⁹ Bir soruşturma komisyonu raporunun TBMM Genel Kurul'da görüşülmesi, o rapor sonucunda Yüce Divan oylamasının kesinlikle yapılması anlamına gelmemektedir. Raporun TBMM genel Kurulunda görüşülmesi Anayasadan ve TBMM İçtüzüğünden

⁴⁵⁹ Komisyon Aşaması Sonrası TBMM Genel Kurulunda Görüşülen Meclis Soruşturması Listesi (1982-2017) için bkz: Ek-13

kaynaklanan bir zorunluluktur. Fakat Yüce Divan'a sevk oylaması bu zorunluluğun içerisinde değildir.

Yüce Divan'a sevk oylamasının yapılması için iki durumdan en az birinin olması şarttır. Birincisi Soruşturma Komisyonu Raporunda yer alan kararın, Yüce Divan'a sevk yönünde olmasıdır. Yüce Divan'a sevk yönünde olan bir rapor TBMM Genel Kurulunda oylamaya sunulmak zorundadır.

İkinci durum ise meclis soruşturma komisyonu raporunda Yüce Divan'a sevk etmeme yönünde bir karar verilmişse bu durumda oylama yapılması için ilgililerin hangi suçları işlediklerini de belirten ayrıca bir önerenin TBMM Başkanlığı'na verilmesi lazımdır. Uygulamada bu durum TBMM İçtüzüğünde 1996 yılında yapılan düzenleme ile 1996 öncesi ve sonrası olarak değişiklik arz etmiştir. 1996 öncesi meclis soruşturma komisyonu raporlarının, TBMM genel kurul oylamalarını incelendiğinde, soruşturma komisyonu raporunun ilgililerinin Yüce Divan'a sevk etmesine ilişkin bir önerge verilmediğinde de TBMM genel kurulunda Yüce Divan'a sevk oylamasının yapıldığı tespit edilmektedir. 1996 yılından sonra uygulama değişmiş, Yüce Divan'a sevk kararı taşımayan soruşturma komisyonu raporlarına karşın yeni bir önerenin verilmesi, Yüce Divan'a sevk oylaması için zorunlu hale gelmiştir. Özet olarak bir meclis soruşturması sonucunda ilgililerin TBMM Genel Kurulunda Yüce Divan'a sevk oylaması yapılması için;

1-Meclis Soruşturma Komisyonu Raporunun Yüce Divan'a sevk yönünde olması

ya da;

2-Yüce Divan'a sevk etmeme görüşüne sahip soruşturma komisyonu raporuna karşı, TBMM Başkanlığı'na ilgililer hakkında suçları da belirten bir önerenin verilmesi lazımdır.

Uygulamada 82 Anayasası döneminde toplamda kurulan 38 adet meclis soruşturma komisyonu kurulmasına karşın toplamda 30 soruşturma için Yüce Divan'a sevk oylaması yapılmıştır. 1982 Anayasası döneminde soruşturma komisyonları

toplamda 12 kez Yüce Divan’a sevk yönünde görüş bildirmişlerdir.⁴⁶⁰ Bu raporların sunulması ile bu 12 adet meclis soruşturmasının tamamında TBMM genel kurulunda görüşmelerin tamamlası ile Yüce Divan’a sevk oylaması yapılmıştır.

2.2.2.3.4.2.2. Soruşturma Komisyonu Raporunun “Yüce Divan’a Sevk Etmeme” Yönünde Olması Durumu

Meclis soruşturma komisyonları hazırladıkları raporda ilgililerin Yüce Divan’a sevkine veya gönderilmemesine dair bir karara varırlar. Meclis soruşturmasında komisyon aşamasından sonra soruşturma komisyonunun ilgilileri Yüce Divan’a sevk etmeme görüşü durumunda TBMM genel kurulunda Yüce Divan’a sevk oylaması yapılmaması ihtimali doğmaktadır. Soruşturma komisyonu raporunun Yüce Divan’a sevk etmeme kararı üzerine iki ihtimal karşımıza çıkmaktadır. Bunlar;

1-TBMM Genel Kurulu’nda Yüce Divan’a sevk oylaması yapılmaz. Meclis Soruşturması, TBMM genel görüşmelerinden sonra kendiliğinden sona erer. İlgililer Yüce Divan’a gönderilmezler.

2-TBMM Başkanlığı’na soruşturmadaki ilgililer hakkında suçları da belirten yeni bir önerge verilir. Önergeye karşılık TBMM Genel Kurulunda Yüce Divan’a sevk oylaması yapılır. Uygulamada 1982 Anayasası döneminde otuz sekiz adet meclis soruşturmasından 25’i, ilgililerin Yüce Divan’a gönderilmemesi yönünde karar vermiştir.

1996 TBMM İçtüzük değişikliğinden önce komisyon raporu her ne olursa olsun, ilgililerin Yüce Divan’a sevk oylaması TBMM genel kurulunda yapılmıştır. 1996 TBMM İçtüzük değişikliğinden sonra ise yeni ek bir önerge verilmediği takdirde Yüce Divan’a sevk oylaması yapılmamıştır.

Meclis soruşturma komisyonunun “Yüce Divan’a sevk etmeme görüşüne karşın yeni bir önerge verilmediği için TBMM Genel Kurul’unda oylama yapılmayan ve yüce Divan’a sevk etmeme ile sonuçlanan ilk meclis soruşturması 20. Yasama Döneminde 9/6 numaralı meclis soruşturmasıdır. Söz konusu 9/6 numaralı meclis soruşturmasında

⁴⁶⁰ Yüce Divan’a Sevk Yönünde Rapor Sunan Meclis Soruşturması Komisyonları Listesi (1982-2017) için bkz: Ek- 15

soruşturma raporu Eski Başbakan Mesut Yılmaz'ı Yüce Divan'a sevk etmeme yönündedir. Bu rapora karşın Mesut Yılmaz'ın Yüce Divan'a sevkine yönelik herhangi bir önerge TBMM Başkanlığı'na da verilmemiştir. Bunun üzerine dönemin Meclis Başkanı TBMM Genel Kurul'unda oylama yaptırmamıştır. Meclis Başkanının söz konusu soruşturmayı oylamaya sunmamasını takiben mecliste ifade edildiği gibi bu durum sonraki dönemler için de emsal bir uygulama olmuştur. 1982 Anayasası döneminde Soruşturma komisyonunun Yüce Divan'a sevk etmemesi üzerine yeni bir önerge verilmediğinden TBMM genel Kurulu'nda oylama yapılmadan sonlandırılan Meclis soruşturması sayısı sekizdir. Bunlar;

Tablo 2.2 : TBMM genel kurulunda oylama yapılmadan sonlanan meclis soruşturmaları

Sıra	Yasama Dönemi	Esas Numarası	TBMM Genel Kurul Görüşme Tarihi
1	20. Yasama Dönemi	9/6 ⁴⁶¹	19.02.1997
2	20. Yasama Dönemi	9/24 ⁴⁶²	29.06.2000
3	20. Yasama Dönemi	9/29 ⁴⁶³	29.06.2000
4	20. Yasama Dönemi	9/32 ⁴⁶⁴	22.06.2000
5	20. Yasama Dönemi	9/33 ⁴⁶⁵	22.06.2000
6	20. Yasama Dönemi	9/34 ⁴⁶⁶	22.06.2000
7	20. Yasama Dönemi	9/38 ⁴⁶⁷	29.06.2000
8	20. Yasama Dönemi	9/39 ⁴⁶⁸	29.06.2000

Uygulamada 1982 Anayasası döneminde 30 adet Yüce Divan'a sevk oylamasından 10 adeti Soruşturma komisyonunun Yüce Divan'a sevk etmeme görüşüne üzerine TBMM Başkanlığı'na verilen yeni önergeden dolayı yapılmıştır.⁴⁶⁹

⁴⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 21. Cilt, 58. Birleşim, s.40-41

⁴⁶² TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 39. Cilt, 122. Birleşim, s. 121

⁴⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 39. Cilt, 122. Birleşim, s.40

⁴⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 36. Cilt, 115. Birleşim, s.245

⁴⁶⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 36. Cilt, 115. Birleşim, s.297

⁴⁶⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 36. Cilt, 115. Birleşim, s.209

⁴⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 39. Cilt, 122. Birleşim, s.122

⁴⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 39. Cilt, 122. Birleşim, s.153

⁴⁶⁹ Komisyon Raporunun Olumsuz Olması Üzerine Verilen Yeni Önergeden Dolayı Yüce Divan Oylaması Yapılan Meclis Soruşturmaları Listesi (1982-2017) için bkz: Ek -16

2.2.2.3.4.3. Meclis Soruşturma Komisyonu Raporunun Meclis Genel Kurulunda Oylamasında Usul ve Süre

Anayasanın 100. maddesinde bu husus düzenlenmiş ve komisyon raporunun Meclis Başkanlığı'na verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılacağı, raporun dağıtımından itibaren on gün içinde TBMM Genel Kurulu'nda görüşüleceği ve gerek görüldüğü takdirde ilgilinin veya ilgililerin Yüce Divan'a sevkine karar verileceği belirtilmiştir. Yine Anayasanın aynı maddesine göre Yüce Divan'a sevk kararı ancak üye tamsayısının salt çoğunluğunun gizli oyuyla alınmaktadır.

TBMM İçtüzüğü'nün 122. Maddesine göre;

Soruşturma komisyonu raporu, Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde bastırılarak hakkında soruşturma açılması istenen Başbakan veya bakana derhal gönderilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine dağıtılır. Rapor, üyelere dağıtımından itibaren on gün içinde görüşülür.

Bu görüşmede, komisyona, şahısları adına altı milletvekiline ve o sırada görevde bulunsun veya bulunmasın hakkında soruşturma açılması istenen Başbakan veya bakana söz verilir. Son söz, hakkında soruşturma açılması istenen Başbakan veya bakana aittir ve süresi sınırlandırılmaz.

Görüşmeler tamamlandıktan sonra komisyon raporu Genel Kurulca gizli oyla karara bağlanır.

Komisyonun Yüce Divan'a sevk yönündeki raporları ile Genel Kurulun Yüce Divan'a sevk kararlarında hangi ceza hükmüne dayanıldığı belirtilir.

Komisyonun Yüce Divan'a sevk etmeme yönündeki raporlarının reddi, ancak, Yüce Divan'a sevke dair verilen ve sevk kararının hangi ceza hükmüne dayanacağını gösteren bir önerenin kabulüyle mümkün olur.

Yüce Divan'a sevk kararı ancak üye tamsayısının salt çoğunluğu ile alınır.

Türkiye Büyük Millet Meclisince Yüce Divan'a sevk kararı alınırca dosya, en geç yedi gün içinde Başkanlıkça dizi pusulasına bağlanarak Anayasa Mahkemesi Başkanlığına gönderilir.

İçtüzüğün ilgili maddesine göre Yüce Divan'a sevk oylaması önce TBMM Genel Görüşmelerinde sırasıyla;

- a. Komisyon üyeleri
- b. Şahısları adına altı milletvekili
- c. O sırada görevde bulunsun veya bulunmasın hakkında soruşturma açılmış başbakan veya bakana söz verilir.⁴⁷⁰

Yine TBMM İçtüzüğüne göre hakkında soruşturma yürütülen başbakan ve bakanların süreleri TBMM içtüzük hükümlerine göre sınırlandırılmaz.

Meclis genel kurulundaki görüşmeler sırasında siyasi parti grupları adına söz verilmemektedir. Bunun nedeni, Anayasanın 100. maddesinin son fıkrası hükmüdür. İlgili hükme göre siyasi parti gruplarında meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamamakta ve karar alınamamaktadır.⁴⁷¹

Burada dikkatlerden kaçmaması gereken diğer bir durum TBMM içtüzüğünde kullanılan “hakkında soruşturma istenilen başbakan veya bakan” ifadesidir. Burada zaten bir soruşturma açılmıştır. İlgili bakan veya başbakanın TBMM genel kurulunda Yüce Divan'a sevk oylaması yapılacaktır. İlgili maddede ancak “hakkında Yüce Divan'a sevki istenilen başbakan veya bakan” ifadesinin kullanılması, meclis soruşturmasının aşamalarına bakıldığında daha isabetli olacaktır.

TBMM İçtüzüğü'nde ayrıca altı milletvekiline kendi şahısları adına ilgili soruşturma hakkında konuşma yetkisi verilmiştir. Hakkında soruşturma açılan başbakan veya bakanın ilgili görüşmelerde söz sürelerinin sınırlanamayacağı belirtilmiştir. Bunun yanında diğer konuşmacıların sürelerine ilişkin bir düzenleme yapılmamıştır. Diğer konuşmacıların sürelerini belirlemek için TBMM İçtüzüğü'nün

⁴⁷⁰ Uygulamada da Yüce Divan'a sevk oylaması öncesinde eski başbakan ve bakanlara da söz hakkı verilmiştir.

⁴⁷¹ Şeref İba, **a.g.e.**, s.103

60/8 uygulanmalıdır.⁴⁷² İ t z    n 60. maddesinin sekinci fıkrasına göre; İ t z   te başka bir süre belirtilmemiş veya aksi, Danışma Kurulunun teklifiyle Genel Kurulca kararla tırılmamı sa siyasî parti grupları, komisyon ve Hükümet adına yapılan konuşmalar yirmi, üyeler tarafından yapılan konuşmalar on dakika ile sınırlıdır. İkinci defa yapılacak konuşmalarda süre bunun yarısı kadardır.

Anayasanın 104. maddesi milletvekillerinin kendi vicdani değerlendirmelerine göre oy verebilmelerini temin amacıyla “meclisteki siyasi parti gruplarında, meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınmaz” hükmünü düzenlemiştir. Meclis i t z    n 113. maddesinde anayasada düzenlenen bu yasak tekrarlanmaktadır.

Son olarak hakkında Yüce Divan’a sevk oylaması yapılacak ilgili başbakan veya bakanın son söz haklarının kullanılmasıyla meclis soruşturmasının son genel görüşmesi sona erer. Bu aşamada Meclis Başkanlığı seçeneklere göre oylama yapabilir veya yapmayabilir. Bu seçenekler;

- a. Komisyon raporu Yüce Divan’a sevk yönünde ise, Yüce Divan oylamasına geçilir.
- b. Komisyon Raporu Yüce Divan’a sevk yönünde olmamasına rağmen, ilgili başbakan veya bakanlara karşı, sevk kararının hangi ceza hükmüne dayandığını gösteren bir önergenin kabulü hâlinde, Yüce Divan oylamasına geçilir.
- c. Komisyon Raporu Yüce Divan’a sevk yönünde olmamasına takiben, ilgili başbakan veya bakanlara karşı, bir önerge verilmemiş ise, Yüce Divan oylamasına geçilmez.

2.2.2.3.4.4. TBMM Genel Kurulunda Birden Fazla Kişinin Yüce Divan’a Sevk Oylamasının Aynı Anda Yapılması

Gerek Anayasa’da gerek TBMM İ t z    ’nde birden fazla kişi için aynı anda Yüce Divan’a sevk oylaması yapılabilirli ine dair açık bir düzenleme yoktur. Meclis Soruşturması  nergeleri incelendiğinde aynı önerge ile birden fazla bakan ve

⁴⁷² Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.120

başbakanın aynı önergede yer aldığı görülmektedir. Yine TBMM'nin Yüce Divan'a sevk oylamaları incelendiğinde; zaman zaman bakan veya başbakanların oylamalarının ayrı ayrı yapıldığı, zaman zaman da beraber yapıldığı görülmektedir. Örneğin 19. Yasama döneminde 9/1 numaralı meclis soruşturmasında Sefa Giray ve Cengiz Altinkaya TBMM Genel Kurulunda Yüce Divan'a sevk oylaması ayrı ayrı yapılmıştır. Fakat 19. Yasama Döneminde 9/16 numaralı meclis soruşturması, 20. Dönemdeki 9/1 numaralı meclis soruşturmaları birden fazla bakan ve başbakan olmasına rağmen TBMM Genel Kurulunda Yüce Divan'a sevk oylamasında birlikte oylanmışlardır.⁴⁷³ Bu örneklerle bakıldığında uygulamada bir birliğin olduğunu söylenemez.

Bu durum 22. Yasama dönemine kadar devam etmiştir. 22. Yasama döneminde 9/5 ve 9/6 numaralı ile birleştirilmiş meclis soruşturması sonucunda, TBMM Genel Kurulu'nda yapılan oylamada 429 kabul, 15 ret, 3 çekimser oy ile Eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz ve eski devlet bakanı Güneş Taner'in Yüce Divan'a sevkine karar verilmiştir. İlgili meclis soruşturması sonucunda Mesut Yılmaz ve Güneş Taner TBMM'de yapılan tek bir oylama ile Yüce Divan'a gönderilmiştir. Oylama ayrı ayrı yapılmamıştır. 23.07.2014 Tarihinde Yüce Divan tek bir oylama ile iki kişinin Yüce Divan'a sevkini Anayasa'ya aykırı bulmuş, ilgili dosyayı tekrar oylanmak üzere TBMM'ne göndermiştir. TBMM 27.10.2014 tarihinde, Genel Kurul'un 11. birleşiminde oylamaları ayrı ayrı yapmıştır. Bunun üzerine 419 kabul, 14 red, 5 çekimser, 4 boş ve 2 adet geçersiz oy ile eski başbakan Ahmet Mesut Yılmaz Yüce Divan'a sevk edilmiştir. Yine aynı tarih ve birleşimde yapılan ayrı oylamada 403 kabul, 7 ret, 5 boş, 4 geçersiz ve 2 çekimser oyla Eski Devlet Bakanı Güneş Taner Yüce Divan'a sevk edilmiştir.⁴⁷⁴ Bunun üzerine Yüce Divan davaları kabul etmiştir. Uygulamadaki bu durum ve Anayasa Mahkemesi'nin vermiş olduğu bu karar dikkate alındığında TBMM'de Yüce Divan'a sevk oylamalarında, aynı soruşturmada yer alan kişilerin ayrı ayrı oylanması gerektiğini söyleyebiliriz. 22. Yasama döneminden sonra günümüze kadar bu durum emsal teşkil etmiştir. Örneğin 24. Yasama döneminde 9/8 numaralı meclis soruşturmasında Muammer Güler, Mehmet Zafer Çağlayan, Egemen Bağış ve Erdoğan Bayraktar aynı meclis soruşturması önergesi ile soruşturulmaları

⁴⁷³ TBMM'de yapılan Yüce Divan'a sevk oylaması ve sonuçları listesi (1982-2017) için bkz: Ek -13

⁴⁷⁴ 2006/3 Karar Numaralı, 23.06. 2006 Tarihli, Yüce Divan Kararı

istenmiş, meclis soruşturması neticesinde TBMM Genel Kurulu tarafından Yüce Divan’a sevk için ayrı ayrı oylanmışlardır.

2.2.2.3.4.5. Meclis Soruşturmasının Sona Ermesi

“Meclis soruşturması” müessesesi TBMM aşaması bakımından soruşturma raporunun TBMM genel kurulda oylanması ile sona erer. TBMM İçtüzüğü’nün 112. maddesinin son fıkrasına göre, Türkiye Büyük Millet Meclisince Yüce Divan’a sevk kararı alınırsa dosya, en geç yedi gün içinde meclis başkanlığınca Anayasa Mahkemesi Başkanlığı’na gönderilir.

1982 Anayasası döneminde 38 kez meclis soruşturma komisyonu kurulmuş bunların sonucunda 30 kez Yüce Divan’a sevk oylaması yapılmıştır. Bunlardan 7 tanesinde Yüce Divan’a sevk kararı çıkarken 31 tanesinde Yüce Divan’a sevk etmeme kararı çıkmıştır.

Tablo 2.3: Meclis soruşturması komisyon aşamasına geçen önergelerin yüce divan sevk oylaması sonuçları⁴⁷⁵

Sıra	Dönem	Esas No	Hakkında	Yüce Divan’a Sevk Kararı
1	17. Yasama Dönemi	9/328	İsmail Özdağlar	Sevk Edildi ⁴⁷⁶
2	19. Yasama Dönemi	9/1	İsmail Sefa Giray ve Cengiz Altunkaya	Sevk Edildi ⁴⁷⁷
3	19. Yasama Dönemi	9/3	Yıldırım Akbulut	Sevk Edilmedi ⁴⁷⁸
4	19. Yasama Dönemi	9/5	Mustafa Tazar	Sevk Edilmedi ⁴⁷⁹
5	19. Yasama Dönemi	9/11	Halil Şıvgın	Sevk Edilmedi ⁴⁸⁰
6	19. Yasama Dönemi	9/15	İmren Aykut	Sevk Edilmedi ⁴⁸¹
7	19. Yasama Dönemi	9/16	Yıldırım Akbulut	Sevk Edilmedi ⁴⁸²
8	19. Yasama Dönemi	9/22	İsmet Kaya Erdem	Sevk Edilmedi ⁴⁸³

⁴⁷⁵ Tablo 2.4’de sadece meclis soruşturma komisyonu kabul edilen önergeler gösterilmiştir. Koyu renkli önergeler hakkında TBMM tarafından Yüce Divan’a sevk kararı çıkmıştır.

⁴⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem, 61. Cilt, 99. Birleşim, s.347

⁴⁷⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 27. Cilt, 57. Birleşim, s.530

⁴⁷⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 27. Cilt, 57. Birleşim, s.503

⁴⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 27. Cilt, 57. Birleşim, s.548

⁴⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 12. Cilt, 10. Birleşim, s.291

⁴⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 45. Cilt, 37. Birleşim, s.382

⁴⁸² TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 93. Cilt, 144. Birleşim, s.100

⁴⁸³ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 12. Cilt, 10. Birleşim, s.281-291

Sıra	Dönem	Esas No	Hakkında	Yüce Divan'a Sevk Kararı
9	20. Yasama Dönemi	9/1	Tansu Çiller	Sevk Edilmedi ⁴⁸⁴
10	20. Yasama Dönemi	9/2	Cinasi Altınır	Sevk Edilmedi ⁴⁸⁵
11	20. Yasama Dönemi	9/3	Tansu Çiller	Sevk Edilmedi ⁴⁸⁶
12	20. Yasama Dönemi	9/4	Tansu Çiller	Sevk Edilmedi ⁴⁸⁷
13	20. Yasama Dönemi	9/6	Mesut Yılmaz	Sevk Edilmedi ⁴⁸⁸
14	20. Yasama Dönemi	9/16	Tansu Çiller	Sevk Edilmedi ⁴⁸⁹
15	20. Yasama Dönemi	9/17	Mesut Yılmaz	Sevk Edilmedi ⁴⁹⁰
16	20. Yasama Dönemi	9/18	Mesut Yılmaz	Sevk Edilmedi ⁴⁹¹
17	20. Yasama Dönemi	9/19	Yaşar Topçu	Sevk Edilmedi ⁴⁹²
18	20. Yasama Dönemi	9/24	Mesut Yılmaz	Sevk Edilmedi ⁴⁹³
19	20. Yasama Dönemi	9/27	Tansu Çiller	Sevk Edilmedi ⁴⁹⁴
20	20. Yasama Dönemi	9/28	Mesut Yılmaz	Sevk Edilmedi ⁴⁹⁵
21	20. Yasama Dönemi	9/29	Burhan Kara	Sevk Edilmedi ⁴⁹⁶
22	20. Yasama Dönemi	9/31	Necati Çelik	Sevk Edilmedi ⁴⁹⁷
23	20. Yasama Dönemi	9/32	Mesut Yılmaz	Sevk Edilmedi ⁴⁹⁸
24	20. Yasama Dönemi	9/33	Mesut Yılmaz	Sevk Edilmedi ⁴⁹⁹
25	20. Yasama Dönemi	9/34	Mustafa Kul	Sevk Edilmedi ⁵⁰⁰
26	20. Yasama Dönemi	9/38	Mehmet Ağar	Sevk Edilmedi ⁵⁰¹
27	20. Yasama Dönemi	9/39	Yaşar Topçu	Sevk Edilmedi ⁵⁰²

⁴⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 20. Cilt, 57. Birleşim, s.31

⁴⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 20. Cilt, 57. Birleşim, s.475

⁴⁸⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 20. Cilt, 57. Birleşim, s.430

⁴⁸⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 21. Cilt, 58. Birleşim, s.32

⁴⁸⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 21. Cilt, 58. Birleşim, s.40-41

⁴⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 67. Cilt, 28. Birleşim, s.43

⁴⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 67. Cilt, 28. Birleşim, s.55

⁴⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 39. Cilt, 122. Birleşim, s.78

⁴⁹² TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 39. Cilt, 122. Birleşim, s.106

⁴⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 39. Cilt, 122. Birleşim, s.121

⁴⁹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 39. Cilt, 122. Birleşim, s.62

⁴⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 36. Cilt, 115. Birleşim, s.287

⁴⁹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 39. Cilt, 122. Birleşim, s.40

⁴⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 36. Cilt, 115. Birleşim, s.362

⁴⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 36. Cilt, 115. Birleşim, s.245

⁴⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 36. Cilt, 115. Birleşim, s.297

⁵⁰⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 36. Cilt, 115. Birleşim, s.209

⁵⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 39. Cilt, 122. Birleşim, s.122

⁵⁰² TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 39. Cilt, 122. Birleşim, s.153

Sıra	Dönem	Esas No	Hakkında	Yüce Divan'a Sevk Kararı
28	20. Yasama Dönemi	9/40	Mesut Yılmaz	Sevk Edilmedi
29	20. Yasama Dönemi	9/41	Mesut Yılmaz	Sevk Edilmedi ⁵⁰³
30	20. Yasama Dönemi	9/42	Mesut Yılmaz	Sevk Edilmedi ⁵⁰⁴
31	20. Yasama Dönemi	9/43	Mesut Yılmaz	Sevk Edilmedi ⁵⁰⁵
32	21. Yasama Dönemi	9/4	Koray Aydın	Sevk Edilmedi ⁵⁰⁶
33	21. Yasama Dönemi	9/5	Metin Bostancıoğlu	Sevk Edilmedi ⁵⁰⁷
34	22. Yasama Dönemi	9/3	Hüsamettin Özkan	Sevk Edildi ⁵⁰⁸
35	22. Yasama Dönemi	9/4	Cumhur Ersümer	Sevk Edildi ⁵⁰⁹
36	22. Yasama Dönemi	9/5	Mesut Yılmaz ve Güneş Taner	Sevk Edildi ⁵¹⁰
37	22. Yasama Dönemi	9/6	Mesut Yılmaz ve Güneş Taner	Sevk Edildi ⁵¹¹
38	22. Yasama Dönemi	9/7	Cumhur Ersümer	Sevk Edildi ⁵¹²
39	22. Yasama Dönemi	9/8	Koray Aydın	Sevk Edildi ⁵¹³
40	22. Yasama Dönemi	9/9	Yaşar Topçu	Sevk Edildi ⁵¹⁴
41	24. Yasama Dönemi	9/8	Muammer Güler ve diğerleri	Sevk Edilmedi ⁵¹⁵

2.2.2.3.4.6. Yüce Divan'a Sevk Kararının Niteliği

Meclis soruşturmasının tamamlanması ile TBMM ilgili başbakan veya bakanı Yüce Divan'a sevk edebilir. Yüce Divan'a sevk kararı ceza muhakemesi hukukundaki, cumhuriyet savcısının mahkemeye sunmuş olduğu “kamu davası talebine” benzemektedir. Yasama organı tarafından verilen Yüce Divan'a sevk kararı için ayrıca, bir parlamento kararı niteliğinde olup, yasamanın istisnai, adli, yargısal bir görevidir diyebiliriz.⁵¹⁶

⁵⁰³ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 36. Cilt, 115. Birleşim, s.312

⁵⁰⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 39. Cilt, 122. Birleşim, s.146

⁵⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 36. Cilt, 115. Birleşim, s.268

⁵⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 86. Cilt, 65. Birleşim, s.179

⁵⁰⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 99. Cilt, 117. Birleşim, s.203

⁵⁰⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 62. Cilt, 10. Birleşim, s.83

⁵⁰⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 56. Cilt, 114. Birleşim, s.113-114

⁵¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 56. Cilt, 114. Birleşim, s.44

⁵¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 56. Cilt, 114. Birleşim, s.44

⁵¹² TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 56. Cilt, 114. Birleşim, s.113-114

⁵¹³ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 63. Cilt, 15. Birleşim, s.285

⁵¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 63. Cilt, 15. Birleşim, 299

⁵¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 24. Dönem, 100. Cilt, 44. Birleşim, s.355-395

⁵¹⁶ Hafızoğulları Zeki, Bülent Acar, Asım Livanelioğlu, “Meclis Soruşturmaları Hakkında Düşünceler”, Ankara, Üç Örnek, US-A Yayıncılık, 1997, s.117

Kanaatimizce uygulamada istisnai olan Yüce Divan’a sevk kararını Yüce Divan sıfatıyla Anayasa Mahkemesi, usul bakımından eksiklikler veya yanlışlıklar olduğunda geri gönderilebilmelidir. Örneğin soruşturma önergesi üzerindeki imza sayısının, Yüce Divan’a sevk kararı oylamasındaki evet oylarının yeterli çoğunluğu taşımadığının tespiti gibi usulü şartların eksikliğinin tespitinde Yüce Divan dosyayı TBMM’ye geri yollamalıdır. Uygulamaya bakıldığında oy oranlarından değil de, ilgililerin beraber oylanmasından dolayı Yüce Divan’ın dosyayı tekrar TBMM’ye gönderdiğine rastlanmıştır.

Bunun haricinde kanaatimizce Yüce Divan dosyayı esastan inceleyerek geri yollayamaz. Esastan inceleme dosyanın kabulünden sonra, Yüce Divan yargılaması esnasında olmalıdır.

Yüce Divan’a sevk kararı, bir hukuki işlemdir. Bu nedenle Yüce Divan, söz konusu hukuki işlemi sakatlayan, onu hukuka aykırı hale getiren bir hukuk kural ihlali tespit ederse, hukuka aykırılığın giderilmesi için kararı ve ekindeki dosyayı TBMM’ye geri göndermelidir.⁵¹⁷

Bir görüşe göre de TBMM’nin Yüce Divan’a sevk kararı, aynı zamanda vazifeyi tayin eden bir karardır. Bu sebeple ilgili karar kanun hükmünde sayılmalıdır.⁵¹⁸

2.2.2.3.4.7. Yüce Divan’a Sevk Kararının Resmî Gazetede Yayımlanması

Resmî Gazetede Yayımlanacak Türkiye Büyük Millet Meclisi Kararları; Meclisin Yaptığı Seçimlerin sonuçları, Başkanlık Divanı Kararları Hakkında Yönetmelik’in 3. maddesine göre “Yüce Divan’a sevke ilişkin karar”ın Resmî Gazete’de yayımlanması gerekmektedir.

TBMM’nin yapılan oylama sonucunda, kararı Yüce Divan’a sevk etmeme yönünde ise bu karar Resmî Gazete’de yayımlanmaz.

⁵¹⁷ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.126

⁵¹⁸ Faruk Erem, **a.g.e.**, s.7

Yüce Divan'a sevk kararının Resmî Gazete'de yayımlanması kamuoyunu yalnızca bilgilendirme içindir. Yayımlama, sevk kararının yürürlüğe girmesinin bir şartı değildir.⁵¹⁹

2.2.2.3.4.8. Yüce Divan'a Sevk Kararının Sonuçları

1982 Anayasası'nın 113. maddesine göre; görevdeki bir bakan hakkında açılmış olan meclis soruşturması sonucunda, TBMM Genel Kurulu'nda Yüce Divan'a sevk kararı çıkar ise, anayasaya göre o kişinin bakanlığı düşer. Meclis soruşturması görevdeki başbakan hakkında açılmış ve TBMM Genel Kurulu'nca başbakanın Yüce Divan'a sevkine verilmişse, yine aynı hüküm uyarınca, hükümet istifa etmiş sayılacaktır.

Yüce Divan'a sevk kararı, Resmî Gazete'de yayımlandığında değil, verildiği anda yürürlüğe girer. Bu nedenle kişinin bakanlığının düştüğü veya hükümetin istifa etmiş sayıldığı an, kararın verildiği andır.⁵²⁰

Yüce Divan'a sevk edilen bakan veya başbakanın göreviyle ilgili bir suç işlediği iddiasıyla Yüce Divan'a sevk edilmektedir. İlgili başbakan veya bakanın görevde kalmaya devam etmesi, delil araçlarının korunması açısından sakıncalı olabilecektir çünkü böyle bir durumda isnad konusu suçla ilgili delil araçlarının büyük kısmı başbakan ve bakanların nüfus sahasında olacaktır.⁵²¹

Ayrıca bakan ya da başbakanın Yüce Divan'da yargılanmakta iken görevine devam etmesi, kamuoyu açısından çelişkili bir durum doğurabilir. Böyle bir durumda TBMM ile hükümet, bir uyuşmazlığın içine düşebilir ve tarafsız bir yargılama yapmak zorunda olan Yüce Divan da sözü edilen uyuşmazlıktan kaynaklanan siyasi tartışmaların en azından kamuoyu açısından odak noktası haline gelebilir. Dolayısıyla Yüce Divan'a sevk edilen görevdeki başbakan veya bakanların göreve devam etmesinde, kamu yararı bulunmamaktadır.⁵²²

⁵¹⁹ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.129

⁵²⁰ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.130-131

⁵²¹ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.131

⁵²² Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.131

Hem Feyzioğlu'na hem Arslan'a göre; her ne kadar Anayasanın lafzında bir açık ifade bulunmasa da hükmün amacından hareketle, Yüce Divan'a sevk edilmesi nedeniyle bakanlığı veya başbakanlığı sona eren kişiye, Yüce Divan yargılaması sonuçlana kadar yeniden bakanlık görevi veya hükümeti kurma görevi verilmemelidir.⁵²³

Burada son olarak 2017 Anayasa değişikliğinin üzerinde durmak gerekmektedir. Yapılan yeni düzenlenmeye göre bakan veya yeni sistemde yer alacak cumhurbaşkanı yardımcısının meclis soruşturması yolu neticesinde Yüce Divan'a sevk edilmesi ile görevi son bulmayacaktır. Ancak tekrar seçilmeye engel bir suçtan dolayı Yüce Divan'a hüküm giyen cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanın görevi sona erecektir. 2017 Anayasa değişikliği sonrası özellikle karar yeter sayılarının zorlaştığı bir meclis soruşturmasının ruhuna aykırı bir durum teşkil edebilir. Meclis üye tam sayısının salt çoğunluğunun imzası ile verilebilen bir soruşturma önergesi neticesinde, meclis üye tam sayısının 3/5'i ile komisyon kurulmasına, 2/3'ü ile de Yüce Divan'a sevk kararı verilebilmektedir. Bu durum ile ancak çok ciddi iddiaların varlığı nihayetinde karşılaşılabilecektir. Yüce Divan'a sevk işlemi neticesinde yeni hükümet sisteminde cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanların görevine devam ediyor olması sağlıklı sonuçlar doğurmayabilir. Her ne kadar Yüce Divan yargılaması neticelenip ilgili hakkında suçluluğuna hükmedilmeden masumiyet karinesi geçerli olsa da, Yüce Divan yargılaması devam ederken bir cumhurbaşkanı yardımcısının veya bakanın görevinin mahiyeti gereği, göreve devam etmemesi gerekir. Bu nedenle 1982 Anayasasının daha önceki "Yüce Divan'a sevk ile ilgililerin görevlerinden düşmesi" düzenlemesini faydalı bulmakta, Anayasa değişikliği neticesinde yapılan yeni düzenlemeyi sakıncalı bulmaktayız.

2.2.2.3.4.9. Yüce Divan'a Sevk Etmeme Kararının Sonuçları

Meclis ilgili bakanı veya başbakanı meclis soruşturması sonucunda Yüce Divan'a sevk edebildiği gibi sevk etmeyebilir. Meclis soruşturması açıldıktan sonra Yüce Divan'a sevk etmeme ancak iki durumda ortaya çıkar. Bunlar;

⁵²³ Çetin Arslan, **a.g.e.**, s.87

- a. Komisyon Raporu Yüce Divan'a sevk etmeme yönündedir ve ilgililer hakkında yeni bir önerge verilmemiştir. Yüce Divan'a sevk oylaması yapılmaz.
- b. Yüce Divan oylaması sonucu TBMM üye tam sayısının salt çoğunluğu kabul oyu vermemiştir.

Yüce Divan'a sevk etmeme kararının en önemli sonucu ilgili başbakan ve bakan hakkında bir yargılama yapılamamasıdır.⁵²⁴ TBMM Genel Kurulu'nun Yüce Divan'a sevk etmeme kararına karşı herhangi bir yargı merciine başvurulamaz. Çünkü söz konusu karar bir meclis kararı olduğu için, kararın iptali için Anayasa Mahkemesi'nde dava açılması mümkün değildir.

Hakkında Yüce Divan'a sevk etmeme kararı çıkan bakan veya başbakan hakkında yeni bir meclis soruşturması açılabilir. Fakat bunun için CMK madde. 172/2 uyarınca yeni delillerin ortaya çıkması gerekir.⁵²⁵

2.2.2.3.4.10. Başbakanın Yüce Divan'a Sevki Halinde Hükümetin Akıbeti

Yüce Divan'a sevki hâlinde hükümet Anayasanın 113. maddesine göre istifa etmiş sayılır. İstifa etmiş sayılan hükümetin ve Yüce Divan'a sevk edilen başbakanın, yeni hükümet kuruluncaya kadar görevde kalıp kalamayacağı Anayasada ve TBMM İçtüzük hükümlerinde düzenlenmemiş bir husustur. Uygulamada günümüze kadar görevdeki bir başbakan Yüce Divan'a sevk edilmemiştir.

Feyzioğlu'na göre; böyle bir durumda Cumhurbaşkanınca, milletvekilleri sıfatına haiz bakanlar arasından bir başbakan vekili tayin edilmeli ve hükümet, yeni tayin edilen başbakan vekilinin başkanlığı altında, yenisi kuruluna kadar görev de devam etmelidir.⁵²⁶

⁵²⁴ Kasım Karagöz, **a.g.e.**, s.121

⁵²⁵ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.129

⁵²⁶ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.132-133

3. BÖLÜM: MECLİS SORUŞTURMASI SONUCU YÜCE DİVAN EVRESİ

3.1. Yüce Divan Sıfatıyla Anayasa Mahkemesi

Türk Anayasalarında, 1921 Anayasası hariç, 1876'dan bu yana Yüce Divan hep yer almıştır. 1961 Anayasa'na kadar ayrıca kurulmuş ve yapılmış bir Yüce Divan varken, 1961 Anayasası ile Yüce Divan görevi Anayasa Mahkemesine bırakılmıştır.⁵²⁷ Hem 1961 Anayasası hem 1982 Anayasası Anayasa Mahkemesine asli fonksiyonu olan “Anayasa Yargısı” yanında bazı görevler de vermiştir.⁵²⁸

Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla çok başvurulan bir kurum değildir. Anayasa Mahkemesi temelde bir ceza mahkemesi olarak kurulmadığından, Yüce Divan sıfatıyla yargılama yaparken bazı eleştirilerle karşılaşmaktadır.⁵²⁹ Hatta cezai yargılamada görev bakımından Anayasa Mahkemesinin yetkili oluşu, tartışmalı bir konudur. Faruk Erem'e göre bakanların cezai sorumluluklarında son yargılama mercii Yargıtay olmalıdır.⁵³⁰

İlk Türk Anayasası olan 1876 Kanûn-i Esâsî'nin 92-95. maddeleri Divan-ı Âli'ye ilişkindir. Anayasanın bu maddelerine göre Divan-ı Âli otuz üyeden oluşmaktadır. Divanın iddia dairesi, hakkında şikâyetle bulunulan kişinin suçlanıp suçlanmayacağına üçte iki çoğunlukla karar verir. Kişi hüküm dairesi tarafından yürürlükteki kanunlara göre yargılanır ve üye tam sayısının üçte ikisinin çoğunluğu ile karar verir. Divan-ı Âli'nin kararları kesin olup, bu kararlara karşı istinaf ya da temyiz yoluna gidilemez.⁵³¹

⁵²⁷ M. Yasin Aslan, “Yüce Divan Olarak Anayasa Mahkemesi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı: 82, 2009, s.3

⁵²⁸ Arslan Çetin, “Yüce Divan Olarak Anayasa Mahkemesi”, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Konya, 1997, s.55

⁵²⁹ M. Yasin Aslan, *a.g.m.*, s.2

⁵³⁰ Faruk Erem, *a.g.e.*, s.6

⁵³¹ Çetin Arslan. *a.g.e.*, s.10

1921 Anayasası'nda Yüce Divan'a ilişkin bir düzenleme yer almamıştır. 1921 Anayasası'nda düzenlenmeyen Yüce Divan, 1924 Anayasası döneminde aynen Kanun-i Esasi'deki gibi Divan-Âli adı ile düzenlenmiştir. 1924 Anayasası'nın 61 ila 67 maddeleri arasında Yüce Divan'a ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. 1924 Anayasası'nın 61 maddesinde, “*Bakanları, Danıştay ve Yargıtay başkanları ve üyelerini ve Cumhuriyet Başsavcısını görevlerinden doğacak işlerden dolayı yargılamak için Yüce Divan kurulur.*” hükmüne yer verilerek, maddede sayılan kişilerin görevleri sebebiyle işlediği suçların, her bir somut olay için Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından teşkiline karar verilecek olan Yüce Divan'da yargılanacakları düzenlenmiştir.⁵³²

1924 Anayasası döneminde Anayasanın 63. Maddesine göre; Yüce Divan bir başkan ve on dört üye ile kurulmaktadır. 1924 Anayasasının 61. Maddesine göre de; Yüce Divan bakanları, Danıştay ve Yargıtay Başkan ve üyelerini ve cumhuriyet başsavcısını görevlerinden doğacak işlerden dolayı yargılama yetkisine sahiptir. Belirtmek gerekir ki, Yüce Divan söz konusu edilen şahısları sadece görev suçları sebebiyle değil, görevlerinden dolayı hukuki sorumluluklarından dolayı da yargılama yetkisine sahiptir.⁵³³

1924 Anayasası'nda düzenlenen Yüce Divan, 1876, 1961 ve 1982 Anayasalarındaki Yüce Divan'dan farklı olarak, yargılanan şahısların sadece suçlarını değil, aynı zamanda hukuki sorumluluklarını da belirleyebilecektir.⁵³⁴

1924 Anayasası sisteminde soruşturma Türkiye Büyük Millet Meclisi eliyle yürütülmekte, devamında Encümen Raporu hazırlanarak işin Yüce Divan'ın görev alanına girdiği tespit edilmesi durumunda Yüce Divan'ın teşkiline karar verilmekte⁵³⁵, bu karar sonrasında Yüce Divan oluşturularak yargılama tamamlanmakta ve 1924 Anayasası'nın 65 maddesine göre kesin olarak karar verilmekteydi⁵³⁶ Dolayısıyla,

⁵³² Ersan Şen, Bilgehan Özdemir, “Yüce Divan Yargılaması”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2012/1, Ankara, 2012, s.178

⁵³³ Çetin Arslan, **a.g.e.**, s.9

⁵³⁴ Çetin Arslan, **a.g.e.**, s.13

⁵³⁵ Ersan Şen, Bilgehan Özdemir, **a.g.e.**, s.178- 1924 Anayasası'nın 62 maddesine göre, “Yüce Divan üyeliği için, on bir Yargıtay, onu Danıştay başkanları ve üyeleri arasından ve kendi Genel kurulları tarafından gerekli görüldükte gizli oyla, yirmi bir kişi seçilir.

⁵³⁶ Ersan Şen, Bilgehan Özdemir, **a.g.e.**, s.178- Ali Fuad Başgil, Yüce Divan'da Vazife Meselesine Dair Hukuki Bir Mütalaa, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt:14, Sayı 1-2, İstanbul, 1948, s.155

Yüce Divan yargılaması sonucunda verilecek kararın hukuka uygunluğunu denetleyecek bir merci yoktu.

1924 Anayasası'nda Yüce Divan yüksek mahkeme olarak düzenlenmekle birlikte, sulh, asliye ve ağır ceza mahkemelerinin üstünde bir mahkeme olmayıp, yargılama alanında diğer mahkemelerden ayırımı, istisnai yargılama yapmasına, yargıladığı kişilere ve görülen davaların önemine göre özellik arz etmektedir⁵³⁷

1961 Anayasası ile Anayasa Mahkemesi kurulmuş ve Yüce Divan sıfatıyla yargılama yetkisi Anayasa Mahkemesine verilmiştir. 1961 Anayasası'nın 147. Maddesine göre Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla, Cumhurbaşkanını, Bakanlar Kurulu Üyeleri, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Yüksek Hakimler Kurulu ve Sayıştay Başkan ve Üyelerini, Cumhuriyet Başsavcısını, Başkanın sözcüsünü, Askeri Yargıtay Başsavcısını ve kendi üyelerini görevleri ile ilgili suçlardan dolayı yargılar. Anayasa mahkemesinin, Yüce Divan sıfatıyla yaptığı yargılamalarda savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı yapar.

1982 Anayasasının 148. maddesinin ilk hâline göre Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla “cumhurbaşkanını, bakanlar kurulu üyelerini, Anayasa mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi başkan ve üyelerini, başsavcılarını, cumhuriyet başsavcı vekilini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı. 2010 yılında yapılan Anayasa değişikliğine göre Anayasa Mahkemesine, TBMM Başkanını Genel Kurmay Başkanını, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ile Jandarma Genel Komutanını da görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılama yetkisi verilmiştir.⁵³⁸

Yüce Divan'ın kuruluşunda asıl ölçü kişi bakımından yetki kuralları olmuştur.⁵³⁹ Kişi bakımından yetki kurallarının konulmasındaki amaç kişileri kayırmak değil, aksine önceden bu düzenlemeyi yaparak kayırılmalarını önlemektir. Yürütme ve yargının en üst düzeydeki makamlarında görev yapan kimselerin içinde yer aldığı

⁵³⁷ Ersan Şen, Bilgehan Özdemir, **a.g.e.**, s.179- Ali Fuad Başgil, *age*, s.158

⁵³⁸ Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s.482

⁵³⁹ M. Yasin Aslan, **a.g.m.**, s.3

ilişkiler, onları nüfuz alanı geniş kimseler haline getirmiştir. Bu kimselerin herkesin tabi olduğu makamlarca yargılanması ister istemez bazı tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Bu kimselerin siyasi veya salt nüfuza dayalı bazı kayrılmalarla karşılanması olasılığı yüksektir. Öncelikle bu olasılığı bertaraf etmek için, nüfuz etkilerinden olabildiğince uzak ayrı bir yargı oluşumu düşünülmüştür.⁵⁴⁰

3.1.1. Yüce Divan'ın Oluşumu

3.1.1.1. Yüce Divan Üyelerinin Seçimi

1982 Anayasası döneminde Anayasa Mahkemesi 1982-2010, 2010-2017 arasında farklı şekillerde oluşmuştur. Anayasa Mahkemesi 2010 Anayasa değişikliğinden önce 1982 Anayasası'nın 146. maddesine göre on bir asıl ve dört yedek üyeden oluşuyordu. Cumhurbaşkanı, iki asıl ve iki yedek üyeyi Yargıtay, iki asıl ve bir yedek üyeyi Danıştay, birer asıl üyeyi Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay genel kurullarınca kendi Başkan ve üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; bir asıl üyeyi ise Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri içinden göstereceği üç aday arasından; üç asıl ve bir yedek üye üst kademe yöneticileri ile avukatlar arasından seçiyordu. Buna göre Anayasa Mahkemesi'nin 2010 Anayasa değişikliği öncesi üyelerinin atanmasını şematik olarak gösterecek olursak;

⁵⁴⁰ M. Yasin Aslan, **a.g.m.**, s.3

Tablo 3.1 : Anayasa mahkemesi üyelerinin atanması (2010 öncesi)

Atayan Makam	Adayları Gösteren Kurum	Asıl Üye	Yedek Üye
Cumhurbaşkanı	Yargıtay	2	2
	Danıştay	2	1
	Askeri Yargıyay	1	
	AYİM	1	
	Sayıştay	1	
	YÖK	1	
	Doğrudan, Üst Kademe Yöneticiler ve avukatlar arasında	3	1
	Toplam	11	4

2010 Anayasa değişikliğinden sonra Anayasa Mahkemesinin üye sayısı ve üyelerin seçimi değişmiştir. 2010-2017 Arasındaki dönemde Anayasa Mahkemesi 17 üyeden oluşmuştur. Bu dönemde Anayasanın 146. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre;

Türkiye Büyük Millet Meclisi; iki üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden, bir üyeyi ise baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday içinden yapacağı gizli oylamayla seçer.

Cumhurbaşkanı; üç üyeyi Yargıtay, iki üyeyi Danıştay, bir üyeyi Askerî Yargıtay, bir üyeyi Askerî Yüksek İdare Mahkemesi genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; en az ikisi hukukçu olmak üzere üç üyeyi Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden; dört üyeyi üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile en az beş yıl raportörlük yapmış Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından seçer.

Tablo 3.2 : Anayasa mahkemesi üyelerinin atanması (2010- 2017)

Atayan Makam	Adayları Gösteren Makam	Üye Sayısı
TBMM	Sayıştay	2
	Baro Başkanları	1
Cumhurbaşkanı	Yargıtay	3
	Danıştay	2
	Askeri Yargıtay	1
	AYİM	1
	YÖK	3
	Doğrudan ⁵⁴¹	4
Toplam		17

2010 Anayasa değişikliği ile beraber Anayasa Mahkemesinde asli ve yedek üye ayrımı kalkmış, Anayasa Mahkemesi son haliyle 17 üyeden oluşmaktadır. Anayasa mahkemesi üyelerinin atanmasında Cumhurbaşkanının iradesinin yanına TBMM’de dâhil olmuştur. TBMM, Sayıştay ve Baro Başkanlarının gösterdiği adayla içerisinden toplamda 3 üyeyi Anayasa Mahkemesine atamaktadır. Cumhurbaşkanı’nın Anayasa Mahkemesi üyelerinin atanmasındaki etkinliği 2010 Anayasa değişikliğinden sonra devam etmektedir.

Anayasa’nın 146. maddesinin son fıkrasına göre; Anayasa Mahkemesi üyeleri asli görevleri dışında resmî veya özel hiçbir görev alamazlar.

1982 Anayasası, Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçiminde Cumhurbaşkanını son karar mercii olarak yetkilendirmesi nedeniyle eleştirilmektedir.⁵⁴² Özellikle Anayasanın eski hâline göre yedi yıl görevde kalan⁵⁴³, yeni Anayasaya göre iki dönem üst üste toplamda on yıl görevde kalabilme ihtimali olan bir Cumhurbaşkanı’nın şartlar uygun düşerse, 2010 öncesi neredeyse tamamını, 2010 sonrası çoğunluğunu

⁵⁴¹ Cumhurbaşkanı, dört üyeyi üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile en az beş yıl raportörlük yapmış Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından seçer.

⁵⁴² M. Yasin Aslan, **a.g.m.**, s.4- Bahri Öztürk, “Bir Ceza Mahkemesi Olarak Anayasa Mahkemesi Yüce Divan”, Anayasa Yargısı, Cilt 12, 1995, s.63

⁵⁴³ 2007 Anayasa değişikliği öncesinde 1982 Anayasası’na göre Cumhurbaşkanının görev süresi yedi yıldır.

kendisinin atadığı üyelerden oluşan bir Anayasa Mahkemesi oluşturabilmesi mümkündür.

2017 Anayasa değişikliği ile de Yüce Divan sıfatıyla Anayasa Mahkemesi'nin oluşumu değişmiştir. AYİM ve Askeri Yargıtay kaldığından dolayı bu makemelere ait üye kontenjanları da Anayasa Mahkemesi'nin oluşumundan kaldırılmış, üye sayısı 15'e düşmüştür.

Tablo 3.3 : Anayasa mahkemesi üyelerinin atanması (2017 ve sonrası)

Atayan Makam	Adayları Gösteren Makam	Üye Sayısı
TBMM	Sayıştay	2
	Baro Başkanları	1
Cumhurbaşkanı	Yargıtay	3
	Danıştay	2
	YÖK	3
	Doğrudan ⁵⁴⁴	4
Toplam		15

2017 Anayasa değişikliğiyle benimsenen yeni hükümet sisteminde, Cumhurbaşkanı tarafsız, yürütmenin sembolik başı değil, büyük ihtimalle yasamada yer alan iktidar partisinin lideri, ülkenin politikalarını belirleyen, yürütme gücünün tek sahibi olacaktır. 15 üyeden oluşan Anayasa Mahkemesi'nin 12 üyesinin doğrudan ya da nihai olarak Cumhurbaşkanınca atanıyor, 3 üyesinin de TBMM'de lideri olduğu iktidar partisi çoğunluğunca seçiliyor olmasının, Anayasa Mahkemesi'nin işlevi ve yargı bağımsızlığı bakımından ciddi ölçüde sorunlu olduğunu vurgulamak gerekir.⁵⁴⁵ Anayasa Mahkemelerinin oluşumunun dünyadaki örneklerine bakılacak olursa; Almanya'da Anayasa Mahkemesi 16 üyeden oluşmaktadır⁵⁴⁶ ve Almanya Anayasa Mahkemesi üyelerinin yarısını Federal Meclis diğer yarısı Millet Meclisi tarafından atanır.⁵⁴⁷ Fransa'da ise başbakan ve bakanları yargılayan Devlet Adalet Divanı 15

⁵⁴⁴ Cumhurbaşkanı, dört üyeyi üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile en az beş yıl raportörlük yapmış Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından seçer.

⁵⁴⁵ Necmi Yüzbaşıoğlu, “**Anayasa Hukukuna Giriş**”, İstanbul, Beta Yayınları, 2017, s. 199

⁵⁴⁶ Jenny Gesley, **How Judges Are Selected in Germany**, 2016, <https://blogs.loc.gov/law/2016/05/how-judges-are-selected-in-germany/>,

⁵⁴⁷ Jenny Gesley, **a.g.e.**

üyeden oluşur ve üyelerinin altısı Millet Meclisi, altısı Senato üçü Yargıtay tarafından atanır.⁵⁴⁸ Fransız devlet başkanı ise Yüce Divan sıfatı ile Millet Meclisi tarafından yargılanır.⁵⁴⁹ Başkanlık sistemi ile yönetilen Brezilya’da ise devlet başkanı suçun türüne göre Federal Yüksek Mahkeme Yargılayabilir. Federal Yüksek Mahkeme 11 üyeden oluşur ve mahkeme üyeleri Federal Senato tarafından onaylandıktan sonra Cumhurbaşkanı tarafından atanır.⁵⁵⁰

3.1.1.2. Yüce Divan Üyelerinin Nitelikleri

Anayasa Mahkemesi’nine yani dolaylı olarak Yüce Divan’a üye seçilebilmek, Anayasanın 146. maddesinin 5. fıkrasına göre; Anayasa Mahkemesi’ne üye olabilmek için kırk beş yaşın doldurulmuş olması kaydıyla; yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinin profesör veya doçent unvanını kazanmış, avukatların en az yirmi yıl fiilen avukatlık yapmış, üst kademe yöneticilerinin yükseköğrenim görmüş ve en az yirmi yıl kamu hizmetinde fiilen çalışmış, birinci sınıf hâkim ve savcılarının adaylık dahil en az yirmi yıl çalışmış olmak şarttır.

Anayasa’nın 147. maddesine göre de; Anayasa Mahkemesi üyeleri oniki yıl için seçilmektedirler. Hiçbir kimse iki defa Anayasa Mahkemesi üyesi seçilemez. Bir Anayasa Mahkemesi üyesinin görev süresi bu sebeple azami 12 yıldır. Anayasa Mahkemesi üyeleri 65 yaşını tamamladıklarında emekliye ayrılırlar. Örneğin bu süre ABD’de Yüksek Mahkemesi üyeleri için ömür boyudur. Böylece başkan değişmesi durumunda Yüksek Mahkeme üyelerinin çoğunluğunun değişmesi mümkün değildir. ABD’de bir başkanın Yüksek Mahkeme üyelerinin tamamının değiştirmesi için ortalama 30 yıl gibi bir süre gerekmektedir.⁵⁵¹

Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin hâkimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden; görevini sağlık

⁵⁴⁸ Constitution of October 4, 1958, Article 68 - <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/english/constitution/constitution-of-4-october-1958.25742.html>

⁵⁴⁹ Constitution of October 4, 1958, Article 68 - <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/english/constitution/constitution-of-4-october-1958.25742.html>

⁵⁵⁰ Tatiana Alexeeva, “The Constitutional Status of the President of Federative Republic of Brazil as Head of State- a Member of BRICS”, *Pravo Zhurnal Vysshey shkoly ekonomiki*, No: 4, 2014, s. 164

⁵⁵¹ Kemal Gözler, “Elvada Anayasa: 16 Nisan 2017’de Oylayacağımız Anayasa Değişikliği Hakkında Eleştiriler”, 3. Baskı, Bursa, Ekin Yayın, 2017, s.60

bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması halinde de, Anayasa Mahkemesi üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararı ile sona erer.

3.1.2. Yüce Divan'ın Görev ve Yetkileri

3.1.2.1. Yüce Divan'ın Kişi Bakımından Yetkisi

2017 Anayasa değişikliği ile beraber Anayasa Mahkemesi'nin Yüce Divan sıfatıyla yargılayabileceği kişilerde yeniden düzenleme yapılmıştır. Anayasanın 148. maddesinin son haline göre Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla;

- * Cumhurbaşkanı
- * Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı
- * Bakanlar Kurulu Üyelerini
- * Anayasa Mahkemesi, Yargıyay, Danıştay Başkan ve üyelerini, Başsavcısını ve başsavcı vekilini
- * HSK ve Sayıştay Bakan ve üyelerini,
- * Genel Kurmay Başkanı, Kara, Hava ve Deniz Kuvvetleri Komutanlarını

Görevleriyle ilgili suçlarından dolayı yargılar.

1982-2017 Arasında Yüce Divan'da kimlerin yargılanabileceği 1982 Anayasası'nın 148. maddesinin yedinci ve sekizinci fıkraları 2010 ve 2017 anayasa değişikliği ile iki kez düzenlenmiştir. İlgili maddeye göre 1982-2017 arasında başbakan, AYİM ve Askeri Yargıtay başkan ve üyeleri ile başsavcılar ve başsavcı vekilleri, 2010-2017 arasında Jandarma Genel Komutanı da görevleri ile ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan'da yargılanabilmektedir.

Anayasa Mahkemesinin yargılayacağı bu kişilerden cumhurbaşkanını, başbakanı⁵⁵² ve bakanları yargılayabilmesi için TBMM tarafından bu kişilerin, Yüce Divan'a sevk edilmesi lazımdır. 1982-2017 Arasında meclis soruşturması sonucunda çıkan Yüce Divan'a sevk kararı ancak başbakan ve bakanları kapsamaktadır.

⁵⁵² 2017 Anayasa değişikliği ile başbakanlık makamı kaldırılmıştır. Başbakanlığın kaldırılması düzenlemesi 24 Haziran 2018'de yapılan Cumhurbaşkanlığı ve Genel Seçimlerin neticesinde yürürlüğe girmiştir.

2017 Anayasa değişikliği sonrasında Anayasada yapılan değişiklikle Anayasa Mahkemesi'nin Yüce Divan sıfatıyla yargılayabileceği kişiler arasında Cumhurbaşkanı yardımcısı sayılmamıştır. Fakat yeni Anayasada yapılan değişiklikle Cumhurbaşkanı vekâlet ve bakanlar başlığı altında Cumhurbaşkanı yardımcısının da meclis soruşturması yoluyla denetime tabi olduğu ve Yüce Divan'da yargılabileceği düzenlenmiştir. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla cumhurbaşkanı yardımcısını da yargılayabilecektir.

Yüce Divan'ın kuruluşunda asıl ölçü, kişi bakımından yetki kurallarının öngörülmesi gerekliliğidir. Yüce Divan tarafından yargılanması öngörülen kişiler, kullandıkları kamu gücü sebebiyle ülkenin en önde gelenleri arasında yer almaktadırlar⁵⁵³ Bu kişilerin herkesin tabi olduğu mahkemeler tarafından yargılanması durumunda özellikle yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı konuları kamuoyunun gündemine gelecek ve yargıya olan güvenin zedelenmesine yol açılabilecektir⁵⁵⁴

3.1.2.2. Anayasa 148'de sayılmayan, Suça İştirak Edenler Bakımından Yüce Divan'ın Yetkisi

Anayasa madde 148'de sayılan kişiler dışında kalan diğer kişilerin suça iştiraki halinde veya suçu örgütlü olarak işlemeleri durumunda yargılamanın bu diğer kişiler için hangi mahkemece yapılacağı hususu tartışmalıdır. Ersan Şen'e göre bu durumda, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun sekiz ile on birinci maddelerinde düzenlenen "*bağlantı hükümleri*"⁵⁵⁵ çerçevesinde davanın yüksek mahkeme olan Yüce Divan'da birleştirilerek⁵⁵⁶ görülmesi gerekir.⁵⁵⁷

Konu ile ilgili diğer görüşe göre ise, Anayasa madde 148'de "*kişi yönünden yetki*" hükümleri düzenlenmiş olup, Yüce Divan tarafından yalnızca Anayasanın 148.

⁵⁵³ Ersan Şen, Bilgehan Özdemir, **a.g.e.**, s.179

⁵⁵⁴ Ersan Şen, Bilgehan Özdemir, **a.g.e.**, s.180

⁵⁵⁵ Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 8. Maddesinde bağlantı kavramı düzenlenmiştir. Bu maddeye göre; bir kişi, birden fazla suçtan sanık olur veya bir suçta her ne sıfatla olursa olsun birden fazla sanık bulunursa var sayılır. Suçun işlenmesinden sonra suçluyu kayırma, suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirme fiilleri de bağlantılı suç sayılır.

⁵⁵⁶ Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 9. Maddesine göre bağlantılı suçlardan her biri değişik mahkemelerin görevlerine giriyorsa, bunlar hakkında birleştirilmek suretiyle yüksek görevli mahkemede dava açılabilir. Yine Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 10. Maddesine göre de; kovuşturma evresinin her aşamasında, bağlantılı ceza davalarının birleştirilmesine veya ayrılmasına yüksek görevli mahkeme karar verir. Birleştirilen davalarda, bu davaları gören mahkemenin tabi olduğu yargılama usulü uygulanır.

⁵⁵⁷ Ersan Şen, Bilgehan Özdemir, **a.g.e.**, s.182

maddesinde sayılan kişilerin⁵⁵⁸ yargılanmaları mümkündür Anayasa madde148’de Yüce Divan’ın yetki sınırları, muhakemesini yapacağı kişiler ve bu kişilerin görevleri sebebiyle işledikleri suçlar olarak belirlenmiştir. Yüce Divan, her suç ve kişi için kurulmuş bir mahkeme değildir. Bu kapsamda soruşturmalar veya davalar arasında maddi ve fiili irtibat bulunsa da, bu davaların birleştirilerek görülmeleri (Çocuk Mahkemelerinde olduğu gibi⁵⁵⁹) mümkün değildir. Ayrıca Anayasa m148’de sayılmayan kişilerin Yüce Divan’da yargılanması “*doğal hâkim*” ilkesine de aykırı olacaktır.⁵⁶⁰

Uygulamada ise 1982 Anayasa döneminde ilk olarak 1985’de Yüce Divan yagılmasında Yüce Divan’a sevk edilen Eski Bakan İsmail Özdağlar⁵⁶¹ haricinde iki kişi Yüce Divan yargılamasına suça iştirakden eklenmiştir.

Yüce Divan’da, 02.07.1985 günlü duruşmada, Ali Özdağlar İle Mehmet Kaymak’ın sanık olduğu, rüşvete arabulucuk yapma suçundan açılan kamu davasının görüldüğü Ankara 4. Ağır Ceza Mahkemesindeki davayı İsmail Özdağlar’ın Yüce Divan Yargılaması ile birleştirmiştir.⁵⁶² Böylelikle 1982 Anayasası döneminde ilk defa bir Yüce Divan yargılamasında başka bir dava ile birleşme kararı alınmıştır. Bakanlar haricinde başka bir şahsın Meclis Soruşturması sonucunda açılan Yüce Divan yargılanmasına katılması, 1993 yılında da gerçekleşmiştir. Karayolları eski genel müdürü Atalay Coşkunoglu, Eski İskan ve Bayındırlık Bakanları olan Sefa Giray ile Cengiz AltınKaya’nın Yüce Divan’daki yargılamalarına dava birleşmesi usulu⁵⁶³ ile sanık olarak katılmıştır.

⁵⁵⁸ 1982 Anayasasının 148. Maddesinin 6. ve 7. Fıkralarında Anayasa Mahkemesi Cumhurbaşkanını, TBMM Başkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay Başkan ve Üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hâkimler ve Savcılar Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini, Genel Kurmay Başkanını, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlarını görevleri ile ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar.

⁵⁵⁹ Ersan Şen, Bilgehan Özdemir, **a.g.e.**, s.183- Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 250 maddesinin dördüncü fıkrasına göre, “Çocuklar, bu madde hükümleri uyarınca kurulan mahkemelerde yargılanamazlar ve bu mahkemelere özgü soruşturma ve kovuşturma hükümleri çocuklar bakımından uygulanmaz”

⁵⁶⁰ Ersan Şen, Bilgehan Özdemir, **a.g.e.**, s.183

⁵⁶¹ 45. Dönem Hükümetinde Devlet Bakanıdır.

⁵⁶² 1986/1 Kara Numaralı, 14.02.1986 Tarihli Yüce Divan Kararı

⁵⁶³ Yüce Divan 19.07.1993 günlü duruşmasında, Karayolları Eski Genel Müdürü Atalay Coşkunoglu’nun sanık olarak yer aldığı, Kırıkkale Asliye Ceza Mahkemesi’nde görülen, 1993/207 Esas Numaralı davanın, 1993/1 Esas numaralı Yüce Divan’da görülen dava ile birleşmesine karar vermiştir.

3.1.2.3. Suç Bakımından Yüce Divan'ın Yetkisi

Bir kamu göreviyle görevlendirilen kişi, bu kamu faaliyetinin yürütülmesi sırasında görevinin gerekli kıldığı yükümlülükler uygun hareket etmek zorundadır. Kamu faaliyetlerinin eşitlik ve liyakat açısından adalet ilkelerine uygun yürütüldüğü hususunda toplumda hakim olan güvenin ve inancın sarsılmaması gerekmektedir.⁵⁶⁴ Meclis soruşturması sonucunda Yüce Divan'da, başbakan veya bakanların yargılanmaları için görevleriyle ilgili suç işlediklerinin iddiası lazımdır.

Bir suçun görev ile ilgili olup olmadığı hususunda dikkate alınabilecek birçok ölçüt bulunmakla birlikte, görevle ilgili suçlar genel olarak görevin kötüye kullanılması, görevde sınırın aşılması, görev sebebiyle haksız yarar sağlanması gibi esas itibarıyla ifa edilen kamu görevinin usulüne uygun olarak kullanılmaması durumunda gündeme gelecektir.⁵⁶⁵ Bilindiği gibi ceza kanunumuzda meclis soruşturmasında hakkında suç iddia edilen kişilere mahsus suç tipi (örn: bakan suçu) yoktur.⁵⁶⁶ Bu nedenle meclis soruşturmasında ilgili başbakan ve bakanların memurluk sıfatları esas tutulacaktır.

Burada dikkate alınması gereken temel mesele, gerçekleştirilen fiilin verilen kamu görevi ile bağlantılı olması, yani kamu görevlisine verilen bir görevin bulunması zorunluluğudur. Kamu görevlisinin, kendisine verilen görevi kasten, kastı aşmak suretiyle veya ihmalen usulüne uygun olarak yerine getirmemesi veya mevzuata aykırı olarak görevi gereği yapmaması gereken bir şeyi yapması durumunda görevle ilgili olan, hukuka aykırı bir fiil gerçekleştirmiş olacaktır. İşte bu hukuka aykırı fiil bir suç teşkil ettiği durumda görevle ilgili bir suçun varlığı gündeme gelecektir.

Uygulamaya bakıldığında ise Meclis Soruşturması sonucunda Yüce Divan'ın önüne gelen davalarda Eski TCK md.240, md. 230/2, md. 205 ve 3628 sayılı Kanunun 12 ve 13. maddelerinin ihlal edildiği iddia edilmiştir. Yani Türk Ceza Kanunu'nda bulunan "görevini yapmada ihmal göstermeden dolayı devleti zarara uğratma, görevini kötüye kullanma, irtikap" suçları ile Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve

⁵⁶⁴ Ersan Şen, Bilgehan Özdemir, a.g.e., s.184

⁵⁶⁵ Ersan Şen, Bilgehan Özdemir, a.g.e., s.184

⁵⁶⁶ Faruk Erem, a.g.e., s.9

Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu'nda bulunan “gerçeğe aykırı mal bildiriminde bulunma ve haksız mal edinme, kaçırma gizleme” suçlarının işlendiği iddia edilmiştir.

3.1.2.4. Yer Bakımından Yüce Divan'ın Yetkisi

Yer bakımından yetki, mahkemenin yer sınırları itibariyle bakabileceği alandır. Usul hukuku açısından “yer bakımından yetki” hangi mahkemenin neredeki işlere bakacağını gösteren yetki kurallarını ifade eder. 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun ilgili maddelerinde ceza mahkemelerinin, 6100 sayılı Hukuk Muhakemesi Kanununun ilgili maddelerinde hukuk mahkemelerinin yer açısından yetki kuralları düzenlenmiştir. Yüce Divan esas itibari ile özel yetkili bir anayasal ceza mahkemesidir. Ceza davalarında genel kural suçun işlendiği yerdeki mahkemenin yetkili olmasıdır. Ancak bu kural Yüce Divan yargılaması yapan Anayasa Mahkemesi için geçerli değildir. Çünkü Yüce Divan gerek 1982 Anayasası'nda gerekse de 6216 Sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanununda belirtildiği gibi yargılayacağı kişilerin yani kişi bakımından yetki başlığında saymış olduğumuz (Cumhurbaşkanı, Meclis Başkanı, Bakanlar vd..) kişilerin madde itibari ile yetkisi dahilindeki görev suçlarını yargılamaya yetkili tek mahkemedir.⁵⁶⁷

Anayasa Mahkemesi açısından bakıldığında, yargı teşkilatı olmayan, bir mahkeme olduğu için yetkisi ülkenin tümüdür. Hatta Yüce Divan, bazı üst düzey kamu görevlilerinin, yurt dışında işlediği görev suçları açısından da yetkilidir. TCK'nın 10. maddesine göre, yabancı ülkede Türkiye namına memuriyet veya görev üstlenmiş olup da bundan dolayı bir suç işleyen kimse, bu fiile ilişkin olarak yabancı ülkede hakkında mahkûmiyet hükmü verilmiş bulunsa bile Türkiye'de yeniden yargılanır. Dolayısıyla bu kişi Yüce Divan'ın yargılama kapsamına girenlerdense Yüce Divan'da yeniden yargılanacaktır.⁵⁶⁸

⁵⁶⁷ Nurullah Kunter, “**Ceza Muhakemesi Hukuku**”, s.355 vd; Öztürk Bahri, “Yüce Divan”, s.90 Arslan Çetin, “Yüce Divan”, s.63; Öztürk, Bahri; Erdem, M. Ruhan, “Ceza Muhakemesi Hukuku”. s.800

⁵⁶⁸ Mehmet İstanbullu, “**Yüce Divan Yargılaması**”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilimdalı, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ali İhsan ERDAĞ, Kırıkkale, 2009, s.81

3.1.2.5. Yüce Divan’a Sevk Kararının Meclise İadesi

Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla yargılama yaparken yine 6216 sayılı kanunun 57. maddesine göre hareket eder. Bu maddeye göre; Yüce Divan, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda düzenlenen “iddianamenin iadesi sebeplerinden”⁵⁶⁹ başka esaslı hukuka aykırı hâllerin bulunması hâlinde de iddianamenin veya iddianame yerine geçen belgelerin iadesine karar verebilir.

Uygulamaya bakıldığında TBMM’nin Yüce Divan’a sevk kararına karşın Yüce Divan’ın görevsizlik kararı verdiği karşımıza çıkmamakla beraber, iki kez ilgili dosyaların tekrar görüşülmesi için TBMM’ye yollandığına rastlanmıştır.

İlk olarak 22. yasama döneminde Hüsamettin Özkan ve Recep Önal hakkında açılan. 9/3 Numaralı Meclis Soruşturması sonucunda TBMM Genel Kurulunca yapılan tek oylamada 415 kabul ile beraber ilgililer Yüce Divan’a sevk edilmiştir. 2004/1 Esas numarası ile Yüce Divan yapmış olduğu ilk inceleme sonucunda dosyayı oylamanın ayrı ayrı yapılması, suç ve cezanın şahsiliği ilkesi gereği TBMM’ye yeniden oylama yapılmak üzere, 22.07.2004 tarihli kararı ile yollamıştır. Bunun üzerine 26.10.2004’te TBMM’de tekrardan iki ayrı oylama yapılmıştır. Hüsamettin Özkan 415 kabul, Recep Önal ise 390 kabul ile TBMM tarafından tekrar Yüce Divan’a sevk edilmiştir.

Diğer bir örnek ise yine 22. Yasama Döneminde Eski Başbakan Mesut Yılmaz ve Eski Devlet Bakanı Güneş Taner hakkında açılan iki meclis soruşturması (9/5 ve 9/6) birleştirilmiştir. Meclis soruşturması sonucunda Mesut Yılmaz ve Güneş Taner yapılan tek oylamada, beraber Yüce Divan’a sevk edilmiştir. 2004/2 Esas numarası ile Yüce Divan yapmış olduğu ilk inceleme sonucunda dosyayı oylamanın ayrı ayrı yapılması, suç ve cezanın şahsiliği ilkesi gereği TBMM’ye yeniden oylama yapılmak üzere, 23.07.2004 tarihli kararı ile yollamıştır. Bunun üzerine Mesut Yılmaz 419

⁵⁶⁹ 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununa göre iddianamenin iadesi sebepleri 174. maddede düzenlenmiştir. Bu maddeye göre; Mahkeme tarafından, iddianamenin ve soruşturma evrakının verildiği tarihten itibaren onbeş gün içinde soruşturma evresine ilişkin bütün belgeler incelendikten sonra, eksik veya hatalı noktalar belirtilmek suretiyle; a) 170 inci maddeye aykırı olarak düzenlenen, b) Suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen, c) Önödeme veya uzlaşmaya tâbi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde önödeme veya uzlaşma usulü uygulanmaksızın düzenlenen, İddianamenin Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine karar verilir.

kabul, Güneş Taner 403 kabul oyu ile birlikte TBMM tarafından Yüce Divan’a tekrar sevk edilmiştir.

Diğer yandan, Yüce Divan’ın kendisini görevsiz görmesi durumunda ne olacağı ise belirsizdir. Bir düşünceye göre, Yüce Divan görevsizlik kararı veremez. Bu görüş, Meclis’in aldığı Yüce Divan’a sevk kararını “kanun” niteliğinde görmekte ve Yüce Divan’ın buna aykırı davranamayacağını savunmaktadır.⁵⁷⁰

3.1.3. Yüce Divan’da Uygulanacak Olan Usul

Yüce Divan’da uygulanacak olan usul 6216 Sayılı Kanuna göre ve Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü’ne ve diğer kanunlara göre düzenlenmiştir. Anayasa Mahkemesi’nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanunun 57. maddesinin ilk fıkrasına göre de Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu, Yüce Divan sıfatıyla çalışırken yürürlükteki kanunlara göre duruşma yapar ve hüküm verir.

Öncelikle Yüce Divan yargılamasına Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü’nün 10. maddesinin 4. fıkrasına göre Anayasa Mahkemesi başkanı başkanlık eder. Anayasa Mahkemesi başkanı yine içtüzükteki düzenlemeye göre gerekli gördüğü takdirde Yüce Divan başkanlık görevini ifa etmek üzere başkan vekillerinden birini görevlendirebilir.

6216 Sayılı Kanun’un 57. maddesine ve Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü’nün 25. maddesinin 1. Fıkrasına göre Yüce Divan yargılamasında Anayasa Mahkemesi genel kurulu yetkilidir. Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü’nün 24. maddesine göre Anayasa Mahkemesi Başkanı’nın veya belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında başkan hariç en az 12 üye ile toplanır. Bu rakam, 2017 Anayasa değişikliği öncesi 17 üyeden oluşan Anayasa Mahkemesine göre düzenlenmiştir. 2017 Anayasa değişikliği ile beraber Anayasa Mahkemesi üye sayısı 15’e düşmüştür. İlgili rakam İçtüzük değişikliği ile güncellenmesi muhtemeldir. Aksi takdirde 15 üyeden oluşan Anayasa Mahkemesi’nde, Yüce Divan yargılaması yapabilmek için başkan dahil toplamda en az 13 üyenin Genel Kurul’da bulunması gerekmektedir.

⁵⁷⁰ M. Yasin Aslan, **a.g.m.**, s.5- Ferhat Kapıcı, Meclis Soruşturması, Yüksek Lisans Tezi, 1991, s.76

Anayasa Mahkemesi içtüzüğünün 13. maddesine göre de genel kurul toplantılarının gününü belli etmek ve gündemi düzenlemek başkanlığa aittir. Gerektiğinde, belli işlerin gündeme alınmasına genel kurul da karar verebilir.

Anayasanın 148. ve 6216 sayılı kanunun 57. maddelerine göre; Yüce Divan'da savcılık görevini, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekili yapar. Yargıtay Cumhuriyet savcılarında görevlendirilenler de Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekiliyle birlikte duruşmaya katılabilir.

Yüce Divan yargılamasında duruşmanın, oylamanın ve karar aşamasının yine 6216 sayılı kanuna ve Anayasa Mahkemesi içtüzüğüne göre bir usulü vardır. Çalışmada bu usul gelecek başlıklar altında ayrıca incelenecektir.

3.1.3.1. Davanın Yüce Divan'ın Önüne Gelişi

TBMM İçtüzüğü'nün 112. maddesinin son fıkrasına göre; Türkiye Büyük Millet Meclisince Yüce Divan'a sevk kararı alınırsa, dosya en geç yedi gün içinde Başkanlıkça dizi pusulasına⁵⁷¹ bağlanarak Anayasa Mahkemesi Başkanlığı'na gönderilir.

TBMM'nin meclis soruşturması sonucunda ilgili başbakan veya bakanı Yüce Divan'a sevk etme yolunda bir karar alması, Yüce Divan'da dava açılacağı anlamı taşır.⁵⁷² Bu aşamadan sonra, Yüce Divan'da iddia faaliyetini Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya vekili yerine getirmektedir. Yüce Divan bir ceza mahkemesi gibi çalışır.⁵⁷³

Yüce Divan'da açılan ceza davalarında, iddianame yoktur; iddianame yerine geçen "dava açan belge" vardır. CMK md. 174, iddianamenin ve soruşturma evrakının verildiği tarihten itibaren on beş gün içerisinde mahkemenin iddianemeyi kabul veya iade konusunda bir karar vermesini hükme bağlamıştır. Yüce Divan açısından bu süre, TBMM Meclis Başkanlığı'nın gönderdiği Yüce Divan'a sevk kararı, soruşturma

⁵⁷¹ Herhangi bir konu ile ilgili belgelerin isim listelerini içeren belge.

⁵⁷² M. Yasin Aslan, **a.g.m.**, s.9 – Anayasa Mahkemesi kararları bu yöndedir Ferhat Kapıcı, s.79

⁵⁷³ M. Yasin Aslan, **a.g.m.**, s.9

komisyonu raporunun Anayasa Mahkemesi gelen evrak defterine kaydedildiği tarihte başlamalıdır.⁵⁷⁴

Onbeş günlük süre hak düşürücü değil düzenleyici niteliktedir. Bu sürede Yüce Divan önünde gelen dosyanın kabulü veya iadesi yönünde herhangi bir karar vermez ise davayı kabul etmiş sayılır. Yüce Divan bu aşamada CMK md. 174 uyarınca iddianamenin kabulü aşamasında karar verirken, iddianamenin CMK md. 170’te sayılan unsurları içerip içermediğini denetleyecektir.⁵⁷⁵ Yani şüphelinin kimliği, suç iddiası, suçun delilleri, işlendiği iddia edilen suçun işlendiği yer, tarih ve zaman dilimi, iddia edilen suç ve uygulanması gereken kanun maddelerinin varlığını inceleyecektir.

Yüce Divan’da isnad edilen fiil şüphelinin bakanlık veya başbakanlık göreviyle ilgili değil ise, Yüce Divan, iddianameyi iade etmelidir. Kişi hakkında birden çok isnad varsa ve bunlardan biri ya da birkaçı onun göreviyle ilgili değilse, yalnızca ilgili görev ile ilgili isnadlar açısından iddianame kabul edilmelidir.⁵⁷⁶

Anayasa Mahkemesi, meclis soruşturması sonucunda kendisine gelen Yüce Divan’a sevk kararını, kendi yetkisi açısından ve Ceza Muhakemesi Kanunu’na göre kabul edilip edilmeyeceğine karar verir. Yüce Divan’ın görevsizlik kararı verip veremeyeceği konusu doktrinde tartışmalıdır. Yüce Divan’a sevk kararının niteliği konusunda değinildiği üzere Yüce Divan’a sevk kararının kanun hükmünde sayan bir görüş vardır.⁵⁷⁷ Bu görüşe göre TBMM’nin meclis soruşturması sonucunda ilgili başbakan veya bakanlar hakkında verdiği Yüce Divan’a sevk kararı karşısında Yüce Divan davayı kabul etmek zorundadır. Yüce Divan görevsizlik kararı veremez.

Diğer bir görüşe göre de Yüce Divan’a sevk kararı kanun hükmünde bir nitelik taşımamaktadır. Bu nedenle Yüce Divan önüne gelen davaya görevsizlik nedeniyle kabul etmeyebilir. Yine bu görüşe göre Yüce Divan kendisini vazifesiz göstermekle yetinmeli, vazifeli mahkemeyi göstermemelidir.⁵⁷⁸ Kanaatimizce ilgili davada başbakan veya bakanın işlediği iddia edilen suçun görevleriyle ilgili olmaması

⁵⁷⁴ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.140

⁵⁷⁵ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.141

⁵⁷⁶ Metin Feyzioğlu, **a.g.e.**, s.141-142

⁵⁷⁷ Faruk Erem, **a.g.e.**, s.7

⁵⁷⁸ Faruk Erem, **a.g.e.**, s.7

durumunda, Yüce Divan görevsizlik kararı vermelidir. Yüce Divan'da kabul edilen davalarda duruşma safhasına geçilir.

3.1.3.2. Yüce Divan'da Duruşma

1982 Anayasası'nın 149. maddesinin son fıkrasına göre Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere Yüce Divan'da davalar duruşma usulü ile bakılır. Anayasa Mahkemesi'nin Yüce Divan sıfatıyla yaptığı yargılamalarda duruşma yapması anayasal bir zorunluluktur.

6216 Sayılı Kanun'un 57. maddesinin ilk fıkrasına göre Yüce Divan yürürlükteki kanunlara göre duruşma yapar ve hüküm verir.

Yüce Divan'da görülen davalarda itham eden başsavcı değildir, davada bulunan başsavcı sadece ithamı yürütür. Asıl itham eden yasama organıdır. Hatta bu yönden, Yüce Divan'da başsavcının değil, parlamentonun seçeceği bir ithamcının bulunmasının daha uygun olduğu ileri sürülmüştür.⁵⁷⁹ 6216 Sayılı Kanun'un 57. maddesine göre Yüce Divan'da savcılık görevini, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekili yapar. Yargıtay Cumhuriyet savcılarından görevlendirilenler de Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekiliyle birlikte duruşmaya katılabilir.

Yüce Divan'da sorgusu yapılmış olan sanığın, sonraki oturumlara gelmemesi ve Yüce Divan tarafından da duruşmada hazır bulunmasına gerek görülmemesi hâllerinde, duruşmadan vâreste (bağışık) tutulması talebi olmasa dahi yokluğunda duruşmaya devam edilerek kamu davası sonuçlandırılabilir. Müdafî her zaman duruşmada hazır bulunabilir. (6216 sayılı Kanun m. 57)

Duruşma sırasında Başkanın uygun göreceği teknik araçlarla kayıt yapılır. Bu kayda dayanılarak düzenlenen duruşma tutanaklarının her sayfası Başkan ile tutanağı düzenleyenler tarafından imzalanır. (6216 sayılı Kanun m. 57)

⁵⁷⁹ Faruk Erem, **a.g.e.**, s.13

3.1.3.3. Yüce Divan Yargılaması'nda Oylama

6216 Sayılı Kanun'un 65. maddesinin ilk fıkrasına göre Yüce Divan yargılaması yapan Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu kararlarını katılanların salt çoğunluğu alır. Oyların eşitliği hâlinde başkanın bulunduğu tarafın görüşü doğrultusunda karar verilmiş olur. Açık oylama yapıldığı durumlarda oylamaya en kıdemsiz üyeden başlanır.

Anayasa Mahkemesi'nin içtüzüğünün 56. maddesine göre; başkanın uygun görmesi ve işin niteliğinin izin vermesi hâlinde elektronik oylama yapılması mümkündür. Yargılama sonucunda üyeler çekimser oy kullanamaz.

3.1.4. Yüce Divan'ın Verebileceği Kararlar

Yüce Divan yargılaması yapan Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu kararlarını salt çoğunlukla alır. Oylama katılan hiçbir üye çekimser kalamaz.

Anayasa Mahkemesi “Yüce Divan halinde çalışırken, yürürlükteki kanunlara göre duruşma yapar ve hüküm verir”. Bu kural Yüksek Mahkemenin kararlarında da açıkça tekrarlanmıştır.⁵⁸⁰ Yüce Divan, çalışmada da bahsedildiği gibi bir ceza yargılamasıdır. Ceza Muhakemesi Kanunun 223. maddesinin ilk fıkrasına göre; Duruşmanın sona erdiği açıklandıktan sonra hüküm verilir. Beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, mahkûmiyet, güvenlik tedbirine hükmedilmesi, davanın reddi ve düşmesi kararı, hükümdür. Yüce Divan sıfatıyla yargılama yapan Anayasa Mahkemesi de yapmış olduğu yargılama sonucunda; beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, mahkûmiyet, güvenlik tedbiri, davanın reddi, davanın düşmesi kararlarından birine hükmedebilir. Uygulamaya bakıldığında da Anayasa Mahkemesi kuruluşundan bu yana günümüze kadar toplamda on dört kez Yüce Divan sıfatıyla yargılama yapmışlığı görülmektedir. Bunun dokuz tanesi 1982 Anayasası döneminde olmuş, dört tanesi 1980 darbesi döneminde, bir tanesi de 1961 Anayasası döneminde olmuştur.

⁵⁸⁰ Faruk Erem, **a.g.e.**, s.11-12

1982 Anayasası döneminde Yüce Divan sıfatıyla yapılan on adet yargılamanın iki adetinde dava dosyaları TBMM gönderilip tekrar Yüce Divan önüne geldiğinden sekiz adet farklı yargılamadan bahsedebiliriz.⁵⁸¹

1982-2017 Arasındaki Yüce Divan yapmış olduğu bu yargılamalardan bir tanesinde hapis cezası hükmü, üç farklı davada sanıklar hakkında “davanın kesin hükme bağlanmasının ertelenmesi” kararı verilmiştir. Üç adet davada ise tüm sanıklar için “beraat” hükmü verilmiştir. Bir davada da hem “davanın kesin hükme bağlanmasının ertelenmesi” hem “beraat” hükmü vermiştir.⁵⁸²

1982 Anayasası’nın 153. maddesine göre Anayasa Mahkemesi’nin tüm kararları nihai, kesindir. Bu kararlar için iptal, itiraz ya da temyiz yolu yoktur. Ancak Yüce Divan sıfatıyla verdiği kararlara karşı yeniden inceleme başvurusu yapılabilir. Anayasa Mahkemesi Genel Kurulunun yeniden inceleme sonucunda verdiği kararlar kesindir.⁵⁸³

3.1.5. Yüce Divan Kararının Yazılması ve Yayımlanması

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü’nün 58. maddesine göre; kararlar, mahkemenin amblemini taşıyan kâğıtların bir yüzüne yazılır ve her sahifesi Anayasa Mahkemesinin mührüyle damgalanır.

İptal ve itiraz başvurularında esasa ilişkin olarak verilen gerekçeli kararlar Resmî Gazete’de yayımlanır. Diğer kararların hangilerinin Resmî Gazete’de yayımlanacağına Başkanlıkça karar verilir. Resmî Gazete’de yayımlanacak kararların örnekleri, Başkanın ve yargısal işlerden sorumlu Genel Sekreter yardımcısının imzasını taşır. (Anayasa Mah. İçtüzüğü md.58) Bu şekilde hazırlanmış olan karar örnekleri, Başbakanlığın ilgili birimine imza karşılığında verilir ve Resmî Gazete’nin ilk çıkacak sayısında bölünmeksizin yayımlanır. (Anayasa Mah. İçtüzüğü md.58)

⁵⁸¹ 1982-2017 Döneminde Meclis soruşturması neticesinde 7 kez Yüce Divan sevkini gerçekleştirilmesine rağmen bu dönemde 8 kez Yüce Divan yargılanmasının yapılmasının nedeni, 2004 Yılındaki Cumhuriyet Ersürmer’in Yüce Divan yargılanmasının bölünerek, iki farklı yargılama yapılmasıdır. Ayrıntılı bilgi için bakınız Yüce Divan Yargılamaları E.2005/1, K.2005/1

⁵⁸² Ayrıntılı Bilgi için Yüce Divan yargılaması E.2004/3, K.2007/1 kararına bakınız.

⁵⁸³ Necmi Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s.210

Baskı yanlışlıkları ve maddi hatalar Başkanlığın yazısı üzerine, Resmî Gazete'nin ilk çıkacak sayısında düzeltilir. (Anayasa Mah. İçtüzüğü md.58)

3.1.5. 1982 Anayasası Döneminde Yüce Divan Yargılamaları

1982 Anayasası döneminde Yüce Divan sıfatıyla yapılan on adet yargılamanın ikisinde dava dosyaları TBMM gönderilip tekrar Yüce Divan önüne geldiğinden sekiz adet farklı yargılamadan bahsedebiliriz.

Tablo 3.4 : Meclis soruşturması sonucunda yapılan Yüce Divan yargılamaları ve sonuçları⁵⁸⁴

Sıra	Dönem	Yüce Divan Esas No	Hakkında	Yüce Divan Karar No	Karar Tarihi	Dava Sonucu
1	17. Yasama Dönemi ⁵⁸⁵	1985/1	İsmail Özdağlar	1986/1	14.02.1986	İki yıl hapis, otuz bin lira ağır para, iki yıl süre ile memuriyetten yoksun kılınmasına
2	19. Yasama Dönemi ⁵⁸⁶	1993/1	İsmail Sefa Giray ve Cengiz Altunkaya	1995/1	12.04.1995	Beraatlerine
*	22. Yasama Dönemi ⁵⁸⁷	2004/1	Hüsamettin Özkan ve Recep önal	Karar Numarası Yok ⁵⁸⁸	22.07.2004	Oylamanın Tekrar Yapılması için Dosya TBMM'ye geri gönderildi.
3	22. Yasama Dönemi ⁵⁸⁹	2004/1	Hüsamettin Özkan ve Recep Önal	2006/1	31.03.2006	Beraatlerine

⁵⁸⁴ <http://www.anayasa.gov.tr/Istatistik/> Erişim Tarihi: 09.07.2015

⁵⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem, Cilt:16, 99. Birleşim. - TBMM'nin 15.05.1985 günlü, 99. Birleşiminde eski Devlet Bakanı İsmail Özdağlar Yüce Divan'a sevk edilmiştir. İlgili Yüce Divan'a sevk kararı, TBMM Genel Kurulu'nda 311 kabul, 30 çekimser, 3 red oyu ile alınmıştır. Karar 17.05.1985 Tarih ve 18757 Sayılı Resmî Gazete'de Yayımlanmıştır. 17.Yasama Dönemi, 9/328 numaralı Meclis Soruşturması sonucunda ilgili Yüce Divan'a sevk edilmiştir.

⁵⁸⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, Cilt: 27, 57. Birleşim- TBMM'nin 20.01.1993 günlü, 57. Birleşiminde Bayındırlık ve İskân eski bakanı Sefa Giray Yüce Divan'a sevk edilmiştir. İlgili Yüce Divan'a sevk kararı, TBMM Genel Kurulu'nda 245 kabul, 92 ret, 2 geçersiz, 1 çekimser oyu ile alınmıştır. Karar 24.01.1993 Tarih, 21475 Sayılı Resmî Gazetede Yayımlanmıştır. 19. Yasama Dönemi,9/1 Numaralı Meclis Soruşturması Sonucunda İlgili Yüce Divan'a sevk edilmiştir.

⁵⁸⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, Cilt: 53, 101. Birleşim- TBMM'nin, 15.06.2004 günlü, 101. Birleşiminde Yüce Divan'a sevk kararı çıkmıştır. İlgili Yüce Divan'a sevk kararı, TBMM Genel Kurulu'nda 356 Kabul, 34 ret, 14 çekimser, 5 boş oy ile alınmıştır. Karar 19.06.2004 Tarih, 25497 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır. 22.Yasama Döneminde 9/3 Numaralı Meclis Soruşturması sonucunda ilgili Yüce Divan'a sevk edilmiştir.

⁵⁸⁸ Yüce Divan Kararı- 22.07.2004 Tarihli Yüce Divan'ın Ara Kararı

⁵⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, Cilt: 62, 10. Birleşim. TBMM'nin 26.10.2004 günlü, 10. Birleşimi'nde oylamalar ayrı ayrı yapılmıştır. Eski devlet bakanı ve başbakan yardımcısı Hüsamettin Özkan, 415 Kabul, 14 red, 7 boş, 5 çekimser, 1 geçersiz oy ile Yüce Divan'a tekrar sevk edilmiştir. Eski devlet bakanı Recep Önal ise 390 kabul, 14 ret, 9 çekimser, 4 geçersiz, 2 boş oy ile Yüce Divan'a sevk edilmiştir. İlgili kararlar 02.11.2004 Tarih, 25631 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. 22.Yasama Dönemi, 9/3 Numaralı Meclis Soruşturması ile ilgili Yüce Divan'a sevk edilmiştir.

Sıra	Dönem	Yüce Divan Esas No	Hakkında	Yüce Divan Karar No	Karar Tarihi	Dava Sonucu
4	22. Yasama Dönemi ⁵⁹⁰	2005/1	Cumhur Ersümer	2005/1	03.02.2005	4616 sayılı Yasa'nın 1. maddesinin 4. bendi gereğince davanın Kesin Hükme Bağlanması Ertenilmesine.
	22. Yasama Dönemi ⁵⁹¹	2004/2	Mesut Yılmaz ve Güneş Taner	Karar Numarası Yok	23.07.2004	Oylamanın Tekrar Yapılması için Dosya TBMM'ye geri gönderildi.
5	22. Yasama Dönemi ⁵⁹²	2004/2	Mesut Yılmaz ve Güneş Taner	2006/3	23.06.2006	4616 Sayılı Yasa'nın 1. maddesine 4758 Sayılı Yasa ile eklenen dördüncü bend uyarınca, davanın kesin hükme bağlanmasının ertelenmesine.
6	22. Yasama Dönemi ⁵⁹³	2004/3	Cumhur Ersümer ve Zeki Çakan	2007/1	27.07.2007	Kimi suçlardan beraatine - Kimi suçlarıyla ilgili olarak 4616 sayılı Yasa'nın 1. maddesine 4758 sayılı Yasa ile eklenen dördüncü bend uyarınca, davanın kesin hükme bağlanmasının ertelenmesine, - Esenboğa santrali ihalesi ile ilgili olarak 765 sayılı Yasa'nın 240/1, 59/2 maddeleri uyarınca verilen cezanın 647 sayılı Yasa'nın 6. maddesi uyarınca ertelenmesine, Beraatine
7	22. Yasama Dönemi ⁵⁹⁴	2004/4	Koray Aydın	2007/2	05.10.2007	Beraatine
8	22. Yasama Dönemi ⁵⁹⁵	2004/5	Yaşar Topçu	2006/2	26.05.2006	4616 sayılı Yasa'nın 1. maddesinin 4758 sayılı Yasa ile eklenen dördüncü bendi uyarınca davanın kesin hükme bağlanmasının ertelenmesine.

⁵⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, Cilt: 56, 114. Birleşim- 13.07.2004 Tarihinde, 114. Birleşimde, TBMM Genel Kurulu'nda yapılan oylama sonucu 369 kabul, 14 red, 12 boş, 3 çekimser, 1 geçersiz oyla, 297 kabul, 57 red, 19 çekimser, 3 geçersiz oy ile Enerji ve Tabii Kaynaklar Eski Bakanı Zeki Çakan'ın Yüce Divan'a sevk edilmesine karar verilmiştir. İlgili Yüce Divan'a sevk kararı 17 Temmuz 2004 gün ve 25525 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. 22.Yasama Dönemi, 9/4 ve 9/7 Numaralı Meclis Soruşturması ile ilgililer Yüce Divan'a sevk edilmiştir.

⁵⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, Cilt: 56, 114. Birleşim- 13.07.2004 Tarihli, 114. Birleşimde TBMM Genel Kurulunda yapılan oylamada 429 kabul, 15 red, 3 çekimser oy ile Eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz ve Eski Devlet Bakanı Güneş Taner'in Yüce Divan'a sevkine karar verilmiştir. Oylama ayrı ayrı yapılmamıştır. Karar 17.07.2004 Tarih, 25525 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. 22.Yasama Dönemi, 9/5 ve 9/6 Numaralı Meclis Soruşturmaları ile ilgililer Yüce Divan'a sevk edilmiştir.

⁵⁹² TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, Cilt 62, 11. Birleşim- TBMM 27.10.2004 tarihinde 11. Birleşimde oylamaları ayrı ayrı yapmıştır. Bunun üzerine 419 kabul, 14 red, 5 çekimser, 4 boş ve 2 adet geçersiz oy ile Eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz Yüce Divan'a sevk edilmiştir. Yine aynı tarih ve birleşimde yapılan ayrı oylamada 403 kabul, 7 red, 5 boş, 4 geçersiz ve 2 çekimser oyla Eski Devlet Bakanı Güneş Taner Yüce Divan'a sevk edilmiştir. Karar 02.11.2004 tarih, 25631 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. 22.Yasama Dönemi, 9/5 ve 9/6 Numaralı Meclis Soruşturmaları ile ilgililer Yüce Divan'a sevk edilmiştir.

⁵⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, Cilt: 56, 114. Birleşim. - TBMM'nin 13.07.2004 gün, 114. Birleşiminde Yüce Divan'a sevk kararı çıkmıştır. Karar 17.07.2004 Tarih, 25525 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. 22.Yasama Dönemi, 9/4 ve 9/7 Numaralı Meclis Soruşturmaları ile ilgililer Yüce Divan'a sevk edilmiştir.

⁵⁹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, Cilt:63, 15. Birleşim. - TBMM'nin 09.11.2004 gün, 15. birleşiminde Eski Bayındırlık ve İskân Bakanı Koray Aydın Yüce Divan'a sevk edilmiştir. İlgili Yüce Divan'a sevk kararı, 408 kabul, 9 ret, 8 boş, 3 çekimser, 2 geçersiz oy ile alınmıştır. Karar 12.11.2004 tarih, 25641 Sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır. 22.Yasama Dönemi, 9/8 Numaralı Meclis Soruşturması ile ilgili Yüce Divan'a sevk edilmiştir.

⁵⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, Cilt: 63, 15. Birleşim. - TBMM'nin 09.11.2004 gün, 15 Birleşiminde Eski Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu, Yüce Divan'a sevk edilmiştir. İlgili Yüce Divan'a sevk kararı 391 kabul, 10 ret, 5 çekimser oy ile alınmıştır. Karar 12.11.2004 tarihinde Resmî Gazetede yayınlanmıştır. Karar 12.11.2004 tarih, 25641 Sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır. 22.Yasama Dönemi, 9/9 Numaralı Meclis Soruşturması ile ilgili Yüce Divan'a sevk edilmiştir.

3.1.5.1. Yüce Divan Yargılaması - Esas: 1985/1, Karar: 1986/1

17. Yasama Döneminde 9/328 numaralı Meclis Soruşturması sonucunda, TBMM Genel Kurulunda 311 kabul oyu ile bareber İsmail Özdağlar Yüce Divan'a sevk edilmiştir.⁵⁹⁶ İsmail Özdağlar 1982 Anayasası döneminin ilk Yüce Divan'a sevk edilen kişisidir. Yüce Divan'da 1985/1 Esas Numarası ile açılan dava 14.02.1986 günü sona ermiştir. Yüce Divan, 1982 Anayasası döneminde vermiş olduğu ilk hükümde Eski Bakan İsmail Özdağlar'ın U.M Denizcilik Ticaret A.Ş Ortağı ve Yönetim Kurulu Başkanı Uğur Mengencioğlu'ndan 25 milyon lira alarak haksız menfaat sağladığı sabit olmuş ise de, paranın hangi nedenle alındığı ve bir rüşvet anlaşmasına dayalı olduğu konularında yeterli dedil edemediğinden İsmail Özdağlar'ın eylemini görevi kötüye kullanmak olarak görmüştür. Yüce Divan'ın 1982 Anayasası döneminde ilk yargılamasında İsmail Özdağlar TCK 240/1 Görevi kötüye kullanma suçundan dolayı 2 yıl hapis, 30 bin ağır para mahkumiyetine çarptırılmıştır. İlgili karar Yüce Divan tarafından oy çokluğu ile alınmıştır.

3.1.5.2. Yüce Divan Yargılaması - Esas: 1993/1, Karar: 1993/1

19. Yasama Döneminde 9/1 Numaralı Meclis Soruşturması sonucu Sefa Giray ve Cengiz Altınkayanın Yüce Divan'a sevk oylamasına karar verilmiştir.⁵⁹⁷ TBMM Genel Kurulunda ayrı ayrı yapılan oylamalar sonucunda Sefa Giray 245, Cengiz Altınkaya 253 kabul oyu ile Yüce Divan'a sevk edilmiştir. 1982 Anayasası döneminde yapılan 2. Yüce Divan yargılaması ise 19. Yasama döneminde verilen 9/1 meclis soruşturması önergesi sonucunda olmuştur. Toplam 27 bakan hakkında suç iddiasında bulunan önerge sonucunda TBMM'nin 24.01.1993 tarihinde Resmî Gazete'de yayınlanan kararına göre Eski Bayındırlık ve İskân Bakanı Sefa Giray ve Eski Bayındırlık ve İskan Bakanı Cengiz Altın Kaya hakkında Yüce Divan'a sevk kararı verilmiştir.

Yüce Divan'da 1993/1 Esas numarası ile açılan dava 12.04.1995 tarihinde sona ermiştir. Yüce Divan'da 1995/1, 14.04.1995 tarihli kararında yargılanan Eski

⁵⁹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem, 61. Cilt, 99. Birleşim, s.347

⁵⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 27. Cilt, 57. Birleşim, s.530

Bayındırlık ve İskan bakanları Sefay Giray ile Cengiz Altın Kaya ve Karayolları eski genel müdürü Atalay Coşkunoglu'nun beratine oy çokluğu ile karar verilmiştir.

3.1.5.3. Yüce Divan Yargılaması - Esas: 2004/1 Karar: 2006/1 (Ara Karar Var)

22. Yasama döneminde Hüsamettin Özkan ve Recep Önal hakkında Yüksek Denetleme Kurulu Denetçileri ve Bankalar yeminli murakıplarınca düzenlenen raporların gereğinin yapılmasını geciktirecek ve bankayla ilgili gerekli tedbirleri zamanında almayarak bankanın zarara uğramasına sebep olmak iddiası ile meclis soruşturması açılmıştır. 9/3 Numaralı Meclis Soruşturması sonucunda TBMM Genel Kurulunca yapılan tek oylamada 356 kabul ile beraber Yüce Divan'a sevk edilmiştir.⁵⁹⁸ 2004/1 Esas numarası ile Yüce Divan yapmış olduğu ilk inceleme sonucunda dosyayı oylamanın ayrı ayrı yapılması, suç ve cezanın şahsiliği ilkesi gereği TBMM'ye yeniden oylama yapılmak üzere, 22.07.2004 tarihli kararı ile yollamıştır. Bunun üzerine 26.10.2004'te TBMM'de tekrardan iki ayrı oylama yapılmıştır. Hüsamettin Özkan 415 kabul, Recep Önal ise 390 kabul ile TBMM tarafından tekrar Yüce Divan'a sevk edilmiştir.⁵⁹⁹ Hüsamettin Özkan ve Recep Önal Yüce Divan yargılaması sonucunda suçlu bulunmamıştır. Yüce Divan 31.03.2006 tarihinde 2006/1 kararı ile tarafların beraatine karar vermiştir.

3.1.5.4. Yüce Divan Yargılaması - Esas:2005/1 Karar: 2005/1 (Ayrılan Dava)

22. Yasama Döneminde Enerji ve Tabii Kaynaklar Eski Bakanı Mustafa Cumhur Ersümer ve yine Enerji ve Tabii Kaynaklar Eski Bakanı Zeki Çakan hakkında İhaleye fesat karıştırmak, devleti zarara uğratmak iddiası ile meclis soruşturması açılmıştır. Açılan iki ayrı meclis soruşturması (9/4 ve 9/7) birleştirilerek tek soruşturma haline gelmiş, TBMM Genel Kurulu tarafların Yüce Divana sevk oylamalarını ayrı ayrı yapmıştır.⁶⁰⁰ Cumhur Ersümer 369 kabul ile Zeki Çakan ise 297 kabul ile Yüce Divan'a sevk edilmiştir. Yüce Divan'da 2004/3 Esas numarası ile açılan davada Yüce Divan Cumhur Ersümer hakkındaki suç iddialarının bir kısmının Yüce Divan'da farklı bir yargılamada görülmesi gerektiğine karar vermiş ve davaları ayırmıştır. Bunun üzerine sadece Cumhur Ersümer'in sanık olarak yargılanmasının yapıldığı 2005/1

⁵⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 53. Cilt, 101. Birleşim, s.38

⁵⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 62. Cilt, 10. Birleşim, s.83

⁶⁰⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 32. Cilt, 25. Birleşim, s.220

Esas Numaralı Yüce Divan yargılaması yapılmıştır. Yapılan yargılama sonucunda Yüce Divan 03.02.2005 tarih 2005/1 esas numaralı kararı ile sanık Cumhur Ersümer hakkında eylemlerinin TCK 240. madde kapsamında suç teşkil ettiği sabit bulunmuş fakat suç tarihi 23 Nisan 1999'dan önce olduğundan 4616 sayılı yasanın⁶⁰¹ 1. maddesinin 4. bendi⁶⁰² gereğince davanın kesin hükme bağlanmasının ertelenmesine oyçokluğu ile karar vermiştir.

3.1.5.5. Yüce Divan Yargılaması - Esas: 2004/2, Karar: 2006/3 (Ara Karar Var)

22. Yasama döneminde Eski Başbakan Mesut Yılmaz ve Eski Devlet Bakanı Güneş Taner hakkında Türkbank ihalesi sürecinde malın satımında ve değerinde fesat oluşturacak ilişki ve görüşmelere girme iddiası ile meclis soruşturması açılmış açılan iki meclis soruşturması (9/5 ve 9/6) birleştirilmiştir. Meclis soruşturması sonucunda Mesut Yılmaz ve Güneş Taner yapılan tek oylamada, beraber Yüce Divan'a sevk edilmiştir.⁶⁰³ 2004/2 Esas numarası ile Yüce Divan yapmış olduğu ilk inceleme sonucunda dosyayı oylamanın ayrı ayrı yapılması, suç ve cezanın şahsiliği ilkesi gereği TBMM'ye yeniden oylama yapılmak üzere, 23.07.2004 tarihli kararı ile yollamıştır. Bunun üzerine Mesut Yılmaz 419 kabul, Güneş Taner 403 kabul oyu ile TBMM Genel Kurulu tarafından ayrı ayrı oylanarak Yüce Divan'a tekrar sevk edilmiştir.⁶⁰⁴ Yüce Divan dosyanın ikinci kez önüne gelmesi ile davayı tamamlamıştır. Yapılan yargılama sonunda Yüce Divan 23.06.2006 tarih, 2006/3 karar numarası ile

⁶⁰¹ 23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun

⁶⁰² 23 Nisan 1999 tarihine kadar işlenmiş ve ilgili kanun maddesinde öngörülen şahsî hürriyeti bağlayıcı cezanın üst sınırı on yılı geçmeyen suçlardan dolayı haklarında henüz takibata geçilmemiş veya hazırlık soruşturmasına girilmiş olmakla beraber dava açılmamış veya son soruşturma aşamasına geçilmiş olmakla beraber henüz hüküm verilmemiş veya verilen hüküm kesinleşmemiş ise, davanın açılması veya kesin hükme bağlanması ertelenir; varsa tutukluluk halinin kaldırılmasına karar verilir. Bu suçlarla ilgili dosya ve deliller, her bir suçun dava zamanaşımı süresinin sonuna kadar muhafaza edilir. (1) Erteleme konusu suçun dava zamanaşımı süresi içinde bu suç ile aynı cins veya daha ağır şahsî hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren bir suç işlendiğinde, erteleme konusu suçtan dolayı da dava açılır veya daha önce açılmış bulunan davaya devam edilerek hüküm verilir. Bu süre, erteleme konusu suç ile aynı cins veya daha ağır şahsî hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren bir suç işlenmeksizin geçirildiğinde, ertelemeden yararlanan hakkında kamu davası açılmaz; açılmış olan davanın ortadan kaldırılmasına karar verilir Bu bentle ilgili olarak bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç ay içinde dosyanın bulunduğu yargı merciine başvurmak suretiyle soruşturmaya veya davaya devam edilmesini istediklerini bildirenler hakkında soruşturma veya davaya devam olunur. Mahkûmiyet halinde verilen ceza, dava zamanaşımı süresince ertelenir. Bu süre içinde erteleme konusu suç ile aynı cins veya daha ağır şahsî hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren bir suç işlendiğinde ertelenen ceza da infaz edilir. Aynı süre, erteleme konusu suç ile aynı cins veya daha ağır şahsî hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren bir suç işlenmeksizin geçirildiğinde, mahkûmiyet vaki olmamış sayılır.

⁶⁰³ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 56. Cilt, 114. Birleşim, s.44

⁶⁰⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 62. Cilt, 11. Birleşim, s.221-222

ilgililer hakkında eylemlerinin TCK 240. madde kapsamında suç teşkil ettiği sabit bulunmuş fakat suç tarihi 23 Nisan 1999'dan önce olduğundan 4616 sayılı yasanın 1. maddesinin 4. bendi gereğince davanın kesin hükme bağlanmasının ertelenmesine oyçokluğu ile karar vermiştir.

3.1.5.6. Yüce Divan Yargılaması - Esas:2004/3, Karar: 2007/1

22. Yasama Döneminde Enerji ve Tabii Kaynaklar Eski Bakanı Mustafa Cumhur Ersümer ve yine Enerji ve Tabii Kaynaklar Eski Bakanı Zeki Çakan hakkında ihaleye fesat karıştırmak, devleti zarara uğratmak iddiası ile meclis soruşturması açılmıştır. Açılan iki ayrı meclis soruşturması (9/4 ve 9/7) birleştirilerek tek soruşturma haline gelmiş⁶⁰⁵, TBMM Genel Kurulu tarafların Yüce Divan'a sevk oylamalarını ayrı ayrı yapmıştır. Cumhur Ersümer 369 kabul ile Zeki Çakan ise 297 kabul ile Yüce Divan'a sevk edilmiştir.⁶⁰⁶ Yüce Divan'da ilgili dava 2004/3 esas numarası ile açılmış ve yargılama yapılmıştır. Yapılan yargılama sonucunda 27.07.2007 tarih, 2007/1 karar numarası ile Yüce Divan; Cumhur Ersümer'in on dört farklı suç iddiasından oy birliği ile beraatine, dört farklı suç iddiasından o çokluğu ile beraatine, beş adet yap-işlet santrali ihale sürecinde ihale usul ve esaslarına aykırı işlemlerle devlet alım, satım ve yapımına fesat karıştırarak firmalar lehine haksız kazanç sağlamak fiili sabit bulunduğundan görevi kötüye kullanma suçu ile davanın kesin hükme bağlanmasının ertelenmesine oy birliği ile, Yamula Barajı ve hidroelektrik santrali ihale sürecinde ihale usul ve esaslarına aykırı işlemlerle devlet alım, satım ve yapımına fesat karıştırarak firma lehine haksız kazanç sağladığı sabit olmasıyla görevi kötüye kullanma suçundan davanın kesin hükme bağlanmasının ertelenmesine oy çokluğu ile karar verilmiştir. Yine aynı davada Cumhur Ersümer'in işlediği sabit olunan bir başka suçtan dolayı iki yıl hapsine, adli para cezası ödemesine, iki yıl süre ile memuriyetten yoksun bırakılmasına ve bu cezaların ertelenmesine oy çokluğu ile karar verilmiştir. İlgili Yüce Divan davasından Zeki Çakan hakkında ise, üzerine atılı tüm suçlamaların yasal unsurları oluşmadığından oybirliği ile beraatine karar verilmiştir.

⁶⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 32. Cilt, 25. Birleşim, s.220

⁶⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 56. Cilt, 114. Birleşim, s.113-114

3.1.5.7. Yüce Divan Yargılaması - Esas: 2004/4, Karar: 2007/2

22. Yasama Döneminde Bayındırlık ve İskan Eski Bakanı Koray Aydın hakkında yapılan ihalelerde usulsüzlüklerde bulunmak ve bu ihalelerle ilgili yolsuzluk iddialarını tahkikini zamanında yaptırmayarak görevini kötüye kullanmak ve mal varlığında haksız bir artış olduğu iddiası ile meclis soruşturması açılmıştır. 9/8 Numaralı Meclis Soruşturması sonucunda Koray Aydın hakkında Yüce Divan'a sevk oylaması yapılmış, 408 kabul oyu ile TBMM Koray Aydın'ı Yüce Divan'a yollamıştır.⁶⁰⁷ 2004/4 Esas numarası ile Yüce Divan'da Koray hakkında dava açılmıştır. Yüce Divan 05.10.2007 tarih, 2007/2 sayılı kararı ile sanık Koray Aydın hakkındaki ihaleye fesat karıştırma ve görevini kötüye kullanma iddialarından beraat etmiştir.

3.1.5.8. Yüce Divan Yargılaması - Esas: 2004/5, Karar: 2006/2

22. Yasama döneminde Bayındırlık ve İskân Eski Bakanı Yaşar Topçu hakkında Karadeniz sahil yolu işlerinin ihalesinde müteahhit firmaların önceden anlaştıklarının bilinmesine rağmen, fiyatları ayarlayarak ve rekabete meydan vermeyerek devleti büyük ölçüde zarara uğratmak iddiasıyla meclis soruşturması açılmıştır. Yapılan Yüce Divan'a sevk oylaması sonucu 391 kabul ile Yaşar Topçu TBMM tarafından Yüce Divan'a gönderilmiştir.⁶⁰⁸ 2004/5 Esas numarası ile Eski Bakan Yaşar Topçu hakkında Yüce Divan'da dava açılmıştır. Yapılan yargılama sonucunda 26.05.2006 tarih, 2006/2 sayılı karar ile sanık Yaşar Topçu hakkında 765 sayılı TCK'nın 240'a göre göre sabit bulunmuştur. İlgili suç teşkil eden eylem ve eylemlerin 23 Nisan 1999'dan önce işlenmiş olması sebebiyle Yaşa Topçu hakkında oy çokluğu ile 4616 sayılı yasanın 1. maddesinin 4. bendi gereğince davanın kesin hükme bağlanmasının ertelenmesine oyçokluğu ile karar vermiştir.

3.1.6. Yüce Divan Karar'ına Karşı Yeniden İnceleme

1982 Anayasası'nın 148. maddesinin 9 fıkrasında ve 6216 Sayılı Kanunu'nun 58. maddesinde Yüce Divan tarafından verilen hükme karşı yeniden inceleme başvuru

⁶⁰⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 63. Cilt, 15. Birleşim, s.285

⁶⁰⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 63. Cilt, 15. Birleşim, s.299

hakkı düzenlenmiştir. Yeniden başvuru hakkı 2010 Anayasa değişikliği ile Anayasanın 148. maddesine eklenmiştir. Bu maddeye göre; Yüce Divan tarafından verilen hükme karşı yeniden inceleme başvurusu, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekili, sanık, müdafî, katılan veya vekili tarafından yapılabilir.

6216 sayılı Kanunun 58. Maddesine göre; yeniden inceleme başvurusu hükmün açıklanmasından itibaren onbeş gün içinde Yüce Divan’a bir dilekçe verilmesi suretiyle yapılır. Hüküm, yeniden incelemeye başvurma hakkı olanların yokluğunda açıklanmışsa, bu süre tebliğ tarihinden başlamaktadır. Yüce Divan yeniden incelemeyi dosya üzerinden yapar. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı’nın veya Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekili’nin, sanığın veya katılanın istemi üzerine ya da resen incelemenin duruşma açılarak yapılmasına da karar verilebilir. İncelemenin duruşma açılarak yapılmasına karar verilmesi hâlinde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı’na veya Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekili’ne, sanığa, katılana, müdafî ve vekile duruşma günü tebliğ edilir. Sanık, duruşmada hazır bulunabileceği gibi, kendisini bir müdafî ile de temsil ettirebilir. Duruşmada Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekili, hazır bulunması hâlinde sanık, müdafî, katılan ve vekili iddia ve savunmalarını açıklar; yeniden inceleme başvurusunda bulunan tarafa önce söz verilir. Her hâlde son söz sanığındır.

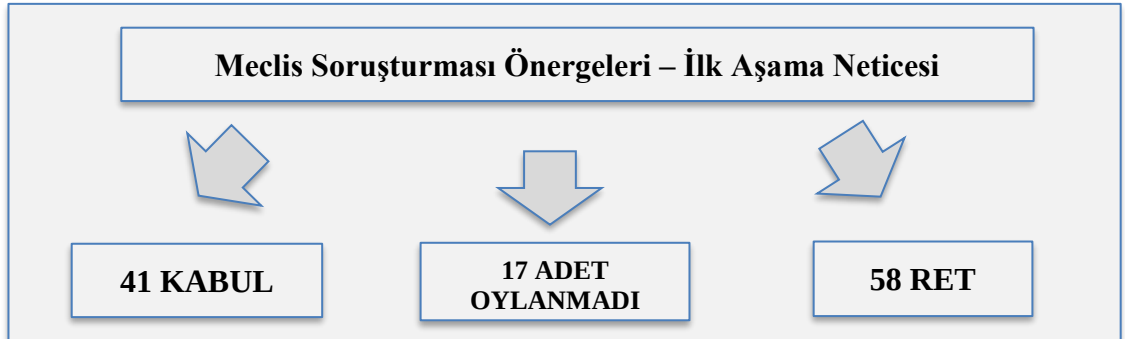
Anayasanın 148. maddesinin 9. fıkrasına göre genel kurulun yeniden inceleme sonucunda verdiği kararlar kesindir.

4. BÖLÜM: MECLİS SORUŞTURMASININ ETKİNLİĞİ SORUNU ve UYGULANMASI ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

4.1. 1982’den Günümüze Meclis Soruşturma Önergeleri ve Etkinliği

Meclisin hükümeti denetim yolları, Türk parlamento tarihinde işlevselliği ve etkinliği açısından tartışılan konuların başında gelmiştir. Halkın parlamentoya ve genelde siyaset kurumuna olan güveninin sarsılmasının nedenlerinin başında, bu denetim yollarının gerektiği gibi işletilemediği ve siyasi partiler arası pazarlık aracı olarak kullanıldığı düşüncesi yatmaktadır.⁶⁰⁹

1982’den günümüze toplam sekiz yasama döneminde yüz on altı adet meclis soruşturma önergesi verilmiştir. Bu otuz üç yıllık süreçte yirmi ayrı hükümet⁶¹⁰ görev almıştır. 1982 Anayasa döneminde verilen meclis soruşturma önergesinden kırk biri için meclis soruşturma komisyonu kurulmasına TBMM tarafından karar verilmiştir. Elli sekiz adet meclis soruşturması önergesi de “ön görüşmelerde” reddedilmiş ve bunun sonucu komisyon aşamasına geçilmemiştir. On yedi adet Meclis soruşturma önergesi ise ön görüşmede oylanmadan, önerge verilmesi için zorunlu olan çoğunluğu kaybedilmesi, imzaların geri çekilmesi gibi nedenlerle işlemden kaldırılmış, düşmüş veya geri çekilmiştir.

Şekil 4.1 : Meclis soruşturması önergeleri (1982-2017)

⁶⁰⁹ Ersoy Kontacı, Meclis Soruşturması ve Yüce Divan: Adaletin Kesemeyen Kılıcı, **Yaşayan Anayasa**, www.yasayananayasa.ankara.edu.tr/belgeler/analizler/yuce.divan. s.1

⁶¹⁰ 44. Hükümet Bülend Ulusu ile başlayan 63. Hükümete kadar devam eden süreç.

Meclis soruşturması önergesinin TBMM Başkanlığı'na verilmesi ile elbette bir yasal süreç başlamaktadır. Asıl burada soruşturma süreci, meclis soruşturması önergelerinin kabul edilmesi ve komisyon kurulmasına karar verildiğinde başlamaktadır. Bu dönem verilen meclis soruşturması önergeleri neticesinde kırk biri için otuz sekiz adet meclis soruşturma komisyonu kurulmuş⁶¹¹, soruşturma komisyonu yaptığı incelemeler sonunda hazırlamış olduğu raporu TBMM'ye sunmuştur. 1982 Anayasası'nda verilen meclis soruşturması önergelerinin akıbeti mevcut tabloda düzenlenmiştir.

Tablo 4.1 : 1982'den 2017'ye meclis soruşturması özet tablosu

Yasama Dönemi	Kabul ⁶¹²	Ret ⁶¹³	Birleşme ⁶¹⁴	Düşme, İşlemden Kaldırma, Geri Çekme	Toplam ⁶¹⁵
17. Yasama Dönemi	1	6	-	-	7
18. Yasama Dönemi	-	4	-	-	4
19. Yasama Dönemi	7	16	-	2	25
20. Yasama Dönemi	23	12	1	11	46
21. Yasama Dönemi	2	3	-	-	5
22. Yasama Dönemi	7	5	2	1	13
23. Yasama Dönemi	-	3	-	-	3
24. Yasama Dönemi	1	9	-	3	13
25. Yasama Dönemi	-	-	-	-	-
	41	58	3	17	116

4.1.1. 17. Yasama Dönemi

17. Yasama döneminde ⁶¹⁶ altı farklı bakan hakkında yedi kez meclis soruşturması önergesi verilmiştir. ⁶¹⁷ Haklarında meclis soruşturması önergesi verilen

⁶¹¹ 1982 Anayasası döneminde 3 kez iki farklı meclis soruşturması birleştirildiğinde kurulan komisyon sayısı 38'dir.

⁶¹² Kabul: Meclis soruşturması önergesi verildikten sonra yapılan öngörüşmelerdeki oylama sonuçlarına göre soruşturma önergesinin kabul edilip, soruşturma komisyonu aşamasına geçildiğini ifade eder.

⁶¹³ Ret: Soruşturma önergesinin öngörüşmeler sonucunda reddedilip, komisyon aşamasına geçilmediğini ifade eder.

⁶¹⁴ Birleşme: Öngörüşmelerde kabul edilmiş ve soruşturma aşamasına geçmiş, iki farklı meclis soruşturmasının birleşimini ifade eder.

⁶¹⁵ Toplam: Bir yasama döneminde TBMM Başkanlığı'na verilen meclis soruşturma önergelerinin toplam sayısını ifade eder.

⁶¹⁶ 17. Yasama Dönemi: 24 Kasım 1983 – 29 Kasım 1987

⁶¹⁷ 17. Yasama döneminde verilen meclis soruşturması önergelerinin özet tablosu için bknz: Ek -1

bakanların dördü mevcut hükümette faal bakanlık yapmakta, bir bakan önceki hükümette görev yapmış diğeri ise hakkında önerge verilmeden istifa etmiş mevcut hükümetin partisinde milletvekilliğini icra etmektedir.

Bu dönemde verilen yedi adet meclis soruşturma önergesinin 6 tanesi öngörüşmelerde TBMM tarafından reddedilmiş, meclis soruşturması komisyonu aşamasına geçilmeden süreç sona ermiştir. Devlet Eski Bakanı İsmail Özdağlar hakkında verilen iki adet meclis soruşturması önergesinden biri olan 9/328⁶¹⁸ esas numaralı meclis soruşturma önergesi ise TBMM tarafından öngörüşmelerde kabul edilerek, komisyon aşamasına geçmiştir. Komisyon aşamasından sonra meclisteki oylama sonucunda Devlet Eski Bakanı İsmail Özdağlar, 1982 Anayasası döneminde Yüce Divan’a gönderilen⁶¹⁹ ilk bakan olmuştur.

Bu dönemde Maliye Eski Bakanı Adnan Başer Kafaoğlu hakkında verilen önerge⁶²⁰ hariç tüm meclis soruşturması önergeleri 45. Hükümet olan mevcut hükümet bakanları hakkında olmuştur. Maliye Eski Bakanı Adnan Başer Kafaoğlu ise 45. hükümetten önce, Bülent Ulusu hükümetinde görev almış, hakkında 17. yasama döneminde meclis soruşturması önergesi verilmiştir.

Sonuç olarak 17. Yasama döneminde Devlet Eski Bakanı İsmail Özdağlar, TBMM tarafından yargılanması için Yüce Divan’a gönderilmiştir.⁶²¹

4.1.2. 18. Yasama Dönemi

18. Yasama döneminde⁶²² dört bakan ve bir başbakan hakkında dört adet meclis soruşturması önergesi verilmiştir. Haklarında meclis soruşturma önergesi verilenlerden, 45. Hükümet Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Mehmet Mükerrer Taşcıoğlu hariç hakkında önerge⁶²³ verilenlerin hepsi mevcut hükümet dönemindedir.

⁶¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem, 12. Cilt, 50. Birleşim, s.73-74

⁶¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem, 61. Cilt, 99. Birleşim, s.347

⁶²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem, 24.Cilt,54. Birleşim, s.8-9

⁶²¹ 17. Yasama döneminde verilen meclis soruşturması önergelerinin özet tablosu için bknz: Ek -1

⁶²² 18. Yasama Dönemi: 14 Aralık 1987 -1 Eylül 1991

⁶²³ TBMM Tutanak Dergisi, 18. Dönem, 38. Cilt, 58. Birleşim, s.298-301

Bu dönem verilen dört adet meclis soruşturma önergesi, öngörüşmelerde reddedilmiş, meclis soruşturma komisyonu kurulmadan süreç sonlanmıştır.

Bu dönemde 9/2 esas numaralı dönemin Başbakanı Turgut Özal'a verilen önerge⁶²⁴, 1982 Anayasası döneminde, bir başbakan hakkında verilen ilk meclis soruşturması önergesi olmuştur. 18. Yasama döneminde hiçbir meclis soruşturma önergesi sonucunda soruşturma komisyonu kurulmamıştır.⁶²⁵

4.1.3. 19. Yasama Dönemi

19. Yasama dönemi⁶²⁶ 1982 Anayasası dönemin yirmi beş meclis soruşturması önergesiyle beraber en fazla soruşturma önergesinin verildiği ikinci yasama dönemi olmuştur. Verilen yirmi beş adet meclis soruşturmasından on altı adeti yasama organınca ön görüşmelerde reddedilmiş, yedisi için de komisyon kurulmasına karar verilmiştir.

19. Yasama döneminde 9/20 esas numaralı Eski Bayındırlık ve İskân Bakanı Onur Kumbaracıbaşı hakkında verilen meclis soruşturması önergesi⁶²⁷, 10.06.1993 tarihinde, yirmi yedi milletvekilinin imzasını geri çekmesi ile beraber 1982 Anayasası döneminde ilk defa bir meclis soruşturması önergesi geri çekilmiştir. Aynı yasama döneminde 9/21 esas numaralı Başbakan Tansu Çiller hakkında verilen soruşturma önergesinde⁶²⁸ imza sayısı kırk beşin altına düştüğünden önerge geri çekilmiştir.

19. Yasama döneminde verilen yirmi beş meclis soruşturma önergesi sonucunda komisyon kurulmasına karar verilen yedi önergenin, sadece bir tanesi Yüce Divan'a sevk kararı ile sonuçlanmıştır. 9/1 Esas numaralı, eski başbakan Yıldırım Akbulut ve diğer yirmi altı bakan hakkında verilen önerge⁶²⁹ sonucunda Bayındırlık ve İskân Eski Bakanı İsmail Sefa Giray ve Bayındırlık ve İskân Eski Bakanı Cengiz Altinkaya Yüce Divan'a TBMM tarafından sevk edilmiştir.⁶³⁰ Bu sevk kararı 1982 Anayasası

⁶²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 18. Dönem, 32. Cilt, 13. Birleşim, s. 220-222

⁶²⁵ 18. Yasama döneminde verilen meclis soruşturması önergelerinin özet tablosu için bknz: Ek -2

⁶²⁶ 19. Yasama Dönem: 6 Kasım 1991 – 4 Aralık 1995

⁶²⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 36. Cilt, 106. Birleşim, s.28-31

⁶²⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 58. Cilt, 93. Birleşim, s.309-312

⁶²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 3. Cilt, 30. Birleşim, s.147-151

⁶³⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem 27. Cilt, 57. Birleşim, s.530

döneminin TBMM tarafından meclis soruşturması sonucunda ikinci kez vermiş olduğu Yüce Divan'a sevk kararıdır.

4.1.4. 20. Yasama Dönemi

20. Yasama dönemi⁶³¹ 1982 Anayasası döneminde soruşturma önergelerinin en fazla geri çekildiği ve meclis soruşturma komisyonu kurulmasına en fazla karar verilen dönem olmuştur. Bu dönemde yirmi iki kez meclis soruşturması komisyonu kurulmasına karar verilmiş, meclis soruşturması öngörüşmelerinde on iki kez ret kararı çıkmış komsiyon aşamasına geçilmemiştir. Bu dönemde TEDAŞ ihalelerinde usulsüzlük, TOFAŞ İhalesinde ihaleye fesat karıştırma, İstanbul Kurtköy havalimanı ihalesinde ihalede usulsüzlük, Karadeniz sahil yolu ihalesinde usulsüzlük, Petrol Ofisinin özelleştirilmesinde ihalede usulsüzlük gibi dönemin önemli yolsuzluk iddiaları meclis soruşturmasında gündeme gelmiştir.

20. Yasama döneminde kabul edilen yirmi iki adet meclis soruşturma önergesi sonucu hiçbirinde Yüce Divan'a sevk kararı çıkmamıştır. Yüce Divan'a sevk kararı çıkmayan meclis soruşturması önergeleri içerisinde dönemin Eski Başbakanlar Tansu Çiller ve Ahmet Mesut Yılmaz, Bayındırlık ve İskan Eski Bakanı Yaşar Topçu, Maliye Eski Bakanı İsmet Atilla, Sanayi ve Ticaret Eski Bakanı Enis Yalım Eres, Devlet Eski Bakanı Burhan Kara, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Necati Çelik, Devlet Eski Bakanı Işın Çelebi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eski Bakanı Eyüp Aşık, Ulaştırma Eski Bakanı Necdet Menzir, Devlet Eski Bakanı Güneş Taner yer almaktadır.⁶³²

Verilen toplam kırk altı meclis soruşturma önergesi ile 20. Yasama Dönemi 1982 Anayasası döneminde meclis soruşturma önergelerinin en fazla kullanıldığı dönem olmuştur. 20. yasama döneminde, 1982 Anayasası döneminin ilk defa bir soruşturma önergesi bir diğeriyle birleştirilmiştir. Bu dönem Eski Başbakan Mesut Yılmaz hakkında verilen 9/40 numaralı meclis soruşturması⁶³³ ve 9/41 numaralı meclis soruşturması⁶³⁴ kişi ve konu bakımından aynı olduğundan birleştirilmiştir.

⁶³¹ 20. Yasama Dönemi: 8 Ocak 1996 – 25 Mart 1999

⁶³² 20. Yasama döneminde verilen meclis soruşturması önergelerinin özet tablosu için bknz: Ek -4

⁶³³ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 64. Cilt, 13. Birleşim, s.333-336

⁶³⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 65. Cilt, 16. Birleşim, s.159-162

4.1.5. 21. Yasama Dönemi

21. Yasama döneminde⁶³⁵ bir önceki yasama dönemine göre meclis soruşturması önergeleri bakımından sessiz geçmiş bir dönemdir. Bu dönemde toplamda beş adet meclis soruşturması önergesi verilmiş bunlardan üçü öngörüşmelerde meclis tarafından reddedilmiştir. Bu dönem öngörüşmelerde yalnızca iki adet meclis soruşturma önergesi kabul edilmiştir. Bu dönem 9/4 esas numaralı, Bayındırlık ve İskân Eski Bakanı Koray Aydın hakkında verilen önerge⁶³⁶ ve 9/5 esas numaralı Milli Eğitim Eski Bakanı Metin Bostancıoğlu hakkındaki soruşturma önergesi⁶³⁷ TBMM tarafından kabul edilmiş, ilgili bakanlar hakkında iddiaların incelenmesi için meclis soruşturma komisyonu kurulmuştur. Meclis soruşturması süreci sonucunda iki bakan da TBMM tarafından Yüce Divan'a sevk edilmemiştir.⁶³⁸

4.1.6. 22. Yasama Dönemi

22. Yasama döneminde⁶³⁹ toplamda on üç adet meclis soruşturma önergesi verilmiştir.⁶⁴⁰ Bunlardan yedisi için TBMM öngörüşmelerinde kabul kararı çıkmış ve bu önergeler için komisyon aşamasına geçilmiştir. 22. Yasama dönemi 1982 Anayasası döneminde, 17. Yasama döneminden sonra, meclis soruşturma önergeleri kabul oranının en çok olduğu yasama dönemi olmuştur.⁶⁴¹

22. Yasama döneminde beş önerge hakkında TBMM öngörüşmeler sonucunda ret kararı çıkmış, bir önerge hakkında da geri çekilme gerçekleşmiştir.

22. Yasama döneminin meclis soruşturması bakımından diğer bir özelliği ise 1982 Anayasası döneminde en fazla Yüce Divan'a sevk kararının verildiği dönemdir. Bu dönemde meclis soruşturma komisyonu aşamasına geçen yedi önergenin tamamı hakkında Yüce Divan'a sevk kararı çıkmıştır. Bu yasama döneminden sonra

⁶³⁵ 21. Yasama Dönemi: 2 Mayıs 1999 – 01 Ekim 2002

⁶³⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 75. Cilt, 21. Birleşim, s.516-519

⁶³⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 89. Cilt, 74. Birleşim, s.22-25

⁶³⁸ 21. Yasama döneminde verilen meclis soruşturması önergelerinin özet tablosu için bknz: Ek -5

⁶³⁹ 22. Yasama Dönemi: 14 Kasım 2002 – 3 Haziran 2007

⁶⁴⁰ 22. Yasama döneminde verilen meclis soruşturması önergelerinin özet tablosu içinb: Ek -6

⁶⁴¹ 17. Yasama döneminde verilen meclis soruşturma önergelerinin %86'sı kabul edilmiş, bakanlar hakkında soruşturma komisyonu kurulmuştur. Bu oran 1982 Anayasası döneminde, bir yasama döneminde meclis soruşturma önergelerinin en fazla kabul edildiği orandır. Bu oranı %54 ile 22. yasama dönemi, %48 ile 20. yasama dönemi takip eder. 18. ve 23. yasama dönemlerinde meclis soruşturma önergelerinden hiçbiri kabul edilmediğinden bu oran ilgili yasama dönemleri için %0 olmuştur.

günümüze kadar⁶⁴² hiçbir yasama döneminde TBMM tarafından Yüce Divan’a sevk kararı verilmemiştir.

22. Yasama döneminde;

* 9/3 Esas numaralı meclis soruşturma önergesi⁶⁴³ sonucunda Devlet Eski Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Hüsametdin Özkan, Devlet Eski Bakanı Recep Önal,

* 9/4 ve 9/7 esas numaralı meclis soruşturması önergeleri⁶⁴⁴ sonucunda Enerji ve Tabii Kaynaklar Eski Bakanı Mustafa Cumhuri Ersümer ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Eski Bakanı Zeki Çakan ikişer kez,

*9/5 ve 9/6 esas numaralı meclis soruşturması önergeleri⁶⁴⁵ sonucunda Eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz ve Devlet Eski Bakanı Güneş Taner ikişer kez,

9/8 esas numaralı meclis soruşturması önergesi sonucunda⁶⁴⁶ Bayındırlık ve İskân Eski Bakanı Koray Aydın,

9/9 esas numaralı meclis soruşturma önergesi sonucunda⁶⁴⁷ Bayındır ve İskân Eski Bakanı Yaşar Topçu Yüce Divan’a sevk edilmişlerdir.⁶⁴⁸

4.1.7. 23. Yasama Dönemi

23. Yasama döneminde⁶⁴⁹ toplamda üç adet meclis soruşturması önergesi verilmiştir. Verilen üç adet önerge TBMM öngörüşmelerinde ret edilmiş, bu yasama döneminde meclis soruşturma komisyonu kurulmamıştır.⁶⁵⁰

⁶⁴² 16 Nisan 2017

⁶⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 62. Cilt, 10. Birleşim, s.83

⁶⁴⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 56. Cilt, 114. Birleşim, s.113-114

⁶⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 62. Cilt, 11. Birleşim, s.221-22

⁶⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 63. Cilt, 15. Birleşim, s.285

⁶⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 63. Cilt, 15. Birleşim, s.299

⁶⁴⁸ 22. Yasama döneminde verilen meclis soruşturması önergelerinin özet tablosu içinb: Ek -6

⁶⁴⁹ 23. Yasama Dönemi: 23 Temmuz- 12 Haziran 2011

⁶⁵⁰ 23. Yasama döneminde verilen meclis soruşturması önergelerinin özet tablosu için bknz: Ek -7

4.1.8. 24. Yasama Dönemi

24. Yasama döneminde⁶⁵¹ toplamda on üç meclis soruşturma önergesi verilmiştir.⁶⁵² Verilen on üç meclis soruşturma önergesinin dokuzu öngörüşmelerde TBMM tarafından ret edilmiş, üçü imza sahipleri tarafından geri çekilmiştir. Verilen önergelerden yalnızca bir tanesi TBMM öngörüşmelerinde kabul edilmiştir. Bunun sonucunda da meclis soruşturma komisyonu kurulmuştur. Kabul edilen bu önerge yakın tarihimizde oldukça gündem oluşturan 17-25 Aralık operasyonları sonucunda ortaya çıkan yolsuzluk iddiaları ile ilgilidir. 9/8 Esas numaralı meclis soruşturması önergesi⁶⁵³ TBMM tarafından kabul edilmiştir, bu önerge sonucunda Ekonomi Eski Bakanı Mehmet Zafer Çağlayan, Avrupa Birliği Eski Bakanı Egemen Bağış, Çevre ve Şehircilik Eski Bakanı Erdoğan Bayraktar, İçişleri Eski Bakanı Muammer Güler hakkındaki iddiaları incelemek üzere meclis soruşturma komisyonu kurulmuştur.

Mevzu bahis bakanlar hakkında 5 Mayıs 2014 tarihinde Yüce Divan'a sevk oylaması yapılmış, TBMM tarafından ilgili bakanlar Yüce Divan'a sevk edilmemişlerdir.⁶⁵⁴

4.1.9. 25. Yasama Dönemi

25. Yasama döneminde⁶⁵⁵ hükümetin kurulamaması üzerine, seçimlerin yenilenmesine karar verilmiştir. Bu sebeple 25. Yasama döneminin ömrü çok kısa olmuştur. 25. Yasama döneminde meclis soruşturma önergesi verilmemiştir. 1982 Anayasası döneminde ilk defa bir yasama döneminde meclis soruşturma önergesi verilmemesi 25. yasama döneminde gerçekleşmiştir.

4.2. Eski ve Mevcut Başbakan ve Bakanlara Karşı Verilen Meclis Soruşturmalarının Etkinliği

Meclis soruşturması mevcut veya eski başbakan ve bakanlar hakkında kullanılabilen bir denetim yoludur. Bilindiği gibi parlamento içerisinde genelde

⁶⁵¹ 24. Yasama Dönemi: 28 Haziran 2011 – 07.06.2015

⁶⁵² 24. Yasama döneminde verilen meclis soruşturması önergelerinin özet tablosu için bknz: Ek -8

⁶⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, 24. Dönem, 29.04.2014

⁶⁵⁴ 24. Yasama döneminde verilen meclis soruşturması önergelerinin özet tablosu için bknz: Ek -8

⁶⁵⁵ 25. Yasama Dönemi: 08.06.2015 – 01.11.2015

hükümet sandalye sayısında çoğunluğa sahiptir. Bu durumda mevcut hükümet içerisinde başbakan veya bakanın meclis soruşturmasına konu olması uygulamada çok zor gerçekleşmektedir. Her ne kadar Anayasada meclis soruşturması hakkında parti grubu görüşmesi yasaklansa da Türkiye’deki siyasi parti disiplini açısından bir hükümet üyesinin Yüce Divan’a gönderilmesi son derece zordur. 1982-2017 arası döneme bakıldığında hem faal hem eski başbakan ve bakanlara karşı meclis soruşturma önergesi verildiği görülmektedir. Bu dönemde günümüze kadar verilen tüm meclis soruşturması önergeleri sonucu yalnızca yedi meclis soruşturması Yüce Divan’a sevk ile sonuçlanmıştır. Burada dikkat çeken husus yedi adet Yüce Divan’a sevkten yalnızca birinde mevcut hükümet üyesinin Yüce Divan’a sevk edilmiş olduğudur.⁶⁵⁶ Geri kalan tüm örnekler bir önceki hükümet dönemlerinde görev almış kişilere aittir. Uygulamadaki bu istatistik de göstermektedir ki meclis soruşturması süreci eski başbakan ve bakanlara karşı daha etkilidir.

Bilindiği gibi meclis soruşturması hem başbakanlara karşı hem bakanlara karşı uygulanabilen bir yoldur. Türk parlamento tarihi incelendiğinde başbakanların birçoğunun siyasi parti lideri olduğu da görülmektedir. Siyasi parti sistemimizde liderin siyasi parti üyeleri üzerindeki kontrolü mevcut sistemde tartışmasız son derece güçlüdür. Böyle bir durumda her ne kadar meclis soruşturması yasama tasarrufu olsa da bir başbakan ile bir bakanın Yüce Divan’a sevk olasılığı aynı değildir. Türkiye’de 1982-2017 arasındaki dönemde hakkında meclis soruşturması önergesi verilen kişiler en çok başbakanlar olmasına rağmen,⁶⁵⁷ verilen önergeler sonunda yalnızca bir eski başbakan Yüce Divan’a sevk edilmiştir. Geri kalan Yüce Divan’a sevklerin tamamını bakanlar oluşturmaktadır.⁶⁵⁸ Uygulamadaki bu sonuç da bakanlara karşı meclis soruşturmasının daha etkili kullanıldığını göstermektedir.

4.3. Meclis Soruşturmasının Yüce Divan’a Sevk Bakımından Etkinliği

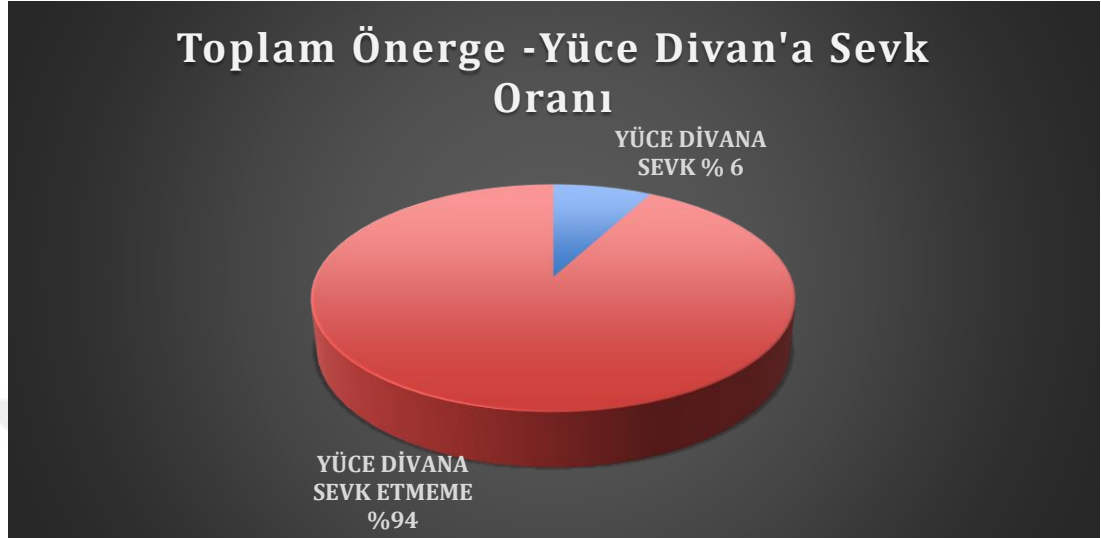
1982- 2017 yılları arasında verilen toplam meclis soruşturması önergesi sonucu otuz sekiz adet meclis soruşturma komisyonu kurulmasına, yedisinin Yüce Divan’a sevkine karar verilmiştir. Yasama organına verilen toplamda tüm meclis soruşturma

⁶⁵⁶ 45. Hükümet (1. Özal Hükmeti) döneminde Devlet Bakanı İsmail Özdağlar hakkında meclis soruşturması verilmiş, soruşturma sonunda İsmail Özdağlar meclis tarafından Yüce Divan’a sevk edilmiştir.

⁶⁵⁷ Hakkında Meclis Soruşturması verilen kişilerin listesi için Bknz: Ek -9

⁶⁵⁸ Yüce Divan’a Sevk Edilenlerin Listesi için Bknz: Ek -17

önergeleri sonucunda yaklaşık yüzde yedisinde Yüce Divan'a sevk kararı çıkmıştır. Komisyon kurulan meclis soruşturmalarının %21'inde sevk kararı çıkmıştır diyebiliriz.

Şekil 4.2 : Meclis soruşturması – Yüce Divan'a sevk oranı

Şekil 4.3 : Komisyon aşamasına geçen meclis soruşturmaları – Yüce Divana sevk oranı

Meclis soruşturması Anayasada yer alan yasamanın bilgi edinme ve denetleme yolları içerisinde cezai denetim olan tek yoldur. Cezai yaptırımın gerçekleşeceği Yüce Divan aşaması olup, meclis soruşturmasının Yüce Divan'a kadar tüm aşamaları sadece siyasi sonuçlar doğurmaktadır. Bu durumda Yüce Divan'a sevk ile sonuçlanmayan hiçbir meclis soruşturması için cezai bakımdan bir etkinlik söz konusu değildir. Her ne kadar Yüce Divan'a sevk de tek başına suçun kesinleşmesine ve cezanın

hükmedilmesine yeterli değilse de mevcut veya eski başbakan veya bakanın ceza yargısında yargılanacağı anlamına gelmektedir. Bu sebeple yargılama sonucunda her ne karar verilirse verilsin “Yüce Divan’a Sevk” tek başına meclis soruşturmasının somut olarak da etkinliğini güçlü bir şekilde arttırmaktadır. 1982-2017 Arasında komisyon aşamasına geçen yaklaşık her beş dosyadan biri Yüce Divan’a sevk ile sonuçlanmıştır. Tabii ki burada Yüce Divan’a sevk etkinliğini ölçen herhangi bir rakam ve orandan bahsetmek mümkün değildir. Burada üzerinde durduğumuz nokta ise 1982-2017 arası üç farklı yasama döneminde meclis soruşturması sonucunda toplamda yedi kez Yüce Divan’a sevk kararı verilmesi bu yolun tamamen âtil, kullanılmayan bir müessese olmadığını göstermektedir.

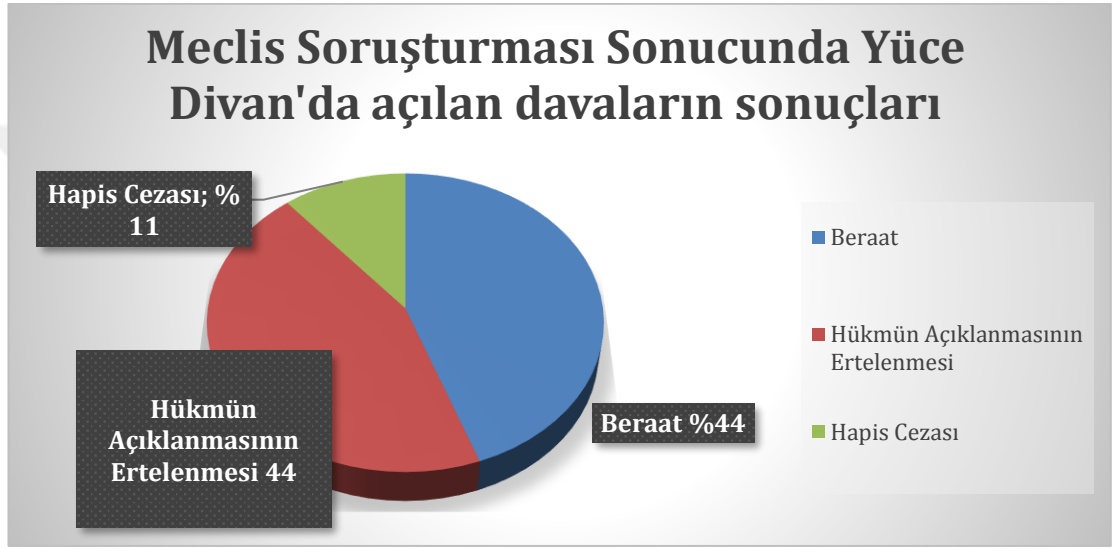
Tablo 4.2 : Meclis soruşturması önermeleri ve Yüce Divan’a sevk özet tablosu

Sıra	Yasama Dönemi	Verilen Meclis Soruşturma Önergesi	Yüce Divan’a Sevk Etme
1	17. Yasama Dönemi	7	1
2	18. Yasama Dönemi	4	-
3	19. Yasama Dönemi	25	1
4	20. Yasama Dönemi	46	-
5	21. Yasama Dönemi	5	-
6	22. Yasama Dönemi	13	5
7	23. Yasama Dönemi	3	-
8	24. Yasama Dönemi	13	-
9	25. Yasama Dönemi	-	-
	TOPLAM	116	7

4.4. Yüce Divan Kararlarının İstatistiği

Anayasa Mahkemesi kuruluşundan günümüze kadar toplamda on dört kez Yüce Divan sıfatıyla yargılama yapmıştır. Bunun sekizi 1982 Anayasası döneminde olmuştur. 1982 Anayasası döneminde yedi kez Yüce Divan’a sevk kararı verilmiş Yüce Divan bir sevkten iki farklı dava çıkardığından dolayı sekiz adet Yüce Divan yargılaması gerçekleşmiştir. Bu dönem Yüce Divan sıfatıyla yapılan sekiz adet yargılamanın sadece birinde hapis cezası hükmü verilirken 3 farklı davada sanıklar

hakkında “davanın kesin hükme bağlanmasının ertelenmesi” kararı verilmiştir. 3 davada ise tüm sanıklar için “beraat” hükmü verilmiştir. Bir davada da “davanın kesin hükme bağlanmasının ertelenmesi” hem de “beraat” hükmü vermiştir. Yüce Divan’da bakılan davaların %11,1’inde hapis cezasına hükmedilmiştir. Yüce Divan’da bakılan davaların %44,4’ünde davanın “kesin hükme bağlanmasının ertelenmesi” kararı verilmiştir. Yüce Divan’da bakılan davaların %44,4’ünde “beraat” hükmü verilmiştir. Verilen Meclis soruşturması önergelerinin %0.86’sı “hapis cezası” ile sonuçlanmıştır.

Şekil 4.4 : Meclis soruşturması sonucu Yüce Divan yargılamalarında hükümler

4.4.1. Hapis Cezası

1982-2017 Döneminde meclis soruşturması sonucunda yapılan Yüce Divan yargılaması sonucu sadece bir kez hapis cezası verilmiştir. Yüce Divan’da 1985/1 Esas Numarası ile açılan dava 14.02.1986 günü sona ermiştir. Yüce Divan 1982 Anayasası döneminde vermiş olduğu ilk hükümde Eski Bakan İsmail Özdağlar’ın U.M Denizcilik Ticaret A.Ş Ortağı ve Yönetim Kurulu Başkanı Uğur Mengencioğlu’ndan 25 milyon lira alarak haksız menfaat sağladığı sabit olmuş ise de, paranın hangi nedenle alındığı ve bir rüşvet anlaşmasına dayalı olduğu konularında yeterli dedil edemediğinden İsmail Özdağlar’ın eylemini görevi kötüye kullanmak olarak görmüştür. Yüce Divan’ın 1982 Anayasası döneminin ilk yargılamasında İsmail Özdağlar TCK 240/1 Görevi kötüye kullanma suçundan dolayı 2 yıl hapis, 30 bin ağır

para mahkumiyetine çarptırılmıştır. İlgili karar Yüce Divan tarafından oy çokluğu ile alınmıştır.

4.4.2. Davanın Kesin Hükme Bağlanması ve Ertelenmesi

1982-2017 Arasında meclis soruşturması sonucunda yapılan Yüce Divan yargılamalarında dört farklı davada “davanın kesin hükme bağlanması ve ertelenmesi” kararı verilmiştir. Davanın kesin hükme bağlanması ve ertelenmesi ilk olarak 2005/1 karar numaralı davada verilmiştir. Yüce Divan 03.02.2005 tarih 2005/1 esas numaralı kararı ile sanık Cumhur Ersümer hakkında eylemlerinin TCK 240. madde kapsamında suç teşkil ettiği sabit bulunmuş fakat suç tarihi 23 Nisan 1999’dan önce olduğundan 4616 sayılı yasanın⁶⁵⁹ 1. maddesinin 4. bendi⁶⁶⁰ gereğince davanın kesin hükme bağlanması ve ertelenmesine oyçokluğu ile karar vermiştir. Bunun haricinde 2007/1 karar numarası ile Enerji ve Tabii Kaynaklar Eski Bakanı Mustafa Cumhur Ersümer hakkında, 2006/2 karar numarası ile Bayındırlık ve İskan Eski Bakanı Yaşar Topçu hakkında, 2006/3 karar numarası ile Eski Başbakan Mesut Yılmaz ve Devlet Eski Bakanı Güneş Taner hakkında 4616 sayılı yasanın 1. maddesinin 4. bendi gereğince davanın kesin hükme bağlanması ve ertelenmesine oyçokluğu ile karar vermiştir.

4.4.3. Beraat

Yüce Divan 1982-2017 döneminde meclis soruşturması sonucu yaptığı yargılamalarda 1993/1 karar numarası ile Bayındırlık ve İskân Eski Bakanları Sefa

⁶⁵⁹ 23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava Ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun

⁶⁶⁰ 23 Nisan 1999 tarihine kadar işlenmiş ve ilgili kanun maddesinde öngörülen şahsî hürriyeti bağlayıcı cezanın üst sınırı on yılı geçmeyen suçlardan dolayı haklarında henüz takibata geçilmemiş veya hazırlık soruşturmasına girilmiş olmakla beraber dava açılmamış veya son soruşturma aşamasına geçilmiş olmakla beraber henüz hüküm verilmemiş veya verilen hüküm kesinleşmemiş ise, davanın açılması veya kesin hükme bağlanması ertelenir; varsa tutukluluk halinin kaldırılmasına karar verilir. Bu suçlarla ilgili dosya ve deliller, her bir suçun dava zamanışımı süresinin sonuna kadar muhafaza edilir. (1) Erteleme konusu suçun dava zamanışımı süresi içinde bu suç ile aynı cins veya daha ağır şahsî hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren bir suç işlendiğinde, erteleme konusu suçtan dolayı da dava açılır veya daha önce açılmış bulunan davaya devam edilerek hüküm verilir. Bu süre, erteleme konusu suç ile aynı cins veya daha ağır şahsî hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren bir suç işlenmeksizin geçirildiğinde, ertelemeyen yararlanan hakkında kamu davası açılmaz; açılmış olan davanın ortadan kaldırılmasına karar verilir Bu bentle ilgili olarak bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç ay içinde dosyanın bulunduğu yargı merciine başvurmak suretiyle soruşturmaya veya davaya devam edilmesini istediklerini bildirenler hakkında soruşturma veya davaya devam olunur. Mahkûmiyet halinde verilen ceza, dava zamanışımı süresince ertelenir. Bu süre içinde erteleme konusu suç ile aynı cins veya daha ağır şahsî hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren bir suç işlendiğinde ertelenen ceza da infaz edilir. Aynı süre, erteleme konusu suç ile aynı cins veya daha ağır şahsî hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren bir suç işlenmeksizin geçirildiğinde, mahkûmiyet vaki olmamış sayılır.

Giray ve Cengiz Altın Kaya hakkında, 2006/1 karar numarası ile Hüsamettin Özkan ve Recep Önal hakkında, 2007/1 karar numarası ile Enerji ve Tabii Kaynaklar Eski Bakanı Zeki Çakan hakkında, 2007/2 karar numarası ile Bayındırlık ve İskân Eski Bakanı Koray Aydın hakkında beraat hükmünü vermiştir.

4.5. 1982-2017 Hükümet Dönemlerine Göre Meclis Soruşturması İstatistiği

Meclis Soruşturması müessesesi anayasada da düzenlendiği gibi tamamen parlamentonun yetkisinde olan bir müessesedir. Meclis soruşturması önergesi meclis üye tam sayısının onda biri tarafından verilirken, komisyon aşamasına geçilmesi için parlamentoda basit çoğunluk, ilgililerin Yüce Divan’a sevk edilmesi için de parlamento üye tam sayısının salt çoğunluğu gerekmektedir. Görüldüğü gibi meclis soruşturmasının her aşaması parlamento üyelerinin tasarrufuna bağlıdır. Fakat uygulamaya bakıldığında özellikle Yüce Divan’a sevk aşamasında parlamentodan ziyade hükümetlerin etkili olduğu görülmektedir. 1982 Anayasası döneminde günümüze kadar⁶⁶¹ toplamda yirmi bir hükümet görev almıştır. Bu dönemde on üç farklı hükümet döneminde meclis soruşturması yoluna başvurulmuş, sadece üç farklı hükümet döneminde Yüce Divan’a sevk gerçekleşmiştir.

Tablo 4.3 : Hükümet dönemlerine göre meclis soruşturmaları özet tablosu

Hükümet Dönemi	Yasama Dönemi	Tarih Aralığı	Verilen Önerge Adeti	Komisyon Aşaması	Yüce Divan’a Sevk
45. Hükümet Dönemi – Turgut Özal	17. Yasama Dönemi	13 Aralık 1983 21 Aralık 1987	7 Adet	1	1
46. Hükümet Dönemi – Turgut Özal	18. Yasama Dönemi	21 Aralık 1987 – 31 Ekim 1989	2 Adet	-	-
47. Hükümet Dönemi – Yıldırım Akbulut	18. Yasama Dönemi	9 Kasım 1989 – 23 Haziran 1991	2 Adet	-	-

⁶⁶¹ 16 Nisan.2017

Hükümet Dönemi	Yasama Dönemi	Tarih Aralığı	Verilen Önerge Adeti	Komisypn Aşaması	Yüce Divan'a Sevk
48. Hükümet Dönemi –Mesut Yılmaz	18. Yasama Dönemi	23 Haziran 1991 – 20 Kasım 1991	-	-	-
49. Hükümet Dönemi – Süleyman Demirel	19. Yasama Dönemi	20 Kasım 1991 – 16 Mayıs 1992	16 Adet	4	1
50. Hükümet Dönemi – Tansu Çiller	19. Yasama Dönemi	25 Haziran 1993 – 5 Ekim 1995	9 Adet	3	-
51. Hükümet Dönemi – Tansu Çiller	19. Yasama Dönemi	5 Ekim 1995 – 30 Ekim 1995	-	-	-
52. Hükümet Dönemi –Tansu Çiller	19. Yasama Dönemi	30 Ekim 1995- 6 Mart 1996	-	-	-
53. Hükümet Dönemi- Mesut Yılmaz	20. Yasama Dönemi	6 Mart 1996 – 28 Haziran 1996	9 Adet	5	-
54. Hükümet Dönemi –Necmettin Erbakan	20. Yasama Dönemi	28 Haziran 1996 – 30 Haziran 1997	5 Adet	-	-
55. Hükümet Dönemi –Mesut Yılmaz	20. Yasama Dönemi	30 Haziran 1997 – 11 Ocak 1999	32 Adet	17	-
56. Hükümet Dönemi – Bülent Ecevit	20. Yasama Dönemi	11 Ocak 1999 – 28 Mayıs 1999	-	-	-
57. Hükümet Dönemi – Bülent Ecevit	21. Yasama Dönemi	28 Mayıs 1999 – 18 Kasım 2002	5 Adet	2	-

Hükümet Dönemi	Yasama Dönemi	Tarih Aralığı	Verilen Önerge Adeti	Komisyon Aşaması	Yüce Divan'a Sevk
58. Hükümet Dönemi – Abdullah Gül	22. Yasama Dönemi	18 Kasım 2002 – 14 Mart 2003	-	-	-
59. Hükümet Dönemi – Recep Tayyip Erdoğan	22. Yasama Dönemi	14 Mart 2003 – 29 Ağustos 2007	13 Adet	5	5
60. Hükümet Dönemi – Recep Tayyip Erdoğan	23. Yasama Dönemi	29 Ağustos 2007 – 6 Temmuz 2011	3 Adet	-	-
61. Hükümet Dönemi – Recep Tayyip Erdoğan	24. Yasama Dönemi	6 Temmuz 2011 – 29 Ağustos 2014	10 Adet	1	-
62. Hükümet Dönemi – Ahmet Davutoğlu	24. Yasama Dönemi	29 Ağustos 2014 – 28 Ağustos 2015	3 Adet	-	-
63. Hükümet Dönemi – Ahmet Davutoğlu	25. Yasama Dönemi	28 Ağustos 2015 – 24 Kasım 2015	-	-	-
64. Hükümet Dönemi – Ahmet Davutoğlu	26. Yasama Dönemi	24 Kasım 2015 – 24 Mayıs 2016	-	-	-
65. Hükümet Dönemi – Binali Yıldırım	26. Yasama Dönemi	24 Mayıs 2016 - 14 Haziran 2018	-	-	-
			116 Adet	38	7

Tablo 4.3'den de anlaşıldığı üzere 1982-2017 arası, yalnızca üç hükümet döneminde Yüce Divan'a sevk gerçekleşmiştir. Bunlar 45. hükümet dönemi (I. Özal Dönemi)⁶⁶², 49. Hükümet Dönemi (Süleyman Demirel – İnönü Koalisyon Dönemi)⁶⁶³ ve 59. Hükümet Dönemi⁶⁶⁴ (I. Tayyip Erdoğan Dönemi)'dir. Bunlardan 45. Hükümet

⁶⁶² 45. Hükümet Dönemi: 13 Aralık 1983 – 21 Aralık 1987

⁶⁶³ 49. Hükümet Dönemi: 20 Kasım 1991 – 16 Mayıs 1992

⁶⁶⁴ 59. Hükümet Dönemi: 14 Mart 2003 -29 Ağustos 2007

dönemi haricinde hiçbir dönem, mevcut hükümet üyesi Yüce Divan'a sevk edilmemiştir. Uygulamada dikkat çeken diğer bir nokta 1982 Anayasası döneminde gerçekleşen yedi adet Yüce Divan'a sevkten beşinin 59. Hükümet dönemine denk gelmesidir. Bu dönem tamamen önceki dönemlerde görev almış eski başbakan ve bakanlar Yüce Divan'a sevk edilmiştir.

Önceki bölümlerde bahsedildiği gibi hem anayasal hem teorik olarak meclis soruşturması ve Yüce Divan'a sevk, hükümetin tasarrufunda değildir. Bu yol zaten parlamento tarafından hükümetin denetlenmesi müessesidir. Fakat uygulamada özellikle Yüce Divan'a sevk aşamasında parlamentoda çoğunluğu bulunduran hükümetin iradesi ağır basmıştır.

4.6. 1982-2017 Arasında Koalisyon ve Tek Başına İktidar Dönemlerine göre Meclis Soruşturması İstatistiği

Anayasal olarak hükümetin tasarrufunda olmadığı meclis soruşturması müessesesi uygulamadaki örnekleri incelendiğinde tek başına iktidar dönemlerinde özellikle önceki dönem hükümet üyelerine karşı yürütüldüğü tespit edilmektedir. 1982 -2017 arasında toplamda sadece üç farklı hükümet döneminde meclis soruşturması sonucu Yüce Divan'a sevk gerçekleşmiştir. Bu hükümet dönemleri sırasıyla;

- * 45. Hükümet Dönemi – Özal Hükümeti
- * 49. Hükümet Dönemi – Demirel Hükümeti
- * 59. Hükümet Dönemi –Erdoğan Hükümetidir.

Bu hükümet dönemlerinden 45. ve 59. hükümetler tek başına iktidardır. Bu dönem yedi kez Yüce Divan'la sonuçlanan meclis soruşturmalarından altısı tek başına iktidar hükümet dönemlerine denk gelmiştir. 45. Hükümet döneminde bir, 59. Hükümet döneminde beş adet meclis soruşturması Yüce Divan'a sevk ile sonuçlanmıştır. Teorik olarak tek başına hükümetler parlamentoda üye tam sayısının salt çoğunluğu sağladığından Yüce Divan'a sevk için yeterli çoğunluğa da sahiptirler. 1982 Anayasası döneminde de uygulamada da durum gerçekleşmiştir diyebiliriz.

4.7. Meclis Soruşturması ve İhlali İddia Edilen Türk Ceza Kanunu Maddelerinin İstatistiği

1982 Anayasası Dönemi'nde verilen meclis soruşturması önergelerini dayandıkları ve ihlalin iddia edildiği ceza kanunu maddeleri bakımından incelemek, meclis soruşturmasına konu olan suçların tespitinde bize fikir verecektir. Bu noktada ilgili maddelerin üzerinde durulurken gözden kaçırılmaması gereken nokta, ilgili süreç içerisinde iki farklı ceza kanunun yürürlükte olmasıdır.

1 Haziran 2005'e kadar 765 sayılı Eski TCK yürürlükte iken, bu tarihten sonra 5237 sayılı Yeni Türk Ceza Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu nedenle çalışmada, meclis soruşturması önergelerinde ihlal edildiği iddia edilen maddeleri 1 Haziran 2005 öncesi ve sonrası olarak ayrı ayrı değerlendirme yolu tercih edilmiştir.

1982 Anayasası döneminde yeni Türk Ceza Kanunun yürürlüğe girdiği 1 Haziran 2005'e kadar doksan dokuz adet meclis soruşturma önergesi verilmiştir. Verilen doksan dokuz soruşturma önergesi ihlal edildiği iddia edilen suçlar bakımından incelendiğinde sadece 765 sayılı TCK maddelerinin değil 237 sayılı Taşıt Kanunu⁶⁶⁵, 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması-Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanunu⁶⁶⁶ maddelerinin de ihlal edildiği iddiası tespit edilmiştir.

1 Haziran 2005 öncesi verilen doksan dokuz adet meclis soruşturma önergesi incelendiğinde eski TCK'nın en çok 240. maddesinin ihlal edildiği iddia edilmiştir. Buna göre doksan dokuz soruşturma önergesinin doksan ikisinin tamamında 240. maddenin ihlalden bahsedilmiştir.

⁶⁶⁵ Taşıt Kanunu için; 05.10.1989 tarihinde dönemin Başkanı Turgut Özel hakkında Taşıt kanununun 16. maddesini ihlal ettiği gerekçesi ile meclis soruşturma önergesi verilmiştir. (TBMM Tutanak Dergisi, 18. Yasama Dönemi, 27. Cilt, 88. Birleşim, s.180-183)

⁶⁶⁶ Örn 1: 3628 Sayılı Kanun; 07.05.1996 yılında Eski Başbakan Tansu Çiller hakkında 3628 sayılı kanunun 13, 14 ve 15. maddelerini ihlal ettiği iddiasıyla meclis soruşturması önergesi vermiştir. (TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 3. Cilt. 37. Birleşim, s.264-270)

Örn 2: Eski Bakan ve Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan hakkında ilgili 3628 kanunun 13., 14. ve 15. maddeleri ihlal ettiği iddiasıyla meclis soruşturma önergesi verilmiştir. (TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 5. Cilt, 49. Birleşim, s.137-141)

Örn 3: Eski Başbakan Mesut Yılmaz hakkında 3628 sayılı kanunun ilgili maddelerini ihlal ettiği iddiasıyla 04.06.1996 tarihinde meclis soruşturma önergesi verilmiştir. 20. Yasama Dönemi, 9/9 Numaralı Meclis Soruşturması (TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 6. Cilt, 57 Birleşim, s.229-233)

765 sayılı Eski Türk Ceza Kanunu'nun 240. madde metni şöyledir;

“Kanunda yazılı hallerden başka her ne suretle olursa olsun vazifesini suiistimal eden memur derecesine göre üç aydan üç seneye kadar hapis olunur. Cezayı tahfif edecek sebeplerin vücudu halinde bir aydan az olmamak üzere hapis ve otuz liradan yüz liraya kadar ağır cezayı nakdi ile cezalandırılır ve her halde müebbeden veya muvakkaten memuriyetinden mahrum edilir.”

765 Sayılı kanunun 240. maddesinden sonra (1982-2005) dönemi için ihlal edildiği en çok iddia edilen TCK'nın 230. maddesidir. 230. Madde, doksan dokuz meclis soruşturması önergesi içerisinde on altı kez yer almıştır. 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 230. maddesi şöyledir.

“Her ne vesile ile olursa olsun memuriyet vazifesini yapmakta ihmal ve terahi eden veya amirinin kanuna göre verdiği emirleri makbul bir sebep olmaksızın yapmayan memur, otuz liradan yüz liraya kadar ağır cezayı nakdi ile cezalandırılır.

Bu ihmal ve terahiden veya amirin kanuni emirlerini yapmamış olmaktan Devletçe bir mazarrat usule gelmiş ise derecesine göre bir aydan üç seneye kadar hapis cezası ile birlikte müebbeden veya muvakkaten memuriyetten mahrumiyet cezası dahi hükmolunur.

Her iki surette memurun terahisinden veya verilen emri yapmamasından efratça bir türlü zarar hâsıl olmuş ise oda başkaca ödettirilir.”

735 Sayılı TCK'nın yürürlüğü döneminde meclis soruşturmasına konu olan ilgili suçlar şöyledir;

Tablo 4.4 : Meclis soruşturmalarına konu olan suçlar (735 sayılı TCK dönemi)

735 Sayılı Kanun İhlali İddiaları (1 Haziran 2005 Öncesi)		
240	Görevi Kötüye Kullanma	92
230	Görevi Kötüye Kullanma (İhmal ve gecikme)	16
228	Memuriyet ve Mevki Nüfusunu Suistimal	6
205	Zimmete Para geçirme –İrtikap	4
366	Hükümet Hesabına Müzayede ve Münakasada	5
296	Cürüm İşleyenleri Saklamak ve Delilleri Yok Etmek / Suç Delillerini Yok Etme, Gizleme ve Değiştirme	3
339	Evrakta Sahtekarlık / Resmî Belgede Sahtecilik	2

1 Haziran 2005’de yürürlüğe giren yeni Türk Ceza Kanunundan sonra parlamento tarihimizde günümüze kadar toplamda on yedi adet meclis soruşturması önergesi verilmiştir. Meclis soruşturması önerge aşaması başlığı altında bahsedilen bu önergeler içerisinde, ilgili kişiler hakkında birden fazla suç iddiasında bulunulabilir. Nitekim uygulamada da soruşturma önergeleri birçok suç iddiasından oluşmuştur. 5237 Sayılı yeni TCK’nın yürürlüğe girdikten sonra verilen meclis soruşturması önergeleri içerisinde en çok 257. maddede düzenlenen “görevi kötüye kullanma” suçunun ihlal edildiği iddia edilmiştir. Bu dönemde verilen toplam on yedi önergeden on dördünde ilgili görevi kötüye kullanma maddesi kullanılmıştır.

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunun 257. Madde metni şöyledir;

(1) Kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan hâller dışında, görevinin gereklerine aykırı hareket etmek suretiyle, kişilerin mağduriyetine veya kamunun zararına neden olan ya da kişilere haksız bir kazanç sağlayan kamu görevlisi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan hâller dışında, görevinin gereklerini yapmakta ihmal veya gecikme göstererek, kişilerin mağduriyetine veya kamunun zararına neden olan ya da kişilere haksız bir kazanç sağlayan kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) İrtikâp suçunu oluşturmadığı takdirde, görevinin gereklerine uygun davranması için veya bu nedenle kişilerden kendisine veya bir başkasına çıkar sağlayan kamu görevlisi, birinci fıkra hükmüne göre cezalandırılır.

“Görevi kötüye kullanma” suçu dışında ilgili dönemde meclis soruşturması önergelerine; “nüfus ticareti”, rüşvet, suçluyu kayırma, yargı görevi yapan bilirkişiyi veya tanıdığı etkilemeye teşebbüs, adil yargılamayı teşebbüs, kamu görevlisinin suçu bildirmemesi suçları konu olmuştur.

5237 Sayılı TCK’nın yürürlüğü döneminde meclis soruşturmasına konu olan ilgili suçlar şöyledir;

Tablo 4.5 : Meclis soruşturmasına konu olan suçlar (5237 sayılı TCK dönemi)

5237 Sayılı Yeni Türk Ceza Kanunu (1 Haziran 2005 Sonrası)		
257	Görevi Kötüye Kullanma	14
255	Nüfus Ticareti	5
252	Rüşvet	4
283	Suçluyu Kayırma	4
277	Yargı görevi yapanı, bilirkişiyi veya tanıdığı etkilemeye teşebbüs	3
288	Adil Yargılamayı Etkilemeye Teşebbüs	2
279	Kamu Görevlisinin Suçu Bildirmemesi	2

4.8. Meclis Soruşturmasının Etkinliği Sorunu

Meclis soruşturmasının etkinliğinin tespiti teknik hukuk açısından oldukça zordur. Ayrıca meclis soruşturmasının etkinliğinde sınırların ve kriterlerin neler olacağı mevzuatta ve doktrinde tamamen cevaplandırılmış bir husus değildir. Meclis soruşturması yolunun sadece anayasa metninde yer alması, yasamanın yürütmeyi etkin bir biçimde denetleyebildiği anlamına gelmemektedir. Burada öncelikle önemli olan bir başbakanın veya bakanın bir suç işlemesi durumunda bu yolun etkili bir biçimde uygulanmasıdır. Aksi bir durum zaten hukuk devleti ilkesine, demokrasinin özüne aykırıdır. Yürütmenin denetlenmesinde son derece önemli olan meclis soruşturmasının uygulamadaki etkinliği her dönem tartışılmıştır. Konuyla ilgili

Hannes B. Mosler, yürütmenin denetlenmesini sağlayan Impeachment'in etkinliğini hukuki düzenlenmelerin yanında, siyasi, sosyolojik etkenlerin olduğunu da belirtmiştir. Mosler'in iddiasına göre anayasal normlar, Yüce Divan'ın özellikleri, mevcut devlet başkanının kurumsal gücü, ülkedeki siyasi güç dengesi, siyasi parti yapıları, suçlamaların güvenilirliği, mevcut skandalın derecesi, iddiaların ağırlığı, medya haberleri, kamuoyunun tavrı, gösteri ve yürüyüşler Impeachment sürecinin etkinliği etkileyen faktörlerdir.⁶⁶⁷

Tablo 4.6: Impeachment yolunu etkileyen koşullar⁶⁶⁸

Alan	Değişkenler
Anayasal Şartlar	- Anayasal normlar - Anayasa Mahkemesi (Yüce Divan)'nin Özellikleri - Kurumsal Başkanlık gücü
Siyasi Şartlar (Political Context)	- Siyasi güç gruplaşması - Siyasi parti yapısı ve dinamikleri - Başkanlık performansı ve liderliği (tutum ve tavrı)
Zeminin Özellikleri (Characteristics of grounds)	- Suçlamaların güvenilirliği ve doğruluğu - Skandalı derecesi - İddiaların ağırlığı ve niteliği
Kamuoyunun Huzursuzluğu/hoşnutsuzluğu	- Medya haberleri - Kamuoyu anketleri - İnternet açıklamaları, gösteri ve yürüyüşler, seçim sonuçları

4.8.1. Meclis Soruşturmasının Teorik Açıdan Etkinliği

Meclis soruşturması 1982 Anayasası'nda yer alan, yasamanın bilgi edinme ve denetleme araçları içerisinde teorik olarak en etkili denetim yoludur. Meclis soruşturması hem cezai hem siyasi denetim fonksiyonu olduğu gibi dolaylı olarak bilgi edinme fonksiyonunu da içinde bulunduran anayasal bir müessesedir.

Meclis soruşturması hem hükümetin denetlenmesi hem muhalefetin bu yolu istismar etmemesi hususunda son derece nazik bir anayasal müessesedir. Buradaki dengenin sağlanması amacıyla meclis soruşturmasının kolay uygulanmamasını sağlayan anayasal tedbirler, zaman zaman bu yolun etkinliğini azaltmıştır.

⁶⁶⁷ Hannes B. Mosler, **a.g.e.**, s119

⁶⁶⁸ Hannes B. Mosler, **a.g.e.**, s119

Teorik olarak meclis soruşturmasının etkinliğini inceleyecek olursak; Anayasada ve TBMM İçtüzüğünde bulunması meclis soruşturmasını anayasal bir araç hâline getirmiştir. Böylece meclis soruşturması anayasal güvenceye sahip olmuştur. Meclis soruşturmasında özellikle önerenin verilme aşamasında meclis üye tam sayısının onda birinin ve ilk ön görüşmelede komisyonun kurulması için basit çoğunluğun yeterli olması, bu yolu teorik olarak uygulanabilir kılmıştır diyebiliriz. Yüce Divan'a sevk oylamasında ise karar yeter sayısı meclis üye tam sayısının salt çoğunluğu olarak kabul edilmiş Yüce Divan'a sevk aşaması biraz daha zorlaştırılmıştır. Anayasada yer alan dörtte üç, iki bölü üç gibi nitelikli çoğunlukların arandığı durumlar göz önünde bulundurulduğunda, üye tam sayısının salt çoğunluğu ile Yüce Divan'a sevk uygulanabilirlik bakımından daha kolaydır.⁶⁶⁹ Bu yüzden teoride meclis soruşturması aşamalarındaki imza ve karar yeter sayılarının, soruşturmanın uygulanabilirliği yönünde pozitif katkısı olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin Yüce Divan'a sevk karar yeter sayısının basit çoğunluğa çekilmesi, muhalefetin bu yetkiyi istismar etmesi ihtimalini arttıracak ve hükümetin görevini icra etmesi bakımından olumsuz etkisi olacaktır.

Bir başbakanın veya bakanın Yüce Divan'a sevk sonucunda bakanın bakanlıktan veya hükümetin görevden düşecek olması meclis soruşturmasını teoride de son derece etkin bir yol haline getirmektedir. Neticede yasama tarafından Yüce Divan'a sevk sadece bir kamu davası açılma talebidir. İlgili başbakan veya bakanlar, Yüce Divan yargılaması netice bulana kadar hukuken masumdurlar. Bu durumda hukuken suçlu olduğu sabit olmayan başbakan veya bakanın Yüce Divan'a sevk ile yani meclis üye tam sayısının salt çoğunluğu ile ilgili bakanın veya hükümetin görevden düşmesi sağlanabilir.

Sonuç olarak teorik açıdan meclis soruşturması yolunun hem uygulanabilir bir yol olduğunu hem de çok etkin bir anayasal denetim aracı olduğunu söyleyebiliriz.

⁶⁶⁹ 1982-2017 Anayasası dönemin önerde ve kabul sayıları metin içinde belirttiği gibi düzenlenmiş fakat 2017 Anayasa değişikliği ile bu rakamlar değişmiştir. 1982 Anayasasının son haline göre meclis soruşturması önergesini meclis üye tam sayısının salt çoğunluğu verebilecektir. Önerenin kabulü yani komisyon aşamasına ise ancak meclis üye tam sayısının 3/5'inin kabul oyu ile geçilebilecektir. İlgili düzenleme 24 Haziran 2018 cumhurbaşkanlığı ve genel seçimlerinden sonra yürürlüğe girmiştir.

4.8.2. Meclis Soruşturmasının Siyasi Bakımdan Etkinliği

Yasama organının yürütme organını siyasi bakımdan denetlemesi parlamenter hükümet sisteminin en önemli denetim mekanizmasıdır denilebilir.⁶⁷⁰ Siyasi bakımdan bir denetimden bahsedilebiliyorsa öncelikle bir siyasi sorumluluğun varlığını kabul etmek gerekir. Yürütmede bu durum, bakanların şahsi ve kolektif sorumluluğu olarak karşımıza çıkmaktadır. Özbudun'a göre; kolektif sorumluluk hükümetin genel siyasetinin yürütülmesinden doğan sorumluk iken,⁶⁷¹ diğer bir tanımda hükümetin yürütmekte olduğu genel siyasetinden dolayı bakanlar kurulu bütün üyelerinin birlikte sorumlu olmasıdır.⁶⁷² Bireysel sorumluluk ise bakanların parlamentoya karşı tek tek sorumluluğudur. Anayasada bakanların ister bireysel olsun ister kolektif olsun sorumluluğunun işlev kazanmasını sağlayan araç gensoru yoludur. Gensoru doğrudan bir bakanın bakanlık görevinden düşmesine veya hükümetin görevden düşmesine yol açan anayasal bir müessesedir. Meclis soruşturması yolun da ise her ne kadar cezai bir denetimden bahsedebilse de bu yolun fonksiyonel açıdan ciddi bir siyasi denetim yaptığından bahsedebiliriz. Meclis soruşturması hem doğrudan hem dolaylı olarak siyasi denetimin sonuçlarını doğurabilmektedir. Meclis soruşturması neticesinde aynen gensoru yolunda olduğu gibi bir bakanın Yüce Divan'a gönderilmesi ile görevinden düşmesi, bir başbakanın Yüce Divan'a gönderilmesi ile de hükümetin düşmesi, meclis soruşturması yolunun doğrudan siyasi denetimdir diyebiliriz.

Dolaylı sonuçlar ise meclis soruşturması önergesindeki iddiaların önerge öncesinde veya sonrasında dillendirilmesiyle başlayan, ilgili bakan veya hükümet üzerindeki kamuoyu baskısıdır. Bu baskının ne derecede etkili olduğu tespiti imkânsız olsa da bu baskıdan sonra ilgili bakan veya başbakanın istifası meclis soruşturmasının dolaylı etkinliğinin sonucudur.

Bu durumda meclis soruşturmasının siyasi etkinliği karşımıza;

1. Bir bakanın Yüce Divan'a gönderilmesi sonucu bakanlıktan düşmesi
2. Bir başbakanın Yüce Divan'a gönderilmesi sonucu hükümetin düşmesi

⁶⁷⁰ Sinan Kılıçoğlu, "Türkiye'de Yasama Organının Yürütme Organını Siyasi Denetimi", **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: XVII, Sayı: 1-2, Erzincan, 2013, s.31

⁶⁷¹ Ergun Özbudun, **a.g.e.**, s.341-342

⁶⁷² Faik Birişik, **a.g.e.**, s.23

3. Meclis soruşturması önergesindeki iddiaların, önerge öncesinde veya sonrasında dillendirilmesiyle başlayan sürecin ilgili bakan veya başbakanın istifa etmesi olarak karşımıza çıkar.

Meclis soruşturmasının siyasi denetim bakımından bahsettiğimiz bu sonuçların 1982-2017 dönemi bakımından inceleyecek olursak; bahsettiğimiz ilk iki sonucun bu dönemde ortaya çıkmadığını söyleyebiliriz. Bunun nedeni ise öncelikle sadece bir Yüce Divan’a sevk haricinde bu dönemde meclis soruşturması sonucunda gerçekleşen tüm Yüce Divan’a sevklerin önceki dönem eski bakan ve başbakanlara uygulanmış olmasıdır. Bu durumda ilgili kişilerin başbakanlık veya bakanlık görevi olmadığından görevden düşme veya hükümetin düşmesi söz konusu olmamıştır.

Meclis soruşturmasının siyasi etkinliğinde doğrudan değil dolaylı bir sonuç olarak bahsettiğimiz ilgili kişinin istifası uygulamada karşımıza çıkmaktadır. 1982-2017 arasında bakanların istifası bakımından meclis soruşturması yolunun önemli bir rolü vardır. Bunun ilk örneği 17. yasama döneminde 9/328 numaralı meclis soruşturması verilmeden hemen önce Devlet Eski Bakanı İsmail Özdağlar bakanlık görevinden istifasıdır. Hakkındaki yolsuzluk ve rüşvet iddiaları ve konunun meclis soruşturmasına taşınması öncesi İsmail Özdağlar 05.01.1985 tarihinde devlet bakanlığından istifa etmiştir. İsmail Özdağlar ilgili meclis soruşturması sonucunda parlamento tarafından Yüce Divan’a sevk edilmiş ve hapis cezasına çarptırılmıştır. Bunun üzerine İsmail Özdağlar 5 Ocak 1985’de ayrıca milletvekilliği görevinden de istifa etmiştir.⁶⁷³

Günümüze en yakın örnek ise 17-25 Aralık operasyonları sonucunda haklarında yolsuzluk ve rüşvet iddiaları bulunan Ekonomi Eski Bakanı Zafer Çağlayan, İçişleri Eski Bakanı Muammer Güler, Çevre ve Şehircilik Eski Bakanı Erdoğan Bayraktar 25 Aralık 2013’de bakanlık görevlerinden istifa etmiştir. İstifa eden ilgili bakanlar hakkında ilk meclis soruşturması önergeleri 08.04.2014 tarihinde verilmiştir. İlgili bakanlar hakkında meclis soruşturma komisyonu kurulmuş, soruşturma sonucunda Yüce Divan’a sevk edilmemişlerdir.

⁶⁷³ İsmail Özdağlar’ın milletvekilliğinden istifası TBMM Genel Kurulunda oylanmış 277 kabul, 7 ret, 52 çekimser oy ile kabul edilmiştir. (TBMM Tutanak Dergisi 17. Yasama Dönemi, 25. Cilt, 75. Birleşim, s.465-467)

Sonuç olarak meclis soruşturmasının anayasada yazan sonuçları ve müeyyideleri arasında yazmayan istifa müessesesi bu yolun dolaylı olarak siyasi bakımdan, en etkili sonuçlarından biri olduğunu söyleyebilirsek de meclis soruşturmasının doğrudan sonucu olarak görmek imkânsızdır.

4.8.3. Meclis Soruşturmasının Cezai Bakımdan Etkinliği

Meclis soruşturmasını anayasada yer alan diğer bilgi edinme ve denetim yollarından ayıran en önemli nokta cezai denetim fonksiyonuna sahip olmasıdır. Mevcut veya eski başbakan ve bakanların görevleriyle ilgili işledikleri iddia edilen suçlardan dolayı yargılanmaları ancak meclis soruşturması yolu ve neticesinde Yüce Divan yargılaması ile mümkündür. Bu hususta başbakan ve bakanların cezai denetimini sağlayan tek yol meclis soruşturması yoludur diyebiliriz. Bu nedenle neticede cezai bakımdan etkin olmayan bir meclis soruşturması bir ülkede yürütmenin cezai bakımdan sorumsuz kalmasına neden olacaktır.

Meclis soruşturmasının aşamalarından da anlaşıldığı gibi gerek önerge, gerek komisyon, gerek Yüce Divan'a sevk aşamalarının hiçbirinde bir cezai denetim söz konusu değildir. Cezai denetim asıl olarak ilgili başbakan veya bakanın Yüce Divan'a sevk edilmesi durumunda, yapılan yargılama neticesinde ortaya çıkacaktır. Yüce Divan'da yapılan yargılama sonucu ilgililerin suçlu bulunması durumunda ilgililer hakkında hapis cezası, adli para cezası gibi mahkûmiyet kararı da verilebilecektir. İşte tam olarak hükümetin işlediği suçlardan dolayı Türk Ceza Kanunu'na göre yargılanmasına ve cezalandırılmasına, meclis soruşturması yolu ile imkân tanınması bu müessesenin cezai olarak etkinliğini göstermektedir. Nitekim uygulamada da 1985/1 Esas numaralı Yüce Divan yargılaması sonucu devlet eski bakanı İsmail Özdağlar iki yıl hapis cezasına ve otuz bin adli para cezasına çarptırılmıştır. Bunun dışında 2005/1 numaralı Yüce Divan yargılamasında Cumhur Ersümer, 2004/2 esas numaralı Yüce Divan yargılaması ile Mesut Yılmaz ve Güneş Taner, 2004/3 esas numaralı Yüce Divan yargılaması ile Cumhur Ersümer ve Zeki Çakan, 2004/ esas numaralı Yüce Divan yargılaması ile Yaşar Topçu dava neticesinde suçlu bulunmuş fakat, 4616 sayılı Yasa'nın 1. maddesinin 4. bendi gereğince davanın kesin hükme bağlanmasının ertelenmesine karar verilmiştir.

2005/1 numaralı Yüce Divan yargılamasında Cumhur Ersümer, 745 sayılı TCK'nın 240. maddesine göre görevi kötüye kullandığı suçunu işlediği, 2004/2 esas numaralı Yüce Divan yargılaması ile Mesut Yılmaz ve Güneş Taner'in görevi kötüye kullanma suçunu işlediği, 2004/3 esas numaralı Yüce Divan yargılaması ile Cumhur Ersümer'in görevi kötüye kullanma suçu işlediği, 2004/ esas numaralı Yüce Divan yargılaması ile Yaşar Topçu'nun görevi köyüye kullanma suçunu işlediği Yüce Divan kararı ile sabit bulunmuştur. Burada şunu da belirtmek gerekir ki; 4616 sayılı kanun⁶⁷⁴ yürürlüğe girmeseydi, saydığımız başbakan ve bakanların hapis, adli para ve memuriyetten men cezası gibi cezalarla çarptırılması mümkün olacaktı. 1982-2017 döneminde meclis soruşturması sonucunda açılan Yüce Divan yargılamalarının cezai yaptırımlarla neticelenmesini 4616 sayılı kanun engellenmiştir diyebiliriz.

Karşılaştırmalı hukukta da yürütmenin işlemiş olduğu suçlardan dolayı sorumlu olması, yargılanması mümkündür. Fakat her ülkenin iç hukukuna göre bir hükümet üyesinin yargılanması sonucu hürriyeti bağlayıcı ceza verilebilmesine imkân tanınmamıştır. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde "impeachment" sonucunda yargılanan bir başkan ve başkan sekreteri (bakan) hakkında hürriyeti kısıtlayıcı bir ceza verilememektedir. Her ne kadar uygulamada çok fazla örneği olmasa da, mevzuatımızın yürütmenin denetlenmesi sonucu ilgili başbakan veya bakan hakkında hürriyeti kısıtlayıcı bir müeyyideye izin vermesi cezai denetimin etkinliğini artırmaktadır.

⁶⁷⁴ 23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun

5. BÖLÜM: TARTIŞMA ve SONUÇ

5.1. Meclis Soruşturması Usulüne İlişkin Tartışma

Meclis soruşturması incelendiğinde teorik olarak son derece etkin olan bu anayasal denetim yolunun, uygulamada aynı etkinliği göstermediği söylenebilir. Meclis soruşturmasının asli rolü, yürütmeye yer alan başbakan ve bakanların cezai denetimini sağlayabilmektir. Meclis soruşturması müessesesi asli rolünü gerçekleştirmediği takdirde, sırf anayasada yer bulan, bazen gündeme gelen, kamuoyunu ve parlamentoyu meşgul eden, pratikte bir etkinliği olmayan anayasal denetim yolu olarak varlığına devam edecektir. Meclis soruşturmasının etkinliğinin artmasına ve ayrıca uygulamada karşılaşılan problemlerin çözümüne ilişkin, doktrinde dile getirilen ve çalışma sürecinde tespit edilen birtakım tartışmalar mevcuttur. Bunların bir kısmı mevzuata yönelik yani özellikle meclis soruşturmasının hukuki rejimine ilişkindir. Bir kısmı da anayasa hukukunun temel konuları olan kuvvetler arası dengelere, seçim sistemlerine ve siyasi parti yapılarına ilişkindir.

5.1.1. Meclis Soruşturmasının Usulüne İlişkin Tartışma

1982-2017 Yılları arası meclis soruşturmalarını incelediğimizde, başlayıp da süreci tamamlanmayan bir meclis soruşturması olmadığını belirtebiliriz. Meclis soruşturması hem 1982 Anayasası'nda hem TBMM İçtüzüğü'nde gayet ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Bu ayrıntılı düzenleme ise uygulamada bazı problemlerin ortaya çıkmasına engel olmamıştır. Meclis soruşturması usulen önerge aşaması ile başlayan ve Yüce Divan sevk oylamasıyla biten uzun bir süreçtir.⁶⁷⁵ Meclis soruşturmasının birçok aşaması ve bu aşamaların usulüne ilişkin düzenlemeler anayasada ve meclis içtüzüğünde mevcuttur. Uygulamada meclis soruşturmasının bir sonraki yasama dönemine devredilmesi, komisyon üyeliklerindeki değişimlerin sık sık

⁶⁷⁵ Her meclis soruşturması sonucunda Yüce Divan sevk oylaması yapılmaz. Kimi meclis soruşturma önergeleri daha önceki süreçlerde sona erebilir.

olması, meclis soruşturma komisyonunun soruşturma yetkisini etkin kullanamaması, meclis soruşturması sürecinde yasal sürelerle uyulmamasının bir müeyyidesinin olmaması gibi problemler ortaya çıkmaktadır. Bu problemlerin birçoğu kanaatimizce mevzuatta yapılabilecek ek düzenlemelerle düzeltilebilecektir. Tavaş’a göre de meclis soruşturması için ayrıntılı olarak müstakil bir kanun düzenlenmelidir.⁶⁷⁶ İster anayasada ister meclis içtüzüğünde ister müstakil bir kanunda olsun, mevzuatta yapılacak birtakım düzenlemeler ile meclis soruşturmasında, soruşturmanın bilhassa komisyon aşamasının etkili olmasını sağlayabileceğini, uzun süren meclis soruşturmalarının da önüne geçilebileceğini söyleyebiliriz. Meclis soruşturmasının hukuki rejimi için mevzuata ilişkin yapılan tartışmalar aşağıdaki başlıklar altında ayrıca açıklanmaya çalışılmıştır.

5.1.2. Komisyon Aşamasında Soruşturma Yetkisine İlişkin Tartışma

Meclis soruşturması açılmasına karar verilmesi halinde, soruşturmanın yürütülmesi görevi TBMM Başkanlığınca, genel kurulda yapılacak “ad çekme” suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyona verilir. 1982 Anayasası’nın 100. maddesinin 2. fıkrasına göre; meclisteki siyasî partiler, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı kadar aday gösterirler. Gösterilen adaylar arasından meclis soruşturma komisyonu kura yöntemiyle oluşturulur.

Meclis soruşturması açılması muthtemel olan bir kamu davasının soruşturma aşamasıdır. Meclis soruşturma komisyonu da tam olarak cumhuriyet savcısının görevini yapar. Soruşturma önergesinin meclis genel kurulunda kabul edilmesiyle kurulan meclis soruşturma komisyonu, ilgili iddiaları açığa çıkarmak amacıyla şüphelilerin, tanıkların ifadelerini alır, delilleri toplar, bilirkişiye başvurabilir. Yani ceza muhakemesinin enstrümanları bu aşamada kullanılmaya başlar. Bu nedenle meclis soruşturmasında komisyon görevinin yasama üyelerinin değil Yargıtay’ın ilgili ceza dairesinin yapması gerektiği iddia edilmiştir. Nitekim komisyon üyelerinin yaptığı iş için son derece teknik bir bilgi ve mesleki tecrübe gerekmektedir. Ayrıca burada belirtmek gerekir ki komisyon görevi Yargıtay’ın ilgili ceza dairesine verilmesi durumunda, komisyon kurulması, üyelerin komisyondan çekilmeleri, yeniden üye seçimleri gibi yasama organını meşgul eden işlemler olmayacaktır. Komisyonun

⁶⁷⁶ Halil İbrahim Tavas, “Gensoru ve Meclis Soruşturmasında İşleyiş ve Uygulamadaki Sorunlar”, **TBMM Parlamenter Denetim Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Ankara, 2012 s.153

yapacağı soruşturmada işin teknik bilgisine ve mesleki tecrübesine sahip yargıtay üyeleri tarafından yapılabilecektir. Burada Yargıtay'ın komisyon aşamasını üstlenmesi yasamanın yürütmeyi denetleme yetkisine de müdahale olarak algılanması kanaatimizce doğru değildir. Çünkü meclis soruşturmasında gerek soruşturma önergesinin kabulünde, gerek komisyon raporu sonucunda Yüce Divan'a sevk oylamasında, yetkili merci meclis genel kuruldur. Yine 1982 Anayasası'na göre soruşturma komisyonu raporu parlamento için bağlayıcı değildir. Böyle bir durumda Yargıtay'ın komisyon görevini üstlenmesi ihtimalinde, Yargıtay'ın yasamanın yürütmeyi denetleme yetkisine müdahalesinden bahsedilemez. Yargıtay burada sadece komisyonun yapacağı soruşturma işlemini teknik olarak yerine getirecektir. Bunun haricinde meclis soruşturmasının tüm aşamalarında takdir yetkisi yasama organına ait olacaktır.

5.1.3. Sürelere İlişkin Tartışma

TBMM gerek yasama faaliyetini gerek parlamanto işlerini gerek hükümeti denetleme vazifesini yerine getirirken, yasal sürelerin önemli bir yeri vardır. Süreler hem teknik olarak bu işlerin belli bir zaman diliminde tamamlanmasını, hem de meclisin yoğun iş yükünü dengeli bir şekilde yapmasına olanak sağlamaktadır. Meclis soruşturması da TBMM'nin birçok iş kaleminden yalnızca birisidir. Meclis soruşturmasının sürelerle tabi kılınması hem adaletin tecellisinin gecikmesini önlemeye bir tedbir olacak, hem de TBMM'nin diğer iş yüklerine dengeli bir vakit ayırmasında olumlu tesiri olacaktır. Hafizoğullarına göre; belli dönemlerde meclis soruşturmaları hem hükümetin hem de parlamentonun zamanının büyük bir kısmını işgal etmiş, belki bu sebeple siyasi istikrar zaafa uğramış ve önemli yasaların çıkması gecikmiştir.⁶⁷⁷

Meclis soruşturmasının anayasal olarak birçok aşaması olduğundan sürelerin önemli bir yeri vardır diyebiliriz. Bu nedenledir ki 1982 Anayasası'nın 100. maddesinde süreler ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Meclis soruşturması müessesesinde sırasıyla

1- Meclis soruşturma önergesinin TBMM Başkanlığına verilmesiyle

⁶⁷⁷ Zeki Hafizoğulları, Bülent Acar, Ö. Asım Livanelioğlu, **a.g.e.**, s.9

- 2- Öngörüşmede önerenin kabul edilmesi ile
- 3- Meclis soruşturması komisyonunun göreve başlaması ile
- 4- Meclis soruşturma komisyonunun ek süre almasıyla
- 5- Meclis soruşturma komisyonu raporunun TBMM Başkanlığına verilmesi ile
- 6- Meclis soruşturma komisyonu raporunun ilgililere dağıtılması ile
- 7- İlgili başbakan veya bakanların Yüce Divan'a sevkine karar verilmesi ile süreler devreye girer.

Örneğin 1982 Anayasası'nın 100. maddesine göre meclis soruşturması önergesinin TBMM Başkanlığı'na verilmesiyle en geç bir ay içinde görüşülmesi gerekir. Uygulamaya bakıldığında da; önerge sahipleri tarafından imzaların geri çekilmesi dışında tüm önergeler bu süre zarfında TBMM genel kurulu tarafından görüşülmüştür. Anayasada ve TBMM içtüzüğünde yer alan süreleri ilgili tabloda belirtecek olursak;

Tablo 5.1 : Meclis Soruşturması Aşamalarında Süreler

Sıra	Durum	Süre	Mevzuat
1	Meclis soruşturması önergesinin TBMM Başkanlığına verilmesi – Önerenin TBMM Genel Kurulunda ilk oylanması	Bir Ay	Anayasa 100. madde
2	Öngörüşmede Önerenin kabul edilmesi ile- Meclis Soruşturması Komisyonu Kura Seçimi	-	-
3	Meclis Soruşturması Komisyonunun Göreve Başlaması – Komisyonun Görevini Tamamlaması	İki Ay	Anayasa 100. madde
4	Meclis Soruşturma komisyonunun Ek Süre almasıyla – Komisyonun Görevini tamamlaması	İki Ay	Anayasa 100. madde
5	Meclis Soruşturma Komisyonu Raporunun TBMM Başkanlığına verilmesi ile – Komisyonun İlgililere Dağıtılması	On Gün	Anayasa 100. madde
6	Meclis Soruşturma Komisyonu Raporunun İlgililere Dağıtılması ile –Yüce Divan'a sevk oylamasının yapılması	On Gün	Anayasa 100. madde
7	İlgili başbakan veya bakanların Yüce Divan'a sevkine karar verilmesi ile dosyanın Yüce Divan'a TBMM tarafından gönderilmesi	Yedi Gün	TBMM İçtüzüğü 112. madde

5.1.3.1. Öngörüşmede Önergenin Kabul Edilmesinden Meclis Soruşturması Komisyonu Kura Seçimine Kadar Geçen Süreye İlişkin Tartışma

Tablo 5.1’den de anlaşılacağı üzere 1982 Anayasası’nda ve TBMM İçtüzüğü’nde meclis soruşturması müessesesinin hemen hemen tüm aşamaları için bir süre öngörülmüştür. Burada sadece, meclis soruşturması önergesinin TBMM’de ilk öngörüşmede kabul edilmesinden sonra meclis soruşturma komisyonu seçimlerinin ne kadar süre içerisinde yapılacağı belirtilmemiştir. Bu durum bahsettiğimiz parlamento tarihi sürecinde uygulamada farklılıklara neden olmuştur. Önceki bölümlerde bahsedildiği gibi meclis soruşturması önergesinin, öngörüşmelerde TBMM genel kurulu tarafından kabul edilmesiyle artık komisyon aşamasına geçilecektir. Komisyon üye seçimi de anayasaya göre TBMM genel kurulunda yapılacak kura ile yapılacaktır. Uygulamaya bakıldığında da, bir önergenin kabul edilmesinden ortalama olarak iki aylık bir süre sonra TBMM genel kurulunda komisyon üye seçimlerinin yapıldığı görülmektedir. Hatta bu süre bazı soruşturmalarda dört ayı geçmiştir.⁶⁷⁸ 1982-2017 döneminde çok nadir olarak TBMM, kabul edilen meclis soruşturması için kısa sürede toplanmış, meclis soruşturma komisyonunu oluşturmuştur.⁶⁷⁹ Uygulamadaki yaklaşık bir hafta ile dört buçuk ay farklılık, kanaatimizce meclis soruşturmasının usulüne ilişkin bir problemidir. Nihayetinde meclis soruşturması, ilgili başbakan veya bakanın cezasi sorumluluğunu ilgilendiren, sonunda Yüce Divan’a sevki mümkün kılan bir anayasal denetim yoludur. Bu nedenle meclis soruşturması aşamaları seri bir şekilde tamamlanmalıdır. Bunun için de gerek Anayasada, gerek TBMM içtüzüğünde hemen hemen meclis soruşturmasının her kademesi sürelerle bağlanmıştır. Böylece meclis soruşturması mekanizmasının hantal ilerlemesi engellenmeye çalışılmıştır. Meclis soruşturması komisyonunun normal görev süresinin dahi iki ay olduğu bu müessesede, soruşturma önergesinin kabul edilmesinden dört ay, üç ay gibi oldukça geç sayılabilecek süre zarfında, meclis soruşturma komisyonu kurlarının çekilmesi

⁶⁷⁸ 19. Yasama Dönemi, 9/11 Esas Numaralı Meclis soruşturmasında önergenin kabul edilmesinden dört ay on altı gün sonra, 9/22 Esas numaralı meclis soruşturmasında önergenin kabul edilmesinden dört ay beş gün sonra, 22. Yasama dönemi, 9/9 Esas numaralı meclis soruşturmasında önergenin kabul edilmesinden dört ay dört gün sonra TBMM genel Kurulunda Meclis Soruşturma Komisyonları kura çekimi yapılmıştır. Öngörüşmede Önergenin kabul edilmesi ile Soruşturma Komisyonunun Göreve Başlaması arasında geçen süreler için; Bknz: Ek -18

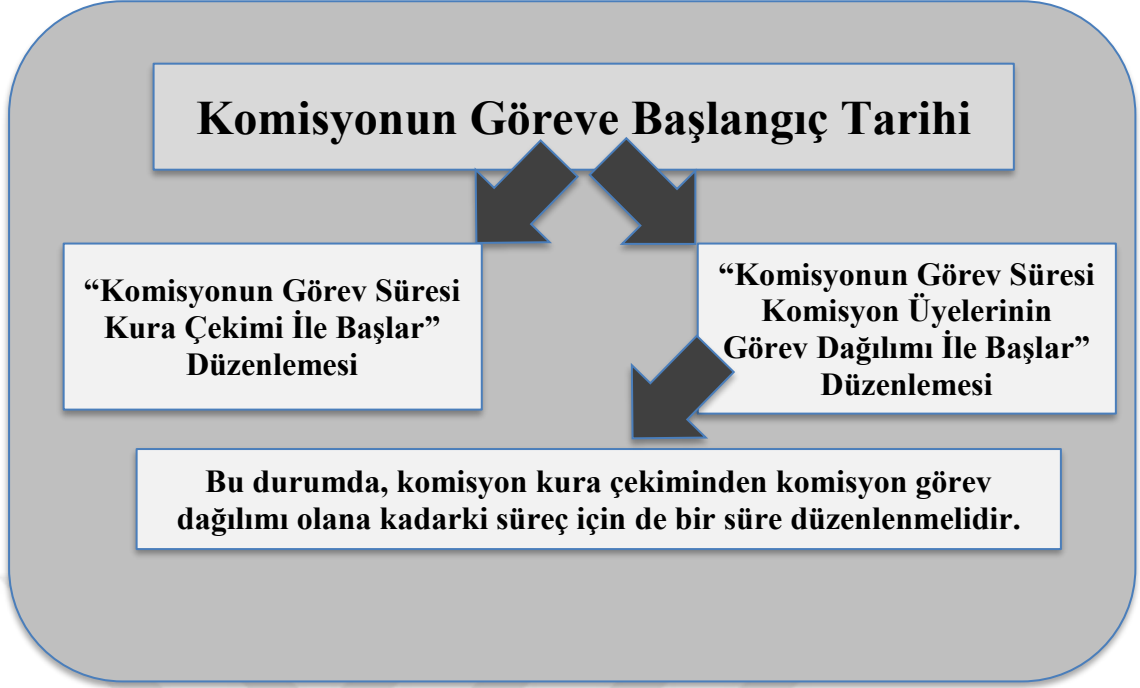
⁶⁷⁹ 17. Yasama döneminde 9/328 Esas numaralı meclis soruşturması kabul edildikten beş gün sonra, 21. Yasama döneminde 9/4 esas numaralı meclis soruşturması kabul edildikten sekiz sonra, aynı dönem 9/5 esas numaralı meclis soruşturması kabul edildikten on altı gün sonra TBMM Genel Kurulunda kura çekimi ile meclis soruşturma komisyonları oluşturulmuştur.

düşündürücüdür. Kanaatimizce bu durum da mevzuatça düzenlenmeli, TBMM içtüzüğünde ilgili boşluk için bir süre öngörülmelidir. Bu düzenleme ile beraber hem uygulamadaki farklılık giderilecek hem de meclis soruşturmasının ruhuna uygun bir serilik sağlanabilecektir.

5.1.3.2. Komisyon Görev Süresine İlişkin Tartışma

1982 Anayasasına göre meclis soruşturma komisyonu iki ay içinde raporunu bitirmek zorundadır. Komisyon raporunu süresinde bitiremez ise ek ve kesin iki aylık süre daha alır. Bu süre sonunda komisyon raporunu tamamlar ve TBMM Başkanlığı'na sunar. TBMM İçtüzüğü'ne göre de komisyonun normal görev süresi kuruluşundan itibaren başlar. Burada karşımıza uygulamada çeşitli problemler çıkmaktadır.

Uygulamadaki ilk problem komisyonun kuruluş tarihidir. Kimi komisyonda TBMM genel kurulunda yapılan ad çekme işlemiyle komisyonun görev süresi başlamışken, çoğu meclis soruşturmasında komisyondaki üyelerin görev dağılımı yapılmasından itibaren süre başlamıştır. Ayrıca burada belirtmek gerekir ki meclis soruşturma komisyonunun kura çekiminden ne kadar süre içinde görev dağılımı yapılacağı mevzuat tarafından bir süreye bağlanmamıştır. Bu durumda meclis soruşturmasının ruhuna aykırı olarak, soruşturma süreci yavaşlatılmış, keyfi uygulamalara neden olmuştur. Kanaatimizce meclis soruşturma komisyonu görev süresinin ne zaman başladığı da, komisyonun ne zamandan itibaren kurulmuş sayılacağı da TBMM içtüzüğünde net bir şekilde ifade edilmeli, uygulamadaki bu farklılık giderilmelidir. Yasa koyucu burada meclis soruşturma komisyonu görev dağılımının yapılması ile sürenin başlayacağını belirtmesi durumunda, komisyon kura çekiminden sonra komisyon görev dağılımı arasındaki süreye de bir üst sınır koymalıdır.

Şekil 5.1 : Meclis soruşturma komisyonunun göreve başlaması

Meclis soruşturma komisyonları ile ilgili uygulamada sorun olarak tanımlayabileceğimiz ikinci durum görev süreleridir. Anayasaya göre meclis soruşturma komisyonlarının görev süreleri iki aydır. 1982-2017 yılları arasında kurulan meclis soruşturma komisyonlarının tamamından yalnızca üçü⁶⁸⁰ iki aylık süre içinde raporunu tamamlayabilmiştir. Bunun haricinde tüm meclis soruşturma komisyonları iki aylık ek süre kullanmıştır. Neredeyse meclis soruşturma komisyonu görev uzatımı anayasal bir opsiyondan çok, sanki zorunluluk haline gelmiştir. Uygulamadan da anlaşılacağı üzere iki aylık sürenin meclis soruşturma komisyonlarına yeterli gelmediğidir. Kanaatimizce yasa koyucu soruşturma komisyonunun ilk görev süresini iki aydan daha uzun bir süre olarak belirleyerek soruşturma komisyonu görev uzatma işleminin daha nadir uygulanmasını sağlayabilir. Böylece hem komisyon hem TBMM genel kurulu, neredeyse prosedür hâline gelmiş görev süresi uzatma işlemiyle daha az meşgul olacaktır.

⁶⁸⁰ 20. Yasama dönemin 9/34 numaralı meclis soruşturma komisyonu, 21. Yasama döneminde 9/4 numaralı meclis soruşturma komisyonu, yine aynı dönemdeki 9/5 numaralı meclis soruşturma komisyonu ek süre kullanmadan raporunu tamamlamıştır. Meclis Soruşturma Komisyonlarının ek süre kullanmalarına ilişkin liste için bkz: Ek -11

Meclis soruşturma komisyonlarının görev süreleriyle ilgili karşılaşılan diğer bir sorun da ek süre alındıktan sonra bu sürenin başlangıç tarihidir. Örneğin soruşturma komisyonlarının aldığı iki aylık ek süre başlangıcı;

- * İlk iki aylık sürenin bitmesinden itibaren
- * Ek iki aylık süre kararının alınmasından itibaren
- * TBMM Genel Kurulunun özellikle belirtmiş olduğu tarihten itibaren başlamaktadır.

Hemen hemen tüm komisyonların kullandığı ek süre sonucu, sürenin hangi tarihten başladığı hususunda uygulamada bir birlik olmadığından bahsedebiliriz. Kanaatimizce yasa koyucu meclis içtüzüğünde yapacağı bir düzenleme ek iki aylık sürenin başlangıç tarihini belirlemelidir. Böylece meclis soruşturması gibi son derece önemli olan bu anayasal denetim yolunun her aşaması bir süreye tabi olacak, komisyonların uygulaması arasındaki fark kalkacak ve meclis soruşturması, ruhuna uygun şekilde daha seri bir biçimde ilerleyecektir.

5.1.4. Komisyon Üyelerinin Tespitine ve Üyelikten Çekilmeye İlişkin Tartışma

1982 Anayasası'nın 100. maddesinin ikinci fıkrasına göre; meclisteki siyasi partiler, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı kadar aday göstermektedirler. Siyasi partilerin gösterdiği adaylar arasından, meclis soruşturma komisyonu kura yöntemiyle oluşturulur. TBMM Başkanlığınca, meclis genel kurulunda yapılacak “ad çekme” suretiyle on beş kişi belirlenir ve meclis soruşturma komisyonu kurulur. 1982-2017 yılları arasında soruşturma komisyonlarından ilk kurulduğu üye yapısını koruyarak görevini tamamlayan çok az komisyon vardır. 1982-2017 Döneminde meclis soruşturmalarında sadece sekiz adet soruşturma komisyonu göreve başladığı üyeleriyle, görevini tamamlamıştır. (Bknz: Ek -10) Çoğu meclis soruşturma komisyonunda çok ciddi bir üye değişim hareketliliği olmuştur. Görev süresi ek süre ile beraber toplamda dört ay olan komisyonun çok sık bir şekilde üye değiştirmesi, komisyonun sağlıklı çalışması açısından uygun değildir. Çünkü çalışması süre ile kısıtlı olan bir komisyonda, her üye değişikliğinde, üye ve soruşturma dosyası arasında bir intibak süresi doğması doğaldır. Üyelerin sık değişikliği nedeniyle komisyon çalışmalarını yavaşlatacaktır. Nitekim önceki

bölümlerde de bahsedildiği gibi görevini normal süresinde bitiren meclis soruşturma komisyonu uygulamada çok azdır.

Sık üye değişikliğinin çeşitli nedenleri vardır. Birincisi siyasi partiler ilgili milletvekilinin görüşünü almadan, meclis soruşturma komisyonu için liste halinde aday göstermektedir. Görüşleri alınmadan meclis soruşturma komisyonuna aday gösterilen milletvekillerinden, bir kısmı kura seçiminde komisyona seçilmeleri durumunda komisyondan çekilmektedirler.

Diğer bir neden ise ilgili komisyon üyesinin meclis soruşturması ile ilgili açıklamalarının ortaya çıkmasıdır ki bu durum soruşturma komisyonunun tarafsızlığına aykırılık doğurmaktadır. Uygulamada böyle bir durumda üyelerin komisyon üyeliğinden çekildiğinden bahsetmek mümkündür.

Üye değişiminin diğer bir nedeni ise çok sık rastlanmasa da siyasi parti oranlarının değişmesidir. Milletvekilliğin sona erme hallerine, siyasi partilerin kapatılmasına, bir partinin bölünmesine ve yeni bir siyasi partinin doğmasıyla Türk Parlamento Tarihinde çok sık karşılaşılmıştır. Bu durumda aynı yasama dönemi içerisinde parlamentodaki siyasi partilerin sandalye dağılımlarında önemli değişiklikler gerçekleşmiştir.

Daha önceki tartışmalarda da bahsedildiği gibi meclis soruşturmasında soruşturma işlemini komisyon yerine Yargıtay'ın ilgili ceza dairesinin yapması durumunda üye değişim sirkülasyonu ortaya çıkmayacaktır. Fakat komisyonun günümüzdeki şekli ile devam etmesi durumunda da mevzuatta yapılacak birkaç düzenleme ile bu değişim hareketliliği en asgariye inebilir. Siyasi partiler için komisyon için sundukları aday listesinde yer alan tüm vekillerinden bir muvaffakat alması zorunlu hale getirilebilir. Böylece herhangi bir milletvekilinin rızası olmadan, soruşturma komisyonuna aday gösterilmesinin önüne geçilebilir. Burada en azından komisyon üyeliğine şartları tutan ve rızası olan vekillere öncelik sağlanmış olur.

Meclis soruşturma komisyonlarında sık karşılaşılan üye sirkülasyonunu asgariye indirmek için bir diğer fikir ise haklı bir sebep olmaksızın komisyon üyeliğinden çekilmenin mümkün olmamasıdır. Mevcut duruma göre soruşturma komisyonunda herhangi bir üyenin, istifa dilekçesini TBMM başkanlığına vermesi yeterlidir. Meclis

soruşturma komisyonu üyeliği gibi son derece ciddi bir sorumluluk taşıyan bir pozisyon ile keyfi üyelikten çekilme uyuşmamaktadır. Çünkü meclis soruşturması komisyonuna üye herhangi bir milletvekili hiçbir gerekçe göstermeden meclis soruşturması komisyon üyeliğinden çekilebilmektedir. Yasa koyucu en azından meclis soruşturma komisyonu üyeliğinden çekilmede haklı gerekçe aramalıdır. Bunun sonucunda soruşturma komisyonu üyelerinin keyfi istifalarının önüne geçilebilecektir.

Parlamentonun tek görevi yürütmenin denetlenmesi değildir. Bir milletvekilinin özellikle yasamaya ilişkin birçok görevi bulunmaktadır. TBMM İçtüzüğü'nün 20. maddesine göre daimî on sekiz adet komisyon bulunmaktadır. Bunun haricinde meclis araştırma komisyonu, meclis soruşturma komisyonu gibi daimî olmayan, istisnai komisyonlar da mevcuttur. Uygulamaya bakıldığı zaman da bir milletvekilinin eş zamanlı olarak birden fazla komisyonda üye olduğu görülmektedir. Yine uygulamada kimi milletvekillerinin, komisyon üyeliği istifa dilekçelerinde diğer komisyon üyeliklerinden doğan iş yükünü gerekçe olarak belirttiğini söyleyebiliriz. Burada eş zamanlı olarak komisyon üyeliklerine bir sınır getirilmesinin ya da meclis soruşturma komisyonu üyeliği aday listesinde önceliğin diğer komisyondaki görevi olmayan adaylara verilmesi bu problemi çözebilir. Örneğin TBMM İçtüzüğü'nün 21. maddesinin son fıkrasında: Plan ve Bütçe Komisyonu ve Dilekçe Komisyonu üyeliğine seçilen milletvekillerinin, TBMM Başkanlık Divanı'nın ve Bakanlar Kurulu üyelerinin, meclis komisyonlarında görev alamayacakları düzenlenmiştir. Buna benzer bir düzenleme meclis soruşturma komisyonu üyeliği için de getirilebilir.

5.1.5. Meclis Soruşturma Dosyalarının Bir Sonraki Yasama Dönemine Devri Hususunda Tartışma

Meclis soruşturması süreci düzenlenirken yasa koyucunun, aynı yasama dönemi sürecinde, meclis soruşturması aşamalarının tümünün tamamlanacağını öngörerek düzenlediğini söylenebilir. Gerek 1982 Anayasası'nda gerek TBMM İçtüzüğü'nde de bir meclis soruşturması süreci devam ederken yasama döneminin tamamlanması durumunda meclis soruşturması dosyası akıbetinin ne olacağı düzenlenmemiştir. TBMM İçtüzüğü'nün 77. maddesinin ikinci fıkrasında; önceki yasama döneminde verilmiş soru, meclis araştırması, genel görüşme ve gensoru önergelerinin hükümsüz sayılacağı belirtilmiştir. Ancak meclis içtüzüğü'nün ilgili düzenlemesinde meclis

soruşturması sayılmamıştır. Bundan dolayı yasa koyucunun, meclis soruşturmasının resen yeni yasama döneminde devam etmesini amaçladığı düşünülebilir.

Uygulamada da bu durumun sık olmasa da ortaya çıktığı söylenebilir. 1982 Anayasası döneminde sadece 19. ve 20. yasama dönemlerinde meclis soruşturması dosyalarından bazılarının kendinden sonraki yasama dönemine devretmiştir.

Tablo 5.2 : Bir sonraki yasama dönemine devreden meclis soruşturmaları özet tablosu

Sıra	Esas No	Yasama Dönemi	Hakkında	Devrettiği Dönem
1	9/11 ⁶⁸¹	19. Yasama Dönemi	Halil Şıvgın	20. Yasama Dönemi
2	9/22 ⁶⁸²	19. Yasama Dönemi	İsmet Kay ve Diğerleri	20. Yasama Dönemi
3	9/18 ⁶⁸³	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	21. Yasama Dönemi
4	9/19 ⁶⁸⁴	20. Yasama Dönemi	Yaşar Topçu	21. Yasama Dönemi
5	9/24 ⁶⁸⁵	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	21. Yasama Dönemi
6	9/27 ⁶⁸⁶	20. Yasama Dönemi	Tansu Çiller	21. Yasama Dönemi
7	9/28 ⁶⁸⁷	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	21. Yasama Dönemi
8	9/29 ⁶⁸⁸	20. Yasama Dönemi	Burhan Kara	21. Yasama Dönemi
9	9/31 ⁶⁸⁹	20. Yasama Dönemi	Necati Çelik	21. Yasama Dönemi
10	9/32 ⁶⁹⁰	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz ve Işın Çelebi	21. Yasama Dönemi
11	9/33 ⁶⁹¹	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	21. Yasama Dönemi
12	9/34 ⁶⁹²	20. Yasama Dönemi	Mustafa Kul	21. Yasama Dönemi
13	9/38 ⁶⁹³	20. Yasama Dönemi	Mehmet Açar	21. Yasama Dönemi
14	9/39 ⁶⁹⁴	20. Yasama Dönemi	Yaşar Topçu	21. Yasama Dönemi
15	9/40 ⁶⁹⁵ ve 9/41 ⁶⁹⁶	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz ve diğerleri	21. Yasama Dönemi
16	9/42 ⁶⁹⁷	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz ve Necdet Menzir	21. Yasama Dönemi
17	9/43 ⁶⁹⁸	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz ve Güneş Taner	21. Yasama Dönemi

⁶⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 13. Cilt, 86. Birleşim, s. 165-168

⁶⁸² TBMM Tutanak Dergisi, 19. Yasama Dönemi, 59. Cilt, 97. Birleşim, s.155-158

⁶⁸³ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 51. Cilt, 80. Birleşim, s.185-188

⁶⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 51. Cilt, 80. Birleşim, s.188-190

⁶⁸⁵ TBMM Tutanak dergisi, 20. Dönem, 54. Cilt, 99. Birleşim, s.97-102

⁶⁸⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 58. Cilt, 118. Birleşim, s.216-221

⁶⁸⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 59. Cilt, 122. Birleşim, s.124-129

⁶⁸⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 59. Cilt, 122. Birleşim, s.129-133

⁶⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 60. Cilt, 127. Birleşim, s.257-260

⁶⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 60. Cilt, 127. Birleşim, s.260-263

⁶⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 60. Cilt, 129. Birleşim, s. 399-402

⁶⁹² TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 63. Cilt, 2. Birleşim, s.51-56

⁶⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 64. Cilt, 9. Birleşim, s.26-30

⁶⁹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 64. Cilt, 12. Birleşim, s.240-243

⁶⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 64. Cilt, 13. Birleşim, s.333-336

⁶⁹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 65. Cilt, 16. Birleşim, s.159-162

⁶⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 65. Cilt, 16. Birleşim, s.162-166

⁶⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 65. Cilt, 16. Birleşim, s.166-168

Önceki bölümlerde de üzerinde durulduğu gibi bir sonraki yasama dönemine meclis soruşturmasının devretmesi, uygulamada iki farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar;

1- Meclis soruşturma komisyonu, görevini içinde bulunduğu yasama dönemi içerisinde tamamlamış ve soruşturma raporunu hazırlamıştır. Rapor meclis genel kurulu tarafından henüz oylanmadan yasama dönemi sona ermiştir.

2-Meclis soruşturma komisyonu görevini kendi yasama dönemi içerisinde tamamlayamamış, soruşturma raporu hazırlanmadan, yasama dönemi sona ermiştir.

Meclis soruşturma komisyonu raporu hazırlandıktan sonra, soruşturmanın bir sonraki yasama dönemine devretmesi, 1982 Anayasası açısından raporun TBMM başkanlığına teslim edildikten sonra anayasal süreleri içerisinde dağıtımı ve oylamasının yapılmamasını ortaya çıkarmaktadır. Burada gözden kaçırılmaması gereken 2001 Anayasa değişikliğidir. 2001 Anayasa değişikliği ile beraber Anayasanın 100. maddesine;

“Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımından itibaren on gün içinde görüşülür ve gerek görüldüğü takdirde ilgilinin Yüce Divan’a sevkine karar verilir.” düzenlemesi eklenmiştir. Yani 2001’den önceki yasama dönemlerinde, soruşturma komisyonu raporu TBMM Başkanlığı’na sunulduktan sonra, TBMM Yüce Divan’a sevk oylaması için, anayasal bir süreye tabi değildir. Nitekim 19. Yasama Döneminde 9/11 ve 9/22 numaralı meclis soruşturmalarında komisyon raporunu hazırladıktan sonra, Yüce Divan’a sevk oylaması yapılmadan yasama dönemi bitmiş, oylama işlemi bir sonraki yasama dönemine kalmıştır. 19. yasama dönemi 24 Aralık 1995’de sona ermesine rağmen, 19.03.1993⁶⁹⁹ tarihinde sunulan 9/11 numaralı meclis soruşturma komisyon raporu neticesinde Yüce Divan sevk oylaması yapılmamıştır. Uygulamadan bir diğer örnek olan 9/22 numaralı meclis soruşturma komisyon raporu ise 19/01/1995 tarihinde⁷⁰⁰ TBMM Başkanlığı’na sunulmuştur. TBMM’yi bağlayıcı anayasal bir süre olmadığından, ilgili dönemde de Yüce Divan’a sevk oylamasının yapılmamıştır.

⁶⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 12. Cilt, 10. Birleşim, Tutanak Dergisi Eki, 19. Yasama Dönemi 9/11 Numaralı Meclis Soruşturma Komisyonu Raporu

⁷⁰⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 12. Cilt, 10. Birleşim, Tutanak Dergisi Eki, 19. Yasama Dönemi, 9/22 Numaralı Meclis Soruşturma Komisyonu Raporu

Bu örnekleri yasamanın üzerine düşen görevi yapmaması olarak yorumlanabilir. Neticede uygulamada çıkan bu problem 2001 Anayasa değişikliği ile getirilen süre sınırları ile çözülmeye çalışılmıştır.

Meclis soruşturma komisyonunun rapor sunmadan yasama döneminin sona erme durumu ise yalnızca 20. Yasama Döneminde meydana gelmiştir. Bu dönem komisyon aşamasına geçen on beş adet meclis soruşturması, komisyonlar görevlerini tamamlamadan yasama dönemi sona ermiş, meclis soruşturmaları bir sonraki yasama dönemine devretmiştir. Buradaki on beş adet meclis soruşturmasının tamamında yeni yasama döneminde de yeniden soruşturma komisyonları kurulmuştur. Yeni yasama döneminde yeniden kurulan bu soruşturma komisiyonlarından yedisi, normal görev süresini tamamlamış ayrıca ek iki aylık süre de almıştır. Soruşturmaların bir sonraki yasama dönemine devretmesi ile beraber komisyon aşamasının başına dönülmüş, sıfırdan soruşturma komisyonları kurulmuş, bu komisyonlardan sadece biri dışında tümü ek süre kullanmıştır. Burada gecikmesinde sakıncalı olan meclis soruşturması süreci son derece hantallaşmıştır. Örneğin 20. Yasama Döneminde 1998 yılında komisyon aşamasına geçen on beş adet meclis soruşturmasının tamamı, 2000 yılı içerisinde Yüce Divan sevk oylaması ile son bulmuştur. Netice olarak ilgili dönemdeki mevzu bahis meclis soruşturmalarının ortalama iki yıl sürdüğünü söyleyebiliriz. Yasama döneminin sona ermesi dahil her ne gerekçeyle olursa olsun bu durum meclis soruşturmasının ruhuna aykırıdır. Ayrıca yasama organının da aynı işlemleri tekrar tekrar yapması ile gereğinden fazla meşgul olduğu söylenebilir. Örneğin bu iki dönemde TBMM’de meclis soruşturması için iki kez sıfırdan komisyon kurulmuş, komisyonlara iki kez ek süre verilmiş, defalarca komisyon üyesi değişikliği olmuştur.

Kanaatimizce rapor hazırlanmadan bir sonraki yasama dönemine devreden meclis soruşturmalarında, yeni yasama döneminin göreve başlamasından itibaren belli bir süre içerisinde meclis soruşturmalarının tamamlanması Anayasada veya TBMM içtüzüğünde düzenlenebilir. Uygulamaya bakıldığında da yeni yasama döneminde yasama organı bir önceki dönemden devreden meclis soruşturmalarını öncelikli olarak sonuçlandırmamıştır.

5.1.6. Önergede İmza Sayısına İlişkin Tartışma

Türk Parlamento Tarihi incelendiğinde 1876 Anayasası ve 1921 Anayasası döneminde beş bakanın, 1924 Anayasası döneminde ise dört bakanın Divân-ı Âli'de yani Yüce Divan'da yargılandığı görülmektedir ki bu dönemlerde son derece az sayıda soruşturma önergesi verilmiştir.⁷⁰¹ Örneğin 1924-1957 yılları arasında yalnızca on meclis soruşturma önergesi verilmiştir. 1961 Anayasası döneminde üç yüzü aşkın önerge verilmesine karşın sadece bir bakan Yüce Divan'a sevk edilmiş, o da yapılan yargılama sonucu beraat etmiştir.⁷⁰² 1982 Anayasası döneminin otuz beş yıllık süreci için bu rakam 116'dır. Bu rakamın 1961 Anayasası dönemine göre böylesine düşmesinin en önemli nedeni ise 1961 Anayasası döneminde meclis soruşturması önergesi sadece bir milletvekili tarafından verilebiliyorken 1982 Anayasası döneminde meclis üye tam sayısının onda biri tarafından verilebilmesidir.

2017 Anayasa değişikliği ile beraber, meclis soruşturma önergesi vermek için imza sayısı meclis üye tam sayısının salt çoğunluğu olmuştur. Yani altı yüz milletvekilinden oluşacak TBMM'de 301 milletvekili imzası olmadan meclis soruşturması önergesi verilemeyecektir. Kanaatimizce önerge aşamasında böyle bir imza yeterliliği meclis soruşturması yolunu son derece etkisiz bırakacak, bilhassa mevcut hiçbir hükümet üyesine karşın bu yol işletilemez hale gelecek, meclis soruşturması başlamadan biten bir anayasal müessese haline gelecektir.

Meclis soruşturması önergesi verilmesinde hem 1961 Anayasası'ndaki gibi istismara yol açan, sadece bir milletvekili imzasının yeterli olması, hem de bu yolun kullanılmasını son derece zorlaştıracak olan 2017 değişikliğindeki gibi meclis üye tam sayısının salt çoğunluğunun imzasının bulunması şartı bu müesseseyi işlevsiz kılmıştır. Meclis soruşturma önergesinde, 1982 Anayasası'nın ilk hâlindeki gibi meclis üye tam sayısının onda birinin imzasının yeterli olması kanaatimizce meclis soruşturması yolunun işlevine uygun bir orandır.

⁷⁰¹ Zeki Hafizoğulları, Bülent Acar, Ö. Asım Livanelioğlu, **a.g.e.**, s.11

⁷⁰² Zeki Hafizoğulları, Bülent Acar, Ö. Asım Livanelioğlu, **a.g.e.**, s.9

5.1.7. Komisyon ve Karar Nisabına İlişkin Tartışma

1982-2017 Döneminde meclis soruşturması önergesi TBMM’de basit çoğunlukla kabul edilmekte, Yüce Divan’a sevk ise TBMM’nin üye tam sayısının salt çoğunluğu ile olmaktadır. Bu rakamlar 2017 Anayasa değişikliği ile değiştirilmiştir. Meclis soruşturması önergesi TBMM üye tam sayısının 3/5’i ile kabul edilerek komisyon aşamasına geçilebilecek, Yüce Divan’a sevk ise ancak TBMM üye tam sayısının 2/3 ile olabilecektir.

	1982- 2017	2017 ve Sonrası
Önergenin Kabulü İçin	Basit Çoğunluk	TBMM Üye Tam Sayısının 3/5’i
Yüce Divan’a Sevk için	TBMM Üye Tam Sayısının Salt Çoğunluğu	TBMM Üye Tam Sayısının 2/3’ü

Yüzbaşıoğlu’na göre; Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların görevleriyle ilgili işledikleri suçlardan dolayı hem soruşturma açılması önergesi verilirken hem de Yüce Divan’a sevk kararı verilirken, karar nisaplarının ağırlaştırılmış olması, meclis soruşturması müessesesini adeta işlevsiz bırakmaktadır.⁷⁰³

2017 Anayasa değişikliğinden önce Cumhurbaşkanı, TBMM üye tam sayısının $\frac{3}{4}$ ‘nün kabulü ile ancak vatana ihanetten dolayı Yüce Divan’a gönderilmektedir. Bu oran parlamenter sistemdeki sembolik cumhurbaşkanının Yüce Divan’a sevk için belirlenmiş bir orandır. 2017 Anayasa değişikliğinden sonra artık tamamen parlamenter sistemden vazgeçilmiştir ve ortada partili ve yürütmeye hâkim bir Cumhurbaşkanı söz konusudur. ABD, Brezilya ve Güney Kore başkanlık sistemleri örneklerinde de olduğu gibi buradaki oran yeni hükümet sisteminin de ruhuna uygun olarak 2/3 olarak belirlenmiştir. Böylece meclis soruşturması müessesesi aynen Impeachment gibi yürütmenin tüm organlarına, Yüce Divan’a sevk aşamasında aynı karar nisapları ile uygulanabilecektir.

⁷⁰³ Necmi Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s. 148

5.2. Seçim Sistemleri, Siyasi Parti Yapıları ve Meclis Soruşturmasına İlişkin Tartışma

5.2.1. Siyasi Parti Yapısı ve Meclis Soruşturması

Türk parlamento tarihinde çok partili sistem bilindiği gibi II. Meşrutiyet döneminde başlamıştır. Belli dönemlerde tek partili, belli dönemlerde iki partili, belli dönemlerde de çok partili sistem uygulanmıştır. Tek partili bir sistemde, değil yürütmenin denetlenmesinden bahsedilmesi pek de mümkün değildir. Sistem ister iki partili ister çok partili olsun, siyasi parti yapısı yürütmenin denetlenmesinde büyük önem taşımaktadır. Çünkü siyasi partilerin disiplinli olup olmamaları yasama ve yürütme arasındaki ilişkiler bakımından etkilidir.⁷⁰⁴ Siyasi partilerin özellikle günümüz parlamenter sisteminde aldıkları rolün can alıcı olduğu hemen hemen bütün siyaset bilimcilerinin ortak kanaatidir.⁷⁰⁵

Siyasi partilerin iç örgütleniş tarzı, bunların disiplinli bir yapıya sahip olup olmamaları ile ilgilidir.⁷⁰⁶ Siyasi partiler halkın desteğini sağlamak suretiyle devlet yönetimini ele geçirmeye çalışan, sürekli ve istikrarlı bir örgüte sahip olan siyasal topluluklardır.⁷⁰⁷ Siyasi partilerin iç örgütleniş tarzına göre de karşımıza disiplinli veya disiplinsiz (serbest) siyasi partiler çıkar. Disiplinli parti; üyelerinin parti tüzük, program ve kararlarına sıkı şekilde bağlı oldukları partilerdir.⁷⁰⁸ Diğer bir tanımda ise parlamentodaki parti grubu ve hükümet üyeleri üzerinde sıkı bir disiplin uygulayarak karar alma süreçlerinde bir bütünlük ve tutarlılık sağlayan partiler siyasi partilerdir.⁷⁰⁹ İlter Turan'a göre de; parti disiplini en özet ifadeyle; parti yöneticilerinin o partinin parlamentodaki temsilcileri üzerinde kurdukları otorite olarak açıklanabilir.⁷¹⁰ Hatta bu anlayışa merkez yöneticilerinin taşra teşkilatı üzerinde, taşra teşkilatı yöneticilerinin de kendi üyelerinin üzerinde kurdukları otoriteyi eklemektedirler.⁷¹¹

⁷⁰⁴ Murat Erdoğan, “Seçim Sistemleri ile Siyasi Partiler Arasındaki İlişkiler”, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Anayasa Hukuku Bilim Dalı, Ankara, 2013, s.146

⁷⁰⁵ Mustafa Erdoğan, a.g.e., s.215

⁷⁰⁶ Hasan Tunç, “Parlamento İçi Muhalefet”, Cemre Yayıncılık, Konya, 1997, s.47

⁷⁰⁷ Ergun Özbudun, “Siyasal Partiler”, Ankara, Sevinç Matbaası, 1977 s.4

⁷⁰⁸ Necmi Yüzbaşıoğlu, a.g.e., s. 99

⁷⁰⁹ Ali Ekrem Akartürk, “Parlamenter Rejim Uygulamaları ve Parti Sistemleri: Parlamenter Hükümet Yapıları ve Parti sistemleri Üzerine Bir Deneme”, İstanbul, Yeditepe Üniversitesi Yayınları, 2010 s.70

⁷¹⁰ İlter Turan, “Parti Disiplini, Kapsam, Tarihçe, Teşvik Eden Sebepler”, İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt 28, Sayı1-4, 1968 s.9

⁷¹¹ İlter Turan, a.g.e., s.79-80

Burada otoriteden kasıt parti yöneticisinin bilhassa parti liderinin emir verebilme ve emri uygulatabilme yeteneğidir. Yüzbaşıoğlu'na göre de; Türkiye parti disiplini bakımından oldukça sorunludur, 1982 Anayasası'nın 69. Maddesine göre “Siyasi partilerin faaliyetleri, parti içi düzenlemeleri ve çalışmaları demokrasi ilkelerine uygun olur hükmüne rağmen, Türkiye'deki parti içi yapılanma ve işleyiş disiplinin çok ötesinde lider sultasına dönüşmüştür. Özellikle disiplinli partilerde parti liderinin otoritesi ciddi bir şekilde etkilidir. Yokuş'a göre; genel olarak milletvekillerinin özellikle de çoğunluk partisine mensup milletvekillerinin lidere koşulsuz bağlılığı, yasama erkini zayıflatmaktadır.⁷¹² Parti liderinin otoriterleşmesi ise parti içi demokrasiyi zayıflatmaktadır. Akartürk'e göre; Disiplinli partiler ile otoriter partileri karıştırmamak gerekir. Otoriter partiler disiplinli parti örgütüne sahip olan fakat parti-içi demokrasiye yer vermeyen partilerdir.⁷¹³

Bir siyasi parti örgütüne demokratik diyebilmek için de parti yöneticilerinin tümünün parti üyelerince özgürce seçilmesi, parti programının ve politikalarının parti genel kurulunca belirlenmesi, bu kurulda parti üyelerinin delegeler tarafından gerçek bir biçimde temsil edilmesi, parti içinde üyelerin kendilerini özgürce ifade edebilmesi gerekmektedir. Duverger'e göre de; eğer, parti yöneticilerini bir seçim görüntüsü altında merkez örgütü ve hatta parti genel başkanı seçiyorsa ve merkez örgütü yerel örgütlere atamalar yapıyorsa, parti programı ve politikaları sadece üst düzey parti yöneticileri tarafından belirleniyorsa, parti içinde oluşan baskın fikirlerden farklı görüş ve fikirler serbestçe tartışılmaksızın reddediliyorsa, bu görüşleri benimseyenler partiden uzaklaştırılıyorsa burada söz konusu olan bir otoriter partidir.⁷¹⁴

Nitekim ülkemiz parlamento tarihinde de siyasi partiler için durum böyledir. Siyasi partilerde lider sultası ve oligarjik yönetim eğilimi sürekli karşımıza çıkmaktadır.⁷¹⁵ Örneğin milletvekili adaylarının parti genel merkezinden, hatta parti lideri tarafından belirlenmesi, parti liderlerinin isteklerine ya da görüşlerine karşı

⁷¹² Sevtap Yokuş, “Türkiye’de Yürütme Erkinde Değişen Dengeler”, Ankara, Yetkin Yayınları, 2010, s.129

⁷¹³ Ali Ekrem Akartürk, **a.g.e.**, s.77

⁷¹⁴ Ali Ekrem Akartürk, **a.g.e.**, s.77 - (Maurice DUVERGER, Siyasi Rejimler, s.46.)

⁷¹⁵ Yılmaz Aliefendioğlu, “Siyasal Partiler ve Sivil Toplum Örgütleri”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, Cilt 16, Ankara, 1999s.108

çıkanların milletvekilli aday olabileme ya da yeniden seçilebilme şanslarının yok denecek kadar az olması, lider hegemonyasını arttırıcı etkenler olmuştur.⁷¹⁶

Geniş kitlelerin dolaylı olarak siyasete katıldıkları bir sistemde siyasi mücadelenin örgütsel bir davranış içerisinde hareket etmesi zorunludur ve bunu siyasi partiler bir ölçüde sağlamaktadır. Ancak bir sistemde siyasi partilerin var olması, parlamentodaki siyasi mücadelenin sadece siyasi partiler arasında geçtiği anlamına gelmeyebilir.⁷¹⁷ Disiplinsiz parti yapısının hâkim olduğu Amerika Birleşik Devletleri'nde senato ve temsilciler meclisinde siyasi mücadelenin aktörleri her ne kadar siyasi partiler (demokratlar ve cumhuriyetçiler) gibi gözükse de, aktörlerin temsilciler ve senatörler olduğu görülmektedir. Örneğin; cumhuriyetçiler ve demokratlar Amerikan Kongresinde bir araya gelmekte, tarım ürünlerinin desteklenmesi ile ilgili kararlarda bölünme ise siyasi partilere göre değil, temsilcilerin veya senatörlerin seçim bölgesinin tarımsal veya sınai ekonomiye sahip olmasına göre olmaktadır.⁷¹⁸ Disiplinsiz partilerde parti kararlarına uymayan veya belirli yönde oy kullanmayan parti üyeleri hakkında partiden atılma gibi etkili bir disiplin mekanizması uygulanmaz.⁷¹⁹

Disiplinli partilerin hâkim olduğu sistemlerde ise parlamentodaki siyasi mücadelenin siyasi partiler arasında yürütüldüğü görülmektedir. Hatta siyasi parti liderinin otoriterleştiği bir disiplinli parti sisteminde parlamentodaki siyasi mücadele sadece parti liderleri arasında yaşanmaktadır diyebiliriz. Hafızoğulları; örneğin doksanlı yılların ikinci yarısını kastederek, parlamentomuzda başbakan ve bakanlar hakkında ağır ithamlar içeren çok sayıda soruşturma önergesi verildiğini, meclis soruşturma müessesesinin siyasi parti grupları arasında adeta “önergeler savaşına” dönüştüğünü ve rejimin teminatı olması gereken siyasi partilerin giderek kan davasına itildiğini ifade etmiştir.⁷²⁰

Kemal Şahin'e göre; ABD'de disiplinsiz yerine disiplinli parti yapısının hâkim olması durumunda, partilerden birinin Impeachment/Suçlama kararı için gerekli

⁷¹⁶ Yılmaz Aliefendioğlu, **a.g.e.**, s.108

⁷¹⁷ İter Turan, **a.g.e.**, s.84-85

⁷¹⁸ İter Turan, **a.g.e.**, s.85

⁷¹⁹ Ali Ekrem Akartürk, **a.g.e.**, s.70

⁷²⁰ Zeki Hafızoğulları, Bülent Acar, Ö. Asım Livanelioğlu, **a.g.e.**, s.9

çoğunluğu parlamentoda sağlayabilecek bir temsil yetkisine sahip bulunmasıyla bu yetkinin kötüye kullanılması büyük olasılık olacaktır.⁷²¹

Ülkemiz parlamento tarihini ve çalışmamız çerçevesi olan 1982-2017 yılları arasında da parlamento içerisindeki siyasi mücadelenin siyasi partiler ve siyasi parti liderleri arasında yaşandığını rahatlıkla belirtebiliriz. Yasama organının yürütmeyi denetlemesi ve meclis soruşturması da tam olarak bu siyasi mücadelenin içindeki başlıklardan biridir. Uygulamada meclis soruşturmasının tüm aşamalarında yani önerenin verilışinden Yüce Divan’a sevk kararının verilışine kadar, parlamento üyeleri bunu yasamanın hükümeti denetleme görevi bilincinde değıl, bağılı bulunduğı siyasi partinin ve siyasi parti liderinin iradesi altında gerçekleştirmiştir. Bu da tam olarak disiplinli parti sisteminde siyasi parti liderinin otoriterleşmesinin sonucu olarak değıerlendirilebilir. Uygulamaya baktığımız zaman da meclis soruşturmasının aşamalarındaki oylamalarda, yani;

* Meclis Soruşturması Önergesinin Kabulü oylamasında

* Yüce Divan’a Sevk Oylamasında

sonuçların hükümet ve muhalefet üyelerine ait sandalye sayısına yakın oranda çıktığıdır. Elbette oylar gizli olduğundan hangi vekilin ne yönde irade sunduğı kanıtlanamaz. Lakin bu oylamalarda, vekil iradelerinin, tamamen siyasi parti liderlerinin iradesine göre şekillendiğı kamuoyunun da bildiğı bir gerçektir. Bu dönemde yapılan Yüce Divan’a sevk oylama sonuçları incelendiğinde de bu sonuç aynen ortaya çıkmaktadır.⁷²²

Parti yapıları ile hükümet sistemleri ilişkisi de ayrıca gözden kaçmaması gereken bir durumdur. 2017 Anayasa değıışikliği ile Türkiye Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçmiş parlamenter sistemi tamamen terk etmiştir. Akartürk’e göre; ister başkanlık sistemi olsun isterse parlamenter sistem olsun, genel olarak hükümet sistemleri ile parti disiplini arasında zayıf ya da güçlü karşılıklı bir etkileşim söz konusudur⁷²³ ve örneğın; serbest yapılı Amerikan partileri hem başkanlık rejiminin işleyişinin bir gereğı hem de sonucudurlar. Bu anlamda parlamenter rejimler nasıl

⁷²¹ Kemal Şahin, **a.g.e.**, s.50

⁷²² 1982-2017 Yüce Divan’a sevk oylama sonuçları için Bknz: Ek -13

⁷²³ Ekrem Ali Akartürk, **a.g.e.** s.71

disiplinli parti yapılarını gerektiriyorsa başkanlık rejimi de serbest yapılı partilerle daha uyumlu bir etkileşim içindedir.⁷²⁴ Buradaki etkileşim yürütmenin ve yasamanın tüm ilişkileri için dolayısıyla meclis soruşturması için de geçerlidir.

Sonuç olarak parti içinde liderin otoriterleştiği, parti içi demokrasinin olmadığı bir siyasi parti yapısında, yasamanın yürütmeyi etkin bir şekilde denetlemesi beklenemez. Disiplinsiz siyasi parti yapısına sahip, parti liderinin hegomanya kurmadığı bir sistemde yasama üyeleri, siyasi partilerinin siyasi mücadelelerinde rol almaktan çok, yasamanın bir üyesi olarak hareket etme şansı bulacaklardır. Böylece yasamanın görev ve sorumluluğundan biri olan yürütmenin denetlenmesi bilincine sahip bir parlamento üyesi bu görevi daha etkili bir biçimde kullanabilir.

5.2.2 Seçim Sistemleri ve Meclis Soruşturması

Demokratik rejimlerde yönetim yetkisinin kaynağı seçimlerdir.⁷²⁵ Seçim, bir toplumda yönetilenlerin yöneticileri belirlemesi ile sonuçlanan hukuki ve maddi işlemler bütünüdür.⁷²⁶ Vatandaşların, belirli bir süre için kendi yerlerine ülkeyi yönetecek olanları yani özellikle yasama üyelerini, ne şekilde seçeceklerini, neye göre aday olacağını, verilen oyların nasıl bir değerlendirmeye tabi tutulacağını gösteren usul ve esaslara seçim sistemi denmektedir.⁷²⁷ 1982 Anayasasının son haline göre cumhurbaşkanı ve yasama üyeleri seçimle göreve gelmektedir. Anayasal olarak seçim sisteminden kasıt ise yasama organının seçimine ilişkindir. Çok partili döneme geçildikten sonra ülkemizde uygulanan seçim sistemleri Tablo 5.3'deki gibidir:

⁷²⁴ Ekrem Ali Akartürk, **a.g.e.** s.75

⁷²⁵ Hikmet Sami Türk, "Seçim, Seçim Sistemleri ve Anayasal Tercih", **Anayasa Yargısı Dergisi**, Cilt.23, Ankara, 2006, s.77

⁷²⁶ Murat Güvenir, "Seçim Sistemleri ve Ülkemizdeki Uygulama", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:37, S.1, Ankara s.215 – Jean Marie Cotteret, Claude Emeri, Seçim Sistemleri (Çev: Tanju Gökçül), Gelişim Yayınları, İstanbul, 1975, s.9

⁷²⁷ Murat Güvenir, **a.g.e.**, s.215

Tablo 5.3: Türk parlamento tarihinde seçim sistemleri⁷²⁸

Seçim Sistemleri	Uygulandığı Seçimler
Çoğunluk Sistemi	
Liste Usulü Çoğunluk	1946,1950,1954,1957 Milletvekili 1961 Cumhuriyet Senatosu Seçimleri
Nispi Temsil Sistemi	
Çevre Barajlı d'Hondt	1961 Milletvekili Seçimleri 1964 Cumhuriyet Senatosu Seçimleri
Milli Bakiye	1965 Milletvekili Seçimleri 1966 Cumhuriyet Senatosu Seçimleri
Barajsız d'Hondt	1969,1973,1977 Milletvekili Seçimleri 1968,1973,1975,1977,1979 Cumhuriyet Senatosu Seçimleri
Çifte Barajlı d'Hondt	1983 Milletvekil Seçimleri
Çifte Barajlı d'Hondt + Kontenjan	1987,1991 Milletvekili Seçimleri
Ülke Barajlı d'Hondt	1995, 1999, 2002 Milletvekili Seçimleri

Seçim sistemleri sadece yasama organının nasıl oluşacağını, neye göre seçileceğini belirtmez. Seçim sistemi yasama organı ile yürütme organı arasındaki ilişkiyi doğrudan etkiler. 1982 Anayasası'na göre seçimler, temsilde adaleti ve yönetimde istikrarı sağlamalıdır. Seçim sistemlerinin de bu ilkeler etrafında şekillendiğini söyleyebiliriz. Bir seçim sistemi temsilde adaleti sağlarken, diğer bir seçim sistemi ise yönetimde istikrarı sağlayabilir. Bu sebeple belirtmek gerekir ki evrensel olarak demokrasinin tüm gereklerini mükemmel şekilde yerine getiren bir seçim sisteminden bahsetmek mümkün değildir.

Türkiye Cumhuriyeti'ndeki mevcut seçim sistemine göre İstanbul, Ankara ve İzmir haricinde tüm iller bir seçim bölgesidir. İstanbul üç, Ankara iki ve İzmir de iki seçim bölgesinden oluşur.⁷²⁹ Yani Türkiye'de milletvekili genel seçimlerinde seksen beş adet seçim bölgesinden 550 milletvekili seçilmektedir. Nitekim bu sayı 2017 Anayasa değişikliği ile altı yüz olmuş ve 24 Haziran 2018'de yapılacak olan genel seçimler ile yasama organı altı yüz milletvekilinden oluşacaktır. Bu durum seçim sisteminin de aynı kalması durumunda seksen beş seçim bölgesinde altı yüz milletvekilinin liste usulü ile seçilmesi demektir. Böylece siyasi parti liderinin etkinliği milletvekilleri üzerinde oldukça fazla olur. Özellikle bu durum bir partinin iktidar olması durumunda, parti liderinin hem yürütmede hem liste usulü ile seçilen

⁷²⁸ Erol Tuncer, "Türkiye'de Seçim Uygulamaları/Sorunları Işığında Temsilde Adalet-Yönetimde İstikrar İlkelerinin İşlevselliği", **Anayasa Yargısı Dergisi**, Cilt.23, Ankara, 2006, s.169

⁷²⁹ <http://www.ysk.gov.tr> Erişim Tarihi: 11.06.2017

milletvekilleri üzerinde etkinliğinin fazla olmasını sağlar. Dar bölge seçim sisteminde ise seçmen ve seçilen, seçmen ve milletvekili ilişkilerindeki yakınlık, seçmenin seçtiği adayı, seçilenin çevresini ve seçmenin tanınması⁷³⁰ ve bunun sonucunda milletvekilini siyasi parti liderinden daha çok seçmene karşı sorumlu olması sonucunu doğuracaktır. Böyle bir sonuç milletvekilinin üzerinden hem siyasi parti liderinin hem de yürütmenin üzerindeki etkisini azaltacaktır. Milletvekilliği makamının bağımsızlaştığı bir sistemde yasamanın yürütmeyi daha etkin ve cesur bir şekilde denetleyebileceği beklenmektedir.

Tabii burada dar bölge seçim sistemine karşı sunulan olumsuz eleştiriler göz ardı edilmemelidir. Dar bölge seçim sistemi iş takipçiliğinin artmasına, milletvekillerinin seçmenlerinin kişisel sorunlarını takip etmesine, yerel nüfuz sahibi adayların milletvekili seçilmesine⁷³¹, seçim sonuçlarının çoğulcu değil çoğunlukçu olmasına sebebiyet vermesi de karşılaşılabilecek ihtimallerdir. Fakat dar bölge seçim sisteminin olası bu olumsuz sonuçları, bu seçim sisteminde günümüz diğer seçim sistemlerine göre; yasamanın yürütmeyi daha etkin denetleme ihtimalini ortadan kaldırmaz.

Sevtap Yokuş'a göre; Türkiye'deki seçim sistemi uygulamasının bir diğer boyutu da dolaylı olarak milletvekilleri adaylarının belirlenmesi oluşturmaktadır. Milletvekilleri adaylarının siyasi partiler tarafından seçimleri sırasında parti içi demokrasinin olmayışı meselesi yasamanın hükümeti denetleyememesinde önemli etkenlerden biridir. Türkiye'de uygulanan seçim sistemi çoğunluğu temsil eden partiyi, siyasi parti içinde de parti liderini güçlü kılmaktadır. Liderin gücü daha seçimlere girmeden aday belirleme aşamasında görülmektedirki, parti lideri, milletvekili adaylarını tek başına belirlemektedir. Bu durum; çoğunluğun oluşturduğu iktidar partisi lideri aslında parlamento çoğunluğunu da tek başına belirlemektedir. Türkiye'de yasama hükümeti denetleme görevini yerine getiremez hale gelmiştir.⁷³²

Seçim sistemi yanında ülke geneli barajı üzerinde de ayrıca durmak gerekir. Örneğin 2017 Anayasa değişikliği ile cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçen Türkiye'de 24 Haziran 2018'de yasama ve yürütme seçimleri ayrı ayrı yapılacaktır. İki turlu yapılacak cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda görev süreci boyunca tek

⁷³⁰ Hikmet Sami Türk, **a.g.e.**, s.83

⁷³¹ Hikmet Sami Türk, **a.g.e.**, s.83

⁷³² Sevtap Yokuş, **a.g.e.**, s. 126-127

başına iktidar gerçekleşecektir. Bu durum yürütme bakımından, yönetimde istikrarı otomatik olarak zaten sağlayacaktır. Böylece parlamenter sistemde yönetimde istikrarı sağlama amacıyla uygulanan “ülke geneli barajın” anlamı yeni hükümet sisteminde kalmamıştır. Yasama organı seçimleri, yürütmenin oluşumunu veya istikrarını etkilemeyeceğinden “ülke barajı uygulaması” kaldırılabilir. Kanaatimizce yasama organına uygulanan ülke geneli baraj uygulamasının kaldırılması dolaylı olarak yasamanın yürütmeyi daha etkin denetlemesinde rol oynayacaktır. Çünkü ülke barajının kaldırılması ile yasama organında daha çok siyasi parti ve daha çok görüş yer alacaktır. Böylece yasama organında sandalye sayısının dağılımdaki çeşitlilik yasamayı yürütme karşısında daha da bağımsız hale getirecektir. Barajın kaldırılmasındaki ikinci bir sonuç sosyolojik olarak seçmen psikolojisi ile alakalıdır. Bilindiği gibi Türkiye’de gerek iktidar ve gerek muhalefet partileri bakımından oylar ülke barajını geçme potansiyeli olan üç-dört parti tarafından paylaşılmaktadır. Burada seçmenin oy vereceği partinin ülke barajını geçmemesi ihtimaline karşın, seçmen tercihinin zorunlu olarak barajı geçmesi yüksek muhtemel olan siyasi partilere verdiği kamuoyu tarafından da kabul edilen bir gerçektir. Bu durumda yasama organında bulunan tüm siyasi partilerin seçim barajından kaynaklı, zorunlu olarak verilen oylarla olması gerekenden fazla sandalye sahip olduğunu belirtebiliriz. Seçim barajının kaldırılması ile hem yeni siyasi partiler veya vekiller yasama organında yerini bulacağı gibi, fazladan zorunlu oylara sahip olan siyasi partilerin sandalye sayısında da azalma gerçekleşecektir. Bu durum nihayetinde temsilde adaletin ruhuna daha uygundur. Böylelikle çoğulculuğun sağlanmasına da katkı olacaktır. Netice olarak dolaylı olsa da yasamanın yürütmenin etkisinden kurtulduğu, güçlendiği her sonuç, yasamanın yürütmeyi daha etkin bir şekilde denetlemesine ortam sağlayacaktır.

5.2.3. Kuvvetler Ayrılığına İlişkin Tartışma

Kuvvetler ayrılığı ilkesi demokratik rejimlerin en temel ilkelerinden biridir. Bilindiği gibi kuvvetler ayrılığını kabul eden demokratik rejimler; parlamenter hükümet sistemi, yarı başkanlık hükümet sistemi ve başkanlık hükümet sistemi olarak karşımıza çıkar. Bu sistemlerin tamamında yürütmenin denetlenmesi vardır. Öncelikle şu belirtilmelidir ki hukuk devleti ve kuvvetler ayrılığı ilkesini benimsemiş bir demokratik sistemde hangi hükümet sistemi kullanılırsa kullanılsın, yürütmenin denetlenmesi etkin bir şekilde kullanılmalıdır.

Kuvvetlerin yumuşak olarak ayrıldığı parlamenter ve yarı başkanlık sisteminde yürütme gücünün büyük bir kısmı yasama organı içinden doğmaktadır. Bu sebeple başbakan ve bakanlar hem yürütmenin hem yasamanın üyesi olmaktadır. Hükümet olmanın sonucu olarak da hükümet yasama organında da çoğunluğa sahip olur. Bu şu anlama gelmektedir; teorik olarak kuvvetlerin yumuşak olarak ayrıldığı bir sistemde yürütme ve yasama kuvvetleri yürütmede toplanabilmektedir. Burada yürütmenin denetlenmesi hemen hemen imkânsız hale gelir. Çünkü yürütme kendi kendini denetleyecek konumdadır. Duverger’e göre; anayasalar açık bir şekilde kuvvetler ayrılığını güvence altına alsa da, hükümeti oluşturan siyasi parti eş zamanlı olarak yasamada dilediği kanunu yapabilecek çoğunluğa sahip ise anayasa hukukun klasik teorisi alt üst olmaktadır.⁷³³ Tunç’a göre de bilhassa parlamenter hükümet modelinde yasama organının hükümeti denetlemesi siyasi parti olgusu karşısında zaafa uğraması söz konusudur.⁷³⁴ Türk parlamento tarihinde yürütmenin denetimini daha etkin hale getirmek için TBMM İçtüzüğü’ne, 1982 Anayasası metninde olmamasına rağmen “eski başbakan veya bakanlar” ifadesi eklenmiştir. Böylece yürütmenin çoğunluk olduğu yasama organının kendinden daha önceki hükümet üyelerini denetlenmesine olanak sağlanmıştır. Fakat burada mühim olan yasama organının yürütmeyi denetleme yetkisini sadece teorik olarak değil uygulamada da etkin kılmak lazımdır. Hukuk devleti ilkesinin oturduğu, yasamanın yürütmeyi etkin denetlediği bir sistemde bahsettiğimiz gibi hükümet modelinin hiçbir önemi yoktur.

Türkiye 16 Nisan 2017 tarihindeki halk oylaması ile anayasa değişikliğine gitmiş, cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi adı altında başkanlık hükümet sistemini tercih etmiştir. Burada belirtmek gerekir ki “cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi” isimlendirmesiyle karşılaştırmalı hukukta bir hükümet sistemi bulunmamaktadır.⁷³⁵ İlgili anayasa değişikliğine göre 24 Haziran 2018’den itibaren Türkiye’de cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi tam olarak uygulanacak, yasama ve yürütme ona göre şekil alacaktır. Bu sisteme göre yasama ve yürütmenin seçimleri ayrı ayrı olacak,

⁷³³ Maurice Duverger, “**Siyasi Partiler**”, Çev: Ergun Özbudun, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1974, s.452

⁷³⁴ Hasan Tunç, **a.g.e.**, s.751

⁷³⁵ “Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi” terimi oldukça şaşırtıcı bir terimdir. Ben otuz yıldır Anayasa hukuku alanında çalışıyorum; şimdiye kadar hayatımda “Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi” veya “Cumhurbaşkanlığı sistemi” diye bir sistem duymadım. Vaki şu ki “Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi” diye bir sistem şimdiye kadar anayasa hukuku literatüründe duyulmamıştır. Nitekim aynı hususu Prof. Dr. Abdurrahman Eren de “*anayasa literatüründe cumhurbaşkanlığı sistemi diye bir sistem yoktur*” diyerek ifade etmiştir. Kemal Gözler, **a.g.e.**, 2017, s. 49

yasamada görev alan bir vekilin yürütme görevi, bakan olan bir kişinin de yasama üyeliği olmayacaktır. Yani yasama ve yürütme erkleri birbirinden sert bir şekilde ayrılacaktır. Teorik olarak burada yasamayı yürütmenin hegemonyasından kurtarmak ve yasama organının yürütmeyi, bağımsız bir şekilde denetlemesi mümkündür. Teoride mümkün olan bu durumu uygulamaya geçmesi için yasama ve yürütmenin hakikatte de birbirinden ayrılması lazımdır. Diğer hükümet sistemlerinde olduğu gibi yürütmenin dolaylı olarak yasamaya hâkim olması, kuvvetlerin sert bir şekilde ayrıldığı başkanlık sisteminde de yürütmenin etkin denetlenmesine engel olacaktır. Burada üzerinde durulması nokta yasama ve yürütmenin seçim tarihleridir. İlgili Anayasa değişikliğinde yasamanın ve yürütenin seçim tarihleri aynı gün olarak belirlenmiştir. Bu durum yasamanın ve yürütmenin uygulamada yine aynı siyasi iradede toplanmasına yol açabilecek, gerçek anlamda kuvvetlerin sert ayrılığını ortadan kaldıracaktır.

Dar bölge seçim sistemi, siyasi parti sistemleri ve seçim barajının kaldırılmasıyla birlikte, yasama ve yürütme organlarının seçim tarihlerinin farklı dönemlerde yapılması, yürütmenin ve yasamanın uygulamada da sert bir şekilde ayrılmasına vesile olacaktır. Yürütmenin ve yasamanın birbirinden bu şekilde ayrıldığı bir sistemde;

- Yasama organı üyeleri siyasi partilerden ziyade halka sorumluluk duyacak,
- Siyasi parti otoriter parti olmaması durumunda yasama üyeleri üzerinde parti liderinin egemenliği en asgariye inecek
- Yasama organı, yürütme organını oluşturan siyasi iradeden farklı olabilecek
- Yasamada çoğulculuk sağlanabilecek;
- Yasama organı içinde yürütme üyeleri olmayacaktır.

Bu durumda yasama organının üzerinde yürütmenin egemenlik kurması hemen hemen imkânsız hale gelecektir. Böylece yasama organının yürütmeyi daha etkin denetleyebileceğinden bahsedebiliriz. ⁷³⁶ Mosler'e göre başkanın suçlanması

⁷³⁶ Özellikle cumhurbaşkanının yasamayı fesh yetkisi bahsettiğimiz tabloda yasama aleyhine gözükebilecektir. Burada şuna açıklık getirmek gerekir ki 2017 Anayasa değişikliği ile beraber, anayasa metninde cumhurbaşkanının seçimlerin yenilenmesine karar vermesiyle yasamanın ve yürütmenin görevini sona erdirmektedir. Cumhurbaşkanı bu kararı vermesi durumunda dört yıllık görev süresini kullanmış sayar. Yani anayasa cumhurbaşkanına verdiği bu yetkinin cumhurbaşkanı tarafından istismar edilmesini engelleyici tedbirleri almıştır. Veleve ki cumhurbaşkanının seçimleri yenilemesi durumunda da yeni gelen yasama organının yürütmenin mevcut veya eski üyelerini denetleme görevi devam edecektir. Sonuç olarak seçimlerin yenilenmesi yürütmenin denetlenmesi engel değil sadece geciktirici bir durumdur.

(Presidential Impeachment) dünyadaki başkanlık sistemi ile yönetilen demokrasilerde giderek daha fazla yaşanan, demokratik sistemi yolsuzluklardan koruyan bir fenomendir.⁷³⁷ Burada Mosler'in vurguladığı başkanlık sistemini, kuvvetler ayrılığının tam olarak uygulandığı bir hükümet sistemi olarak algılamak yerinde olacaktır.

5.3. Yüce Divan Sistemi ve Meclis Soruşturmasına İlişkin Tartışma

5.3.1. Yetkili Mahkemeye İlişkin Tartışma

Anayasaya göre Yüce Divan sıfatıyla yargılama yetkisi Anayasa Mahkemesi'ne verilmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin asli görevlerine bakıldığında “iptal ve itiraz davalarına” bakmak, bireysel başvuruları incelemek, siyasi parti kapatma davalarına bakmak olduğu görülür. Bu görevler incelendiğinde Anayasa Mahkemesinin baktığı hemen hemen tüm davaların anayasanın teknik konuları olduğunu görülmektedir. Anayasa mahkemesi bu durumda anayasa yargısının ilgilendireceği tüm konularda uzmanlaşmaktadır. Yüce Divan yargılaması ise her ne kadar istisnai kullanılan bir dava ise de bir ceza yargılamasıdır. İptal ve itiraz davaları ile kurumsal anayasa mevzularında, bireysel başvurular ile temel hak özgürlükler konusunda çıkan uyuşmazlıklarda uzmanlaşan ve mesleki tecrübesi olan Anayasa Mahkemesi üyelerinin, ceza yargılamasında diğer yargılamalarda olduğu gibi uzman olmadığını belirtmek yanlış olmayacaktır.

Yüce Divan sıfatıyla bu görevin Anayasa Mahkemesi tarafından yapılmasını eleştirenlerin büyük çoğunluğu Yüce Divan yetkisinin, adli yargının en üst mahkemesi olan Yargıtay'a verilmesini iddia etmektedirler.⁷³⁸

Örneğin Türkiye Barolar Birliği 2007 yılında hazırladığı Anayasa Taslağında Yüce Divan yargılamasının Yargıtay Ceza Dairelerinin en kıdemli beş başkanından oluşan bir heyetle yapılmasını ve bu heyetin kararlarına karşı, Yargıtay Ceza Genel Kurulu'na temyiz itirazı yapılabilmesini önermektedir.⁷³⁹ 1982 Anayasası

⁷³⁷ Hannes B. Mosler, **a.g.e.**, s.111

⁷³⁸ Murat Yanık, **a.g.e.**, s.315

⁷³⁹ T.B.B. 2007 T.C. Anayasa Taslağı, md.168

hazırlanırken Danışma Meclisinin de önerisi Yüce Divan sıfatıyla yargılama yetkisinin Yargıtay’a verilmesi yönünde olmuştur.⁷⁴⁰

Yüce Divan yargı yetkisinin Yargıtay’a verilmesi görüşüne karşılık olarak da ağır iş yükü altında olan Yargıtay’a Yüce Divan görevinin verilmesinin isabetli olmadığı, Yüce Divan sıfatıyla Anayasa Mahkemesi’nin zaten hızlı ve başarılı bir uygulama yürüttüğü ileri sürülmektedir.⁷⁴¹ Yüce Divan yetkisinin Anayasa Mahkemesi içerisinde ceza hukuku formasyonlu üyelerinin daha ağırlıkta olduğu bir heyetin yapması, bu heyetin yapmış olduğu Yüce Divan yargılamalarına karşıda Anayasa Mahkemesi genel kurulunda temyiz yoluna başvuru bilmesi önerisi de⁷⁴², Yüce Divan yetkisinin Anayasa mahkemesinde olmasını destekleyen görüşler arasında yer almaktadır.

5.3.2. Yüce Divan Üyelerinin Niteliklerine İlişkin Tartışma

Yüce Divan sıfatı açısından Anayasa Mahkemesi’ne yöneltilen en yoğun eleştiri, üyelerinin nitelikleri konusunda yapılmaktadır. Eleştirilerin özü, üyelerin ceza yargılaması için yetersiz olması ve bu nedenle Anayasa Mahkemesi’nin ceza yargılamasının gerektirdiği yetkinliğe sahip bir mahkeme niteliğinde olmamasıdır.⁷⁴³ Bu eleştirinin temelinde Anayasa Mahkemesi üyelerinin bir kısmının hukuk formasyonuna sahip olmama ihtimali yatmaktadır. Örneğin Kunter’e göre; üst kademe yöneticilerinin Anayasa Mahkemesi’ne üye seçilebilmesi son derece sakıncalı olmuştur. Çünkü Yüce Divan gibi, ceza yargılaması yapacak olan bir mahkemede görev alacak üyelerin hâkimlik görevini yapmaya ehil olması gerekmektedir.⁷⁴⁴

Kaboğlu’na göre de; Anayasa Mahkemesi’nde hukuk formasyonuna sahip olmayan üyelerin oranının artması, Anayasa Mahkemesi’nin yargısal işlevini olumsuz yönde etkileyebilecektir.⁷⁴⁵ Dolayısıyla bu durum Yüce Divan yargılaması için de

⁷⁴⁰ T.B.B. 2007 T.C. Anayasa Taslağı, md.168

⁷⁴¹ Hikmet Tülen, **a.g.e.**, s.181

⁷⁴² Faruk Petriçli, “**Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan Olarak Görevi**”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yard. Doç. Dr. Atilla ÖZER, Ankara, 1986, s. 46

⁷⁴³ Murat Yanık, **a.g.e.**, s.298

⁷⁴⁴ Faruk Kaymak, “**Anayasa Mahkemesi’nin Yüce Divan Görevi**”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Demir, Kırıkkale, 2003, s.81 – Kunter, Ceza Muhakemesi, s.179-180

⁷⁴⁵ Ö. İbrahim Kaboğlu, “**Anayasa Yargısı**”, 3.Baskı, Ankara, İmge Kitapevi, 2000, s.37

geçerlidir. Venedik Komisyonu raporunda, yargıdan seçilen Anayasa Mahkemesi üyelerinin daha fazla olmasının, Anayasa Mahkemesi'nin bağımsızlığına da olumlu etki yapacağından bahsedilmiştir.⁷⁴⁶ Yine Kaboğlu'na göre; Anayasa Mahkemesi üyelerinde hukukçu öğretim üyelerine, birden çok kontenjan tanınması gerektiğini vurgulamaktadır.⁷⁴⁷

5.3.3. Yüce Divan Üyelerinin Seçim Şekline İlişkin Tartışma

Yüce Divan sıfatıyla görev yapan Anayasa Mahkemesi'nin başarılı olmasında, çalışma kural ve yöntemlerinin yanında, üyelerinin seçimi, nitelikleri ve diğer bazı unsurlar da etkilidir.⁷⁴⁸ Bilindiği gibi Anayasa Mahkemesi üyeleri aynı zamanda Yüce Divan üyesi de olmaktadır. Bu nedenle Anayasa Mahkemesi üyelerinin atanması, Yüce Divan yargılaması ve meclis soruşturması arasında doğrudan bir bağlantı mevcuttur. 2010 Anayasa değişikliği öncesi üyelerinin tamamı Cumhurbaşkanı tarafından atanan⁷⁴⁹ Anayasa Mahkemesi, 2010 Anayasa değişikliği ile beraber üyeleri, Cumhurbaşkanı ve TBMM tarafından atanmaya başlamıştır. 2017 Anayasa değişikliği ile AYİM ve Askeri Yargıtay'ın kaldırılması ile beraber Anayasa Mahkemesi'nin üye sayısı on yediden on beşe düşürülmüştür. En son anayasa değişikliğine göre Anayasa Mahkemesi'nin üyelerinin seçimi aşağıdaki gibidir.

Tablo 5.4 : Yüce Divan üyeleri (2017 Anayasa Değişikliğinden Sonra)

Atayan Makam	Adayları Gösteren Makam	Üye Sayısı
TBMM	Sayıştay	2
	Baro Başkanları	1
Cumhurbaşkanı	Yargıtay	3
	Danıştay	2
	YÖK	3
	Doğrudan	4
Toplam		15

⁷⁴⁶ Peter Paczolay, “Anayasa Mahkemesiyle İlgili Anayasa Değişiklikleri Önerisine İlişkin Taslak Görüş”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, Sayı:21, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2004, s.74

⁷⁴⁷ İbrahim Kaboğlu, **a.g.e.**, s.40

⁷⁴⁸ Murat Yanık, **a.g.e.**, s.295

⁷⁴⁹ 2010 Anayasas değişikliği öncesinde 1982 Anayasasına göre Cumhurbaşkanı iki asıl ve iki yedek üyeyi Yargıtay, iki asıl ve bir yedek üyeyi Danıştay, birer asıl üyeyi Askeri Yargıtay, askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından üye tam sayılarının salt çoğunluğu ile her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; bir asıl üyeyi ise Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan Yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri içinde göstereceği üç aday arasından; üç asıl ve bir yedek üyeyi üst kademe yöneticileri ie avukatlar arasından seçer.

Özellikle Cumhurbaşkanı'nın Anayasa Mahkemesine üye ataması 1982 Anayasası döneminin en başından beri doktrinde tartışma konusu olmuştur. Önceki başlıklarda da belirtildiği gibi Yüzbaşıoğlu'na göre; özellikle 2027 Anayasa değişikliğinden sonra Cumhurbaşkanı partili olacağından ve ayrıca tarafsızlığını ve sembolik yönünü tamamen kaybedeceğinden dolayı, Anayasa Mahkemesine kendisinin 12 üye atamasıyla hem de lideri olduğu partinin çoğunluk olduğu TBMM'nin 3 üye atamasıyla Anayasa Mahkemesinin yargı bağımsızlığının tartışılacağını belirtmektedir.⁷⁵⁰

Murat Yanık'a göre yıllarca yüksek mahkemelerde ve kamu kurumlarında üst düzey görev yaptıktan sonra, uzun süre görev yapmak üzere Yüce Divan'a seçilen yüksek hâkimlerin kendilerini atayan Cumhurbaşkanı'na karşı tarafsızlıklarını koruyamayacaklarını iddia etmek doğru değildir.⁷⁵¹ Gözler'e göre de büyük çoğunluğu yüksek mahkemelerde görev yapan yüksek hâkimler arasından, demokratik usullerle seçilen üç adaydan birinin Cumhurbaşkanı'nca atanmasını, bağımsızlık ve tarafsızlık açısından sakıncalı bulmak doğru değildir.⁷⁵²

5.3.4. Yüce Divan'da İddia Makamına İlişkin Tartışma

Önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi meclis soruşturması neticesinde gerçekleşen Yüce Divan yargılamasında iddia makamı TBMM'dir. Yüce Divan yargılamasının kovuşturma aşamasında savcılık görevi ise Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya Başsavcivekiline aittir. Bu durum uygulamada Yüce Divan yargılamasında iddia makamının, kendisinin hazırlamadığı ve hazırlanmasına hiçbir katkıda bulunmadığı bir iddianameye göre görev yaptığı anlamına gelmektedir.⁷⁵³ Çünkü Yüce Divan yargılamasında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının görevi, dava dosyasının Yüce Divan'a intikal etmesinden sonra başlamaktadır.

Bu nedenle Yüce Divan'da savcılık görevinin; parlamento üyesi tarafından yapılması⁷⁵⁴ da önerilmiştir. Kanaatimizce son derece teknik bir uzmanlık ve mesleki tecrübe isteyen savcılık makamı için bu çözüm önerisi başarılı olmayacaktır. Çünkü

⁷⁵⁰ Necmi Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s. 199

⁷⁵¹ Murat Yanık, **a.g.e.**, s. 297

⁷⁵² Kemal Gözler, **a.g.e.**, s.456

⁷⁵³ Murat Yanık, **a.g.e.**, s.286

⁷⁵⁴ Murat Yanık, **a.g.e.**, s.286-287

böyle bir durumda bir yasama üyesinden hem soruşturma hem kovuşturma aşamasında savcılık görevini ifa etmesi beklenecektir. Böyle bir durumda da zaten teknik bilgi ve mesleki tecrübesi tartışmalı olan yasama üyesinin iş yükü ve sorumluluğu daha da artacaktır.

Diğer bir öneri ise Yargıtay Başsavcısının veya Başsavcivekilinin soruşturma sürecine, yani meclis soruşturmasına doğrudan katılmasıdır.⁷⁵⁵ Kanaatimizce bu çözüm önerisi de Yargıtay Başsavcının ve Başsavcivekilinin iş yükü incelendiğinde sağlıklı sonuçlar doğurmayabilir. Çünkü uygulamada her ne kadar Yüce Divan ile sonuçlanan meclis soruşturmaları az olsa da birçok Yüce Divan ile sonuçlanmayan soruşturmalar mevcuttur. 1982-2017 arasında sadece yedi kez Yüce Divan’a sevk gerçekleşse de toplamda otuz sekiz adet soruşturma komisyonları kurulmuştur. Bu komisyonların birçoğunun ek süre de kullandığı göz önünde bulundurulduğunda Yargıtay Başsavcılığının veya vekilinin bu komisyonlarda görev alması, bu makamların görev tanımının tekrardan gözden geçirilmesine neden olacaktır.

Önceki bölümlerde bahsedildiği gibi meclis soruşturma komisyonunun yapmış olduğu soruşturmayı Yargıtay’ın ilgili ceza dairesinin yetkilendirilmesi uygulamadaki problemi kanaatimizce çözebilecektir. Çünkü soruşturma aşamasındaki savcılık görevinin uzman eller tarafından yapılmasından dolayı, Yüce Divan aşamasında iddia makamı kolaylıkla dosyaya intibak edecektir. Böyle bir durumda Yargıtay Başsavcısının veya Başsavcivekilinin soruşturma aşamasında bulunmamasından dolayı, dosyaya hâkim olamayacağını söylemek pek mümkün değildir.

⁷⁵⁵ Murat Yanık, **a.g.e.**, s.287

SONUÇ

Türk Parlamento tarihinde meclis soruşturması üzerinde değerlendirme yapıldığında ilk olarak gözden kaçırılmaması gereken nokta; yüzyıllardır monarşi ile yönetilen Türk Devletinin demokratik devlet rejimi benimsemesi, kendi tarihiyle kıyaslandığında son derece yenidir. 1876'da yazılı Anayasa ilan edilerek Türk tarihinde ilk defa hükümdar anayasal olarak sınırlandırılmıştır. Bu değişim 1922'de saltanatın kaldırılması, 1923'te Cumhuriyetin ilanı ve süreç içerisinde demokratikleşme hamlelerinin anayasal düzeyde yer alması ile devam etmiştir.

1961 Anayasası, 1982 Anayasası ve günümüze kadar gelen anayasa değişiklikleri ile beraber cumhuriyetin ve modern demokrasinin gereklilikleri devlet mekanizması içerisinde olgunlaşarak yer edinmeye başlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin günümüz demokrasisinin ve cumhuriyetin tüm gereklilikleri açısından evrensel kriterlere ne kadar uygun bir seviyede olduğu elbette tartışmalıdır. Lakin burada belirtmek gerekir ki Osmanlı'dan günümüze Türkiye, tarihi bağları itibari ile mutlak monarşiden, meşruti monarşiye, meşruti monarşiden cumhuriyete geçmiştir. Bu nedenle dünya tarihi için kısa olarak kabul edilebilecek yüzyıllık sürede, demokrasinin ve tüm gereklerinin hem hukuksal hem toplumsal olarak yerleştirmek ve benimsetmek için yeterli olmayabilir.

Meclis soruşturması müessesesi kamuoyu algısına göre doğrudan demokrasinin şartı olarak görülüp görülmediği tartışmalı olabilir. Fakat dünya tarihine bakıldığında da tüm mutlak monarşilerin yıkılmasında süreç, kralın, hükümdarın kısıtlanması yani denetlenmesi ile başlamaktadır. Günümüzdeki modern demokrasinin, hükümet sistemlerinin tarihsel köklerinde hükümdarın kısıtlanması yatmaktadır. Günümüz için ister yürütme olsun ister yasama, bu organların hukuken denetlenebilir olması kanaatimizce demokratik sistemin kurucu unsurlarından biri olarak kabul edilmelidir. İşte tam burada da meclis soruşturması müessesesi, yürütmenin denetlenmesini ve dolayısıyla kısıtlanmasını sağlayan bir güvencedir.

Meclis soruşturması, ülkemizde başbakan ve bakanların Yüce Divan'da yargılanmasına kadar imkân tanıyan bir anayasal süreci başlatan ve bunun neticesinde çok önemli hukuki yaptırımları olan anayasal bir müessesedir. Türk Parlamento Tarihine bakıldığında da 1921 Anayasası hariç tüm anayasalarda bulunan meclis soruşturmasının, Yüce Divan aşaması ile beraber en etkili olduğu dönem 1982 Anayasası dönemidir. Yüz on altı adet meclis soruşturması önergesinin verildiği bu dönemde kırk bir adet önerge öngörüşmelerde kabul edilmiş, üç adet soruşturma benzer soruşturmalar ile birleştirilmiş ve bu dönemde toplamda otuz sekiz adet meclis soruşturma komisyonu kurulmuştur. Komisyon kurulan meclis soruşturmaları neticesinde yedi adet meclis soruşturması ise Yüce Divan'a sevk ile sonuçlanmıştır. Elbet hiçbir istatistiki netice meclis soruşturmasının ne derece etkili olup olmadığını söyleyemeyecektir. Fakat burada belirtmek gerekir ki yürütmenin denetlenmesi anayasada ve meclis içtüzüğünde yer alan, zaman zaman uygulanan bir yoldur. Bu yolun nihayetinde başbakan ve bakanların Yüce Divan'da yargılanması, haklarında cezaya hükmedilmesi ve ilgililerin hapis cezası alması imkânı vardır ve 1982 Anayasası döneminde uygulamada bu durumlar yaşanmıştır. Uygulamada meclis soruşturmalarının açılmasında, yürütülmesine ve sonuçlandırılmasına, hukuki ölçülerden çok siyasi düşüncelerin ve kişisel kanaatlerin etken olduğu görülmektedir ki⁷⁵⁶ bu durum meclis soruşturmasının özüne ve ruhuna aykırıdır. Meclis soruşturması hiçbir şekilde siyasi amaçlara alet edilmemesi gerekir.⁷⁵⁷

Meclis soruşturmasının 1982-2017 yıllarındaki etkinliği ne kadar tartışma konusu olsa da açıkça belirtmek gerekir ki, 1982 Anayasa dönemi Türk Parlamento Tarihinde meclis soruşturmasının en etkili olduğu dönemdir. Verilen önergeler, kurulan soruşturma komisyonları, Yüce Divan'a sevk kararları ve Yüce Divan yargılamaları bu sonucu doğrulamaktadır. Meclis soruşturmasının, tartışmalar başlığı altında da incelendiği gibi, usulüne yönelik mevzuatta yapılacak düzenlemeler ile uygulanabilirliğindeki problemlerin giderilme ihtimali vardır. Fakat kanaatimizce meclis soruşturmasının etkinliğinin artırılmasına, usulüne ilişkin mevzuatta yapılacak değişiklikler yeterli olmayacaktır. Türkiye'de hangi hükümet sistemi uygulanırsa uygulansın “kuvvetler ayrılığı ilkesi”nin gerçek anlamda uygulanamadığı ve siyasi parti yapısının parti liderine itaati şart koştuğu bir sistemde meclis soruşturması etkin

⁷⁵⁶ Zeki Hafizoğulları, Bülent Acar, Ö. Asım Livanelioğlu, **a.g.e.**, s.9

⁷⁵⁷ Zeki Hafizoğulları, Bülent Acar, Ö. Asım Livanelioğlu, **a.g.e.**, s.9

bir müessese olamayacaktır. Bu nedenle kuvvetler ayrılığını, siyasi partilerin lider hegemonyasından uzaklaşmasını sağlayan her hamle, her işlem, her düzenleme doğrudan veya dolaylı olarak meclis soruşturmasının da etkinliğini arttıracaktır. Bunun tam tersi olarak yürütmenin yasama üzerinde hâkim olmasına, siyasi parti liderlerinin üyeleri üzerinde otoriterleşmesine katkı sağlayan her hamle, her işlem her düzenleme ise doğrudan veya dolaylı olarak meclis soruşturmasının etkinliğini zayıflatacaktır. Örneğin 2017 Anayasa değişikliği ile yasama ve yürütmenin ayrı ayrı oluşması kuvvetlerin sert ayrılığını destekleyerek, dolaylı olarak meclis soruşturmasının etkinliğini arttıracaktır. Fakat yine 2017 Anayasa değişikliği ile yasama ve yürütme organlarının seçimlerinin aynı gün olmasıyla, yürütmenin yasama üzerinde hâkimiyet kurması yüksek ihtimal olduğundan, dolaylı olarak meclis soruşturmasının etkinliği azalacaktır. Matthew Glassman'a göre; yürütmenin ve yasamanın tüm organlarının seçimi, aynı günde verilen seçmen refleksine ve tercihine bırakılmamalıdır. Yasama ve yürütme farklı görev süreleriyle görev yapmalı, farklı zaman dilimlerinde yapılan seçimlerle oluşmalıdır.⁷⁵⁸

Meclis soruşturması konusunda bu dönemin ne derece etkili olduğu konusunun tartışılmasının yanı sıra meclis soruşturmasının uygulanabilirliğinin ve etkinliğinin, özellikle 2017 Anayasa değişikliği ile beraber bundan sonraki dönemler için azalacak olması da söz konusudur. Bilindiği gibi 2017 Anayasa değişikliği ile hükümeti denetleme yollarında bazı değişiklikler yapılmış ve gensoru müessesesi 1982 Anayasası'ndan çıkarılmıştır. Bu durumda meclis soruşturmasının önemi ve işlevi kat ve kat daha artmıştır. Fakat yapılan bu değişiklik sadece gensoru ile sınırlı olmamıştır. Meclis soruşturmasının usulüne ilişkin değişiklikler de olmuştur. Meclis soruşturması önergesi verilmesinde imza yeter sayısı, önergenin kabul yeter sayısı, Yüce Divan'a sevk kabulü rakamları değiştirilmiş, anayasanın önceki hâline göre meclis soruşturması süreci pekâlâ zorlaştırılmıştır.

⁷⁵⁸ Matthew E. Glassman, **a.g.e.**, s.13-14

Tablo 5.5 : Meclis soruşturmasında imza ve kabul yeter sayıları- 2017 öncesi ve sonrasının karşılaştırılması

	Önergede İmza	Önergenin Kabülü	Yüce Divan’a sevk
2017 Değişikliği Öncesi 1982 Anayasası	TBMM üye tam sayısının onda biri	Basit Çoğunluk	Salt çoğunluk
2017 Değişikliği Sonrası 1982 Anayasası	TBMM üye tam sayısının salt çoğunluğu	TBMM üye tam sayısının beşte ikisi	TBMM üye tam sayısının üçte ikisi

2017 Anayasa değişikliği ile beraber Tablo- 5.5’den de anlaşılacağı üzere meclis soruşturmasının uygulanmasında ciddi bir zorlaştırılmaya gidilmiştir. 1982-2017 yılları arasında meclis soruşturması önergesi meclis üye tam sayısının sadece onda biri ile verilebilirken şimdi meclis üye tam sayısının salt çoğunluğu ile verilebilecektir. 1961 Anayasası’nda sadece bir milletvekilinin, 1982 Anayasası’nda meclis üye tam sayısının onda birinin verdiği önerge 2017 sonrası, yapılan değişiklik ile üye tam sayısının salt çoğunluğu tarafından verilebilecektir. TBMM üye tam sayısının salt çoğunluğu ise sadece önerge aşaması açısından oldukça yüksek nitelikli bir çoğunluktur.

Meclis soruşturması birden fazla aşamadan meydana gelen bir müessesedir. Meclis soruşturmasının önergenin verilmiş olması hatta komisyon aşamasına geçmesi, ilgililer için bir yaptırım uygulanması için yeterli değildir. Önerge aşaması meclis soruşturması sürecinin en başıdır ve 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı ve genel seçimleri sonrası 2017 Anayasa değişikliklerinin yürürlüğe girmesi ile soruşturma önergesinde imza yeter sayısı altı yüz kişilik bir meclis için üç yüz birdir. Bu durum uygulamada meclis soruşturmasının en başından itibaren uygulanmaması neticesini doğurabilir. Nihayetinde 1982-2017 arasındaki uygulamaya bakıldığında mevcut bakanların meclis soruşturmasına göre denetlenmeleri dahi zorken, 2017’de yapılan düzenlemeye göre haklarında önerge verilmesi hemen hemen imkânsız hale geleceği tahmin edilmektedir. Bu düzenleme meclis soruşturmasının daha baştan önünü kesecektir. Kanaatimizce anayasanın önceki halinde dâhi, etkinliği tartışılan meclis

soruşturmasında, 2017 Anayasa değişikliğinden önceki imza ve karar yeter sayılarına dönülmeli ve en azından önergelerin verilmesinin önü kesilmemelidir.

2017 Anayasa değişikliği ile cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında da meclis soruşturması açılabilceği, meclis soruşturmasının görev süresi bitenleri de kapsamı anayasada belirtilmiştir. Bu durum 1982 Anayasası'nın günümüze kadar olan döneminde çok kritik bir önem arz etmiş, bu dönemden sonra da önem arz etmeye devam edecektir. 1982 Anayasası'nın ilk halinde eski başbakan ve bakanlara meclis soruşturması yoluna gidilebileceği belirtilmemiş bu durum meclis içtüzüğü ile belirtilmişken 2017 Anayasa değişikliği ile bu durum anayasal güvence altına alınmıştır. Uygulamaya bakıldığında meclis soruşturması yolunun görevdeki bakanlar kurulu üyelerinden ziyade bakanlar kurulunun eski üyelerine karşı uygulandığı görülmektedir. Bu düzenlemenin anayasal bir şekilde düzenlenmesi olumlu bir durum teşkil etmektedir.

2017'de Anayasa değişikliğinden sonra hükümet sistemi değişikliğinin bir gereği Cumhurbaşkanının görevleriyle ilgili iddia edilen tüm suçlardan dolayı Yüce Divan'a gönderilebilmesinin önü açılmıştır ki bu durum hukuk devleti ilkesi açısından olumlu bir gelişmedir. Cumhurbaşkanı meclis soruşturması müessesesi ile birebir aynı usul ile denetlenebilecektir ki bu durum başkanlık sisteminin de bir gerekliliğidir.

2017 Anayasa değişikliğinden önce Cumhurbaşkanı, TBMM üye tam sayısının $\frac{3}{4}$ 'nün kabülü ile ancak vatana ihanetten dolayı Yüce Divan'a gönderilmektedir. Bu oran parlamenter sistemdeki sembolik cumhurbaşkanının Yüce Divan'a sevkı için belirlenmiş bir orandır. 2017 Anayasa değişikliğinden sonra artık tamamen parlamenter sistemden vazgeçilmiştir ve ortada partili ve yürütmede hâkim bir Cumhurbaşkanı söz konusudur. ABD, Brezilya ve Güney Kore başkanlık sistemleri örneklerinde de olduğu gibi buradaki oran yeni hükümet sisteminin de ruhuna uygun olarak $\frac{2}{3}$ olarak belirlenmiştir. Böylece meclis soruşturması müessesesi aynen Impeachment gibi yürütmenin tüm organlarına, Yüce Divan'a sevk aşamasında aynı karar nisapları ile uygulanabilecektir.

2017 Anayasa değişikliğinin getirdiği önemli değişikliklerden biri de partili cumhurbaşkanıdır. Yine değişikliklere göre Cumhurbaşkanlığı ve yasama seçimleri aynı gün yapılacaktır. Bu durum partili Cumhurbaşkanının yasamada çoğunluk olan

partinin genel başkanı olma ihtimalini arttırmaktadır. Nihayetinde böyle bir durum çalışmanın önceki başlıklarında değinildiği gibi yürütmenin yine yasama üzerinde tahakküm kurmasına sebebiyet verecektir. Kuvvetlerin sert ayrıldığı bir başkanlık sisteminin ruhuna uygun olmayan böyle bir durum neticesinde ise yasamanın yürütmeyi denetlemesi yine son derece etkisiz olacaktır. Bu nedenle Cumhurbaşkanlığı ile TBMM seçimlerinin farklı dönemlerde yapılması meclis soruşturmasının etkinliği kadar hükümet sisteminin de etkinliğini doğrudan etkileyecek bir durumdur. Örneğin ABD’de başkan ve kongre seçimleri farklı dönemlerde yapılmakta, Temsilciler Meclis’inin tümüyle, Senato’nun 1/3’ü için iki yılda bir seçim yapılması başkan ile kongre çoğunluğunun farklı partilerden olması ihtimalini arttırmaktadır.⁷⁵⁹

Gensorunun da kaldırıldığı bir sistemde meclis soruşturmasının uygulamada zayıflaması da hemen hemen yasamanın yürütme üzerindeki denetleme yetkisini ortadan kaldıracaktır. Meclis soruşturmasının usulünde rakamların zorlaştırılarak değiştirilmesi bu sonucu doğuracaktır. Neredeyse yasamanın yürütme üzerinde hiçbir denetleme yetkisi kalmadığı bir sistemde kuvvetlerin ayrılığından bahsetmek mümkün olmayacaktır. Çünkü böyle bir sistemde yürütme organı, diğer kuvvetlerden üstün olacak ve denetlenemeyecektir. Bu durum hem hukuk devletinin hem demokratik bir rejimin gereklilikleri ile çelişecektir.

Kanaatimizce meclis soruşturmasının etkinliğinin artması sadece uygulanıp uygulanmaması ile alakalı bir durum değildir. Örneğin önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi günümüz hükümet sistemi değişikliğini de göz önünde bulundurarak gerek siyasi parti yapısında gerek seçim sistemlerinde yapılacak değişikliklerle beraber, meclis soruşturması ile ilgili imza ve karar sayılarının önceki haline getirilmesiyle, meclis soruşturmasının etkin anayasal bir müessese haline gelebilme ihtimali vardır. Nitekim yasama organı meclis soruşturması yoluna çok sık başvurmasa da yürütmenin, yasamanın elinde etkin ve uygulanabilir bir meclis soruşturması gücüne sahip olduğu bilincinde olması, Türkiye’nin yeni hükümet sistemi içerisinde etkin bir fren ve denge sistemine katkı sağlayacaktır. Böylece meclis soruşturmasının dolaylı olarak bir önleyiciliğinden dahi bahsedilebilecektir. Özellikle

⁷⁵⁹ Ekrem Ali Akartürk, **a.g.e.** s. 75

2017 Anayasa değişiklikleri ile beraber meclis soruşturmasının böyle bir etkinliğinden bahsetmek son derece zordur.

Kanaatimizce demokratik bir sistemde ideal olan; hukukun üstünlüğünü tüm organları ile benimsemiş bir devlet mekanizması, demokrasi kültürünü benimsemiş idare, bilinçli ve eğitimli bir toplum, her zaman hukuka uygun işlem ve eylem gerçekleştiren yürütme, bu nedenle de uygulanmasına ihtiyaç dahi bulunmayan ama son derece etkili bir meclis soruşturması müessesesinin var olmasıdır.

KAYNAKÇA

AKARTÜRK Ekrem Ali, **Parlamentar Rejim Uygulamaları ve Parti Sistemleri: Parlamentar Hükümet Yapıları ve Parti sistemleri Üzerine Bir Deneme**, İstanbul, Yeditepe Üniversitesi Yayınları, 2010

AKGÜL Mehmet Emin, “Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin Dönüşümü ve Günümüz Demokratik Rejimlerde Anlamı”, Ankara, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl 68, Sayı: 2010/4, s.79-101

AKIN Rıdvan, **TBMM Devleti (1920 -1923) Birinci Meclis Döneminde Devlet Erkleri ve İdare**, İkinci Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2008

AKIN Rıdvan, **Türk Siyasal Tarihi 1908-2000**, İkinci Baskı, İstanbul, XII Levha Yayınları, 2012

ALEXEEVA Tatiana, “The Constitutional Status of the President of Federative Republic of Brazil as Head of State- a Member of BRICS”, **Pravo Zhurnal Vysshey shkoly ekonomiki**, No: 4, 2014, s.160-170

ALİFENDİOĞLU Yılmaz, “Siyasal Partiler ve Sivil Toplum Örgütleri”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, Cilt 16, Ankara, 1999, s.95-115

ALTAY Kâmil, “Türk Parlamento Hukukunda Gensoru”, **Yasama Dergisi**, Sayı: 16, Aralık 2010, s.57-102

ARDAL Mustafa, **Anayasa Mahkemesi Kararlarında Hukuk Devleti**, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Dr. Musa Sağlam, 2006

ARSEL İlhan, **Anayasa Hukukunun Umumî Esasları**, Ankara, Mars Matbaası, 1965

ARSLAN Çetin, **Yüce Divan Olarak Anayasa Mahkemesi**, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Anayasa Hukuku Bilim Dalı, Konya, 1997

ASLAN M. Yasin, “Yüce Divan Olarak Anayasa Mahkemesi”, **TBB Dergisi**, Sayı: 82, 2009, s.1-12,

AVRİTZER Leonardo, “The Impeachment of Dilma Rousseff: Introduction”, **Journal Critical Policy Studies**, Volume: 11, Issue: 3, 2017, s. 349-351

BENWELL Ricahard, GAY Oonagh, **The Separation of Powers**, 2011, <https://tr.scribd.com/document/320714499/SN06053-pdf>, Erişim Tarihi: 02.02.2016

BİLGE Necip, **Bakanların Görev ve Sorumlulukları**, Ankara, Yeni Desen Matbaası, 1956

BİLGE Necip, “Bakanları Görev ve Sorumluları”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 10, Sayı:1, Ankara, 1953, s.123-168,

BİLİR Faruk, “Hükümetin Siyasi Sorumluluğu ve Gensoru”, **Parlamente Denetim Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Ankara, 2012, s.135-152

BİLİR Faruk, **Meclis Soruşturması**, <http://www.sde.org.tr/tr/newsdetail/meclis-sorusturmasi/4223> , 2015, Erişim Tarihi: 07.04.2016

BİLİR Faruk, “Türk Anayasa Hukukunda Gensorunun Düzenlenişi ve Etkililiği”, **Yasama Dergisi**, Sayı: 25, Ankara, 2013, s.7-16

BİRİŞİK Faik, **Bakanların Sorumluluğu**, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Faruk BİLİR, 2007

BÜLBÜL Mahmut, “Bir Parlamento Denetim Yolu Olarak TBMM’de Yazılı Soru”, **Yasama Dergisi**, Sayı: 4, Ankara, 2007, s.27-56

BÜLBÜL Mahmut, “Soruda İşleyiş ve Uygulamadaki Sorunlar”, **Parlamente Denetim Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Ankara, 2012, s.74-87

BÜLBÜL Mahmut, “TBMM’nin Bilgi Edinme Yollarından Sözlü Soru Önergelerinin Cevaplandırılması”, **Yasama Dergisi**, Sayı: 3, Ankara, 2006, s.5-26

CAREY M. John, “Presidential versus Parliamentary Government”, **Handbook of New Institutional Economics**, 2008, p.91-122

COMMITTEE ON THE JUDICIARY HOUSE OF REPRESENTATIVES, **Constitutional Grounds for Presidential Impeachment: Report by The Staff Of The Impeachment Inquiry**, Second Session, Washington D.C. , U.S. Government Printing Office, 1974

CONSTITUTION OF THE FEDERATIVE REPUBLIC OF BRAZIL, <http://english.tse.jus.br/arquivos/federal-constitution>, Erişim Tarihi: 04.03.2018

DAMROSCH Lori Fisler, “Impeachment as a Technique of Parliamentary Control Over Foreign Affairs In a Presidential System”, **University of Colorado Law Review**, Vol: 70, 1999, p.1525-1554

DUVERGER Maurice, **Siyasi Partiler**, Çev: Ergun Özbudun, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1974

ERDOĞAN Mustafa, **Anayasal Demokrasi**, 10. Baskı Ankara, Siyasal Kitapevi, 2013

ERDOĞAN Murat, **Seçim Sistemleri ile Siyasi Partiler Arasındaki İlişkiler**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Anayasa Hukuku Bilim Dalı, Ankara, 2013

EREM Faruk, **Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan Olarak İncelenmesi**, Ankara Ajans Matbaası, 1963

ERGUL Ozan, “Parlamento Hukukunda Meclis Araştırması ve Genel Görüşme”, **Parlamente Denetim Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Ankara, 2012, s. 88-97

FASTNOW Chris, **Political Parties and Impeachment**, Harwood McClerking's Section 015 in Political Science 111, 1999, <https://www.somaccon.com/p120.php>, Erişim Tarihi:19.10.2016

FEYZİOĞLU Metin, **Meclis Soruşturması**, İkinci Baskı, Ankara, Savaş Yayınevi, 2006

FEYZİOĞLU Turhan, “Kuvvetler Ayrılığı Nazariyesi”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: II, 1947, s.50-60

GAZEL Ahmet Ali, **Osmanlı Meclis-i Mebusanı’nda Parlamente Denetim**, Konya, Çizgi Kitapevi, 2007

GESLEY Jenny, **How Judges Are Selected in Germany**, <https://blogs.loc.gov/law/2016/05/how-judges-are-selected-in-germany/>, Erişim Tarihi: 03.05.2016

GENÇKAYA Ömer Faruk, “Parlamente Bilgi Edinme Yolu Olarak Soru”, **Parlamente Denetim Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Ankara, 2012, s.66-73

GLASSMAN E. Matthew, **Separation of Powers: An Overview**, Congressional Research Service, USA, 2016

GÖKÇE Ali Fuat, “Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin Yürütmeyi Denetlemesinde Meclis Araştırma Komisyonlarının İşlevselliği”, **Yasama Dergisi**, Sayı:11, Ankara, 2009, s.76-92

GÖZLER Kemal, **Devlet Başkanları: Bir Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku İncelemesi**, 2. Baskı, Bursa, Ekin Yayın, 2017

GÖZLER Kemal, **Elvada Anayasa: 16 Nisan 2017’de Oylayacağımız Anayasa Değişikliği Hakkında Eleştiriler**, 3. Baskı, Bursa, Ekin Yayın, 2017

GÖZLER Kemal, **Türk Anayasa Hukuku**, 17. Baskı, Bursa, Etkin Kitapevi, 2011

GÜNDAY Metin, **İdare Hukuku**, Sekizinci Baskı, Ankara, İmaj Kitapevi, 2003

GÜVENİR Murat, “Seçim Sistemleri ve Ülkemizdeki Uygulama”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:37, S.1, Ankara, s.215-250

HAFIZOĞULLARI Zeki, “Bakanlar Kurulu Kararlarından Doğan Sorumluluk: Kanun Emrini, Yetkili Merciden Verilen Emri Yerine Getirme, Salt Nedensellik Suçlarına İlişkin Bir Bilirkişi Raporu”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl:52, Sayı:1 1995, 72-84

HAFIZOĞULLARI Zeki, ACAR Bülent, LİVANELİOĞLU Ö. Asım; **Meclis Soruşturmaları Hakkında Düşünceler**, Ankara, Üç Örnek, US-A Yayıncılık, 1997

HANNES B. Mosler, “The Institution of Presidential Impeachment in South Korea, 1992-2017, Verfassung und Recht in Übersee VRÜ”, **Law and Politics in Africa, Asia, Latin America**, 2017, p.111-134

HAS VOLKAN, **Türk Parlamento Hukukunun Kaynakları ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin Çalışma Düzeni**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2009

İBA Şeref, **Parlamentar Denetim**, Ankara, Bilgi Yayın Evi, 1997

İBA Şeref, **Parlamento İç Tüzük Metinleri**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009

İSLAM Nadir Latif, **Türkiye’de Gensoru ve Meclis Tahkikatı**, Ankara, 1966

İSTANBULLU Mehmet, **Yüce Divan Yargılaması**, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilimdalı, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ali İhsan ERDAĞ, Kırıkkale, 2009

KABOĞLU Ö. İbrahim, **Anayasa Yargısı**, 3.Baskı, Ankara, İmge Kitapevi, 2000

KAPICI Ferhat, **Meclis Soruşturması**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilimdalı, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Erdal ONAR, Ankara, 1991

KAPLAN İbrahim, “Demokrasi-Hukuk-Otorite”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:49, Sayı:1, Ankara, 1994, s.267-271,

KARAGÖZ Kasım, **Parlamentar Sistemde Meclis Soruşturması ve Türkiye Uygulaması**, G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilimdalı, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Atilla ÖZER Ankara, 1999

KARAMUSTAFAOĞLU M. Tuncer, **Yasama Meclisinde Komisyonlar**, Ajans Türk Matbaası, Ankara, 1965

KAYMAK Faruk, **Anayasa Mahkemesi’nin Yüce Divan Görevi**, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Demir, Kırıkkale, 2003

KAVANAGH Ailenn, **The Constitutional Separation of Powers**, 2016, s.221-239, https://www.law.ox.ac.uk/sites/files/oxlaw/ak_separation_of_powers_philfoundsook.pdf

KILIÇOĞLU Sinan, “Türkiye’de Yasama Organının Yürütme Organını Siyasi Denetimi”, **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: XVII, Sayı:1-2, Erzincan, 2013, s.31-71

KONTACI Ersoy, **Meclis Soruşturması ve Yüce Divan: Adaletin Kes(E)Meyen Kılıcı**, Yaşayan Anayasa, www.yasayananayasa.ankara.edu.tr/belgeler/analizler/yuce.divan.

KUZU Burhan, “Hukuk Devleti ve Hukuk Zihniyeti”, **Akademik Araştırmalar Dergisi**, Sayı:11, Ankara, 2007

LOGLEY Robert, **The Impeachment Process in U.S. Government, Ben Franklin’s Better Way of Removing “Obnoxious” Presidents**, 2018, <https://www.thoughtco.com/impeachment-the-unthinkable-process-3322171>, Erişim Tarihi: 31.01.2018

JARED P. Cole, Todd Garvey, **Impeachment and Removal**, Congressional Research Service, USA, 2015

NEZİROĞLU İrfan, **Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları**, Ankara, Seçkin Yayın, 2008,

NOMER Mert, **ABD Başkanlık Sisteminde Başkanın Yetkileri**, İstanbul, XII Levha Yayınları, 2013

ROTUNDA Ronald D, “An Essay on the Constitutional Parameters of Federal Impeachment”, **Kentucky Law Journal**, Vol:76, 1987-1988, p.707-742

OĞUZ Ahmet, “Birinci Meşrutiyet Meclisinin Kapatılmasının Sonuçları Üzerine”, **Nevşehir Barosu Dergisi**, Yıl: 1, Sayı:1, 2014, s.41-67

ONAR Erdal, **Türk Parlamentoculuğunun İlk Yüzyılı 1876-1976**, Ankara, Siyasi İlimler Türk Derneği Yayını, 1978

ÖZBUDUN Ergun, “Parlamente Rejimde Parlâmentonun Hükûmeti Murakebe Vasıtaları”, Ankara, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları**, No: 171, 1962

ÖZBUDUN Ergun, **Siyasi Partiler**, İkinci Baskı, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Sevinç Matbaası, 1977

ÖZBUDUN Ergun, **Türk Anayasa Hukuku**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2010

ÖZGÜL Özkan Ürün, **Parlamente Hükümet Sisteminde Denetimin Etkinleştirilmesi: Soru, Genel Görüşme, Meclis Araştırması**, Doktora Tezi Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Anayasa Hukukubilim Dalı, Danışman: Prof. Dr. Ali Akyıldız, 2016

PACZOLAY Peter, “Anayasa Mahkemesiyle İlgili Anayasa Değişiklikleri Önerisine İlişkin Taslak Görüş”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, Sayı:21, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2004, s.70-79

PEÇRİTLİ Faruk, **Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan Olarak Görevi**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yard. Doç. Dr. Atilla ÖZER, Ankara, 1986

PIOUS M. Richard, “Impeaching The President: The Intersection of Constitutional and Popular Law”, **St. Louis University Law Journal**, 1999, s. 859-904,

POSNER A. Richard, **An Affair of State: The Investigation Impeachment and Trial of President Clinton**, Fifth Printing, Massachusetts/USA, Harvard University Press, 2000

PURDY Mike, **Presidential Impeachment Activity**, 2011, <http://presidentialhistory.com/2011/08/presidential-impeachment-activity.html>, Erişim Tarihi: 12.01.2017

ROTUNDA Ronald D, “An Assay on the Constitution Parameters of Federal Impeachment”, **Kentucky Law Journal**, Vol:76, 1987-1988, p.707-732

SAĞLAM Salih, “Meclis Araştırması ve Genel Görüşmede İşleyiş ve Uygulamadaki Sorunlar”, **Parlamentar Denetim Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Ankara, 2012, s.95-109

SAĞLAM Salih, “TBMM’nin Hükümeti Denetleme İşlevi Açısından Bir Model Olarak Avam Kamerası Bünyesi’ndeki Bakanlıklar ile İlgili Özel Komisyonlar”, **Yasama Dergisi**, Sayı:11, 2009, s.5-49

SEZER Yusuf, **Meclis Soruşturması**, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Faruk Bilir, 2010

SİMSON Jack Caird, **Impeachment**, House of Commons Library, 2016, <http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7612/CBP-7612.pdf>, Erişim Tarihi: 14.08.2017

SMİTH Nicola, **South Korean ex-president park Geun hye arrested and jailed over corruption allegation**, <http://www.telegraph.co.uk/news/2017/03/30/south-korean-ex-president-park-geun-hye-arrested-jailed-corruption/> Erişim Tarihi: 17.09.2017

SPANNAUS Edward, “Impeachment: The Power To Protect the Nation”, **Executive Intelligence Review**, Volume: 34, Number 30, August 2007- http://www.larouchepub.com/other/2007/3430impeach_protect_nation.html -Erişim Tarihi: 27.11.2016, p.54-55

SOYSAL Mümtaz, **100 Soruda Anayasanın Anlamı**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1990

SZILAGYI Ilona Maria, “Presidential Versus Parliaentary Systems”, **AARMS**, Vol:8, No:2, 2009, p.307-314

ŞAHİN Ali Oğuz, **Başbakan ve Bakanların Görevleriyle İlgili Cezai Sorumlulukları**, Ankara, Palme Yayıncılık, 1999

ŞAHİN Kemal, **Yasamanın Yürütme ve Yargı Üzerindeki Kılıcı: Impeachment**, İstanbul, Beta Basım, 2001

ŞEN Ersan, ÖZDEMİR Bilgehan, “Yüce Divan Yargılaması”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2012/1, Ankara, 2012, s.177-192

TANÖR Bülent, **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri**, 7. Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2001

TANÖR Bülent, YÜZBAŞIOĞLU Necmi, **1982 Anayasasına göre Türk Anayasa Hukuku**, 12. Baskı, İstanbul, Beta Yayın, 2012

TAVAŞ Halil İbrahim, “Gensoru ve Meclis Soruşturmasında İşleyiş ve Uygulamadaki Sorunlar”, **Parlamentar Denetim Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Ankara, 2012, s.153-169

TEZİÇ Erdoğan, **Anayasa Hukuku**, 8. Baskı, İstanbul, Beta Yayın, 2003

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ, **Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisi**, Ankara, TBB Yayınları, 2007

TUNCER Erol, “Türkiye’de Seçim Uygulamaları/Sorunları Işığında Temsilde Adalet-Yönetimde İstikrar İlkelerinin İşlevselliği”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, Cilt.23, Ankara, 2006, s.167-182

TUNÇ Hasan, “Hükümetin Siyasi ve Hukuki Denetiminde Meclis Soruşturması”, **Parlamentar Denetim Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Ankara, 2012, s.110-134

TUNÇ Hasan, **Parlamento İçi Muhalefet**, Konya, Cemre Yayıncılık, 1997

TUNÇ Hasan, BİLİR Faruk, YAVUZ Bülent, **Türk Anayasa Hukuku**, Ankara, Asil Yayın, 2009

TURAN Hilmi Can, **Meclis Soruşturması Önergeleri**, 1982’den 2015’e Önerge Metinleri, Ankara, Gazi Kitapevi, 2015

TURAN İlter, “Parti Disiplini, Kapsam, Tarihçe, Teşvik Eden Sebepler”, **İktisat Fakültesi Mecmuası**, Cilt: 28, Sayı:4, s.79-102

TURHAN Mehmet, **Hükümet Sistemleri ve 1982 Anayasası**, Diyarbakır, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1989

TÜLEN Hikmet, “Meclis Soruşturması Uygulamaları Üzerine Bazı Gözlem ve Deneyimler”, **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: II, Sayı: I, 1998, s.21-40

TÜLEN Hikmet, **Türk Anayasa Hukukunda Bakanların Cezai Sorumluluğu**, Konya, Mimoza Yayınları, 1999

TÜRK Hikmet Sami, “Seçim, Seçim Sistemleri ve Anayasal Tercih”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, Cilt.23, Ankara, 2006, s.75-113

ÜNAL Hasan, **Adli/Yargısal bir Faaliyet Olarak Meclis Soruşturması**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilimdalı, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Zeki Hafızoğulları, Ankara, 2005

YANIK Murat; **Yüce Divan**, İstanbul, Derin Yayınları, 2008

YOKUŞ Sevtap, **Türkiye’de Yürütme Erkinde Değişen Dengeler**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2010

YOUNG Hun Kim, “Impeachment and presidential politics in new democracies”, **Democratization**, Volume: 21, Issue:3, 2014, p.519-553

YÜZBAŞIOĞLU Necmi, **Anayasa Hukukuna Giriş**, İstanbul, Beta Yayınları, 2017

Meclis Soruşturması Komisyon Raporları

17. Dönem 9/328 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu

19. Dönem 9/1 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu

19. Dönem 9/3 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu

19. Dönem 9/5 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu

- 19. Dönem 9/11 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 19. Dönem 9/15 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 19. Dönem 9/16 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 19. Dönem 9/22 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 20. Dönem 9/1 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 20. Dönem 9/2 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 20. Dönem 9/3 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 20. Dönem 9/4 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 20. Dönem 9/6 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 20. Dönem 9/16 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 20. Dönem 9/17 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 20. Dönem 9/18 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 20. Dönem 9/19 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 20. Dönem 9/24 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 20. Dönem 9/27 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 20. Dönem 9/ 28 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 20 Dönem 9/29 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 20. Dönem 9/31 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 20. Dönem 9/32 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 20. Dönem 9/33 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 20. Dönem 9/34 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 20. Dönem 9/38 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 20. Dönem 9/39 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 20. Dönem 9/41 ve 40 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 20. Dönem 9/42 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 20. Dönem 9/43 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 21. Dönem 9/4 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 21. Dönem 9/5 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 22. Dönem 9/13 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 22. Dönem 9/4 ve 9/7 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 22. Dönem 9/5 ve 9/6 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 22. Dönem 9/8 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 22. Dönem 9/9 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu
- 24. Dönem 9/8 numaralı Meclis Soruşturması Komisyon Raporu

Yüce Divan Kararları

- Yüce Divan, Esas No: 1985, Karar No: 1986/1, 14.02.1986 tarihli kararı
- Yüce Divan, Esas No: 1993/1, Karar No: 1995/1, 12.04.1995 tarihli kararı
- Yüce Divan, Esas No: 2004/1, Karar No: 2006/1, 31.03.2006 tarihli kararı
- Yüce Divan, Esas No: 2005/1, Karar No: 2005/1, 03.02.2005 tarihli kararı
- Yüce Divan, Esas No: 2004/2, 23.07.2004 tarihli ara kararı
- Yüce Divan, Esas No: 2004/2, 2006/3, 23.06.2006 tarihli kararı
- Yüce Divan, Esas No: 2004/3, 2007/1, 27.07.2007 tarihli kararı
- Yüce Divan, Esas No: 2004/4, 2007/2, 05.10.2007 tarihli kararı
- Yüce Divan, Esas No: 2004/5, 2006/2, 26.05.2006 tarihli kararı

Resmî Gazete

- 17.05.1985 Tarih ve 18757 Sayılı Resmî Gazete
- 24.01.1993 Tarih, 21475 Sayılı Resmî Gazete
- 26.01.1998 Tarih ve 23535 Sayılı Resmî Gazete
- 19.06.2004 Tarih, 25497 sayılı Resmî Gazete

17.07.2004 Tarih, 25525 sayılı Resmî Gazete

02.11.2004 tarih, 25631 sayılı Resmî Gazete

12.11.2004 tarih, 25641 Sayılı Resmî Gazete

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergileri

TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem, 1. Cilt, 29. Birleşim,
 TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem, 12. Cilt, 50. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem, 12. Cilt, 53. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem, 12. Cilt, 57. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem, 16. Cilt, 99. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem, 24. Cilt, 54. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem, 25. Cilt, 75. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem, 31. Cilt, 8. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem, 40. Cilt, 101. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem, 61. Cilt, 99. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 18. Dönem, 27. Cilt, 88. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 18. Dönem, 32. Cilt, 13. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 18. Dönem, 38. Cilt, 58. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 18. Dönem, 58. Cilt, 100. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 3. Cilt, 30. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 3. Cilt, 34. Birleşim,
 TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 3. Cilt, 44. Birleşim,
 TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 4. Cilt, 37. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 4. Cilt, 40. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 9. Cilt, 62. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 9. Cilt, 66. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 10. Cilt, 71. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 11. Cilt, 77. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 13. Cilt, 86. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 14. Cilt, 91. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 20. Cilt, 27. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 21. Cilt, 29. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 27. Cilt, 53. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 27. Cilt, 57. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 31. Cilt, 75. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 31. Cilt, 78. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 32. Cilt, 81. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 34. Cilt, 90. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 35. Cilt, 96. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 35. Cilt, 100. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 36. Cilt, 106. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 45. Cilt, 37. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 58. Cilt, 93. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 59. Cilt, 97. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 60. Cilt, 104. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 70. Cilt, 28. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 71. Cilt, 35. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 71. Cilt, 36. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 90. Cilt, 130. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 93. Cilt, 144. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 3. Cilt, 34. Birleşim

TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 3. Cilt, 37. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 4. Cilt, 45. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 5. Cilt, 48. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 5. Cilt, 49. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 5. Cilt, 50. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 6. Cilt, 57. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 6. Cilt, 58. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 7. Cilt, 64. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 11. Cilt, 4. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 12. Cilt, 10. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 19. Cilt, 48. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 20. Cilt, 57. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 21. Cilt, 58. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 21. Cilt, 59. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 24. Cilt, 75. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 25. Cilt, 86. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 29. Cilt, 106. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 36. Cilt, 12. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 49. Cilt, 73. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 48. Cilt, 71. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 51. Cilt, 78. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 51. Cilt, 80. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 52. Cilt, 88. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 53. Cilt, 93. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 53. Cilt, 96. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 54. Cilt, 99. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 56. Cilt, 111. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 57. Cilt, 112. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 58. Cilt, 118. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 59. Cilt, 122. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 60. Cilt, 127. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 60. Cilt, 129. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 63. Cilt, 2. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 63. Cilt, 2. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 63. Cilt, 6. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 64. Cilt, 9. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 64. Cilt, 12. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 64. Cilt, 13. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 65. Cilt, 16. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 65. Cilt, 25. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 65. Cilt, 19. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 66. Cilt, 25. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 67. Cilt, 28. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 27. Cilt, 64. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 36. Cilt, 115. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 39. Cilt, 122. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 57. Cilt, 71. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 58. Cilt, 80. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 62. Cilt, 95. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 75. Cilt, 21. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 76. Cilt, 28. Birleşim

TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 86. Cilt, 65. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 89. Cilt, 74. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 91. Cilt, 84. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 99. Cilt, 117. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 22 Dönem, 21. Cilt, 105. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 22 Dönem, 24. Cilt, 111. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 22 Dönem, 31. Cilt, 19. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 22 Dönem, 31. Cilt, 21. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 22 Dönem, 32. Cilt, 24. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 22 Dönem, 32. Cilt, 25. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 22 Dönem, 32. Cilt, 26. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 22 Dönem, 37. Cilt, 38. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 22 Dönem, 53. Cilt, 101. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 22 Dönem, 56. Cilt, 114. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 22 Dönem, 62. Cilt, 10. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 22 Dönem, 62. Cilt, 11. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 22 Dönem, 63. Cilt, 15. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 22 Dönem, 66. Cilt, 26. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 22 Dönem, 79. Cilt, 76. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 22 Dönem, 147. Cilt, 65. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 23 Dönem, 2. Cilt, 2. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 23 Dönem, 22. Cilt, 115. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 23 Dönem, 76. Cilt, 137. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 24 Dönem, 30. Cilt, 5. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 24 Dönem, 50. Cilt, 102. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 24. Dönem, 74. Cilt, 73. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 24. Dönem, 76. Cilt, 82. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 24. Dönem, 79. Cilt, 101. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 24. Dönem, 85. Cilt, 130. Birleşim
 TBMM Tutanak Dergisi, 24. Dönem, 92. Cilt, 18. Birleşim
 TBMM Tutank Dergisi, 24. Dönem, 94. Cilt, 24. Birleşim

İnternet Kaynakları

<https://www.whitehouse.gov/1600/presidents/lyndonbjohnson>
<http://www.anayasa.gov.tr/Istatistik/>
<http://www.ysk.gov.tr>
<http://www.telegraph.co.uk>
https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/tutanak_sorgu.html
<https://www.law.ox.ac.uk/sites>
<http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents>
<http://presidentialhistory.com>
<http://constitutionus.com>
<http://www.conseil-constitutionnel.fr>
<http://www.yasayanayasa.ankara.edu.tr>
<http://english.tse.jus.br/arquivos/federal-constitution>

EK-1: 17. Yasama Dönemi Meclis Soruşturması Önergeleri Özet Tablosu

Sıra	Esas No	Hakkında	Tarih	Sonuç	TCK'nın İlgili Maddesi	İlgili İddia
1	9/337 ⁷⁶⁰	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Cemal Büyükbaş (Faal)	01.02.1984	RET ⁷⁶¹	TCK 240 ⁷⁶²	Haksız Akaryakıt Zammı
2	9/328 ⁷⁶³	Eski Devlet Bakanı İsmail Özdağlar ⁷⁶⁴	08.01.1985	KABUL ⁷⁶⁵	TCK 240/1	Nüfuzunu kötüye kullanmak, Devleti zarara uğratmak
3	9/329 ⁷⁶⁶	Eski Devlet Bakanı İsmail Özdağlar	15.01.1985	RET ⁷⁶⁷	TCK 212 ⁷⁶⁸ , 228 ⁷⁶⁹ ve 240	Etibank Genel Müdürü'nün usulsüz eylemleri
4	9/330 ⁷⁷⁰	Ulaştırma Bakanı Veysel Atasoy (Faal)	23.01.1985	RET ⁷⁷¹	TCK 230 ⁷⁷² ve 240. madde	Kamu mallarının değerinden fazla satılması – devleti zarara uğratmak

⁷⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 17. Yasama Dönemi, 1. Cilt, 29. Birleşim, s.497-499

⁷⁶¹ 22.02.1984'de TBMM'nde 35. Birleşim, 1. Oturumda Meclis Soruşturması Önergesi reddedilmiştir. Meclis Soruşturması komisyonu kurulmamıştır.

⁷⁶² 765 Sayılı TCK 240. madde: Yasada yazılı hallerden başka hangi nedenle olursa olsun görevini kötüye kullanan memur derecesine göre bir yıldan üç yıla kadar haps olunur. Cezayı hafifletici nedenlerin bulunması halinde altı aydan bir yıla kadar hapis ve her iki halde ikibin liradan onbin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Ayrıca memuriyetten süreli veya temelli olarak yoksun kılınır.

⁷⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, 17. Dönem, 12. Cilt, 50. Birleşim, s.73-74

⁷⁶⁴ İsmail ÖZDAĞLAR, 45. Hükümet'te devlet bakanıdır. Hakkında meclis soruşturması önergesi verilmeden 4 gün önce bakanlık görevinden istifa etmiştir.

⁷⁶⁵ 15.05.1985'de TBMM'de 99. Birleşim, 1. Oturumda Meclis Soruşturması Komisyonu Raporuna istinaden oylama yapılmış, oylama sonucu eski devlet bakanı İsmail Özdağlar'ın Yüce Divan'a gönderilmesine karar verilmiştir.

⁷⁶⁶ TBMM, Tutanak Dergisi, 17. Yasama Dönemi, 12. Cilt, 53. Birleşim, s.252-254

⁷⁶⁷ 17.01.1985'de TBMM'de 55. Birleşim 1. Oturumda Meclis soruşturması önergesi reddedilmiştir. Meclis Soruşturması komisyonu kurulmamıştır.

⁷⁶⁸ 765 Sayılı TCK 212. madde: Kanun ve nizam hükümlerine göre yapmak zorunda olduğu şeyi yapmak veya yapmamak zorunda olduğu şeyi yapmamak için rüşvet alan veya bir vaat veya taahhüt kabul eden kimseye dört yıldan on yıla kadar ağır hapis cezası verilir.

⁷⁶⁹ 765 Sayılı TCK 228. madde: Devlet memurlarından her kim bir şahıs veya memur hakkında memuriyetine ait vazifeyi suiistimal ile kanun ve nizamın tayin ettiği ahvalden başka suretle keyfi bir muamele yapar veya yapılmasını emreder veya ettirirse altı aydan üç seneye kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu muamelede hususi maksat veya siyasi saik veya sebep mevcut ise cezası üçte birden yarıya kadar artırılır.

⁷⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 17. Yasama Dönemi, 12. Cilt, 57. Birleşim, s.411-414

⁷⁷¹ 21.02.1985'de TBMM'de 64. Birleşim 3. Oturumda Meclis Soruşturması Önergesi reddedilmiştir. Meclis Soruşturma komisyonu kurulmamıştır.

⁷⁷² 765 Sayılı TCK 230. madde: Hangi nedenle olursa olsun memuriyet görevini yapmakta savsama ve gecikme gösteren veya üstünün yasaya göre verdiği buyrukları geçerli bir neden olmadan yapmayan memur üç aydan bir yıla kadar hapis ve bin liradan beşbin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Sıra	Esas No	Hakkında	Tarih	Sonuç	TCK'nın İlgili Maddesi	İlgili İddia
5	9/331 ⁷⁷³	Eski Maliye Bakanı Adnan Başer Kafaoglu	24.12.1985	RET ⁷⁷⁴	TCK 240. madde	Başak Şirketler Grubundan alacaklı olan bankaların, alacaklılarının garanti alınması için emir vererek Anadolu Bankasını ve Hazineyi zarara uğratmak
6	9/332	Sanayi ve Ticaret Bakanı Cavit Aral (Faal)	01.10.1986	RET ⁷⁷⁵	TCK 230. ve 240 madde	Fındık ürünü ve üreticileriyle ilgili tedbirleri almamak
7	9/333	Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Kaya Erdem (Faal)	12.05.1987	RET ⁷⁷⁶	TCK 23. madde	Bankalar Kanunu'na aykırılık

⁷⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, 17. Yasama Dönemi, 24. Cilt, 54. Birleşim, s.8-9

⁷⁷⁴ 16.01.1986'da TBMM'indeki 61. Birleşim 1. Oturumda Meclis Soruşturması Önergesi reddedilmiştir. Meclis Soruşturma Komisyonu kurulmamıştır.

⁷⁷⁵ 16.10.1986 TBMM, 15. Birleşim 1. Oturum 'da Meclis Soruşturması Önergesi Reddedilmiştir. Meclis Soruşturma komisyonu kurulmamıştır.

⁷⁷⁶ 11.06.1987, TBMM, 114. Birleşim, 1. Oturumda Meclis Soruşturması Önergesi reddedilmiştir. Meclis Soruşturması komisyonu kurulmamıştır.

EK-2: 18. Yasama Dönemi Meclis Soruşturması Önergeleri Özeti Tablosu

Sıra	Esas No	Hakkında	Tarih	Sonuç	TCK'nın İlgili Maddesi	İlgili İddia
1	9/1 ⁷⁷⁷	İçişleri Bakanı Abdulkadir Aksu (Faal)	16.05.1989	RET ⁷⁷⁸	TCK 228. madde, 230. madde ve 240. madde	1 Mayıs 1989'da 1 Mayıs Olaylarında gerekli tedbirleri almaması
2	9/2 ⁷⁷⁹	Başbakan Turgut Özal (Faal)	05.10.1989	RET ⁷⁸⁰	Taşıt Kanunu 16. madde TCK 240. madde	Hazineyi Zarara Uğratmak – Görevlerinden ayrılan bakan ve milletvekillerine resmi araç tahsis etmek
3	9/3 ⁷⁸¹	Eski Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Mehmet Mürkerrem Taşcıoğlu, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı İmren Aykut	26.12.1989	RET ⁷⁸²	TCK 230. madde ve TCK 240. madde	Sosyal Sigortalar Kurumundaki süper emekliler ile ilgili görevi ihmal etme
4	9/4 ⁷⁸³	Maliye ve Gümrük Bakanı Adnan Kahveci (Faal)	28.03.1991	RET ⁷⁸⁴	237 Sayılı Taşıt Kanunun 16. maddesi	Kamu kurumlarına ait yabancı menşeli araçların ömürlerini doldurmadan sattırmak.

⁷⁷⁷ TBMM tutanak dergisi, 18. Yasama Dönemi, 27. Cilt, 88. Birleşim, s.180 -183

⁷⁷⁸ 01.06.1989'da TBMM'de 96. Birleşim, 1. Oturumda Meclis Soruşturması Önergesi reddedilmiştir. Meclis soruşturması komisyonu kurulmamıştır.

⁷⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 18. Yasama Dönemi, 32. Cilt, 13. Birleşim, s.220 -222

⁷⁸⁰ 12.10.1989'da TBMM'de 16. Birleşim 1. Oturumda Meclis Soruşturması Önergesi reddedilmiştir. Meclis Soruşturması komisyonu kurulmamıştır.

⁷⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, 18. Yasama Dönemi, 38. Cilt, 58. Birleşim, s.298 – 301

⁷⁸² 23.01.1990'da TBMM'de 67. Birleşim, 1. Oturumda Meclis Soruşturması Önergesi reddedilmiştir. Meclis Soruşturması Komisyonu Kurulmamıştır.

⁷⁸³ TBMM Tutanak Dergisi, 18. Yasama Dönemi, 58. Cilt, 100. Birleşim, s.288 -291

⁷⁸⁴ 09.04.1991'de, TBMM'de 104. Birleşim, 2. Oturumda Meclis Soruşturması Önergesi reddedilmiştir. Meclis soruşturması komisyonu kurulmamıştır.

EK-3: 19. Yasama Dönemi Meclis Soruşturması Önergeleri Özet Tablosu

Sıra	Esas No	Hakkında	Tarih	Sonuç	TCK'nın İlgili Maddesi	İlgili iddia
1	9/1 ⁷⁸⁵	Eski Başbakan Yıldırım Akbulut ve Eski Bayındırlık İskân Bakanı Hüsamettin Örüş ve Diğer 25 Bakan	23.01.1992	KABUL ⁷⁸⁶	Eski TCK 240. madde	Otoyol yapımlarını üstlenen firmalara fazla ödeme yapmak nedeniyle devleti zarara uğratmak
2	9/2 ⁷⁸⁷	Başbakan Süleyman Demirel, İçişleri Bakanı İsmet Sezgin, Maliye ve Gümrük Bakanı Sümer Oral	11.02.1992	RET ⁷⁸⁸	Eski TCK 240. madde	Akaryakıt ve sigara kaçakçılığı ile yeterince mücadele etmemek
3	9/3 ⁷⁸⁹	Eski Başbakan Yıldırım Akbulut, Eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz, Eski Devlet Bakanı Hüsnü Doğan, Eski Devlet Bakanı Güneş Taner, Eski Maliye ve Gümrük Bakanı Adnan Kahveci	25.02.1992	KABUL ⁷⁹⁰	Eski TCK 240. madde	İmar Bankasına Ayrıcalıklar ve kolaylıklar sağlayarak görevi kötüye kullanma
4	9/4 ⁷⁹¹	Başbakan Süleyman Demirel, Bayındırlık ve İskân Bakanı Onur Kumbaracıbaşı	25.02.1992	RET ⁷⁹²	Eski TCK 240. madde	Otoyol ve ilgili işlerde fiyat farkı ödemesine neden açarak Devleti zarara uğratmak
5	9/5 ⁷⁹³	Eski Devlet Bakanı Mustafa Taşar	26.03.1992	KABUL ⁷⁹⁴	Eski TCK 240. madde	Türkiye Gübre Sanayi A. Ş'ni haksız ve keyfi zarara uğratarak görevi kötüye kullanmak

⁷⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Yasama Dönemi, Cilt 3, 30. Birleşim, s.147 -151

⁷⁸⁶ 18.02.1992'de TBMM'DE 37. Birleşim, 1. Oturumda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmiştir. Meclis Soruşturması Komisyon aşamasına geçilmiştir.

⁷⁸⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Yasama Dönemi, Cilt 3, 34. Birleşim, s.506 -509

⁷⁸⁸ 03.03.1992'de TBMM' de 43. Birleşimin 2. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmemiş, Meclis Soruşturması Komisyonu aşamasına geçilmemiştir.

⁷⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Yasama Dönemi, Cilt 4, 40. Birleşim, s.331-334

⁷⁹⁰ 04.03.1992 Tarihinde, TBMM'DE, 44. Birleşim, 1. Oturumda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmiş, Meclis Soruşturması Komisyonu Aşamasına geçilmiştir.

⁷⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Yasama Dönemi, Cilt 4, 40. Birleşim, s.334 – 336

⁷⁹² 04.03.1992 Tarihinde, TBMM'de, 44. Birleşim, 1. Oturumda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmemiştir. Meclis Soruşturması Komisyonu Kurulmamıştır.

⁷⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Yasama Dönemi, Cilt 9, 62. Birleşim, s.5-7

⁷⁹⁴ 21.04.1992 Tarihinde, TBMM'de, 66. Birleşimin 1. Oturumunda Meclis soruşturması önergesi kabul edilmiş, meclis soruşturması komisyonu aşamasına geçilmiştir.

Sıra	Esas No	Hakkında	Tarih	Sonuç	TCK'nın İlgili Maddesi	İlgili İddia
6	9/6 ⁷⁹⁵	Başbakan Süleyman Demirel, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü	30.04.1992	RET ⁷⁹⁶	Eski TCK 240. madde	Özel giderlerin Devlet tarafından karşılanmasına göz yumarak devleti Zarara Uğratmak
7	9/7 ⁷⁹⁷	Eski Devlet Bakanı Güler İleri	14.05.1992	RET ⁷⁹⁸	Eski TCK 240. madde	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ile Aile Kurumuna tahsis edilmiş bulunan ödenekleri şahsi çıkarlar için harcayarak Devleti Zarara uğratmak
8	9/8 ⁷⁹⁹	Başbakan Süleyman Demirel, Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü	14.05.1992	RET ⁸⁰⁰	Eski TCK 240. madde	Devlet Bakanı Güler İleri Hakkında yolsuzlukları örtbas ederek görevi kötüye kullanma
9	9/9 ⁸⁰¹	Sanayi ve Ticaret Bakanı Mehmet Tahir Köse, Devlet Bakanı İbrahim Tez, Devlet Bakanı Mehmet Kahraman, Devlet Bakanı Erman Şahin	23.06.1992	RET ⁸⁰²	Eski TCK 240. madde	Bazı Kamu İktisadi teşebbüslerine usulsüz ve keyfi harcama yaptırarak devleti zarara uğratmak
10	9/10 ⁸⁰³	Eski Devlet Bakanı Recep Ercüment Konukman	23.06.1992	RET ⁸⁰⁴	Eski TCK 240. madde	Usulsüz ve haksız atama ve ödeme yapılmasına göz yumarak devleti zarara uğratmak
11	9/11 ⁸⁰⁵	Eski Devlet Bakanı Halil Şıvgın	23.06.1992	KABUL ⁸⁰⁶	Eski TCK 240. madde	Sağlık Bakanlığına bağlı olarak Ambülans alımlarında, haksız ve keyfi işlemlerle devleti zarara uğratmak

⁷⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Yasama Dönemi, Cilt 10, 71. Birleşim, s.123-125

⁷⁹⁶ 12.05.1992 Tarihinde TBMM'de, 75. Birleşim, 1. Oturumda Meclis Soruşturması Önergesi Reddedilmiş, Meclis Soruşturması Komisyonu kurulmamıştır.

⁷⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Yasama Dönemi, Cilt 11, 77. Birleşim, s.122-123

⁷⁹⁸ 26.05.1992 Tarihinde, TBMM'de, 80. Birleşimin 1. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmemiştir. Meclis Soruşturması Komisyonu kurulmamıştır.

⁷⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Yasama Dönemi, Cilt 11, 77. Birleşim, s.123-125

⁸⁰⁰ 26.05.1992 Tarihinde, TBMM'de, 80. Birleşimin 1. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmemiştir. Meclis Soruşturması Komisyonu kurulmamıştır.

⁸⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Yasama Dönemi, Cilt 13, 86. Birleşim, s.160- 163

⁸⁰² 01.07.1992'de TBMM'de, 91. Birleşimin 1. Oturumunda Meclis Soruşturması önergesi kabul edilmemiş, Meclis Soruşturması Komisyonu aşamasına geçilmemiştir.

⁸⁰³ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Yasama Dönemi, Cilt 13, 86. Birleşim, s.163 -165

⁸⁰⁴ 01.07.1992'de TBMM'de, 91. Birleşimin 1. Oturumunda Meclis Soruşturması önergesi kabul edilmemiş, Meclis Soruşturması Komisyonu aşamasına geçilmemiştir.

⁸⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Yasama Dönemi, Cilt 13, 86. Birleşim, s.165 – 168

⁸⁰⁶ 01.07.1992'de TBMM'de, 91. Birleşimin 2. Oturumunda Meclis Soruşturması önergesi kabul edilmiş, Meclis Soruşturması Komisyonu aşamasına geçilmiştir.

Sıra	Esas No	Hakkında	Tarih	Sonuç	TCK'nın İlgili Maddesi	İlgili İddia
12	9/12 ⁸⁰⁷	Enerji ve Tabii Kaynaklar Eski Bakanı Fahrettin Kurt	17.11.1992	RET ⁸⁰⁸	Eski TCK 240. madde	Madencilik Fonu Kredi Yönetmeliğinde belirtilen usul ve esaslara aykırı şekilde bir firmaya kredi kullandırarak görevini kötüye kullanmak
13	9/13 ⁸⁰⁹	Sanayi ve Ticaret Eski Bakanı Cahit Aral	12.01.1993	RET ⁸¹⁰	Eski TCK 240. madde	Çernobil Faciası ile ortaya çıkan radyoaktif kirlenme konusunda kamuoyunu yanıltıcı fiil ve beyanlarda bulunarak toplumun genel sağlığını tehlikeye atmak
14	9/14 ⁸¹¹	Başbakan Süleyman Demirel, Devlet Bakanı Tansu Çiller, Sanayi ve Ticaret Bakanı Mehmet Tahir Köse	12.01.1994	RET ⁸¹²	Eski TCK 240. madde	Fındık İhraç Fonunu düşürerek bazı çevrelerin haksız kazanç sağlamasına neden oldukları bu suretle Devleti Zarara Uğratmak
15	9/15 ⁸¹³	Eski Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı İmren Aykut	07.12.1993	KABUL ⁸¹⁴	Eski TCK 240. madde	Sosyal Sigortalar Kurumunda İhaleye fesat karıştırma
16	9/16 ⁸¹⁵	Eski Başbakan Yıldırım Akbulut ve diğerleri ⁸¹⁶	19.07.1995	KABUL ⁸¹⁷	Eski TCK 240. madde	Bulgaristan' dan ülkemize gelen soydaşlarımızın iskânı ve konut yapımı ile işlerde devleti zarara uğratmak
17	9/17 ⁸¹⁸	Başbakan Süleyman Demirel	13.04.1993	RET ⁸¹⁹	Eski TCK 240. madde	Kamu kurumlarındaki yolsuzluklara göz yumarak görevi kötüye kullanma

⁸⁰⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Yasama Dönemi, 20. Cilt, 27. Birleşim, s.426-428

⁸⁰⁸ 01.12.1992'de TBMM'de, 33. Birleşimin 1. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmemiş, Meclis Soruşturması Komisyonu aşamasına geçilmemiştir.

⁸⁰⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Yasama Dönemi, 27. Cilt, 53. Birleşim, s.48-51

⁸¹⁰ 26.01.1993'de TBMM'de, 59. Birleşimin 1. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmemiş, Meclis Soruşturması Komisyonu aşamasına geçilmemiştir.

⁸¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Yasama Dönemi, 27. Cilt, 53. Birleşim, s.51-53

⁸¹² 26.01.1993'de TBMM'de, 59. Birleşimin 1. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmemiş, Meclis Soruşturması Komisyonu aşamasına geçilmemiştir.

⁸¹³ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Yasama Dönemi, 31. Cilt, 75. Birleşim, s.30-32

⁸¹⁴ 16.03.1993 Tarihinde TBMM'de 81. Birleşimin 2. Oturumunda Meclis Soruşturması önergesi kabul edilmiş, meclis soruşturması komisyonu aşamasına geçilmiştir.

⁸¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Yasama Dönemi, 31. Cilt, 78. Birleşim, s.381 -384

⁸¹⁶ Diğerleri: Eski Devlet Bakanı Işın Çelebi, Eski Devlet Bakanı İsmet Özarslan Eski Devlet Bakanı Recep Encüment Konukman, Eski Devlet Bakanı Mehmet Çevik, Eski Devlet Bakanı Cemil Çiçek, Eski Tarım ve Köy İşleri Bakanı Lutfullah Kayalar, Sanayi ve Ticaret Eski Bakanı Şükrü Yürür, Enerji ve Tabii Kaynaklar Eski Bakanı Fahrettin Kurt,

⁸¹⁷ 16.03.1993 Tarihinde TBMM'de 81. Birleşimin 2. Oturumunda Meclis Soruşturması önergesi kabul edilmiş, meclis soruşturması komisyonu aşamasına geçilmiştir.

⁸¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Yasama Dönemi, 34. Cilt, 90. Birleşim, s.17-20

⁸¹⁹ 04.05.1993 Tarihinde TBMM'de, 98. Birleşimin 2. Oturumunda Meclis soruşturması önergesi kabul edilmemiş, Meclis soruşturması komisyonu aşamasına geçilmemiştir.

Sıra	Esas No	Hakkında	Tarih	Sonuç	TCK'nın İlgili Maddesi	İlgili İddia
18	9/18 ⁸²⁰	Başbakan Süleyman Demirel	28.04.1993	RET ⁸²¹	Eski TCK 240. madde	İLK SAN olayında spekülâtorlerine haksız kazanç sağlayarak devleti Zarara uğratmak
19	9/19 ⁸²²	Çevre Bakanı Bedrettin Doğancan Akyürek	06.05.1993	RET ⁸²³	Eski TCK 240. madde	Ümraniye Hekimbaşı Çöplüğünde meydana gelen olayda ihmal ve kusur bulunması
20	9/20 ⁸²⁴	Bayındırlık ve İskân Bakanı Onur Kumbaracıbaşı	25.05.1993	GERİ ÇEKİLMİŞTİR ⁸²⁵	Eski TCK 240. madde	İhalelere usulsüzlük karıştırarak görevi kötüye kullanma
21	9/21 ⁸²⁶	Başbakan Tansu Çiller	21.04.1994	ÖNERGE DÜŞMÜŞTÜR ⁸²⁷	Eski TCK 240. madde	Anadolu Ajansı'nı kendisine ve yakınlarına dokunmayan gazetecilik dışı bir kuruma dönüştürerek görevi kötüye kullanma
22	9/22 ⁸²⁸	Eski Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı İsmet Kaya Erdem ve diğerleri ⁸²⁹	28.04.1994	KABUL ⁸³⁰	Eski TCK 240. madde	Hayali ihracat iddialarının üzerine gitmeyerek devletin zarara uğramasına neden olma
23	9/23 ⁸³¹	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Veysel Atasoy	03.11.1994	RET ⁸³²	Eski TCK 240. madde	TEK ile AKTAŞ Elektrik A.Ş. arasında imzalanan işletme hakkı devir sözleşmesini, Danıştay tarafından iptal edilmesine rağmen uygulamaya devam ederek devleti zarara uğratma

⁸²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Yasama Dönemi, 35. Cilt, 96. Birleşim, s.15-17

⁸²¹ 04.05.1993 Tarihinde TBMM'de, 98. Birleşimin 2. Oturumunda Meclis soruşturması önergesi kabul edilmemiş, Meclis soruşturması komisyonu aşamasına geçilmemiştir.

⁸²² TBMM Tutanak Dergisi, 19. Yasama Dönemi, 35. Cilt, 100. Birleşim, s.361-363

⁸²³ 25.05.1993 Tarihinde TBMM'de, 106. Birleşimin 1. Oturumunda Meclis soruşturması önergesi kabul edilmemiş, meclis soruşturması komisyonu aşamasına geçilmemiştir.

⁸²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Yasama Dönemi, 36. Cilt, 106. Birleşim, s.28-31

⁸²⁵ 10.06.1993 Tarihinde, TBMM'de 111. Birleşimin 1. Oturumunda Meclis Soruşturması önergesinden 27 Milletvekili geri çekildiğini bildirmiştir. Bunun üzerine önerge geri çekilmiş, Meclis Soruşturması önergesi oylamaya sunulmamıştır.

⁸²⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Yasama Dönemi, Cilt 58, 93. Birleşim, s.309- 312

⁸²⁷ 17.05.1994 Tarihinde TBMM'de 104. Birleşimin 1. Oturumunda önerge metinde imza sayısı 45'in altına düştüğünden dolayı Meclis soruşturması önergesi düşmüş, görüşülme aşamasına geçilmemiştir.

⁸²⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Yasama Dönemi, Cilt 59, 97. Birleşim, s.155 -158

⁸²⁹ Diğerleri: Eski Maliye ve Gümrük Bakanı Ekrem Pakdemirli, Eski Maliye ve Gümrük Bakanı Ahmet Kurtcepe Alptemoçin, Eski Devlet Bakanı Yusuf Bozkurt.

⁸³⁰ 17.05.1994 Tarihinde TBMM'de 104. Birleşimin 2. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmiş, meclis soruşturması komisyonu aşamasına geçilmiştir.

⁸³¹ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Yasama Dönemi, Cilt 70, 28. Birleşim, s.307-310

⁸³² 29.11.1994 Tarihinde, TBMM'de 43. Birleşim, 2. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmemiş, Meclis Soruşturma Komisyonu aşamasına geçilmemiştir.

Sıra	Esas No	Hakkında	Tarih	Sonuç	TCK'nın İlgili Maddesi	İlgili İddia
24	9/24 ⁸³³	Maliye Bakanı İsmet Atilla	15.11.1994	RET ⁸³⁴	Eski TCK 240. madde	Devletin mali kaynaklarını partizanca kullanarak siyasi menfaat sağlamak ve siyasi baskı yaratmak suretiyle görev ve yetkileri kötüye kullanmak
25	9/25 ⁸³⁵	İçişleri Bakanı Nahit Menteşe	27.06.1995	RET ⁸³⁶	Eski TCK 230. ve 240. maddeleri	Devlet otoritesini ve halkın güven duygusunu yok edecek şekilde görev yetkilerini kötüye kullanmak

⁸³³ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Yasama Dönemi, Cilt 71, 35. Birleşim, s.358 -361

⁸³⁴ 29.11.1994 Tarihinde, TBMM'de 43. Birleşim, 1. Oturumda, Meclis Soruşturması Önergesi Reddedilmiş, Meclis Soruşturması Komisyonu aşamasına geçilmemiştir.

⁸³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Yasama Dönemi, Cilt 90, 130. Birleşim, s.6 -9

⁸³⁶ 11.07.1995'te TBMM'de 138. Birleşim, 2. Oturumda Meclis Soruşturması Önergesi reddedilmiş, Meclis Soruşturması Komisyonu aşamasına geçilmemiştir.

EK-4: 20. Yasama Dönemi Meclis Soruşturması Önergeleri Özet Tablosu

Sıra	Esas No	Hakkında	Tarih	Sonuç	TCK'nın İlgili Maddesi	İlgili İddia
1	9/1 ⁸³⁷	Eski Başbakan Tansu Çiller	09.04.1996	KABUL ⁸³⁸	TCK 240. madde	TEDAŞ İhaleleri Usulsüzlük
2	9/2 ⁸³⁹	Enerji ve Tabii Kaynaklar Eski Bakanı Şinasi Altın	09.04.1996	KABUL ⁸⁴⁰	TCK 240. madde	TEDAŞ İhaleleri Usulsüzlük
3	9/3 ⁸⁴¹	Eski Başbakan Tansu Çiller	16.04.1996	KABUL ⁸⁴²	TCK 240. ve 366. maddeleri	TOFAŞ Özelleştirilmesinde ihaleye fesat Karıştırma
4	9/4 ⁸⁴³	Eski Başbakan Tansu Çiller	07.05.1996	KABUL ⁸⁴⁴	TCK 240. madde ve 3628 Sayılı Kanun'un 13,14 ve 15. maddeleri	Kanuna ve ahlaka aykırı mal edinmek
5	9/5 ⁸⁴⁵	Eski Bakan ve Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan	08.05.1996	RET ⁸⁴⁶	TCK 240. madde ve 3628 Sayılı Kanun'un 13,14 ve 15. maddeleri	Kanuna ve ahlaka aykırı mal edinmek
6	9/6 ⁸⁴⁷	Eski Başbakan Mesut Yılmaz	04.06.1996	KABUL ⁸⁴⁸	TCK 240. madde	Emlak Bankası Eski Genel Müdürü Hakkında Soruşturma Açmama

⁸³⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 3. Cilt 34. Birleşim, s.50 -54

⁸³⁸ 24.04.1996'da TBMM'de 45. Birleşimin, 1. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmiş, komisyon aşamasına geçilmiştir.

⁸³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 3. Cilt 34. Birleşim, s.54 -58

⁸⁴⁰ 24.04.1996 Tarihinde, TBMM'de Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmiş, komisyon aşamasına geçilmiştir.

⁸⁴¹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 3. Cilt, 37. Birleşim. s.264 – 270

⁸⁴² 09.05.1996'da, TBMM'de 50. Birleşimin, 1. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmiş, komisyon aşamasına geçilmiştir.

⁸⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 5. Cilt, 48. Birleşim, s.52-57

⁸⁴⁴ 05.06.1996 tarihinde, TBMM'de 58. Birleşimin, 1 oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmiş, komisyon aşamasına geçilmiştir.

⁸⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi 5. Cilt. 49. Birleşim, s.137-141

⁸⁴⁶ 05.06.1996 Tarihinde, TBMM'de 58. Birleşimin, 1. Oturumunda Meclis Soruşturmasının Önergesi kabul edilmemiş, komisyon aşamasına geçilmemiştir.

⁸⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 6. Cilt, 57. Birleşim, s.215-217

⁸⁴⁸ 19.06.1996 Tarihinde, TBMM'de 64. Birleşimin, 1. Oturumunda Meclis Soruşturması önergesi kabul edilmiş, komisyon aşamasına geçilmiştir.

Sıra	Esas No	Hakkında	Tarih	Sonuç	TCK'nın İlgili Maddesi	İlgili İddia
7	9/7 ⁸⁴⁹	Eski Başbakan Mesut Yılmaz	04.06.1996	RET ⁸⁵⁰	Eski TCK 240. madde	Partisine oy kazandırmak amacıyla Çay işletmeleri Genel Müdürlüğü yöneticilerine verdiği talimatlar neticesinde Çay-Kur'u zarara uğratmak suretiyle görevi kötüye kullanma
8	9/8 ⁸⁵¹	Eski Başbakan Tansu Çiller Eski Maliye Bakanı İsmet Atilla	04.06.1996	RET ⁸⁵²	Eski TCK 240. madde	Başbakanlık Örtülü Ödeneğin kamuoyuna yansıyan miktarının mevzuata aykırı olarak harcamak suretiyle devleti zarara uğratmak.
9	9/9	Eski Başbakan Mesut Yılmaz	04.06.1996	GERİ ÇEKİLDİ ⁸⁵³	TCK 240. madde ve 3628 Sayılı Kanun'un ilgili maddeleri	Kanuna ve genel ahlaka aykırı şekilde mal edinmek
10	9/10 ⁸⁵⁴	Başbakan Tansu Çiller	21.01.1997	RET ⁸⁵⁵	Eski TCK 240. madde	TURBAN imkânlarını kişisel ve siyasi menfaatlerine alet ettiği ve yolsuzlukların üzerine gitmeyerek görevini kötüye kullanmak.
11	9/11 ⁸⁵⁶	Adalet Bakanı Şevket Kazan	20.02.1997	RET ⁸⁵⁷	Eski TCK 240. madde	DGM Tarafından tutuklanarak Ankara Kapalı Cezaevi'ne konulan Refah Partili Sincan eski Belediye Başkanı Bekir Yıldız'ı cezaevinde ziyaret etmek.

⁸⁴⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 6. Cilt 57. Birleşim, s.217-221

⁸⁵⁰ 19.06.1996 Tarihinde, TBMM'de 64. Birleşimin, 1. Oturumunda Meclis Soruşturması önergesi kabul edilmemiş, komisyon aşamasına geçilmemiştir.

⁸⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 6. Cilt 57. Birleşim, s.221-229

⁸⁵² 19.06.1996 Tarihinde, TBMM'de 64. Birleşimin, 1. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmemiş, Komisyon aşamasına geçilmemiştir.

⁸⁵³ 19.06.1996 Tarihinde, TBMM'de 64. Birleşimin, 1. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesinden geri çekildiği açıklanmıştır.

⁸⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 19. Cilt, 48. Birleşim, s.289

⁸⁵⁵ 28.01.1997 Tarihinde, TBMM'de, 51. Birleşimin, 3. Oturumunda Meclis Soruşturması önergesi kabul edilmemiş, komisyon aşamasına geçilmemiştir.

⁸⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 12. Cilt, 10. Birleşim, s.263-281

⁸⁵⁷ 04.03.1997 Tarihinde, TBMM'de 63. Birleşimin, 2. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmemiş, komisyon aşamasına geçilmemiştir.

Sıra	Esas No	Hakkında	Tarih	Sonuç	TCK'nın İlgili Maddesi	İlgili İddia
12	9/12 ⁸⁵⁸	Ulaştırma Bakanı Ömer Barutçu	01.04.1997	GERİ ÇEKİLDİ ⁸⁵⁹	Eski TCK 240. madde	DHİM Genel Müdürlüğünce gerçekleştirilen bazı ihaleler ve Antalya Havalimanı ve Yeni Dış Hatlar Terminal Binası ihalesiyle ilgili yolsuzluk ve usulsüzlük iddiaları konusunda ilgililer hakkında cezai takibat yapılması için izin vermeyerek görevini kötüye kullanmak.
13	9/13 ⁸⁶⁰	İçişleri Bakanı Meral Akşener	29.04.1997	GERİ ÇEKİLDİ ⁸⁶¹	Eski TCK 240. madde	Emniyet Genel Müdürlüğünün görevinden alınmasında hukuka ve devlet geleneklerine aykırı davranarak görevini kötüye kullanmak.
14	9/14 ⁸⁶²	Maliye Bakanı Abdüllatif Şener	12.06.1997	RET ⁸⁶³	Eski TCK 240. madde	Yerel yönetimlere yapılan yardımlarda Anayasa ve kanunlara aykırı olarak partizanca davranmak suretiyle görevini kötüye kullanmak.
15	9/15 ⁸⁶⁴	Tarım ve Köyişleri Bakanı Mustafa Rüştü Taşar	11.11.1997	RET ⁸⁶⁵	Eski TCK 240. madde	Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği Yönetim ve Denetim Kurulu Üyelerini yasalara aykırı olarak görevden aldığı, yerlerine partizanca atamalar yaparak görevini kötüye kullanmak.

⁸⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 24. Cilt, 75. Birleşim, s.95-98

⁸⁵⁹ 09.04.1997 Tarihinde TBMM Genel Kurulunda 80. Birleşimin 2. Oturumunda Meclis soruşturma önergesinden geri çekildiği açıklanmıştır.

⁸⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 25. Cilt, 86. Birleşim, s.373-376

⁸⁶¹ 20.05.1997 Tarihinde TBMM Genel Kurulunda 95. Birleşimin 1. Oturumunda Meclis soruşturması önergesinin geri çekildiği okunmuştur.

⁸⁶² TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 29. Cilt, 106. Birleşim, s.120-123

⁸⁶³ 08.07.1997 Tarihinde, TBMM'de, 117. Birleşimin, 3. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmemiş, komisyon aşamasına geçilmemiştir.

⁸⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 37. Cilt, 18. Birleşim, s.30-47

⁸⁶⁵ 25.11.1997 Tarihinde, TBMM'de, 18. Birleşimin 1. Oturumunda Meclis Soruşturması önergesi kabul edilmemiş, komisyon aşamasına geçilmemiştir.

Sıra	Esas No	Hakkında	Tarih	Sonuç	TCK'nın İlgili Maddesi	İlgili İddia
16	9/16 ⁸⁶⁶	Devlet Eski Bakanı, Dışişleri Eski Bakanı ve Başbakan Yardımcı, Eski Başbakan Tansu Çiller	25.03.1998	KABUL ⁸⁶⁷	Eski TCK 240. madde ve 3628 sayılı kanunun 11-15. maddeleri	Kanuna ve genel ahlaka aykırı şekilde mal edinmek suretiyle görevini kötüye kullanmak.
17	9/17 ⁸⁶⁸	Turizm eski Bakanı ve Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz	31.03.1998	KABUL ⁸⁶⁹	Eski TCK 240. madde ve 3628 sayılı kanunun 12-13. maddeleri	Kanuna ve genel ahlaka aykırı şekilde mal edinmek suretiyle görevini kötüye kullanmak.
18	9/18 ⁸⁷⁰	Eski Başbakan Mesut Yılmaz	22.04.1998	KABUL ⁸⁷¹	Eski TCK 240. madde	İstanbul- Kurtköy Havaalanı ihalesi için hazırlanmış olan protokol hükümlerini dikkate almadan ihalenin NATO ENF Dairesi tarafından gerçekleştirilmesini sağlamak suretiyle görevi kötüye kullanmak.
19	9/19 ⁸⁷²	Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu	22.04.1998	KABUL ⁸⁷³	Eski TCK 240. madde	Karadeniz sahil yolunun devamı olan yolların ihalesinde usulsüzlük yaparak devleti zarara uğratmak.
20	9/20 ⁸⁷⁴	Devlet Eski Bakanı Mustafa Rüştü Taşar	12.05.1998	GERİ ÇEKİLDİ ⁸⁷⁵	Eski TCK 240. madde	Devlete ait pul, zarf ve etiketleri özel amaçlarla kullanmak suretiyle TÜGSAŞ'ı haksız ve keyfi olarak zarara uğratmak.

⁸⁶⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 48. Cilt, 71. Birleşim, s.424-433

⁸⁶⁷ 16.04.1998 Tarihinde, TBMM'de 78. Birleşimin 1. Oturumunda Meclis Soruşturma Önergesi kabul edilmiş, komisyon aşamasına geçilmiştir.

⁸⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 49. Cilt, 73. Birleşim, s.227-231

⁸⁶⁹ 22.04.1998 Tarihinde, TBMM'de 80. Birleşimin, 1. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmiş, komisyon aşamasına geçilmiştir.

⁸⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 51. Cilt, 80. Birleşim, s.185-188

⁸⁷¹ 12.05.1998 Tarihinde TBMM'de 88. Birleşimin, 1. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmiş, komisyon aşamasına geçilmiştir.

⁸⁷² TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 51. Cilt, 80. Birleşim, s.188-190

⁸⁷³ 12.05.1998 Tarihinde TBMM'de 88. Birleşimin, 1. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmiş, komisyon aşamasına geçilmiştir.

⁸⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 52. Cilt, 88. Birleşim, s.171-173

⁸⁷⁵ 02.06.1998 Tarihinde, TBMM'de 96. Birleşimin 1. Oturumunda Meclis soruşturma önergesinin geri çekildiği açıklanmıştır.

Sıra	Esas No	Hakkında	Tarih	Sonuç	TCK'nın İlgili Maddesi	İlgili İddia
21	9/21 ⁸⁷⁶	Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz	26.05.1998	RET ⁸⁷⁷	Eski TCK 240. madde	Turizme açılan orman alanlarının dağıtımında talimatlar vermek suretiyle partizanlık ve usulsüzlük yapılmasına yol açarak görevini kötüye kullanmak.
22	9/22 ⁸⁷⁸	Orman Bakanı Ersin Taranoğlu	02.06.1998	GERİ ÇEKİLDİ ⁸⁷⁹	Eski TCK 240. madde	Turizme açılan orman alanlarının dağıtımında talimatlar vermek suretiyle partizanlık ve usulsüzlük yapılmasına yol açarak görevini kötüye kullanmak.
23	9/23 ⁸⁸⁰	Turizm Bakanı İbrahim Gürdal	09.06.1998	RET ⁸⁸¹	Eski TCK 240. madde	Turizme açılan kamu arazilerinin tahsisinde partizanlık ve usulsüzlük yapılmasına yol açarak görevini kötüye kullanmak.
24	9/24 ⁸⁸²	Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz	09.06.1998	KABUL ⁸⁸³	Eski TCK 240. madde	Mevzuata aykırı şekilde İstanbul'da yeni turizm merkezleri ilan etmek ve bu suretle partizanlık yapılmasına yol açarak görevi kötüye kullanmak.
25	9/25 ⁸⁸⁴	Turizm ve Kültür Eski Bakanı Ahmet Mesut Yılmaz	29.06.1998	RET ⁸⁸⁵	Eski TCK 240. madde	Talih oyunları Yönetmeliği'ne aykırı bir şekilde bazı tesislere kumarhane işletme belgesi verilmesini sağlamak suretiyle kara para aklanmasına yol açarak görevi kötüye kullanmak.

⁸⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 53. Cilt, 93. Birleşim, s.29-34

⁸⁷⁷ 16.06.1998 Tarihinde, TBMM'de 102. Birleşimin, 1. Oturumunda Meclis Soruşturma Önergesi kabul edilmemiş, komisyon aşamasına geçilmemiştir.

⁸⁷⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 53. Cilt, 96. Birleşim, s.231-234

⁸⁷⁹ 18.06.1998 Tarihinde, TBMM Genel Kurulunda, 104. Birleşimin, 2. Oturumunda Meclis Soruşturması önergesinden geri çekildiği okunmuştur.

⁸⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 54. Cilt, 99. Birleşim, s.94-97

⁸⁸¹ 30.06.1998 Tarihinde, TBMM'de 112. Birleşimin, 1. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmemiş, komisyon aşamasına geçilmemiştir.

⁸⁸² TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 54. Cilt, 99. Birleşim, s.97-102

⁸⁸³ 30.06.1998 Tarihinde, TBMM'de, 112. Birleşimin, 1. Oturumunda, Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmiş, komisyon aşamasına geçilmiştir.

⁸⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 56. Cilt, 111. Birleşim, s.515-518

⁸⁸⁵ 07.07.1998 Tarihinde, TBMM'de, 117. Birleşimin, 1. Oturumunda, Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmemiş komisyon aşamasına geçilmemiştir.

Sıra	Esas No	Hakkında	Tarih	Sonuç	TCK'nın İlgili Maddesi	İlgili İddia
26	9/26 ⁸⁸⁶	Turizm Bakanı İbrahim Gürdal	29.06.1998		Eski TCK 240. madde	Yeni Turizm merkezlerinin tespitinde mevzuata aykırı davranmak suretiyle partizanlık ve usulsüzlük yaparak görevi kötüye kullanmak.
27	9/27 ⁸⁸⁷	Eski Başbakan Tansu Çiller ve Maliye Bakanı İsmet Atilla	08.07.1998	KABUL ⁸⁸⁸	Eski TCK 240. madde	Başbakanlık örtülü ödeneğini mevzuata aykırı bir şekilde harcamak suretiyle Hazineyi zarara uğratarak görevlerini kötüye kullanmak.
28	9/28 ⁸⁸⁹	Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz ve Sanayi ve Ticaret Bakanı Enis Yalım Eres	15.07.1998	KABUL ⁸⁹⁰	Eski TCK 240. madde	İzmit'te SEKA'ya ait bir araziye Ford Otomotif Sanayi AŞ'ye bedelsiz vermek suretiyle görevlerini kötüye kullanmak.
29	9/29 ⁸⁹¹	Devlet Bakanı Burhan Kara	15.07.1998	KABUL ⁸⁹²	Eski TCK 240, 339 ve 366. maddeleri	Denizcilik müsteşarlığı'na ait bazı işlerin ihalelerinde ve personel alımıyla ilgili konularda görevini kötüye kullanma, ihaleye fesat karıştırma ve evrakta sahtecilik suçlarını işlemek.
30	9/30 ⁸⁹³	Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz ve Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu	15.07.1998	GERİ ÇEKİLDİ ⁸⁹⁴	Eski TCK 240. madde	Bursa-Karacabey yolunun ihalesinde usulsüzlük ve partizanlık yaparak görevi kötüye kullanmak.

⁸⁸⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 56. Cilt, 111. Birleşim, s.518-522

⁸⁸⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 58. Cilt, 118. Birleşim, s.216-221

⁸⁸⁸ 06.10.1998 Tarihinde, TBMM'de 2. Birleşimin, 1. Oturumunda Meclis Soruşturması önergesi kabul edilmiş, komisyon aşamasına geçilmiştir.

⁸⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 59. Cilt, 122. Birleşim, s.124-129

⁸⁹⁰ 06.10.1998 Tarihinde, TBMM'de, 2. Birleşimin 1. Oturumunda Meclis soruşturma Önergesi kabul edilmiştir.

⁸⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 59. Cilt, 122. Birleşim, s.129-133

⁸⁹² 13.10.1998 Tarihinde, TBMM'de, 6. Birleşimin, 1. Oturumunda Meclis Soruşturma Önergesi Kabul edilmiş, komisyon aşamasına geçilmiştir.

⁸⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 59. Cilt, 122. Birleşim, s.133-135

⁸⁹⁴ 28.07.1998 Tarihinde, TBMM Genel Kurulunda 129. Birleşimin, 1. Oturumunda, Meclis Soruşturması önergesinin geri çekildiği okunmuştur.

Sıra	Esas No	Hakkında	Tarih	Sonuç	TCK'nın İlgili Maddesi	İlgili İddia
31	9/31 ⁸⁹⁵	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eski Bakanı Necati Çelik	23.07.1998	KABUL ⁸⁹⁶	Eski TCK 240. madde	Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü'nce 1996 Aralık ayında gerçekleştirilen personel sınavında usulsüzlük yapılmasına yol açarak görevini kötüye kullanmak.
32	9/32 ⁸⁹⁷	Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz, Devlet Bakanı Işın Çelebi	23.07.1998	KABUL ⁸⁹⁸	Eski TCK 240 ve 339. maddeleri	Petrol Ofisi A.Ş.'nin özelleştirilmesinde ihaleye fesat karıştırdıkları ve usulsüzlük yapmak suretiyle görevi kötüye kullanmak.
33	9/33 ⁸⁹⁹	Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz	28.07.1998	KABUL ⁹⁰⁰	Eski TCK 240. madde	İzmit Körfez Geçiş Projesi ihalesinde devletin zarara uğratılmasına göz yumarak görevini kötüye kullanmak.
34	9/34 ⁹⁰¹	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eski Bakanı Mustafa Kul	06.10.1998	KABUL ⁹⁰²	Eski TCK 230 ve 240. maddeleri	SSK Genel Müdürlüğünce 1996 yılında özurlülerin memurluğa alınması için açılan sınavda mevzuata aykırı usulsüz işlemler yapılmasına göz yumarak görevini kötüye kullanmak.
35	9/35 ⁹⁰³	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Nami Çağan	06.10.1998	RET ⁹⁰⁴	Eski TCK 230 ve 240. maddeleri	SSK Genel Müdürlüğünce 1996 Aralık ayında yapılan sınav sonucunda göreve başlatılan personel hakkındaki hukuk dışı işlemlere göz yummak ve yanlış davranmak suretiyle görevini kötüye kullanmak.

⁸⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 60. Cilt, 127. Birleşim, s.257-260

⁸⁹⁶ 13.10.1998 Tarihinde, TBMM'de 6. Birleşimin, 1. Oturumunda, Meclis Soruşturma Önergesi kabul edilmiş, komisyon aşamasına geçilmiştir.

⁸⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 60. Cilt, 127. Birleşim, s.260-263

⁸⁹⁸ 13.10.1998 Tarihinde TBMM'de 6. Birleşimin, 2. Oturumunda Meclis Soruşturma önergesi kabul edilmiş, komisyon aşamasına geçilmiştir.

⁸⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 60. Cilt, 129. Birleşim, s.399-402

⁹⁰⁰ 20.10.1998 Tarihinde, TBMM'de, 9. Birleşimin 1. Oturumunda Meclis Soruşturması önergesi kabul edilmiş, komisyon aşamasına geçilmiştir.

⁹⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 63. Cilt, 2. Birleşim, s.51-56

⁹⁰² 20.10.1998 Tarihinde, TBMM'de, 9. Birleşimin 1. Oturumunda Meclis Soruşturması önergesi kabul edilmiş, komisyon aşamasına geçilmiştir.

⁹⁰³ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 63. Cilt, 2. Birleşim, s.56-59

⁹⁰⁴ 20.10.1998 Tarihinde, TBMM'de, 9. Birleşimin 1. Oturumunda Meclis Soruşturması önergesi kabul edilmemiş, komisyon aşamasına geçilmemiştir.

Sıra	Esas No	Hakkında	Tarih	Sonuç	TCK'nın İlgili Maddesi	İlgili İddia
36	9/36 905	Adalet Eski Bakanı Mehmet Moğultay	06.10.1998	İŞLEMEN KALDIRILDI 906	Eski TCK 240 ve 312. maddeleri	Mezhepçiliğe ve bölgecilığe dayalı kadrolaşmaya gittiği ve İSKİ skandalı nedeniyle hakkında fezleke düzenleyen cumhuriyet savcısı yerine başka bir cumhuriyet savcısının görevlendirilmesini temin etmek suretiyle hakkındaki iddiaları örtbas ederek görevi kötüye kullanmak.
37	9/37 907	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Mustafa Cumhur Ersümer	06.10.1998	İŞLEMEN KALDIRILDI 908	Eski TCK 240. madde	Soma Elektrik Anonim Şirketi bünyesinde haksız ve partizanca atamalar yapmak ve yargı kararlarına uymamak suretiyle devleti zarara uğratmak.
38	9/38 909	İçişleri Eski Bakanı Mehmet Ağar	20.10.1998	KABUL ⁹¹⁰	Eski TCK 31, 33, 240, 296 ve 313. maddeleri	Suç işlemek amacıyla teşekkül oluşturmak.
39	9/39 911	Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu	27.10.1998	KABUL ⁹¹²	Eski TCK 240. madde	İzmir Körfez Geçiş Projesi ihalesinde ihale usul ve esaslarını ihlal ederek rekabet ortamının oluşmasını önlemek, firma seçiminde yanlı davranarak devleti zarara uğratmak.

⁹⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 63. Cilt, 2. Birleşim, s.60-62

⁹⁰⁶ 27.10.1998 Tarihinde, TBMM'de 12. Birleşimin 1. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesinden 2 adet imzanın geri çekilmesi sonucu Önergede yeterli imza kalmadığından önerge işlemden kaldırılmıştır.

⁹⁰⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 63. Cilt, 2. Birleşim, s.62-65

⁹⁰⁸ 27.10.1998 Tarihinde, TBMM'de 12. Birleşimin 1. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesinden 6 adet imzanın geri çekilmesi sonucu Önergede yeterli imza kalmadığından önerge işlemden kaldırılmıştır.

⁹⁰⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 64. Cilt, 9. Birleşim, s.26-30

⁹¹⁰ 10.11.1998 Tarihinde, TBMM'de, 16. Birleşimin, 3. Oturumunda Meclis Soruşturması önergesi kabul edilmiş, komisyon aşamasına geçilmiştir.

⁹¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 64. Cilt, 12. Birleşim, s.240-243

⁹¹² 10.11.1998 Tarihinde, TBMM'de, 16. Birleşimin, 3. Oturumunda Meclis Soruşturması önergesi kabul edilmiş, komisyon aşamasına geçilmiştir.

Sıra	Esas No	Hakkında	Tarih	Sonuç	TCK'nın İlgili Maddesi	İlgili İddia
40	9/40 ⁹¹³	Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz	03.11.1998	BİRLEŞTİRME ⁹¹⁴	Eski TCK 240 ve 296. maddeleri	Güvenlik güçlerince hakkında düzenlenen operasyonları Alaattin Çakıcı'ya haber vermek suretiyle kaçmasını sağladıkları ve Hükümetin çeteler ve mafya ile mücadelede izlediği politikanın başarıya ulaşmasını engelleyerek görevini kötüye kullanmak.
41	9/41 ⁹¹⁵	Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz, Devlet Eski Bakanı Eyüp Aşık, Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu	10.11.1998	KABUL ⁹¹⁶	Eski TCK 230, 240, 296 ve 314. maddeleri	Yasadışı örgütlerle ve mensuplarıyla birlikte hareket etmek, örgüt mensuplarının işledikleri suçların ortaya çıkarılmasını engellemek, suçluları himaye etmek, devlet ihalelerinde çetelerle iş birliği yapmak.
42	9/42 ⁹¹⁷	Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz, Ulaştırma Eski Bakanı Necdet Menzir	10.11.1998	KABUL ⁹¹⁸	Eski TCK 240. madde	Telsim ve Turkcell firmalarıyla imzalanan sözleşmelere ve 4046 numaralı Özelleştirme Kanunu hükümlerine aykırı davranmak suretiyle devleri gelir kaybına uğratarak görevlerini kötüye kullanmak.
43	9/43 ⁹¹⁹	Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz, Devlet Bakanı Güneş Taner	10.11.1998	KABUL ⁹²⁰	Eski TCK 240. madde	Türk Ticaret Bankası'nın satışı ihalesiyle ilgili olarak ortaya atılan yolsuzluk iddiaları konusunda gerekli tedbirleri almayarak görevlerini kötüye kullanmak.

⁹¹³ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 64. Cilt, 13. Birleşim, s.333-336

⁹¹⁴ 26.11.1998'de TBMM Genel Kurulu'nda 25. Birleşimin, 2. Oturumunda 9/40 Esas numaralı meclis soruşturması önergesi, 9/47 esas numaralı meclis soruşturması önergesi ile birleştirilmiştir.

⁹¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 65. Cilt, 16. Birleşim, s.159-162

⁹¹⁶ 26.11.1998 Tarihinde, TBMM'de 25. Birleşimin, 2. Oturumunda, Meclis soruşturması Önergesi kabul edilmiş, komisyon aşamasına geçilmiştir.

⁹¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 65. Cilt, 16. Birleşim, s.162-166

⁹¹⁸ 26.11.1998 Tarihinde, TBMM'de 25. Birleşimin, 2. Oturumunda, Meclis soruşturması Önergesi kabul edilmiş, komisyon aşamasına geçilmiştir.

⁹¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 65. Cilt, 16. Birleşim, s.166-168

⁹²⁰ 26.11.1998 Tarihinde, TBMM'de 25. Birleşimin, 2. Oturumunda, Meclis soruşturması Önergesi kabul edilmiş, komisyon aşamasına geçilmiştir.

Sıra	Esas No	Hakkında	Tarih	Sonuç	TCK'nın İlgili Maddesi	İlgili İddia
44	9/44 921	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Cumhur Ersümer	17.11.1998	GERİ ÇEKİLDİ 922	Eski TCK 240. madde	Soma Elektrik Anonim Şirketi bünyesinde haksız ve partizanca atamalar yapmak ve türbin motorundaki arızayı tamir ettirmeyerek devleti zarara uğratmak.
45	9/45 923	Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz	17.11.1998	GERİ ÇEKİLDİ 924	Eski TCK 240. madde	Kargo helikopter ihalesinde, rekabet ortamı sağlanmadan Skorsky Firması'ndan kanunlara aykırı şekilde helikopter alımına yol açarak devletin zarara uğratılmasına sebep olmak.
46	9/46 925	Devlet Eski Bakanı Ufuk Söylemez	17.11.1998	GERİ ÇEKİLDİ 926	Eski TCK 240. madde	Türk Dış Ticaret Bankası Genel Müdürü Olduğu dönemle ilgili kanuna aykırı işlemleri ve İstanbul Bankası ile ilgili iddiaları örtbas etmek, Halk Bankası'ndan usulsüz kredi vermek ve batık bazı bankalarının mevduat munzam karşılığı yükümlülüklerinin azaltılmasına onay vererek devleti zarara uğratmak

⁹²¹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 65. Cilt 19. Cilt, s.369-372

⁹²² 10.12.1998 Tarihinde, TBMM'de, 31. Birleşimin, 2. Oturumunda, Meclis soruşturma önergesinin geri çekildiği okunmuştur.

⁹²³ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 65. Cilt, 19. Birleşim, s.372-374

⁹²⁴ 10.12.1998 Tarihinde, TBMM'de, 31. Birleşimin, 2. Oturumunda, Meclis soruşturma önergesinin geri çekildiği okunmuştur.

⁹²⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Yasama Dönemi, 66. Cilt, 19. Birleşim, s.374-378

⁹²⁶ 10.12.1998 Tarihinde, TBMM'de, 31. Birleşimin, 2. Oturumunda, Meclis soruşturma önergesinin geri çekildiği okunmuştur.

EK-5: 21. Yasama Dönemi Meclis Soruşturması Önergeleri Özet Tablosu

Sıra	Esas No	Hakkında	Tarih	Durum	TCK'nın İlgili Maddesi	İlgili İddia
1	9/1 ⁹²⁷	Devlet Bakanı Recep Önal	20.03.2001	RET ⁹²⁸	Eski TCK 230. ve 240. maddeler	Özel Bankaların içinin boşaltılmasına neden olmak
2	9/2 ⁹²⁹	Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Hasan Hüsamettin Özkan	06.04.2001	RET ⁹³⁰	Eski TCK 230. ve 240. maddeler	Bazı bankalardaki yöneticilere siyasi himaye sağlamak
3	9/3 ⁹³¹	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Mustafa Cumhur Ersümer	02.05.2001	RET ⁹³²	Eski TCK 228. 240. ve 366. maddeleri	Enerji ihalelerinde usulsüzlük
4	9/4 ⁹³³	Bayındırlık ve İskân Eski Bakanı Koray Aydın	15.11.2001	KABUL ⁹³⁴	Eski TCK 228. 230. 240. 346. maddeler	Usulsüzlük ve suiistimallere göz yummak, görevi kötüye kullanmak
5	9/5 ⁹³⁵	Milli Eğitim Bakanı Metin Bostancıoğlu	14.03.2002	KABUL ⁹³⁶	Eski TCK 159. 228. 230. 240. ve 251. maddeleri	Türk Milli Eğitim Politikasına aykırı davranmak, Toplumsal gerilime yol açmak

⁹²⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Yasama Dönemi 57. Cilt, 71. Birleşim, s.37-41

⁹²⁸ 03.04.2001'de TBMM'de 77. Birleşimin 1. Oturumunda Meclis Soruşturması önergesi kabul edilmemiş, Meclis soruşturması komisyonu aşamasına geçilmemiştir.

⁹²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Yasama Dönemi, Cilt, 80. Birleşim, s.560-565

⁹³⁰ 10.04.2001'de TBMM'de 81. Birleşimin 2. Oturumunda Meclis Soruşturması önergesi kabul edilmemiş, Meclis Soruşturması komisyonu aşamasına geçilmemiştir.

⁹³¹ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Yasama Dönemi, 62. Cilt, 95. Birleşim, s.279-282

⁹³² 22.05.2001 Tarihinde, TBMM'de 106. Birleşimin 2. Oturumunda Meclis soruşturması önergesi kabul edilmemiş, Meclis Soruşturması komisyonu aşamasına geçilmemiştir.

⁹³³ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Yasama Dönemi, 75. Cilt, 21. Birleşim, s.516-519

⁹³⁴ 29.11.2001'de TBMM'de 28. Birleşimin 1. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmiş, Meclis soruşturması komisyonu aşamasına geçilmiştir.

⁹³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Yasama Dönemi, 89. Cilt, 74. Birleşim, s.22-25

⁹³⁶ 09.04.2002'de TBMM'de 84. Birleşiminin 1. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmiş, meclis soruşturması komisyonu aşamasına geçilmiştir.

EK-6: 22. Yasama Dönemi Meclis Soruşturma Önergesi Özet Tablosu

Sıra	Esas No	Hakkında	Tarih	Durum	TCK'nın İlgili Maddesi	İlgili İddia
1	9/1 ⁹³⁷	İçişleri Bakanı Abdulkadir Aksu	10.07.2003	RET ⁹³⁸	TCK 228, 230 ve 240. maddeleri	Ankara Büyük Şehir Belediyesinin devlet kaynaklarını israf etmesine göz yumma
2	9/2 ⁹³⁹	Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım	24.07.2003	RET ⁹⁴⁰	TCK 240. madde	Oğlu ve kızının sahip olduğu denizcilik şirketlerine ayrıcalıklar ve kolaylıklar sağlayarak görevini kötüye kullanmak
3	9/3 ⁹⁴¹	Devlet Eski Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Hüsamettin Özkan, Devlet Eski Bakanı Recep Önal	18.11.2003	KABUL ⁹⁴²	TCK 230. madde	Yüksek Denetleme Kurulu Denetçileri ve Bankalar yeminli murakıplarınca düzenlenen raporların gereğinin yapılmasını geciktirerek ve bankayla ilgili gerekli tedbirleri zamanında almayarak bankanın zarara uğramasına sebep olmak
4	9/4 ⁹⁴³	Enerji ve Tabii Kaynaklar Eski Bakanı Mustafa Cumhur Ersümer Enerji ve Tabii Kaynaklar Eski Bakanı Zeki Çakan	18.11.2003	KABUL ⁹⁴⁴	TCK 205, 230/2 ve 240. maddeleri	İhaleye fesat karıştırmak, devleti zarara uğratmak

⁹³⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Yasama Dönemi, 21. Cilt, 105. Birleşim, s.190-193

⁹³⁸ 07.10.2003'de TBMM'de 3. Birleşimin, 3. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmemiş, meclis soruşturması komisyonu aşamasına geçilmemiştir.

⁹³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Yasama Dönemi, 24. Cilt, 111. Birleşim, s.244-248

⁹⁴⁰ 07.10.2003'de TBMM'de 3. Birleşimin, 4. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmemiş, meclis soruşturması komisyonu aşamasına geçilmemiştir.

⁹⁴¹ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Yasama Dönemi, 31. Cilt, 19. Birleşim, s.117-123

⁹⁴² 09.12.2003'de TBMM'de 25. Birleşimin, 1. Oturumunda Meclis Soruşturması önergesi Kabul edilmiş, Meclis Soruşturması Komisyonu aşamasına geçilmiştir.

⁹⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Yasama Dönemi, 31. Cilt, 19. Birleşim, s.123-129

⁹⁴⁴ 09.12.2003 Tarihinde TBMM'de, 25. Birleşimin 2. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmiş, Meclis Soruşturması Komisyonu aşamasına geçilmiştir.

Sıra	Esas No	Hakkında	Tarih	Sonuç	TCK'nın İlgili Maddesi	İlgili İddia
5	9/5 ⁹⁴⁵	Eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz, Devlet Eski Bakanı Güneş Taner	20.11.2003	KABUL ⁹⁴⁶	TCK 205. madde	Türkbank ihalesi sürecinde malın satımında ve değerinde fesat oluşturacak ilişki ve görüşmelere girmek
6	9/6 ⁹⁴⁷	Eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz Devlet Eski Bakanı Güneş Taner	04.12.2003	KABUL ⁹⁴⁸	TCK 205. madde	Türkbank ihalesi sürecinde malın satımında ve değerinde fesat oluşturacak ilişki ve görüşmelere girmek
7	9/7 ⁹⁴⁹	Enerji ve Tabii Kaynaklar Eski Bakanı Mustafa Cumhur Ersümer, Enerji ve Tabii Kaynaklar Eski Bakanı Zeki Çakan	04.12.2003	KABUL ⁹⁵⁰	TCK 230. ve 366. maddeleri	Enerji ve doğalgaz anlaşmalarında Türkiye aleyhine anlaşma ve uygulamaların yapılmasına yol açmak ve DSİ Genel Müdürlüğü'nde usulsüz uygulamalara onay vermek
8	9/8 ⁹⁵¹	Bayındırlık ve İskân Eski Bakanı Koray Aydın	10.12.2003	KABUL ⁹⁵²	TCK 240. madde ve 3628 Sayılı Kanun'un 12, 13, 14, 15. maddeleri	Yapılan ihalelerde usulsüzlüklerde bulunmak ve bu ihalelerle ilgili yolsuzluk iddialarının tahkikini zamanında yaptırmayarak görevini kötüye kullanmak ve mal varlığındaki haksız artış

⁹⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Yasama Dönemi, 31. Cilt, 21. Birleşim, s.430-434

⁹⁴⁶ 09.12.2003 Tarihinde TBMM'de, 25. Birleşimin 3. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmiş, Meclis Soruşturması Komisyonu aşamasına geçilmiştir.

⁹⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Yasama Dönemi, 32. Cilt, 24. Birleşim, s.13-15

⁹⁴⁸ 09.12.2003 Tarihinde TBMM'de, 25. Birleşimin 3. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmiş, Meclis Soruşturması Komisyonu aşamasına geçilmiştir.

⁹⁴⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Yasama Dönemi, 32. Cilt, 24. Birleşim, s.15-24

⁹⁵⁰ 09.12.2003 Tarihinde TBMM'de, 25. Birleşimin 2. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmiş, Meclis Soruşturması Komisyonu aşamasına geçilmiştir.

⁹⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Yasama Dönemi, 32. Cilt, 26. Birleşim, s.305-307

⁹⁵² 06.01.2004 Tarihinde, TBMM'de, 38. Birleşimin 1. Oturumunda Meclis Soruşturması önergesi Kabul edilmiş, Meclis Soruşturması Komisyonu aşamasına geçilmiştir.

Sıra	Esas No	Hakkında	Tarih	Sonuç	TCK'nın İlgili Maddesi	İlgili İddia
9	9/9 ⁹⁵³	Bayındırlık ve İskân Eski Bakanı Yaşar Topçu	10.12.2003	KABUL ⁹⁵⁴	TCK 205. madde	Karadeniz Sahil Yolu işlerinin ihalesinde müteahhit firmaların önceden anlaştıklarının bilinmesine rağmen, fiyatları ayarlayarak ve rekabete meydan vermeyerek devleti büyük ölçüde zarara uğratmak
10	9/10 ⁹⁵⁵	Bayındırlık ve İskân Eski Bakanı Koray Aydın, Bayındırlık ve İskân Eski Bakanı Abdülkadir Akcan	10.12.2003	GERİ ÇEKİLDİ ⁹⁵⁶	TCK 240. madde 3628. Sayılı Kanun'un 12, 13, 14, 15. maddeleri	İhalelere fesat karıştırma sonucunu doğuran eylemlerde bulunmak, ihalelerle ilgili yolsuzluk iddialarına göz yummak, Karayolları Genel Müdürlüğü'ndeki usulsüz keşif artışlarına onay vermek suretiyle görevi kötüye kullanmak
11	9/11 ⁹⁵⁷	Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik	03.12.2004	RET ⁹⁵⁸	TCK 240. ve 366. maddeleri	İMKB'nin 8 yıllık kesintisiz eğitimi desteklemek amacıyla sağladığı kaynakla gerçekleştirilen okul inşaat ihalelerinde usulsüzlük yaptığı, bu ihalelerle ilgili yolsuzluk iddialarının tahkikini zamanında yapmayarak görevi kötüye kullanmak
12	9/12 ⁹⁵⁹	Devlet Bakanı Güldal Akşit, Tarım ve Köy İşleri Bakanı Sami Güçlü	29.03.2005	RET ⁹⁶⁰	TCK 240. madde	Türkiye Jokey Kulübü tarafından düzenlenen at yarışı hâsılatından Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun pay almasını engelleyerek görevi kötüye kullanma

⁹⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Yasama Dönemi, 32. Cilt, 26. Birleşim, s.307-309

⁹⁵⁴ 06.01.2004 Tarihinde, TBMM'de 37. Birleşimin, 1. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmiş, Meclis Soruşturması komisyonu aşamasına geçilmiştir.

⁹⁵⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Yasama Dönemi, 32. Cilt, 26. Birleşim, s.309-315

⁹⁵⁶ 06.01.2004'te Meclis Soruşturması Önergesi geri çekilmiş, öngörüşme oylaması yapılmamıştır.

⁹⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Yasama Dönemi, 66. Cilt, 26. Birleşim, s.108-114

⁹⁵⁸ 29.12.2004 Tarihinde, TBMM'de, 44. Birleşimin 1. Oturumunda Meclis Soruşturması önergesi kabul edilmemiş, Meclis Soruşturması Komisyonu kurulmamıştır.

⁹⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Yasama Dönemi, 79. Cilt, 76. Birleşim, s.26-28

⁹⁶⁰ 19.04.2005 Tarihinde, TBMM'de, 85. Birleşimin, 1. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmemiş, komisyon aşamasına geçilmemiştir.

Sıra	Esas no	Hakkında	Tarih	Sonuç	TCK'nın İlgili Maddesi	İlgili İddia
13	9/13 ⁹⁶¹	Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu	20.02.2007	RET ⁹⁶²	TCK 257/1, 281/1 ve 288. maddeleri	Kamu Yönetiminde vasıfsız kadrolaşmaya giderek yürütme yetkisini hukuka aykırı kullanmak

⁹⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Yasama Dönemi, 147. Cilt, 65. Birleşim, s.56

⁹⁶² 27. 02.2007 Tarihinde, TBMM'de, 68. Birleşimin 1. Oturumunda Meclis Soruşturması önergesi kabul edilmemiş, meclis soruşturması komisyonu kurulmamıştır.

EK-7: 23. Yasama Dönemi Meclis Soruşturması Önergeleri Özet Tablosu

Sıra	Esas	Hakkında	Tarih	Durum	TCK'nın İlgili Maddesi	İddia Edilen Fiil
1	9/1 ⁹⁶³	Başbakan Recep Tayyip Erdoğan	02.10.2007	RET ⁹⁶⁴	TCK 257. madde	Ankara'daki içme suyu sorununda gerekli gözetim ve denetim görevini yapmayarak görevi kötüye kullanma
2	9/2 ⁹⁶⁵	Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, İçişleri Bakanı Beşir Atalay	10.06.2008	RET ⁹⁶⁶	TCK 257. madde	Yasa Dışı dinlemelere zemin oluşturma –görevi kötüye kullanma
3	9/3 ⁹⁶⁷	Milli Eğitim Eski Bakanı Hüseyin Çelik	20.07.2010	RET ⁹⁶⁸	TCK 257. madde	Seviye Belirleme Sınavında Usulsüzlük ve Görevi Kötüye Kullanma

⁹⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, 23. Yasama Dönemi, 2. Cilt, 2. Birleşim s.227-232

⁹⁶⁴ 30.10.2007'de TBMM'de 13. Birleşimin 1. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmemiş, Meclis Soruşturması Komisyonu aşamasına geçilmemiştir.

⁹⁶⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 23. Yasama Dönemi, 22. Cilt, 115. Birleşim, s.592 – 595

⁹⁶⁶ 01.07.2008'de TBMM'de 124. Birleşimin, 2. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmemiş, Meclis Soruşturması Komisyonuna geçilmemiştir.

⁹⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 23. Yasama Dönemi, 76. Cilt, 137. Birleşim, s.36-39

⁹⁶⁸ 12.10.2010'de TBMM'de 5. Birleşimin 4. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmemiş, Meclis Soruşturması Komisyonu aşamasına geçilmemiştir.

EK-8: 24. Yasama Dönemi Meclis Soruşturması Önergeleri Özet Tablosu

Sıra	Esas No	Hakkında	Tarih	Durum	TCK'nın İlgili Maddesi	İddia Edilen Fiil
1	9/1 ⁹⁶⁹	Başbakan Recep Tayyip Erdoğan	09.10.2012	RET ⁹⁷⁰	TCK 257. madde, 277. madde, 288. madde,	Milletvekillerinin yargılanmaları ve dokunulmazlıklarının kaldırılması konusunda yargıya talimat verme, Yargıya müdahale ederek yürütme erkini ölçsüz ve hukuk tanımaz biçimde kullanma
2	9/2 ⁹⁷¹	Başbakan Yardımcısı Beşir Atalay	09.05.2013	RET ⁹⁷²	TCK 257. madde	Van'da meydana gelen depremde sonra meydana gelen diğer depreme kadar bazı binalarda hasar tespiti yaptırılmadığı, halkın deprem bakımından riskli binalara girmemesi yönünde uyarılmadığı, ildeki kamuya açık binalarla ilgili gerekli tedbirlerin alınmadığı
3	9/3 ⁹⁷³	Ekonomi Bakanı Mehmet Zafer Çağlayan	08.04.2014	RET ⁹⁷⁴	TCK 204. madde, 252. madde	Şüphelinin sahte belgelerle ihracat karşılığı Halk Bankasından çektiği paralarla altın alıp İran'a ihracat işlemlerinde kolaylık sağlamak, İstanbul Havalimanına inen bir uçakta bulunan altınla ilgili kaçakçılık eyleminin adli ve idari soruşturmasını engellemek, ithalat ve ihracat işlemlerine aracılık eden Halk Bankasının komisyon oranının düşürülerek zararına yol açmak

⁹⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 24. Yasama Dönemi, 30. Cilt, 5. Birleşim, s.360-364

⁹⁷⁰ 30.10.2012, 24. Dönem, 31. Cilt, 13. Birleşim. Sayfa: 945-962

⁹⁷¹ TBMM Tutanak Dergisi, 24. Yasama Dönem, 50. Cilt, 102. Birleşim, s.812-816

⁹⁷² TBMM Tutanak Dergisi, 24. Yasama Dönem, 51. Cilt, 106. Birleşim, s.524-540

⁹⁷³ 08.04.2014 – TBMM, 24. Yasama Dönemi, 4. Yasama yılı, 73. Birleşim

⁹⁷⁴ 05.05.2014'de TBMM'de, 84. Birleşiminin, 8. Oturumunda. Meclis Soruşturması Önergesi Kabul edilmemiş, Meclis Soruşturması Komisyonu aşamasına geçilmemiştir.

Sıra	Esas No	Hakkında	Tarih	Sonuç	TCK'nın İlgili Maddesi	İlgili İddia
4	9/4 ⁹⁷⁵	Avrupa Birliği Bakanı Egemen Bağış	08.04.2014	RET ⁹⁷⁶	TCK 252. madde	Şüphelinin bürokratik işlerini takip etmek, bu kişinin babasına İtalya'ya giriş vizesi ve oturma izni alınması konusunda aracı olmak, aynı kişi hakkında ulusal bir gazetede yayımlanması planlanan yolsuzluklarla ilgili haberin yayımını durdurmak için tavassutta bulunmak ve söz konusu kişinin yürüttüğü otel projesine yardımcı olmak amacıyla bu kişiden üç defa rüşvet almak
5	9/5 ⁹⁷⁷	Çevre ve Şehircilik Bakanı Erdoğan Bayraktar	08.04.2014	RET ⁹⁷⁸	TCK 252. ve 257. maddeler	Bazı iş adamlarının özellikle arazi işlerinde kolaylık sağlamak, Kültür ve Tabiat varlıklarının statülerinde değişiklik yaparak inşaatlar için özel düzenleme yapılması için uğraşmak, imara ilişkin çok sayıda yenileme ile kendisine yakın iş adamlarına sağladığı rant ile doğrudan ve dolaylı olarak çıkar elde etmek ve birden çok kez rüşvet almak
6	9/6 ⁹⁷⁹	İçişleri Bakanı Muammer Güler	08.04.2014	RET ⁹⁸⁰	TCK 204. madde, 255. madde, 252. madde, 283. madde, 285. madde	Bir şahsın trafikte durdurulmaması için araçlarına trafikte geçiş üstünlüğü kartı ve koruma polisi vermek, Bu şahsın yakınlarının Türk vatandaşlığına geçirilmesinin sağlamak, aynı şahsın yabancı bir ülkedeki paravan firmalarının bankalarla olan sıkıntılarının giderilmesi için İçişleri Bakanı sıfatıyla referans mektubu yazmak, söz konusu şahsı MASAK'ın takip etmesine yol açan ihbarı yapan emniyet müdürünün tayininin çıkarmak ve söz konusu şahsın usulsüzlükleri hakkında basında çıkacak haberlerin engellenmesi karşılığında her bir iş için ayrı ayrı rüşvet almak.

⁹⁷⁵ 08.04.2014 – TBMM, 24. Yasama Dönemi, 4. Yasama yılı, 73. Birleşim

⁹⁷⁶ 05.05.2014'de TBMM'de, 84. Birleşiminin, 9. Oturumunda. Meclis Soruşturması Önergesi Kabul edilmemiş, Meclis Soruşturması Komisyonu aşamasına geçilmemiştir.

⁹⁷⁷ 08.04.2014 – TBMM, 24. Yasama Dönemi, 4. Yasama yılı, 73. Birleşim

⁹⁷⁸ 05.05.2014'de TBMM'de, 84. Birleşiminin, 10 Oturumunda. Meclis Soruşturması Önergesi Kabul edilmemiş, Meclis Soruşturması Komisyonu aşamasına geçilmemiştir.

⁹⁷⁹ 08.04.2014 – TBMM, 24. Yasama Dönemi, 4. Yasama yılı, 73. Birleşim

⁹⁸⁰ 05.05.2014'de TBMM'de, 84. Birleşiminin, 11. Oturumunda. Meclis Soruşturması Önergesi Kabul edilmemiş, Meclis Soruşturması Komisyonu aşamasına geçilmemiştir.

Sıra	Esas No	Hakkında	Tarih	Sonuç	TCK'nın İlgili Maddesi	İlgili İddia
7	9/7 ⁹⁸¹	Ekonomi Bakanı Mehmet Zafer Çağlayan, Avrupa Birliği Bakanı Egemen Bağış, Çevre ve Şehircilik Bakanı Erdoğan Bayraktar, İçişleri Bakanı Muammer Güler	08.04.2014	İŞLEMDEN KALDIRILDI 982	TCK 204, 252, 255, 257 ve 285. Maddeleri	17 Aralık 2013 Tarihinde ortaya çıkan yolsuzluk iddialarına istinaden görevi kötüye kullanma suçu.
8	9/8 ⁹⁸³	Ekonomi Bakanı Mehmet Zafer Çağlayan, Avrupa Birliği Bakanı Egemen Bağış, Çevre ve Şehircilik Bakanı Erdoğan Bayraktar, İçişleri Bakanı Muammer Güler	29.04.2014	KABUL 984	TCK 255. Ve 257. Maddeleri	Ekonomi eski Bakanı M. Z. Çağlayan hakkında, bir şahıstan sağlanan miktar ve değeri tespit edilemeyen bazı maddi menfaatler karşılığında bu şahsın İran'a altın ihracatı yapması işlerinde imtiyaz sağladığı, Gana'dan kaçak yollarla yurda sokulmak istendiği iddia edilen 1,5 ton altınla ilgili adli ve idari soruşturmaları engelleyerek altının Dubai'ye çıkışını sağlamaya çalıştığı ve bu eylemlerin Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'na muhalefet oluşturduğu, TCK'nın 204 ve 252'nci maddelerine uyduğu; İçişleri eski Bakanı M. Güler hakkında, bir şahıstan sağlanan miktar ve değeri tespit edilemeyen bazı maddi menfaatler karşılığında bu şahsın araçlarına trafikte emniyet şeridini kullanma imtiyazı verdiği ve söz konusu şahıs için koruma polisi görevlendirdiği, bu şahısla ilgili adli veya istihbari çalışma yapılıp yapılmadığının araştırılması için talimat verdiği, bu şahsın usulsüzlükleri hakkında basında çıkacak haberlerin engellenmesi için girişimlerde bulunduğu ve bu eylemlerin TCK'nın 204, 255, 252 ve 285'inci maddelerine uyduğu; AB eski Bakanı E. Bağış hakkında, bir şahıstan sağlanan miktar ve değeri tespit edilemeyen bazı maddi menfaatler karşılığında bu şahsın turizm belgeli bir otel kiralama girişimi ile yakınlarına vize alınması işleri için aracılık ettiği ve bu eylemlerin TCK'nın 255 ve 252'nci maddelerine uyduğu; Çevre ve Şehircilik eski Bakanı E. Bayraktar hakkında, bir suç örgütünün yönetici ve üyelerinin kendilerine sağlanan ve miktar ve değeri tespit edilemeyen bazı menfaatler karşılığında kişiye özel imtiyazlı imar planlarını onaylatmaları ve imar planlarına aykırı olarak yapılan bazı projelerin usulsüzlüklerine göz yumdukları ve denetimlerden sorunsuzca geçmelerini sağladıkları

⁹⁸¹ 08.04.2014 – TBMM, 24. Yasama Dönemi, 4. Yasama yılı, 73. Birleşim

⁹⁸² 24.04.2014 – TBMM Tutanak Dergisi, 24. Dönem, 76. Cilt, 81. Birleşim, s.66-70

⁹⁸³ 29.04.2014 – TBMM, Tutanak Dergisi, 24. Dönem, 76. Cilt, 82. Birleşim.

⁹⁸⁴ 05.05.2014'te TBMM'de, 84. Birleşimin 5. Oturumunda Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmiş, Meclis Soruşturması Komisyonu aşamasına geçilmiştir.

Sıra	Esas No	Hakkında	Tarih	Sonuç	TCK'nın İlgili Maddesi	İlgili İddia
9	9/9 ⁹⁸⁵	Başbakan Recep Tayyip Erdoğan	11.06.2014	GERİ ALINDI ⁹⁸⁶	TCK 255, 257, 277,279,28 3. maddeleri	Kendisine verilen MİT raporuna rağmen suç işlediği iddia edilen bazı bakanları görevde tutarak haksız çıkar sağlamalarına ve kamunun zararına neden olmak, görevi sırasında suç işlediği iddia edilen bakanların eylemlerini öğrendiği halde yetkili mercilere bildirmemek, yürütülmekte olan bazı soruşturmaları etkileyen girişimlerde bulunmak, oğlu ile şüpheli sıfatındaki iş adamlarını kayırmaya yönelik eylemde bulunmak, hakkında Meclis soruşturması açılan eski bir bakana Meclis soruşturmasına konu eylemleriyle ilgili talimat vermek, kamuya açık mal bildiriminde açıklanmayan parayı yasa dışı yollarla elde etmek.
10	9/10 ⁹⁸⁷	Başbakan Recep Tayyip Erdoğan	06.08.2014	GERİ ALINDI ⁹⁸⁸	TCK 255, 257, 277,279,28 3. maddeleri	Kendisine verilen MİT raporuna rağmen suç işlediği iddia edilen bazı bakanları görevde tutarak haksız çıkar sağlamalarına ve kamunun zararına neden olmak, görevi sırasında suç işlediği iddia edilen bakanların eylemlerini öğrendiği halde yetkili mercilere bildirmemek, yürütülmekte olan bazı soruşturmaları etkileyen girişimlerde bulunmak, oğlu ile şüpheli sıfatındaki iş adamlarını kayırmaya yönelik eylemde bulunmak, hakkında Meclis soruşturması açılan eski bir bakana Meclis soruşturmasına konu eylemleriyle ilgili talimat vermek, kamuya açık mal bildiriminde açıklanmayan parayı yasa dışı yollarla elde etmek.
11	9/11 ⁹⁸⁹	Milli Eğitim Bakanı Nabi Avcı	25.11.2014	RET ⁹⁹⁰	TCK 257. madde	2013 yılında yapılan Seviye Belirleme Sınavı'nın iptaline ilişkin Ankara 18. İdare Mahkemesinin kararını uygulamamak.

⁹⁸⁵ 11.06.2014'te TBMM'de, 101. Birleşimde

⁹⁸⁶ 12.06.2014 – TBMM Tutanak Dergisi, 24. Dönem, 79. Cilt, 102. Birleşim, s.859-861

⁹⁸⁷ 06.08.2014'te, TBMM'de, 130. Birleşimde

⁹⁸⁸ 02.10.2014 –TBMM Tutanak Dergisi, 24. Dönem, 87. Cilt, 2. Birleşim, s.996

⁹⁸⁹ 25.11.2014'te TBMM'de, 18. Birleşimde

⁹⁹⁰ 06.01.2015'te, 38. Birleşimde Meclis Soruşturması Önergesi kabul edilmemiş, Meclis Soruşturması Komisyonu aşamasına geçilmemiştir.

Sıra	Esas No	Hakkında	Tarih	Sonuç	TCK'nın İlgili Maddesi	İlgili İddia
12	9/12 ⁹⁹¹	Gümrük ve Ticaret eski Bakanı Hayati Yazıcı	09.12.2014	RET ⁹⁹²	TCK 257. madde	İstanbul Atatürk Havalimanı'nda bekletilen 1,5 ton altının bulunduğu bir uçağın sahte belge ve beyanlarla Dubai'ye gönderilmesine imkân sağlayarak altın kaçakçılığıyla ilgili suç delillerini ortadan kaldırdığı, olayla ilgili sorumlulukları bulunan üst düzey kamu görevlileri hakkında hiçbir işlem yapmadığı, olayın etkin soruşturulmasını engelleyerek denetim görevini yerine getirmediği, altın kaçakçılığı ile rüşvet ve yolsuzluk olaylarının kapatılmasına olanak sağladığı
13	9/13 ⁹⁹³	İçişleri Eski Bakanı Efkân Ala	16.03.2015	RET ⁹⁹⁴	TCK 114, 257, 283. Ve 311. maddeleri	Muhalefeti etkisiz kılmak, Muhalefet partisi üyelerinin parlamenter denetim haklarını engellemeye ve bunları karalamaya yönelik girişimlerde bulunmak, Muhalefeti karalayarak suç işleyen medya kuruluşları mensuplarını kayırmak

⁹⁹¹ 09.12.2014'te TBMM'de 24. Birleşimde Meclis Soruşturması Önergesi okunmuştur.

⁹⁹² 06.01.2015'te TBMM'de, 38. Birleşimde Meclis Soruşturması önergesi kabul edilmemiş, Meclis Soruşturması Komisyonu aşamasına geçilmemiştir.

⁹⁹³ 16.03.2015'te TBMM'de, 77. Birleşimde Meclis Soruşturma Önergesi okunmuştur.

⁹⁹⁴ 01.04.2015'te TBMM'de, 88. Birleşimde Meclis soruşturması önergesi kabul edilmemiş, Meclis soruşturması komisyonu aşamasına geçilmemiştir.

EK-9: 1982 Anayasası Döneminde Hakkında Meclis Soruşturması Önergesi**Verilen Başbakan ve Bakanlar**

Hakkında	Verilen Soruşturma Önergesi Adeti
Ahmet Mesut YILMAZ	20
Tansu ÇİLLER	9
Süleyman DEMİREL	7
Recep Tayyip Erdoğan	6
Yaşar Topçu	5
Cumhur ERSÜMER	5
Yıldırım AKBULUT	4
Abdulkadir AKSU	3
Güneş TANER	3
İsmet ATİLLA	3
Koray AYDIN	3
Egemen Bağış	3
Zafer ÇAĞLAYAN	3
Erdoğan Bayraktar	3
Muammer GÜLER	3
İsmail ÖZDAĞLAR	2
Veysel ATASOY	2
Cavit ARAL	2
İmren AYKUT	2
Adanan Kahveci	2
Onur Kumbaracıbaşı	2
Erdal İNÖNÜ	2
Mehmet Tahir KÖSE	2
Ercüment KONUKMAN	2
Fahrettin KURT	2
Işın ÇELEBİ	2
Mustafa Rüştü TAŞAR	2
İbrahim Güldal	2
Recep ÖNAL	2
Hüsamettin ÖZKAN	2
Zeki ÇAKAN	2
Hüseyin ÇELİK	2
Beşir ATALAY	2
Cemal BÜYÜKBAŞ	1
Adnan Başer Kafaoğlu	1
Kaya ERDEM	1
Turgut ÖZAL	1
M. Mükerrerem Taşcıoğlu	1
Hüsamettin ÖRÜÇ	1
İsmet SEZGİN	1
Sümer ORAL	1
Mustafa Taşer	1
Hüsnü DOĞAN	1
Güler İLERİ	1
İbrahim TEZ	1
Mehmet Kahraman	1
Erman ŞAHİN	1
Halil ŞIVGIN	1
İsmet ÖZARSLAN	1
Mustafa Taşer	1
Mehmet Çevik	1
Cemil Çiçek	1
Lütfullah Kayalar	1

Hakkında	Verilen Soruşturma Önergesi Adeti
Şükrü Yürür	1
Bedrettin Doğançan Akyürek	1
İsmet Kaya erdem	1
Ekrem Pakdemirli	1
Ahmet Kurttepe ALPTEMOŞİN	1
Yusuf BOZKURT	1
Nahite MENTEŞE	1
Şinasi ALTINER	1
Necmettin ERBAKAN	1
Şevket KAZAN	1
Ömer BARUTÇU	1
Meral AKŞENER	1
Abdullatif ŞENER	1
Ersin TARANOĞLU	1
Enis Yalım ERES	1
Burhan KARA	1
Necati ÇELİK	1
Musatafa KUL	1
Nemi ÇAĞAN	1
Mehmet MOĞULTAY	1
Mehmet AĞAR	1
Eyüp AŞIK	1
Necdet MENZİR	1
Güneş TANER	1
Ufuk SÖYLEMEZ	1
Metin BOSTANCIOĞLU	1
Binali YILDIRIM	1
Güldal AKŞİT	1
Abdülkadir AKÇAN	1
Sami GÜÇLÜ	1
Beşir ATALAY	1
Nabi AVCI	1
Hayati YAZICI	1
Efkan ala	1

Not: 87 Farklı kişi hakkında 1982 Anayasası döneminde 1982-2017 yılları arasında “Meclis Soruşturması Önergesi” verilmiştir.

**EK-10: Meclis Soruşturma Komisyonları Üye Seçimi, Üye Değişimi, Komsiyon
Rapor Sonucu Özet Tablosu**

17. YASAMA DÖNEMİ**9/328 Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonu**

Yasama Dönemi	17. Dönem
Esas Numarası	9/328
Kurulma Tarihi	15.01.1985
Komisyon Üye Veren Partiler	ANAP, HP ⁹⁹⁵ , MDP ⁹⁹⁶

Komisyon Üye Dağılımı	
ANAP	8
HP	4
MDP	3
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Kadir Demir	ANAP
2	Ahmet Şamil Kazokoğlu	ANAP
3	Mehmet Zeki Uzun	ANAP
4	Mustafa Batgün	ANAP
5	Mustafa Uğur Ener	ANAP
6	Mahmut Karabulut	ANAP
7	Hayrettin Elmas	ANAP
8	Seçkin Fırat	ANAP
9	Mehmet Nuri Üzel	HP
10	Reşit Ülker	HP
11	İlhan Dinçer	HP
12	Hüseyin Avni Sağesen	HP
13	Abdurrahman Demirtaş ⁹⁹⁷	MDP
14	Ayhan Reyhan Sakallıoğlu	MDP
15	Sabahattin Eryuty	MDP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Kadir Demir	ANAP
2	Ahmet Şamil Kazokoğlu	ANAP
3	Mehmet Zeki Uzun	ANAP
4	Mustafa Batgün	ANAP
5	Mustafa Uğur Ener	ANAP
6	Mahmut Karabulut	ANAP
7	Hayrettin Elmas	ANAP
8	Seçkin Fırat	ANAP
9	Mehmet Nuri Üzel	HP
10	Reşit Ülker	HP
11	İlhan Dinçer	HP
12	Hüseyin Avni Sağesen	HP
13	Metin Üstünel ⁹⁹⁸	MDP
14	Ayhan Reyhan Sakallıoğlu	MDP
15	Sabahattin Eryuty	MDP

Ek Süre	Kullanılmış
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk
Rapora Karşı Şerh	Var

Rapora Karşı Şerhler	
1	Reşit Ülker
2	Hüseyin Avni Sağlam
3	Ayhan Reyhan Sakallıoğlu

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Karar	Yüce Divan'a Sevk
Kabul	311
Ret	3
Çekimser	30
Karar Tarihi	15.05.1985 ⁹⁹⁹
İlgili Kişi	Eski Devlet Bakanı İsmail Özdağlar

⁹⁹⁵ HP: Halkçı Parti⁹⁹⁶ MDP: Milliyetçi Demokrasi Partisi⁹⁹⁷ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir.⁹⁹⁸ Komisyon üyeliğine sonradan seçiliyor.⁹⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 17. Yasama Dönemi, 61 Cilt, 2. Yasama Yılı, 99. Birleşim, s.347

19. YASAMA DÖNEMİ**9/1 Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonu**

Yasama Dönemi	19. Dönem
Esas Numarası	9/1
Kurulma Tarihi	28.04.1992
Komisyona Üye Veren Partiler	DYP, SHP, RP

Komisyon Üye Dağılımı	
DYP	7
SHP	3
RP	1
Toplam	11 ¹⁰⁰⁰

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Ahmet Sayın	DYP
2	Nazmi Ciloğlu	DYP
3	Ömer Lütfü Coşkun	DYP
4	Şükrü Erdem	DYP
5	Rıza Akçalı	DYP
6	İrfettin Akar	DYP
7	Hasan Kılıç	DYP
8	İbrahim Özdiş	SHP
9	Timuçin Savaş	SHP
10	M.Erdal Koyuncu	SHP
11	Zeki Ergezen	RP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Ahmet Sayın	DYP
2	Nazmi Ciloğlu	DYP
3	Ömer Lütfü Coşkun	DYP
4	Şükrü Erdem	DYP
5	Rıza Akçalı	DYP
6	İrfettin Akar	DYP
7	Hasan Kılıç	DYP
8	İbrahim Özdiş	SHP
9	Timuçin Savaş	SHP
10	M.Erdal Koyuncu	SHP
11	Zeki Ergezen	RP
12	Adnan Keskin	

Ek Süre	Kullanılmış
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk
Rapora Karşı Şerh	Var

Rapora Karşı Şerhler	
1	Rıza Akçalı

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Sefa Giray İçin Yapılan Oylama	
Karar	Yüce Divan'a Sevk
Kabul	245
Ret	92
Çekimser/Boş	3
Cengiz Altunkaya İçin Yapılan Oylama	
Karar	Yüce Divan'a Sevk
Kabul	253
Ret	84
Çekimser	1
Karar Tarihi	20.01.1993 ¹⁰⁰¹

¹⁰⁰⁰ Komisyona 4 kontenjana sahip olan ANAP aday üye göstermemiştir.

¹⁰⁰¹ TBMM Tutanak Degisi, 19. Dönem, 27. Cilt, Yasama Yılı:2, 57. Birleşim, s.530

19. YASAMA DÖNEMİ**9/3 Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonu**

Yasama Dönemi	19. Dönem
Esas Numarası	9/3
Kurulma Tarihi	28.04.1992
Komisyona Üye Veren Partiler	DYP, SHP, RP

Komisyon Üye Dağılımı	
DYP	7
SHP	3
RP	1
Toplam	11 ¹⁰⁰²

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	M. Haluk Müftüler	DYP
2	Bestami Teke	DYP
3	Ali Rıza Gönül	DYP
4	Necmi Hoşver	DYP
5	Nevzat Çobanoğlu	DYP
6	Erkut Senbaş	DYP
7	Tevfik Türesi	DYP
8	Muhammet Kaymak	SHP
9	Mehmet Kerimoğlu	SHP
10	Atilla Hun	SHP
11	Ahmet Sezai Özbek	

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	M. Haluk Müftüler	DYP
2	Bestami Teke	DYP
3	Ali Rıza Gönül	DYP
4	Necmi Hoşver	DYP
5	Nevzat Çobanoğlu	DYP
6	Erkut Senbaş	DYP
7	Tevfik Türesi	DYP
8	Muhammet Kaymak	SHP
9	Mehmet Kerimoğlu	SHP
10	Atilla Hun	SHP
11	Ahmet Sezai Özbek	

Ek Süre	Kullanılmış
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk Edilmemesi
Rapora Karşı Şerh	Var

Rapora Karşı Şerhler	
1	Mehmet Kerimoğlu
2	Bahattin Elçi

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
Kabul	
Ret	
Çekimser	
Karar Tarihi	20.01.1993 ¹⁰⁰³
İlgili Kişi	Eski Başbakan Yıldırım Akbulut, Eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz, Eski Devlet Bakanı Hüsni Doğan, Eski Devlet Bakanı Güneş Taner, Eski Maliye ve Gümrük Bakanı Adnan Kahveci

¹⁰⁰² Komisyona 4 kontenjana sahip olan ANAP aday üye göstermemiştir.

¹⁰⁰³ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem. 27. Cilt, Yasama Yılı:2, 57. Birleşim,

19. YASAMA DÖNEMİ**9/5 Esas Numaralı Meclis Soruşturma Komisyonu**

Yasama Dönemi	19. Dönem
Esas Numarası	9/5
Kurulma Tarihi	26.05.1992
Komisyon Üye Veren Partiler	DYP, SHP, RP

Komisyon Üye Dağılımı	
DYP	7
SHP	3
RP	1
Toplam	11 ¹⁰⁰⁴

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Orhan Şendağ	DYP
2	Sami Sözat	DYP
3	Hayri Doğan	DYP
4	Ethem Kelekçi	DYP
5	Adnan Türkoğlu	DYP
6	Asım Kaleli	DYP
7	M. Sabri Güner	DYP
8	Hilmi Yükselen	SHP
9	Celal Kürkoğlu	SHP
10	M. İstemihan Talay	SHP
11	Şinasi Yazvuz	RP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Orhan Şendağ	DYP
2	Sami Sözat	DYP
3	Hayri Doğan	DYP
4	Ethem Kelekçi	DYP
5	Adnan Türkoğlu	DYP
6	Asım Kaleli	DYP
7	M. Sabri Güner	DYP
8	Hilmi Yükselen	SHP
9	Celal Kürkoğlu	SHP
10	M. İstemihan Talay	SHP
11	Şinasi Yazvuz	RP

Ek Süre	Kullanılmış
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk
Rapora Karşı Şerh	Yok

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
Kabul	
Ret	
Çekimser	
Karar Tarihi	20.01.1993 ¹⁰⁰⁵
İlgili Kişi	Eski Devlet Bakanı Mustafa Taşar

¹⁰⁰⁴ Komisyon 4 kontenjana sahip olan ANAP aday üye göstermemiştir.

¹⁰⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem. 27. Cilt, Yasama Yılı:2, 57. Birleşim, s.548

19. YASAMA DÖNEMİ**9/11 Esas Numaralı Meclis Soruşturma Komisyonu**

Yasama Dönemi	19. Dönem
Esas Numarası	9/11
Kurulma Tarihi	17.11.1992
Komisyon Üye Veren Partiler	DYP, SHP, CHP, RP

Komisyon Üye Dağılımı	
DYP	7
SHP	2
CHP	
RP	1
Toplam	11 ¹⁰⁰⁶

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Adil Aydın	DYP
2	Mehmet Özkaya	DYP
3	Yahya Uslu	DYP
4	Hamdi Üçpınarlar ¹⁰⁰⁷	DYP
5	Fethi Akkoç ¹⁰⁰⁸	DYP
6	Nurhan Tekine ¹⁰⁰⁹	DYP
7	Mehmet Ali Yavuz ¹⁰¹⁰	DYP
8	Ali İbrahim Tutu	SHP
9	Mustafa Yılmaz	SHP
10	Fuat Çay	CHP
11	Kemalettin Göktaş	RP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Adil Aydın	DYP
2	Mehmet Özkaya	DYP
3	Yahya Uslu	DYP
4	Mustafa Küpeli ¹⁰¹¹	DYP
5	Sehattin Karademir ¹⁰¹²	DYP
6	Mehmet Halit Dağlı ¹⁰¹³	DYP
7	Mustafa Dursun Yangın ¹⁰¹⁴	DYP
8	Ali İbrahim Tutu	SHP
9	Mustafa Yılmaz	SHP
10	Fuat Çay	CHP
11	Kemalettin Göktaş	RP

¹⁰⁰⁶ Komisyon 4 kontenjana sahip olan ANAP aday üye göstermemiştir.

¹⁰⁰⁷ Meclis Soruşturması Önergesinde imzası bulunduğundan, soruşturma komisyonu üyeliğinden çekilmek zorunda kalmıştır.

¹⁰⁰⁸ Meclis Soruşturması Önergesinde imzası bulunduğundan, soruşturma komisyonu üyeliğinden çekilmek zorunda kalmıştır.

¹⁰⁰⁹ Meclis Soruşturması Önergesinde imzası bulunduğundan, soruşturma komisyonu üyeliğinden çekilmek zorunda kalmıştır.

¹⁰¹⁰ Meclis Soruşturması Önergesinde imzası bulunduğundan, soruşturma komisyonu üyeliğinden çekilmek zorunda kalmıştır.

Ek Süre	Kullanılmış
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk
Rapora Karşı Şerh	Yok

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
Kabul	
Ret	
Çekimser	
Karar Tarihi	22.10.1996 ¹⁰¹⁵
İlgili Kişi	Eski Devlet Bakanı Halil Şıvgın

Not: Soruşturma 20. Yasama dönemine intikal etmiş ve Yüce Divan'a sevk oylaması 20. Yasama döneminde olmuştur.

¹⁰¹¹ Üyeliğe sonradan seçilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 21. Cilt, 29. Birleşim, s.211 (19.11.1992)

¹⁰¹² Üyeliğe sonradan seçilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 21. Cilt, 29. Birleşim, s.211 (19.11.1992)

¹⁰¹³ Üyeliğe sonradan seçilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 21. Cilt, 29. Birleşim, s.211 (19.11.1992)

¹⁰¹⁴ Üyeliğe sonradan seçilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, Cilt:12, Yasama Yılı: 2, 10. Birleşim, s.291

¹⁰¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 12. Cilt, 10. Birleşim

19. YASAMA DÖNEMİ**9/15 Esas Numaralı Meclis Soruşturma Komisyonu**

Yasama Dönemi	19. Dönem
Esas Numarası	9/15
Kurulma Tarihi	05.05.1993 ¹⁰¹⁶
Komisyon Üye Veren Partiler	DYP, ANAP, SHP, CHP, RP

Komisyon Üye Dağılımı	
DYP	7
ANAP	4
SHP	2
CHP	1
RP	1
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Tevfik Diker	DYP
2	M. Halit Dağlı	DYP
3	Ethem Kelekçi	DYP
4	İsmet Atilla ¹⁰¹⁷	DYP
5	Rıza Akçalı ¹⁰¹⁸	DYP
6	Ahmet Sezai Özbek	DYP
7	Osman Özbek	DYP
8	Sabri Öztürk	ANAP
9	Mehmet Seven	ANAP
10	Burhan Kara	ANAP
11	Selçuk Maruflu ¹⁰¹⁹	ANAP
12	Abuzer Tanrıverdi	SHP
13	Atilla Mutman ¹⁰²⁰	SHP
14	İrfan Gürpınar	CHP
15	Lütfü Esengül	RP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Tevfik Diker	DYP
2	M. Halit Dağlı	DYP
3	Ethem Kelekçi	DYP
4	Şinasi Altın ¹⁰²¹	DYP
5	Ergun Özdemir ¹⁰²²	DYP
6	Ahmet Sezai Özbek	DYP
7	Osman Özbek	DYP
8	Sabri Öztürk	ANAP
9	Mehmet Seven	ANAP

10	Burhan Kara	ANAP
11	Yüksel Yalova ¹⁰²³	ANAP
12	Abuzer Tanrıverdi	SHP
13	Esat Canan ¹⁰²⁴	SHP
14	İrfan Gürpınar	CHP
15	Lütfü Esengül	RP

Ek Süre	Kullanılmış
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk Etmeme ¹⁰²⁵
Rapora Karşı Şerh	Yok

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
Kabul	
Ret	
Çekimser	
Karar Tarihi	07.12.1993 ¹⁰²⁶
İlgili Kişi	Eski Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı İmren Aykut

¹⁰¹⁶ TBMM Tutanak Dergisi.19. Dönem, Cilt: 35, 99. Birleşim. s.309-311

¹⁰¹⁷ Üyelikten çekilmiştir.

¹⁰¹⁸ Üyelikten çekilmiştir

¹⁰¹⁹ Üyelikten çekilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem. 35. Cilt. 104. Birleşim. s. 577 (18.05.1993)

¹⁰²⁰ Üyelikten Çekilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 35. Cilt. 100. Birleşim. s. 360 (06.05.1993)

¹⁰²¹ Sonradan üye seçilmiştir

¹⁰²² Sonradan Üye seçilmiştir.

¹⁰²³ Sonradan üye seçilmiştir.

¹⁰²⁴ Sonradan üye seçilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem 37. Cilt, 120. Birleşim, s. 424 (01.07.1993)

¹⁰²⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, Yasama Yılı:3, Cilt:45, 37. Birleşim- Dergi Eki – Komisyon Raporu, (07.12.1993)

¹⁰²⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, Yasama Yılı:3, Cilt:45, 37. Birleşim, s.382

19. YASAMA DÖNEMİ**9/16 Esas Numaralı Soruşturma Komisyonu**

Yasama Dönemi	19. Dönem
Esas Numarası	9/16
Kurulma Tarihi	05.05.1993 ¹⁰²⁷
Komisyon Üye Veren Partiler	DYP, ANAP, SHP, CHP, RP

Komisyon Üye Dağılımı	
DYP	7
ANAP	4
SHP	2
CHP	1
RP	1
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Fevzi Yalçın	DYP
2	Nurettin Tokdemir	DYP
3	Mehmet Selim Ensarioğlu ¹⁰²⁸	DYP
4	Mehmet Çebi	DYP
5	Hamdi Üçpınarlar	DYP
6	Ali Eser	DYP
7	Ahmet Şanal	DYP
8	Ahmet Kabil	ANAP
9	Cengiz Bulut	ANAP
10	H. Fecri Alparasan	ANAP
11	Kaya Erdem ¹⁰²⁹	ANAP
12	Vahset Sinan Yerlikaya	SHP
13	Cemalettin Gürbüz	SHP
14	Mehmet Sevigen	CHP
15	Hüseyin Erdal	RP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Fevzi Yalçın	DYP
2	Nurettin Tokdemir	DYP
3	Alâettin Kurt ¹⁰³⁰	DYP
4	Mehmet Çebi	DYP
5	Hamdi Üçpınarlar	DYP
6	Ali Eser	DYP
7	Ahmet Şanal	DYP
8	Ahmet Kabil	ANAP
9	Cengiz Bulut	ANAP
10	H. Fecri Alparasan	ANAP
11	Murat Başesgioğlu ¹⁰³¹	ANAP
12	Vahset Sinan Yerlikaya	SHP

¹⁰²⁷ TBMM Tutanak Dergisi.19. Dönem, Cilt: 35, 99. Birleşim. s.309-311

¹⁰²⁸ Üyelikten Çekilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 41. Cilt, 17. Birleşim. s.243 (19.10.1993)

¹⁰²⁹ Üyelikten çekilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 35. Cilt, 100. Birleşim, s.360 (06.05.1993)

13	Cemalettin Gürbüz	SHP
14	Mehmet Sevigen	CHP
15	Hüseyin Erdal	RP

Ek Süre	Kullanılmış
Komisyon Raporu	4 Bölümden Oluşuyor. Rapora göre Recep Ercüment ve Mehmet Çevik Yüce Divan'a sevk edilmeli. Diğerleri sevk edilmemeli.
Rapora Karşı Şerh	Yok

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Recep Ercüment İçin Yapılan Oylama	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Kabul	98
Ret	118
Çekimser/Boş	10
Mehmet Çevik Kaya İçin Yapılan Oylama	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Kabul	107
Ret	124
Çekimser	14
Karar Tarihi	20.07.1995 ¹⁰³²

Komisyonun raporu üzerine, önergede yer alan diğer kişilerin Yüce Divan'a sevk edilmemesi, işaret oyu ile kabul edilmiştir. Oylama sonucu TBMM Tutanak Dergisi'nde yer almamaktadır.

¹⁰³⁰ Sonradan üye seçilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 42. Cilt, 23. Birleşim, s.492

¹⁰³¹ Sonradan üye seçilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 35. Cilt, 100. Birleşim, s.269

¹⁰³² 19. Dönem, 4. Yasama Yılı, Cilt 93, 144. Birleşim, s.100

19. ve 20. YASAMA DÖNEMİ**9/22 Esas Numaralı Meclis Soruşturma Komisyonu**

Yasama Dönemi	19. Dönem
Esas Numarası	9/22
Kurulma Tarihi	22.09.1994
Komisyon Üye Veren Partiler	DYP, ANAP, SHP, RP

Komisyon Üye Dağılımı	
DYP	7
ANAP	4
SHP	2
RP	2
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Yalçın Ögütcan	DYP
2	Veli Andaç Durak	DYP
3	İrfan Köksalan ¹⁰³³	DYP
4	Ali Rıza Gönül	DYP
5	Kadri Güçlü	DYP
6	Nevfel Şahin ¹⁰³⁴	DYP
7	İrfettin Akar	DYP
8	Cengiz Bulut	ANAP
9	Süleyman Hatimoğlu ¹⁰³⁵	ANAP
10	İsmail Sancak	ANAP
11	Mehmet Rauf Ertekin	ANAP
12	Zeki Nacitarhan	SHP
13	Hilmi Yükselen	SHP
14	Bahaddin Elçi	RP
15	Mustafa Ünalı	RP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Yalçın Ögütcan	DYP
2	Veli Andaç Durak	DYP
3		DYP
4	Ali Rıza Gönül	DYP
5	Kadri Güçlü ¹⁰³⁶	DYP
6	Erkut Şenbaş ¹⁰³⁷	DYP
7	İrfettin Akar	DYP
8	Cengiz Bulut	ANAP
9	Yüksel Yalova ¹⁰³⁸	ANAP
10	İsmail Sancak	ANAP
11	Mehmet Rauf Ertekin	ANAP
12	Zeki Nacitarhan	SHP
13	Hilmi Yükselen	SHP

¹⁰³³ Üyelikten çekilmiştir.¹⁰³⁴ Üyelikten Çekilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 68. Cilt, 20. Birleşim, s.374, (18.10.1994)¹⁰³⁵ Üyelikten çekilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 71. Cilt, 32. Birleşim, s.86-89 (10.11.1994)¹⁰³⁶ Sonradan üye seçilmiştir.¹⁰³⁷ Sonradan üye seçilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 78. Cilt. 68. Birleşim. S.126, (18.01.1995)

14	Bahaddin Elçi	RP
15	Mustafa Ünalı	RP

Not: Komisyon çalışmaları sırasında Balıkesir Milletvekili Hüseyin Balyalı (DYP), boşalan komisyon üyeliğine kendisi TBMM Genel Kurulunda olmadığı esnada seçilmiş¹⁰³⁹, ertesi gün soruşturma komisyonu üyeliğinden istifa etmiştir¹⁰⁴⁰

Ek Süre	Kullanılmış
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Rapora Karşı Şerh	Var

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Oylama Sonucu	Oylama sonucu TBMM Tutanak Dergisi'nde yer almamaktadır. Komisyon Kararı Yüce Divan'a sevk etmeme yönünde olması üzerine, ilgiliye karşı herhangi bir yeni önerge verilmemiştir. Sadece komisyon raporu işaret oyu ile oylanmıştır.
Karar Tarihi	22.10.1996 ¹⁰⁴¹
İlgili Kişi	Eski Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı İsmet Kaya Erdem, Eski Maliye ve Gümrük Bakanı Ekrem Pakdemirli, Eski Maliye ve Gümrük Bakanı Ahmet Kurtcepe Alptemoçin, Eski Devlet Bakanı Yusuf Bozkurt

¹⁰³⁸ Sonradan üye seçilmiştir- TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 71. Cilt, 32. Birleşim, s.89 – (10.11.1994)¹⁰³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 71. Cilt, 35. Birleşim, s. 362, 15.11.1994¹⁰⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 71. Cilt, 36. Birleşim, s.488 (16.11.1994)¹⁰⁴¹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 12. Cilt, 10. Birleşim, s281-291

20. YASAMA DÖNEMİ**9/1 Esas Numaralı Meclis Soruşturma Komisyonu**

Yasama Dönemi	20. Dönem
Esas Numarası	9/1
Kurulma Tarihi	06.05.1996
Komisyon Üye Veren Partiler	ANAP, RP, DYP, DSP, CHP

Komisyon Üye Dağılımı	
ANAP	4
RP	4
DYP	4
DSP	2
CHP	1
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Recep Mızrak	ANAP
2	Naim Geylani	ANAP
3	Mustafa Bahri Kibar	ANAP
4	Ahmet Kabil	ANAP
5	Ömer Vehbi Hatipoğlu	RP
6	İsmail Yılmaz	RP
7	Mehmet Elkatmış	RP
8	İlyas Arslan	RP
9	Ahmet Uyanık	DYP
10	Nuri YaBUZ	DYP
11	Bekir Aksoy ¹⁰⁴²	DYP
12	Hasan Denizkurdu	DYP
13	Metin Bostancıoğlu	DSP
14	Mahmut Erdir	DSP
15	Haydar Oymak ¹⁰⁴³	CHP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Recep Mızrak	ANAP
2	Naim Geylani	ANAP
3	Mustafa Bahri Kibar	ANAP
4	Ahmet Kabil	ANAP
5	Ömer Vehbi Hatipoğlu	RP
6	İsmail Yılmaz	RP
7	Mehmet Elkatmış	RP
8	İlyas Arslan	RP
9	Ahmet Uyanık	DYP
10	Nuri YaBUZ	DYP
11	Fikret Karabekmez ¹⁰⁴⁴	DYP
12	Hasan Denizkurdu	DYP

13	Metin Bostancıoğlu	DSP
14	Mahmut Erdir	DSP
15	Haydar Oymak ¹⁰⁴⁵	CHP

Ek Süre	Kullanılmış
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Rapora Karşı Şerh	Var

Rapora Karşı Şerhler	
1	Ömer Vehbi Hatipoğlu
2	Ahmet Uyanık
3	Fikret Karabekmez
4	Nuri YaBUZ

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Kabul	171
Ret	327
Çekimser	7
Karar Tarihi	18.02.1997 ¹⁰⁴⁶
İlgili Kişi	Eski Başbakan Tansu Çiller

¹⁰⁴² Üyelikten Çekilmiştir.¹⁰⁴³ Üyelikten çekilmiştir.¹⁰⁴⁴ Sonradan üye seçilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 11. Cilt. 5. Birleşim. s.353 (09.10.1996) – Not Fikret Karabekmez'den önce Komisyon çalışmaları sırasında Çanakkale Milletvekili Şahin Nevfel, boşalan komisyon üyeliğine seçilmiş¹⁰⁴⁴, sonradan

soruşturma komisyonu üyeliğinden istifa etmiştir. (TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 8. Cilt. 82. Birleşim. s. 545, (24.07.1996)

¹⁰⁴⁵ Üyelikten seçilmesine rağmen tekrar aynı komisyona üye seçilmiştir.¹⁰⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 20. Cilt: Yasama Yılı:2, 57. Birleşim, s.31

20. YASAMA DÖNEMİ**9/2 Esas Numaralı Meclis Soruşturması Önergesi**

Yasama Dönemi	20. Dönem
Esas Numarası	9/2
Kurulma Tarihi	06.05.1996
Komisyon Üye Veren Partiler	ANAP, RP, DYP, DSP, CHP

Komisyon Üye Dağılımı	
ANAP	4
RP	4
DYP	4
DSP	2
CHP	1
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Halil İbrahim Özsoy	ANAP
2	Mehmet Sadıç	ANAP
3	Refik Aras	ANAP
4	İsmail Durak Ünlü	ANAP
5	Ertuğrul Yalçınbayır	RP
6	Aslan Polat	RP
7	Süleyman Metin Kalkan	RP
8	Sabahattin Yıldız	RP
9	Ahmet İyimaya	DYP
10	Ahmet Uyanık	DYP
11	İsmail Köse ¹⁰⁴⁷	DYP
12	İrfan Demiralp ¹⁰⁴⁸	DYP
13	Bayram Fırat Dayanıklı	DSP
14	Metin Şahin	DSP
15	Ahmet Güryüz Ketenci	CHP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Halil İbrahim Özsoy	ANAP
2	Mehmet Sadıç	ANAP
3	Refik Aras	ANAP
4	İsmail Durak Ünlü	ANAP
5	Ertuğrul Yalçınbayır	RP
6	Aslan Polat	RP
7	Süleyman Metin Kalkan	RP
8	Sabahattin Yıldız	RP
9	Ahmet İyimaya	DYP
10	Ahmet Uyanık	DYP

11	Necmi Hoşver ¹⁰⁴⁹	DYP
12	Hanifi Demirkol ¹⁰⁵⁰	DYP
13	Bayram Fırat Dayanıklı	DSP
14	Metin Şahin	DSP
15	Ahmet Güryüz Ketenci	CHP

Not: Komisyon çalışmaları sırasında Balıkesir Milletvekili Ahmet Bilgiç boşalan komisyon üyeliğine seçilmiş¹⁰⁵¹, sonradan soruşturma komisyonu üyeliğinden istifa etmiştir.¹⁰⁵²

Ek Süre	Kullanılmış
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Rapora Karşı Şerh	Var

Rapora Karşı Şerhler	
1	Metin Şahin
2	Bayram Fırat

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Kabul	107
Ret	391
Çekimser/Boş	3
Karar Tarihi	18.02.1997 ¹⁰⁵³
İlgili Kişi	Enerji ve Tabii Kaynaklar Eski Bakanı Şinasi Altınır

¹⁰⁴⁷ Üyelikten çekilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 20.Dönem, 7. Cilt, 68. Birleşim, s.416. (27.06.1996)

¹⁰⁴⁸ Üyelikten çekilmiştir. -

¹⁰⁴⁹ Sonradan üye seçilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 7. Cilt, 68. Birleşim. (27.06.1996)

¹⁰⁵⁰ Sonradan üye seçilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 11. Cilt, 5. Birleşim, s.353 (09.10.1996)

¹⁰⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 7. Cilt, 68. Birleşim. s.420 (27.06.1996)

¹⁰⁵² TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 8. Cilt, 82. Birleşim. s.545 (24.07.1996)

¹⁰⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 20. Cilt, 2. Yasama Yılı, 57. Birleşim, Dergi Eki, 9/2 Esas Numaralı Soruşturma Raporu, s.55

20. YASAMA DÖNEMİ**9/3 Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonu**

Yasama Dönemi	20. Dönem
Esas Numarası	9/3
Kurulma Tarihi	20.06.1996
Komisyon Üye Veren Partiler	ANAP, RP, DYP, DSP, CHP

Komisyon Üye Dağılımı	
ANAP	4
RP	4
DYP	4
DSP	2
CHP	1
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Hayrettin Uzun	ANAP
2	Metin Öney	ANAP
3	Abdulkadir bAŞ	ANAP
4	Şükrü Yürür	ANAP
5	Mustafa Köylü	RP
6	Memduh Büyükkılıç	RP
7	Kemal Albayrak	RP
8	Hasan Hüseyin Öz	RP
9	Ahmet Uyanık	DYP
10	Turhan Güven ¹⁰⁵⁴	DYP
11	Hasan Denizkurdu	DYP
12	Mahmut Yılbaş	DYP
13	Nami Çağan	DSP
14	Bülent Tanla	DSP
15	Orhan Veli Yıldırım	CHP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Hayrettin Uzun	ANAP
2	Metin Öney	ANAP
3	Abdulkadir bAŞ	ANAP
4	Şükrü Yürür	ANAP
5	Mustafa Köylü	RP
6	Memduh Büyükkılıç	RP
7	Kemal Albayrak	RP
8	Hasan Hüseyin Öz	RP
9	Ahmet Uyanık	DYP
10	Mehmet Emin Aydınbaş ¹⁰⁵⁵	DYP
11	Hasan Denizkurdu	DYP

¹⁰⁵⁴ Üyelikten Çekilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 11. Cilt, 4. Birleşim. s.274 (08.10.1996) – DYP İçel Milletvekili Turhan Güven'in 9/3 numaraları meclis soruşturma komisyonu üyeliği, Kanal 7 televizyonunda soruşturma konusu ile alakalı açık görüşlerini ifade ettiği gerekçesi ile sona ermiştir. DYP kişiyi üyelikten geri çekmiştir.

12	Mahmut Yılbaş	DYP
13	Nami Çağan	DSP
14	Bülent Tanla	DSP
15	Orhan Veli Yıldırım	CHP

Ek Süre	Kullanılmış
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Rapora Karşı Şerh	Var

Rapora Karşı Şerhler	
1	Hayrettin Uzun
2	Orhan Veli Yıldırım
3	Metin Öney
4	Nami Çağan
5	Memduh Büyükkılıç
6	Abdulkadir Baş
7	Şükrü Yürür

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Kabul	257
Ret	270
Çekimser	2
Karar Tarihi	18.02.1997 ¹⁰⁵⁶
İlgili Kişi	Eski Başbakan Tansu Çiller

¹⁰⁵⁵ Sonradan üye olmuştur. TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 11. Cilt, 5. Birleşim. s.354 (09.10.1996)

¹⁰⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 20. Cilt, 2. Yasama Yılı, 57. Birleşim, Dergi Eki, 9/2 Esas Numaralı Soruşturma Raporu, s.55

20. YASAMA DÖNEMİ**9/4 Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonu**

Yasama Dönemi	20. Dönem
Esas Numarası	9/4
Kurulma Tarihi	18.07.1996
Komisyon Üye Veren Partiler	ANAP, RP, DYP, DSP, CHP

Komisyon Üye Dağılımı	
RP	5
ANAP	4
DYP	3
DSP	2
CHP	1
Toplam	15

Komisyonun İlk ve Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Naci Terzi	RP
2	Suat Pamukçu	RP
3	M. Sıddık Altay	RP
4	Feti Görür	RP
5	Remzi Çetin	RP
6	Yüksel Yalova	ANAP
7	Yavuz Köymen	ANAP
8	Yusuf Namoğlu	ANAP
9	Ekrem Pakdemirli	ANAP
10	Mahmut Yılbaş	DYP
11	Necmettin Dede	DYP
12	Osman Çılsal	DYP
13	Hikmet Uluğbay	DSP
14	MahmutErdi	DSP
15	SabriErgül	CHP

Ek Süre	Kullanılmış
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Rapora Karşı Şerh	Var

Rapora Karşı Şerhler	
1	Hikmet Uluğbay
2	Yüksel Yalova
3	Yusuf Namoğlu
4	Fethi Görür
5	Sabri Ergül

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Kabul	262
Ret	271
Çekimser/Boş	2
Karar Tarihi	19.02.1997 ¹⁰⁵⁷
İlgili Kişi	Eski BaşbakanTansu Çiller

Not: Komisyon üyeleri seçildikten sonra hiç değişmemiştir.

¹⁰⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 2. Yasama Yılı, Cilt:21, 58. Birleşim. s.32

20. YASAMA DÖNEMİ**9/6 Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonu**

Yasama Dönemi	20. Dönem
Esas Numarası	9/6
Kurulma Tarihi	18.07.1996
Komisyon Üye Veren Partiler	ANAP, RP, DYP, DSP, CHP

Komisyon Üye Dağılımı	
RP	5
ANAP	4
DYP	3
DSP	2
CHP	1
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Zeki Ünaş ¹⁰⁵⁸	RP
2	Osman Pepe	RP
3	Mehmet Elkatmış	RP
4	Mehmet Ali Şahin	RP
5	Kahraman Emmioğlu	RP
6	Yusuf Namoglu	ANAP
7	Nejat Arseven	ANAP
8	Süleyman Hatınoğlu	ANAP
9	Erkan Mumcu	ANAP
10	Ertuğrul Eryılmaz	DYP
11	Ahmet İyimaya	DYP
12	İlyas Yilmazyıldız	DYP
13	Hikmet Uluğbay ¹⁰⁵⁹	DSP
14	Zekeriya Temizel	DSP
15	Yahya Şimşek	CHP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Zeki Ünaş ¹⁰⁶⁰	RP
2	Osman Pepe	RP
3	Mehmet Elkatmış	RP
4	Mehmet Ali Şahin	RP
5	Kahraman Emmioğlu	RP
6	Yusuf Namoglu	ANAP
7	Nejat Arseven	ANAP
8	Süleyman Hatınoğlu	ANAP
9	Erkan Mumcu	ANAP
10	Ertuğrul Eryılmaz	DYP
11	Ahmet İyimaya	DYP
12	İlyas Yilmazyıldız	DYP
13	Mustafa İstemihan Talay ¹⁰⁶¹	DSP
14	Zekeriya Temizel	DSP
15	Yahya Şimşek	CHP

Ek Süre	Kullanılmış
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Rapora Karşı Şerh	Var

Rapora Karşı Şerhler	
1	Ertuğrul Eryılmaz
2	Ahmet İyimaya
3	İlyas Yilmazyıldız

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Karar Tarihi	19.02.1997 ¹⁰⁶²
İlgili Kişi	Eski Başbakan Mesut Yılmaz

TBMM Genel Kurul Kararı: Komisyon Raporuna İstinaden Ayrıca bir Önerge verilmediğinden oylama yapılmıyor.

¹⁰⁵⁸ Üyelikten çekilmiştir.

¹⁰⁵⁹ Üyelikten çekilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem. 9. Cilt, 83. Birleşim, s.17 (25.07.1996)

¹⁰⁶⁰ Üyelikten çekilmiştir.

¹⁰⁶¹ Sonradan üye seçilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem. 9. Cilt, 83. Birleşim, s.21 (25.07.1996)

¹⁰⁶² TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem. 2 Yasama Yılı.21. Cilt. s.40-41

20. YASAMA DÖNEMİ**9/16 Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonu**

Yasama Dönemi	20. Dönem
Esas Numarası	9/16
Kurulma Tarihi	21.05.1998
Komisyon Üye Veren Partiler	ANAP, RP, DYP, DSP, CHP

Komisyon Üye Dağılımı	
ANAP	4
RP	4
DYP	4
DSP	2
CHP	1
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Süha Tanık	ANAP
2	Nuri Yabuz	ANAP
3	Erkan Mumcu	ANAP
4	Abdullah Akarsu	ANAP
5	Lütfi Yalman	FP
6	Osman Hazer	FP
7	Mustafa Yünlüoğlu	FP
8	Saffet Benli	FP
9	Ergun Özdemir	DYP
10	Kadir Bozkurt	DYP
11	Ömer Barutçu	DYP
12	Cemal Alişan ¹⁰⁶³	DYP
13	Arif Sezer	DSP
14	Mustafa İlimen	DSP
15	Tuncay Karaytuğ ¹⁰⁶⁴	CHP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Süha Tanık	ANAP
2	Nuri Yabuz	ANAP
3	Erkan Mumcu	ANAP
4	Abdullah Akarsu	ANAP
5	Lütfi Yalman	FP
6	Osman Hazer	FP
7	Mustafa Yünlüoğlu	FP
8	Saffet Benli	FP
9	Ergun Özdemir	DYP
10	Kadir Bozkurt	DYP
11	Ömer Barutçu	DYP
12	Hamdi Üçpınarlar ¹⁰⁶⁵	DYP
13	Arif Sezer	DSP
14	Mustafa İlimen	DSP

15	Önder Kırılı ¹⁰⁶⁶	CHP
----	------------------------------	-----

Not: İsmet Önder Kırılı –Balıkesir –CHP- Sonradan üye seçildi ¹⁰⁶⁷ ve komisyon üyeliğinden çekildi. ¹⁰⁶⁸

Not: Mecliste Siyasi Partilerin sandalye sayıları değiştiğinden dolayı, komisyondaki üye dağılım oranları da değişmek zorunda kalmıştır.

Ek Süre	
Komisyon Raporu	Yüce Divan’a Sevk Etmeme ¹⁰⁶⁹
Rapora Karşı Şerh	Var

Rapora Karşı Şerhler	
1	Tuncay Karaytuğ
2	İsmet Önder Kırılı

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Karar	Yüce Divan’a Sevk Etmeme
Kabul	66
Ret	257
Çekimser/Boş	4
Karar Tarihi	03.12.1998 ¹⁰⁷⁰
İlgili Kişi	Devlet Eski Bakanı, Dışişleri Eski Bakanı ve Başbakan Yardımcı, Eski Başbakan Tansu Çiller

¹⁰⁶³ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir.

¹⁰⁶⁴ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir.

¹⁰⁶⁵ Sonradan Üye Seçilmiştir.

¹⁰⁶⁶ Sonradan Üye Seçilmiştir.

¹⁰⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem 55. Cilt, 104. Birleşim, s.138 (18.06.1998)

¹⁰⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 60. Cilt, 126. Birleşim, s.101 (22.07.1998)

¹⁰⁶⁹ Rapor 656 sayfa.

¹⁰⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 67. Cilt, 28. Birleşim.

20. YASAMA DÖNEMİ**9/17 Esas Numaralı Meclis Soruşturma Komisyonu**

Yasama Dönemi	20. Dönem
Esas Numarası	9/17
Kurulma Tarihi	21.05.1998
Komisyon Üye Veren Partiler	ANAP, FP, DYP, DSP, CHP

Komisyon Üye Dağılımı	
ANAP	4
FP	4
DYP	4
DSP	2
CHP	1
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Ertuğrul Yalçınbayır	ANAP
2	Nejat Arseven	ANAP
3	Zeki Çakan	ANAP
4		ANAP
5	Mehmet Altınsoy	FP
6	Cemalettin Lafçı	FP
7	Mehmet Altan Karapaşaoğlu	FP
8	Hüseyin Kansu	FP
9	A. Hamdi Üçpınarlar ¹⁰⁷¹	DYP
10	Ahmet Uyanık	DYP
11	M. Kemal Akyurt	DYP
12	Nevzat Ercan	DYP
13	Fikret Ünlü	DSP
14	Yalçın Görtan	DSP
15	Yusuf Öztop ¹⁰⁷²	CHP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Ertuğrul Yalçınbayır	ANAP
2	Nejat Arseven	ANAP
3	Zeki Çakan	ANAP
4		ANAP
5	Mehmet Altınsoy	FP
6	Cemalettin Lafçı	FP
7	Mehmet Altan Karapaşaoğlu	FP
8	Hüseyin Kansu	FP
9		DYP
10	Ahmet Uyanık	DYP
11	M. Kemal Akyurt	DYP
12	Nevzat Ercan	DYP

13	Fikret Ünlü	DSP
14	Yalçın Görtan	DSP
15	Yahya Şimşek	CHP

Not: Turhan Arıncı – İzmir- DTP – Sonradan üye seçilmiştir.¹⁰⁷³ Ve komisyon üyeliğinden çekilmiştir.

Boşalan komisyon üyeliğine CHP Artvin Milletvekili Metin Arifoğlu seçilmiş¹⁰⁷⁴, sonradan komisyon üyeliğinden geri çekilmiştir.¹⁰⁷⁵

Ek Süre	Uzatılmış
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Rapora Karşı Şerh	

Rapora Karşı Şerhler

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Kabul	84
Ret	211
Çekimser/Boş	-
Karar Tarihi	03.12.1998 ¹⁰⁷⁶
İlgili Kişi	Turizm eski Bakanı ve Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz

¹⁰⁷¹ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir.

¹⁰⁷² Komisyon Üyeliğinden çekilmiştir.

¹⁰⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 61. Cilt, 130. Birleşim, s.19 (29.07.1998)

¹⁰⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 55. Cilt, 104. Birleşim, s.139 (18.06.1998)

¹⁰⁷⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 60. Cilt, 126. Birleşim, s. 101 (22.07.1998)

¹⁰⁷⁶ TBMM Genel Kurul Tarihi, 20. Dönem, 67. Cilt, 28. Birleşim

20. YASAMA DÖNEMİ**9/18 Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonu**

Yasama Dönemi	20. Dönem
Esas Numarası	9/18
Kurulma Tarihi	18.06.1998
Komisyon Üye Veren Partiler	ANAP, FP, DYP, DSP, CHP

Komisyon Üye Dağılımı	
ANAP	4
FP	4
DYP	3
DSP	2
CHP	2
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Yusuf Namoğlu	ANAP
2	Adil Aşırım	ANAP
3	İlker Tuncay	ANAP
4	Halit Dumankaya	ANAP
5	İsmail Ögün	FP
6	Azmi Ateş	FP
7	Mustafa Baş	FP
8	Hasan Hüseyin Öz	FP
9	Veli Andaç Durak	DYP
10	Cemil Erhan	DYP
11	Yusuf Bahadır	DYP
12	Necatî Albay	DSP
13	Mehmet Yaşar Ünal	DSP
14	Bekir Yurdakul ¹⁰⁷⁷	CHP
15	Yüksel Aksu	CHP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Yusuf Namoğlu	ANAP
2	Adil Aşırım	ANAP
3	İlker Tuncay	ANAP
4	Halit Dumankaya	ANAP
5	İsmail Ögün	FP
6	Azmi Ateş	FP
7	Mustafa Baş	FP
8	Hasan Hüseyin Öz	FP
9	Veli Andaç Durak	DYP
10	Cemil Erhan	DYP
11	Yusuf Bahadır	DYP
12	Necatî Albay	DSP
13	Mehmet Yaşar Ünal	DSP
14	Erdoğan Yetenç ¹⁰⁷⁸	CHP
15	Yüksel Aksu	CHP

Not: Müjdat Koç – Ordu- DTP – Sonradan üye seçilmiştir¹⁰⁷⁹ ve üyelikten çekilmiştir.

Ek Süre	Uzatılmış
Komisyon Raporu	
Rapora Karşı Şerh	
İlgili Kişi	Eski Başbakan Mesut Yılmaz

Komisyon Kararı: Komisyon Görevini Tamamlayamamıştır.

Meclis 18 Nisan 1999'da yapılmak üzere, Genel Seçimlere gitme kararı almıştır.

İlgili Meclis Soruşturması sonraki dönem olan 21. Yasama Dönemine intikal etmiştir.

¹⁰⁷⁷ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem 60. Cilt. 126. Birleşim. s.101 (22.07.1998)

¹⁰⁷⁸ Sonradan üye seçilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem 65. Cilt.14. Birleşim. s.32 (04.11.1998)

¹⁰⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 61. Cilt. 130. Birleşim, s.19 (29.07.1998)

20 ve 21. YASAMA DÖNEMLERİ**9/18 – Sonraki Yasama Dönemi Kurulan İkinci Komisyon**

Yasama Dönemi	20. Dönem ve 21. Dönem
Esas Numarası	9/18
Kurulma Tarihi	01.02.2000
Komisyon Üye Veren Partiler	DSP, MHP, FP, ANAP, DYP

Komisyon Üye Dağılımı	
DSP	4
MHP	4
FP	3
ANAP	2
DYP	2
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Necati Albay	DSP
2	Mehmet Yaşar Ünal	DSP
3	Edip Özgenç	DSP
4	Sulhye Serbest	DSP
5	Nail Çelebi	MHP
6	Recai Yıldırım	MHP
7	Yusuf Kırkpınar	MHP
8	Reşat Doğru	MHP
9	Mustafa Baş	FP
10	Hüseyin Kansu	FP
11	Nevzat Yalçıntaş ¹⁰⁸⁰	FP
12	Sefer Ekşi	ANAP
13	Sefer Koçak	ANAP
14	Mümtaz Yavuz	DYP
15	Mustafa Örs	DYP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Necati Albay	DSP
2	Mehmet Yaşar Ünal	DSP
3	Edip Özgenç	DSP
4	Sulhye Serbest	DSP
5	Nail Çelebi	MHP
6	Recai Yıldırım	MHP
7	Yusuf Kırkpınar	MHP
8	Reşat doğru	MHP
9	Mustafa Baş	FP
10	Hüseyin Kansu	FP
11	Ayşe Nazlı Ilıcak ¹⁰⁸¹	FP
12	Sefer Ekşi	ANAP
13	Sefer Koçak	ANAP
14	Mümtaz Yavuz	DYP
15	Mustafa Örs	DYP

Ek Süre	Uzatılmış
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Rapora Karşı Şerh	

Rapora Karşı Şerhler

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Kabul	57
Ret	175
Çekimser/Boş	5
Karar Tarihi	29.06.2000 ¹⁰⁸²
İlgili Kişi	Eski Başbakan Mesut Yılmaz

¹⁰⁸⁰ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir.¹⁰⁸¹ Sonradan üye seçilmiştir.¹⁰⁸² TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, Cilt: 39, 122. Birleşim.

20. YASAMA DÖNEMİ**9/19 Esas Numaralı Meclis Soruşturma Komisyonu**

Yasama Dönemi	20. Dönem
Esas Numarası	9/19
Kurulma Tarihi	18.06.1998
Komisyon Üye Veren Partiler	ANAP, FP, DYP, DSP, CHP

Komisyon Üye Dağılımı	
ANAP	4
FP	4
DYP	3
DSP	2
CHP	2
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Şükrü Yürür	ANAP
2	Şadan Tuzcu	ANAP
3	Şinasi Altın	ANAP
4	Nabi Poyraz	ANAP
5	Cafer Güneş	FP
6	Abdullah Fırat	FP
7	Süleyman Metin Kalkan	FP
8	Abdulkadir Öncel	FP
9	Ahmet İyimaya ¹⁰⁸³	DYP
10	Osman Çılsal	DYP
11	Ergun Özkan	DYP
12	Zerrin Yeniçeri	DSP
13	İhsan Çubuk	DSP
14	Ali Şahin	CHP
15	Nezir Büyükcengiz ¹⁰⁸⁴	CHP

Süleyman Hatinoğlu – Artvin- ANAP – Sonradan üye seçilmiştir.¹⁰⁸⁵

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Şükrü Yürür	ANAP
2	Şadan Tuzcu	ANAP
3	Şinasi Altın	ANAP
4	Nabi Poyraz	ANAP
5	Cafer Güneş	FP
6	Abdullah Fırat	FP

¹⁰⁸³ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 55. Cilt, 106. Birleşim, s.359 (22.06.1998)

¹⁰⁸⁴ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 60. Cilt, 127. Birleşim, s.255 (23.07.1998)

¹⁰⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 68. Cilt, 31. Birleşim, s.144

¹⁰⁸⁶ Boşalan komisyon üyeliğine öncelikle Zonguldak milletvekili Ömer Barutçu seçilmiş. (TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem,

7	Süleyman Metin Kalkan	FP
8	Abdulkadir Öncel	FP
9	Erdal Kesebir ¹⁰⁸⁶	DYP
10	Osman Çılsal	DYP
11	Ergun Özkan	DYP
12	Zerrin Yeniçeri	DSP
13	İhsan Çubuk	DSP
14	Ali Şahin	CHP
15	Nezir Büyükcengiz ¹⁰⁸⁷	CHP

Komisyon Kararı: Komisyon Görevini Tamamlayamamıştır.

Ek Süre	Uzatılmış
Komisyon Raporu	
Rapora Karşı Şerh	
İlgili Kişi	Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu

Meclis 18 Nisan 1999'da Genel Seçimlere gitme kararı almıştır.

İlgili Meclis Soruşturması sonraki dönem olan 21. Yasama Dönemine devretmiştir.

sonradan komisyon üyeliğinden geri çekilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 10. Dönem, 58. Cilt, 120. Birleşim, s.467 (13.07.1998). Nihayetinde komisyon üyeliğine Erdal Kesebir seçilmiştir.

TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 61. Cilt, 130. Birleşim, s.19 (29.07.1998)

¹⁰⁸⁷ Komisyon üyeliğine sonradan seçilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem 65. Cilt, 14. Birleşim, s.32 (04.11.1998)

20 ve 21. YASAMA DÖNEMLERİ
9/19 Sonraki Yasama Dönemi Kurulan
İkinci Komisyon

Yasama Dönemi	20. Dönem ve 21. Dönem
Esas Numarası	9/19
Kurulma Tarihi	01.02.2000
Komisyon Üye Veren Partiler	DSP, MHP, FP, ANAP, DYP

Komisyon Üye Dağılımı	
DSP	4
MHP	4
FP	3
ANAP	2
DYP	2
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	İhsan Çabuk	DSP
2	İsmail Bozdağ	DSP
3	M. Kemal Tuğmaner	DSP
4	Nafiz Topaloğlu	DSP
5	Hasarai Güler	MHP
6	Mustafa Haykır	MHP
7	Mustafa Verkaya	MHP
8	M. Sait Gönen	MHP
9	Mehmet Bekaroğlu	FP
10	Sebahattin Yıldız	FP
11	Şeref Malkoç ¹⁰⁸⁸	FP
12	Mehmet Çakar	ANAP
13	Şadan Tuzcu	ANAP
14	Ramazan Gül	DYP
15	Salih Çelen	DYP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	İhsan Çabuk	DSP
2	İsmail Bozdağ	DSP
3	M. Kemal Tuğmaner	DSP
4	Nafiz Topaloğlu	DSP
5	Hasarai Güler	MHP
6	Mustafa Haykır	MHP
7	Mustafa Verkaya	MHP
8	M. Sait Gönen	MHP
9	Mehmet Bekaroğlu	FP
10	Sebahattin Yıldız	FP
11	Hüseyin Karagöz ¹⁰⁸⁹	FP
12	Mehmet Çakar	ANAP
13	Şadan Tuzcu	ANAP
14	Ramazan Gül	DYP
15	Salih Çelen	DYP

Ek Süre	Uzatılmış
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk
Rapora Karşı Şerh	Var

Rapora Karşı Şerhler	
1	İhsan Çabuk
2	Mehmet Çakar
3	Şadan Tuzcu
4	M. Kemal Tuğmaner
5	İsmail Bozdağ
6	Nafiz Topaloğlu

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Kabul	130
Ret	249
Çekimser/Boş	23
Karar Tarihi	29.06.2000 ¹⁰⁹⁰
İlgili Kişi	Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu

¹⁰⁸⁸ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir.

¹⁰⁸⁹ Sonradan üye seçilmiştir.

¹⁰⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, Cilt: 39, 122. Birleşim.

20. YASAMA DÖNEMİ**9/24 Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonu**

Yasama Dönemi	20. Dönem
Esas Numarası	9/24
Kurulma Tarihi	07.10.1998
Komisyon Üye Veren Partiler	ANAP, FP, DYP, DSP, CHP

Komisyon Üye Dağılımı	
ANAP	4
FP	4
DYP	4
DSP	2
CHP	1
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Hikmet Aydın	ANAP
2	Miraç Akdoğan	ANAP
3	Bahri Kibar	ANAP
4	İbrahim Çebi	ANAP
5	Hanifi Demirkol	FP
6	Nezir Aydın	FP
7	Sıtkı Cengil	FP
8	Tevhit Karakaya	FP
9	Meral Akşener	DYP
10	Esat Kıratlıoğlu	DYP
11	Cevdet Aydın	DYP
12	Turhan Arınç	DYP
13	Ali Günay	DSP
14	Halil Calık	DSP
15	Erhan Karakaş ¹⁰⁹¹	CHP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Hikmet Aydın	ANAP
2	Miraç Akdoğan	ANAP
3	Bahri Kibar	ANAP
4	İbrahim Çebi	ANAP
5	Hanifi Demirkol	FP
6	Nezir Aydın	FP
7	Sıtkı Cengil	FP
8	Tevhit Karakaya	FP
9	Meral Akşener	DYP
10	Esat Kıratlıoğlu	DYP
11	Cevdet Aydın	DYP
12	Turhan Arınç	DYP
13	Ali Günay	DSP
14	Halil Calık	DSP
15	İrfan Gürpınar ¹⁰⁹²	CHP

Not: Fatih Altay – Aydın CHP – Sonradan üye seçilmiştir ve ¹⁰⁹³ sonradan üyelikten çekilmiştir.

Halit Dumankaya –İstanbul- ANAP – Sonradan Üye seçilmiştir ve ¹⁰⁹⁴ sonradan üyelikten çekilmiştir.

Komisyon Kararı: Komisyon Görevini Tamamlayamamıştır.

Ek Süre	Uzatılmış
Komisyon Raporu	
Rapora Karşı Şerh	
İlgili Kişi	Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz

Meclis 18 Nisan 1999’da Genel Seçimlere gitme kararı almıştır.

İlgili Meclis Soruşturması sonraki dönem olan 21. Yasama Dönemine intikal etmiştir.

¹⁰⁹¹ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem. 65. Cilt. 19. Birleşim. s.384 (17.11.1998)

¹⁰⁹² Komisyon Üyeliğine sonradan seçilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 68. Cilt. 31. Birleşim. s 145

¹⁰⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 65. Cilt, 14. Birleşim. s.33

¹⁰⁹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem. 65. Cilt. 14. Birleşim. s.33 (04.11.1998)

20 ve 21. YASAMA DÖNEMLERİ**9/24 Sonraki Yasama Dönemi Kurulan İkinci Komisyon**

Yasama Dönemi	20. Dönem ve 21. Dönem
Esas Numarası	9/24
Kurulma Tarihi	01.02.2000
Komisyon Üye Veren Partiler	DSP, MHP, FP, ANAP, DYP

Komisyon Üye Dağılımı	
DSP	4
MHP	4
FP	3
ANAP	2
DYP	2
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Hüseyin Mert	DSP
2	Ali Günay	DSP
3	Halil Çalık ¹⁰⁹⁵	DSP
4	Tahsin Boray Bacık	DSP
5	Bedri Yaşar	MHP
6	Adnan Fatin Özdemir	MHP
7	Mehmet Şandır	MHP
8	Mustafa Enöz	MHP
9	Azmi Ateş ¹⁰⁹⁶	FP
10	Nezir Aydın	FP
11	Ali Sezai	FP
12	Sühan Özkan	ANAP
13	Bülent Akarcalı	ANAP
14	Kemal Çelik	DYP
15	Ömer Barutçu	DYP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Hüseyin Mert	DSP
2	Ali Günay	DSP
3	Esvet Özdoğdu ¹⁰⁹⁷	DSP
4	Tahsin Boray Bacık	DSP
5	Bedri Yaşar	MHP
6	Adnan Fatin Özdemir	MHP
7	Mehmet Şandır	MHP
8	Mustafa Enöz	MHP
9	Mahvuz Güler ¹⁰⁹⁸	FP
10	Nezir Aydın	FP
11	Ali Sezai	FP
12	Sühan Özkan	ANAP
13	Bülent Akarcalı	ANAP
14	Kemal Çelik	DYP
15	Ömer Barutçu	DYP

Ek Süre	Uzatılmış
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Rapora Karşı Şerh	Yok

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Kabul	
Ret	
Çekimser/Boş	
Karar Tarihi	29.06.2000 ¹⁰⁹⁹
İlgili Kişi	Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz

¹⁰⁹⁵ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir.¹⁰⁹⁶ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir.¹⁰⁹⁷ Komisyon üyeliğine sonradan seçilmiştir.¹⁰⁹⁸ Komisyon üyeliğine sonradan seçilmiştir.¹⁰⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, Cilt: 39, 122. Birleşim.

20. YASAMA DÖNEMİ**9/27 Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonu**

Yasama Dönemi	20. Dönem
Esas Numarası	9/27
Kurulma Tarihi	22.12.1998
Komisyon Üye Veren Partiler	ANAP, FP, DYP, DSP, CHP

Komisyon Üye Dağılımı	
ANAP	4
FP	4
DYP	3
DSP	2
CHP	2
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Erkan Mumcu	ANAP
2	Yüksel Yalova	ANAP
3	Ali Doğan ¹¹⁰⁰	ANAP
4	İrfan Demiralp	ANAP
5	Fikret Karabekmez	FP
6	Rıza Ulucak	FP
7	Ömer Vehbi Hatipoğlu	FP
8	Mehmet Sılay	FP
9	M. Kemal Aykurt	DYP
10	Ali Rıza Gönül	DYP
11	Ahmet Sezai Özbek	DYP
12	Erdoğan Toprak	DSP
13	Erol Karan	DSP
14	Sabri Ergül	CHP
15	Orhan Veli Yıldırım	CHP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Erkan Mumcu	ANAP
2	Yüksel Yalova	ANAP
3	Metin Emiroğlu ¹¹⁰¹	ANAP
4	İrfan Demiralp	ANAP
5	Fikret Karabekmez	FP
6	Rıza Ulucak	FP
7	Ömer Vehbi Hatipoğlu	FP
8	Mehmet Sılay	FP
9	M. Kemal Aykurt	DYP
10	Ali Rıza Gönül	DYP
11	Ahmet Sezai Özbek	DYP
12	Erdoğan Toprak	DSP
13	Erol Karan	DSP
14	Sabri Ergül	CHP
15	Orhan Veli Yıldırım	CHP

Komisyon Kararı: Komisyon Görevini Tamamlayamamıştır.

Ek Süre	Uzatılmış
Komisyon Raporu	
Rapora Karşı Şerh	
İlgili Kişi	Eski Başbakan Tansu Çiller ve Maliye Bakanı İsmet Atilla

Meclis 18 Nisan 1999'da Genel Seçimlere gitme kararı almıştır.

İlgili Meclis Soruşturması sonraki dönem olan 21. Yasama Dönemine intikal etmiştir.

¹¹⁰⁰ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 69. Cilt, 42. Birleşim, s.70 (12.01.1999)

¹¹⁰¹ Komisyon üyeliğine sonradan seçilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 69. Cilt, 46. Birleşim, s.263 (27.01.1999)

20 ve 21. YASAMA DÖNEMLERİ**9/27 Sonraki Yasama Dönemi Kurulan İkinci Komisyon**

Yasama Dönemi	20. Dönem ve 21. Dönem
Esas Numarası	9/27
Kurulma Tarihi	01.02.2000
Komisyon Üye Veren Partiler	DSP, MHP, FP, ANAP, DYP

Komisyon Üye Dağılımı	
DSP	4
MHP	4
FP	3
ANAP	2
DYP	2
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Necdet Saruhan	DSP
2	Erdoğan Toprak ¹¹⁰²	DSP
3	Erol Karan	DSP
4	Erol Al	DSP
5	Faruk Bal ¹¹⁰³	MHP
6	Hüseyin Akgül	MHP
7	Kemal Köse	MHP
8	Ayhan Çevik	MHP
9	Mehmet Özyol	FP
10	Akif Gülle	FP
11	Ali Güner ¹¹⁰⁴	FP
12	Emre Kocaoğlu	ANAP
13	Ahat Andican	ANAP
14	Erdoğan Sezgin	DYP
15	Ufuk Söylemez	DYP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Necdet Saruhan	DSP
2	Mustafa Düz ¹¹⁰⁵	DSP
3	Erol Karan	DSP
4	Erol Al	DSP
5	M. Metanet Çulhaoğlu ¹¹⁰⁶	MHP
6	Hüseyin Akgül	MHP
7	Kemal Köse	MHP
8	Ayhan Çevik	MHP
9	Mehmet Özyol	FP
10	Akif Gülle	FP
11	Ali Oğuz ¹¹⁰⁷	FP
12	Emre Kocaoğlu	ANAP
13	Ahat Andican	ANAP
14	Erdoğan Sezgin	DYP
15	Ufuk Söylemez	DYP

Ek Süre	Uzatılmış
Komisyon Raporu	Tansu Çiller için; Yüce Divan'a Sevk Etme İsmet Atilla için Yüce Divan'a sevk etmeme
Rapora Karşı Şerh	

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Tansu Çiller İçin Oylama Yapılmıştır	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Kabul	145
Ret	12
Çekimser/Boş	44
Karar Tarihi	29.06.2000 ¹¹⁰⁸
İlgili Kişi	Eski Başbakan Tansu Çiller ve Maliye Bakanı İsmet Atilla

İsmet Atilla için komisyonun Yüce Divan'a sevk etmeme kararına karşın herhangi bir önerge verilmediğinden, içtüzük hükümlerine göre ayrı bir oylama yapılmamıştır.

¹¹⁰² Komisyon üyeliğinden çekilmiştir.

¹¹⁰³ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir.

¹¹⁰⁴ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir.

¹¹⁰⁵ Komisyon üyeliğine sonradan seçilmiştir.

¹¹⁰⁶ Komisyon üyeliğine sonradan seçilmiştir.

¹¹⁰⁷ Komisyon üyeliğine sonradan seçilmiştir.

¹¹⁰⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, Cilt: 39, 122. Birleşim.

20. YASAMA DÖNEMİ**9/28 Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonu**

Yasama Dönemi	20. Dönem
Esas Numarası	9/28
Kurulma Tarihi	18.11.1998
Komisyon Üye Veren Partiler	ANAP, FP, DYP, DSP, CHP

Komisyon Üye Dağılımı	
ANAP	4
FP	4
DYP	3
DSP	2
CHP	2
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Avni Kabaoğlu	ANAP
2	Cengiz Altınkaya	ANAP
3	Halit Dumankaya	ANAP
4	Emin Kul	ANAP
5	Turhan Alçelik	FP
6	Ahmet Bilge	FP
7	İsmail Özgün	FP
8	Mehmet Bedri İncetahta	FP
9	Ertuğrul Eryılmaz	DYP
10	Ali Rıza Gönül	DYP
11	Nafiz Kurt	DYP
12	Aydın Tümen	DSP
13	Fevzi Aytekin	DSP
14	Bülent Tanla	CHP
15	Veli Aksoy	CHP

Komisyonun Son Hali Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Avni Kabaoğlu	ANAP
2	Cengiz Altınkaya	ANAP
3	Halit Dumankaya	ANAP
4	Emin Kul	ANAP
5	Turhan Alçelik	FP
6	Ahmet Bilge	FP
7	İsmail Özgün	FP
8	Mehmet Bedri İncetahta	FP
9	Ertuğrul Eryılmaz	DYP
10	Ali Rıza Gönül	DYP
11	Nafiz Kurt	DYP
12	Aydın Tümen	DSP
13	Fevzi Aytekin	DSP
14	Bülent Tanla	CHP
15	Veli Aksoy	CHP

Not: Halil Çalık –Kocaeli –DSP –Sonradan üye seçilmiştir ¹¹⁰⁹ ve üyelikten çekilmiştir.

Ek Süre: 2 Ay süresi uzatılmış.

Ek Süre	Uzatılmış
Komisyon Raporu	
Rapora Karşı Şerh	
İlgili Kişi	Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz ve Sanayi ve Ticaret Bakanı Enis Yalım Eres

Komisyon Kararı: Komisyon görevini tamamlayamamıştır.

Meclis 18 Nisan 1999'da Genel Seçimlere gitme kararı almıştır.

İlgili Meclis Soruşturması sonraki dönem olan 21. Yasama Dönemine intikal etmiştir.

¹¹⁰⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 71. Cilt, 62. Birleşim, s.569 (23.03.1999)

20 ve 21. YASAMA DÖNEMLERİ**9/28 Sonraki Yasama Dönemi Kurulan İkinci Komisyon**

Yasama Dönemi	20. Dönem ve 21. Dönem
Esas Numarası	9/28
Kurulma Tarihi	01.02.2000
Komisyon Üye Veren Partiler	DSP, MHP, FP, ANAP, DYP

Komisyon Üye Dağılımı	
DSP	4
MHP	4
FP	3
ANAP	2
DYP	2
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Mehmet Özcan	DSP
2	M. Güven Karahan	DSP
3	Ziya Aktaş	DSP
4	Erol Karan ¹¹¹⁰	DSP
5	İsmail Çevik	MHP
6	Mehmet Ceylan	MHP
7	Mustafa Zorlu	MHP
8	Nesrin Ünal	MHP
9	Mahmut Göksu	FP
10	Ramazan Toprak	FP
11	Ahmet Sünnetçioğlu ¹¹¹¹	FP
12	İbrahim Yaşar Dedelek	ANAP
13	Şamil Ayrılm	ANAP
14	Necati Çetinkaya	DYP
15	Mustafa Eren	DYP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Mehmet Özcan	DSP
2	M. Güven Karahan	DSP
3	Ziya Aktaş	DSP
4	Erol Karan ¹¹¹²	DSP
5	İsmail Çevik	MHP
6	Mehmet Ceylan	MHP
7	Mustafa Zorlu	MHP
8	Nesrin Ünal	MHP
9	Mahmut Göksu	FP
10	Ramazan Toprak	FP
11	Ahmet Sünnetçioğlu ¹¹¹³	FP
12	İbrahim Yaşar Dedelek	ANAP
13	Şamil Ayrılm	ANAP
14	Necati Çetinkaya	DYP
15	Mustafa Eren	DYP

Not: Rahmi Sezgin sonradan üye seçilmiş ve üyelikten çekilmiştir.

Ek Süre	Uzatılmış
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk Etme
Rapora Karşı Şerh	Yok

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Kabul	124
Ret	216
Çekimser/Boş	6
Karar Tarihi	22.06.2000 ¹¹¹⁴
İlgili Kişi	Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz ve Sanayi ve Ticaret Bakanı Enis Yalım Eres

Not: Oylamalar beraber olmuştur.¹¹¹⁵

¹¹¹⁰ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir.

¹¹¹¹ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir.

¹¹¹² Komisyon üyeliğinden çekilmiştir.

¹¹¹³ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir.

¹¹¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 36. Cilt, 115. Birleşim,

¹¹¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 36. Cilt, 115. Birleşim, s.287

20. YASAMA DÖNEMİ**9/29 Esas Numaralı Meclis Soruşturma Komisyonu**

Yasama Dönemi	20. Dönem
Esas Numarası	9/ 29
Kurulma Tarihi	10.12.1998
Komisyon Üye Veren Partiler	ANAP, FP, DYP, DSP

Komisyon Üye Dağılımı	
ANAP	4
FP	4
DYP	3
DSP	2
Toplam	13

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Yusuf Ekinci	ANAP
2	Mehmet Ali Bilici	ANAP
3	Hüsnü Sivaslıoğlu	ANAP
4	Nabi Poyraz	ANAP
5	İlyas Arslan	FP
6	Sıtkı Cengil	FP
7	M. Sıddık Altay	FP
8	Ahmet Nurettin Aydın	FP
9	Ahmet Uyanık	DYP
10	Zeki Ertugay	DYP
11	İsmail Karakuyu	DYP
12	Halil Çalık	DSP
13	Tahsin Boray Bacık	DSP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Yusuf Ekinci	ANAP
2	Mehmet Ali Bilici	ANAP
3	Hüsnü Sivaslıoğlu	ANAP
4	Nabi Poyraz	ANAP
5	İlyas Arslan	FP
6	Sıtkı Cengil	FP
7	M. Sıddık Altay	FP
8	Ahmet Nurettin Aydın	FP
9	Ahmet Uyanık	DYP
10	Zeki Ertugay	DYP
11	İsmail Karakuyu	DYP
12	Halil Çalık	DSP
13	Tahsin Boray Bacık	DSP

Not: Mehmet Sevigen –İstanbul –Sonradan Üye Seçilmiştir¹¹¹⁶ ve üyelikten çekilmiştir.¹¹¹⁷

Ek Süre	Yok
Komisyon Raporu	-
Rapora Karşı Şerh	-
İlgili Kişi	Devlet Bakanı Burhan Kara

Komisyon Kararı: Komisyon Görevini Tamamlayamamıştır.

Meclis 18 Nisan 1999'da Genel Seçimlere gitme kararı almıştır.

İlgili Meclis Soruşturması sonraki dönem olan 21. Yasama Dönemine intikal etmiştir.

¹¹¹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 68. Cilt, 37. Birleşim, s.314 (24.12.1998)

¹¹¹⁷

20 ve 21. YASAMA DÖNEMLERİ**9/29 Sonraki Yasama Dönemi Kurulan İkinci Komisyon**

Yasama Dönemi	20. Dönem ve 21. Dönem
Esas Numarası	9/ 29
Kurulma Tarihi	02.02.2000
Komisyon Üye Veren Partiler	DSP, MHP, FP, ANAP, DYP

Komisyon Üye Dağılımı	
DSP	4
MHP	4
FP	3
ANAP	2
DYP	2
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Halil Çalık	DSP
2	Nural Karagöz	DSP
3	Fikret Tecer	DSP
4	Ali Arabacı	DSP
5	Bekir Ongun	MHP
6	Mehmet Kaya	MHP
7	Muzaffer Çakmaklı	MHP
8	Aydın Gökmen	MHP
9	Mehmet Zeki Okudan	FP
10	Ahmet Karavar	FP
11	Mukadder Bağcı	FP
12	Aydın Ayaydın	ANAP
13	Mahmut Bozkurt	ANAP
14	Burhan İsen	DYP
15	Mehmet Sadri Yıldırım	DYP

Not: Komisyon üyeleri hiç değişmemiştir.

Ek Süre	Uzatılmış
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Rapora Karşı Şerh	

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Kabul	
Ret	
Çekimser/Boş	
Karar Tarihi	29.06.2000 ¹¹¹⁸
İlgili Kişi	Devlet Bakanı Burhan Kara

Komisyonun Yüce Divan'a sevk etmeme kararına karşın bir önerge verilmediğinden Yüce Divan'a sevk oylaması yapılmıyor.

¹¹¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 39. Cilt, 122. Birleşim,

20. YASAMA DÖNEMİ**9/31 Esas Numaralı Meclis Soruşturma Komisyonu**

Yasama Dönemi	20. Dönem
Esas Numarası	9/31
Kurulma Tarihi	22.12.1998
Komisyon Üye Veren Partiler	ANAP, FP, DYP, DSP, CHP

Komisyon Üye Dağılımı	
ANAP	4
RP	4
DYP	3
DSP	2
CHP	2
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Yaman Törüner ¹¹¹⁹	ANAP
2	Sami Küçükbaşkan	ANAP
3	Ömer Demir	ANAP
4	Avni Kabaoğlu	ANAP
5	Mehmet Elkatmış	FP
6	Mehmet Salih Katırcıoğlu	FP
7	Bülent Arınç	FP
8	Fetullah Erbaş	FP
9	Yusuf Bahadır	DYP
10	Ergun Özdemir	DYP
11	Yusuf Bacanlı	DYP
12	Mustafa Karslıoğlu	DSP
13	Zerrin Yeniceci	DSP
14		CHP
15		CHP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Abbas İnce Ayan ¹¹²⁰	ANAP
2	Sami Küçükbaşkan	ANAP
3	Ömer Demir	ANAP
4	Avni Kabaoğlu	ANAP
5	Mehmet Elkatmış	FP
6	Mehmet Salih Katırcıoğlu	FP
7	Bülent Arınç	FP
8	Fetullah Erbaş	FP
9	Yusuf Bahadır	DYP
10	Ergun Özdemir	DYP
11	Yusuf Bacanlı	DYP
12	Mustafa Karshoğlu	DSP
13	Zerrin Yeniceci	DSP
14		CHP
15		CHP

Ek Süre	Yok
Komisyon Raporu	
Rapora Karşı Şerh	
İlgili Kişi	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eski Bakanı Necati Çelik

Komisyon Kararı: Komisyon Görevini Tamamlayamamıştır.

Meclis 18 Nisan 1999'da Genel Seçimlere gitme kararı almıştır.

İlgili Meclis Soruşturması sonraki dönem olan 21. Yasama Dönemine intikal etmiştir.

¹¹¹⁹ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem, 68. Cilt, 37. Birleşim, s.314 (24.12.1998)

¹¹²⁰ Komisyon Üyeliğine sonradan seçilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 20. Dönem 69. Cilt, 46. Birleşim. s.236 (27.01.1999)

20 ve 21. YASAMA DÖNEMLERİ**9/31 Sonraki Yasama Dönemi Kurulan İkinci Komisyon**

Yasama Dönemi	20. Dönem ve 21. Dönem
Esas Numarası	9/31
Kurulma Tarihi	02.02.2000
Komisyon Üye Veren Partiler	DSP, MHP, FP, ANAP, DYP

Komisyon Üye Dağılımı	
DSP	4
MHP	4
FP	3
ANAP	2
DYP	2
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Cengiz Güleç	DSP
2	Hikmet Uluğbay ¹¹²¹	DSP
3	Mahmut Erdir	DSP
4	Süleyman Yağız ¹¹²²	DSP
5	Mehmet Telek	MHP
6	Basri Coşkun	MHP
7	Bozkurt Yaşar Öztürk ¹¹²³	MHP
8	Hasan Kaya	MHP
9	Ali Gören	FP
10	Avni Doğan	FP
11	Mustafa Gçer	FP
12	Nizamettin Sevgili ¹¹²⁴	ANAP
13	Eme Kocaoğlu	ANAP
14	Mehmet Gözlükaya	DYP
15	Yener Yıldırım	DYP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Cengiz Güleç	DSP
2	Mehmet Kocabatmaz ¹¹²⁵	DSP
3	Mahmut Erdir	DSP
4	Hasan Özgöbek ¹¹²⁶	DSP
5	Mehmet Telek	MHP
6	Basri Coşkun	MHP
7	Sedat Çevik ¹¹²⁷	MHP
8	Hasan Kaya	MHP
9	Ali Gören	FP
10	Avni Doğan	FP
11	Mustafa Gçer	FP
12		ANAP
13	Eme Kocaoğlu	ANAP
14	Mehmet Gözlükaya	DYP
15	Yener Yıldırım	DYP

Soruşturma komisyonu çalışmalarını 14 üye ile tamamlamıştır.

Ek Süre	Uzatılmış
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk
Rapora Karşı Şerh	Var

Rapora Karşı Şerhler	
1	Emre Kocaoğlu
2	Avni Doğan
3	Mehmet Gözlükaya
4	Mustafa Gçer
5	Ali Gören

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Kabul	130
Ret	249
Çekimser/Boş	23
Karar Tarihi	22.06.2000 ¹¹²⁸
İlgili Kişi	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eski Bakanı Necati Çelik

TBMM Genel Kurul Kararı: Yüce Divan'a Sevk Etmeme

¹¹²¹ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir.

¹¹²² Komisyon üyeliğinden çekilmiştir.

¹¹²³ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir.

¹¹²⁴ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir.

¹¹²⁵ Sonradan Komisyon üyeliğine seçilmiştir.

¹¹²⁶ Sonradan Komisyon üyeliğine seçilmiştir.

¹¹²⁷ Sonradan Komisyon üyeliğine seçilmiştir.

¹¹²⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 36. Cilt, 115. Birleşim,

20. YASAMA DÖNEMİ
9/32 Esas Numaralı Meclis Soruşturma
Komisyonu

Yasama Dönemi	20. Dönem
Esas Numarası	9/32
Kurulma Tarihi	10.12.1998
Komisyon Üye Veren Partiler	ANAP, FP, DYP, DSP, CHP

Komisyon Üye Dağılımı	
ANAP	4
FP	4
DYP	3
DSP	2
CHP	2
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Cengiz Altınkaya	ANAP
2	Ali Uyar	ANAP
3	Cemal Özbilen	ANAP
4	Ahmet Nedirm	ANAP
5	Kazım Arslan	FP
6	Seyit Haşim Haşimi	FP
7	Mukadder Başegmez	FP
8	Kemal Albayrak	FP
9	Abdulkaki Ataç	DYP
10	Ali Rıza Gönül	DYP
11	Ayfer Yılmaz	DYP
12	Ali Günay	DSP
13	Cihan Yazar	DSP
14	Mehmet Sevigen	CHP
15	Şahin Ulusoy	CHP

Ek Süre: 2 Ay süresi uzatılmış.

Ek Süre	Yok
Komisyon Raporu	
Rapora Karşı Şerh	
İlgili Kişi	Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz ve Devlet Bakanı Işın Çelebi

Komisyon Kararı: Komisyon Görevini Tamamlayamamıştır.
 Meclis 18 Nisan 1999'da Genel Seçimlere gitme kararı almıştır.
 İlgili Meclis Soruşturması sonraki dönem olan 21. Yasama Dönemine intikal etmiştir.

20 ve 21. YASAMA DÖNEMLERİ**9/32 Sonraki Yasama Dönemi Kurulan İkinci Komisyon**

Yasama Dönemi	20. Dönem ve 21. Dönem
Esas Numarası	9/32
Kurulma Tarihi	02.02.2000
Komisyon Üye Veren Partiler	DSP, MHP, FP, ANAP, DYP

Komisyon Üye Dağılımı	
DSP	4
MHP	4
FP	3
ANAP	2
DYP	2
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Ergün Bayrak ¹¹²⁹	DSP
2	Ayşe Gürocak	DSP
3	Akif Serin	DSP
4	Mehmet Zeki Sezer	DSP
5	Aslan Aydar	MHP
6	Şaban Kardeş	MHP
7	Hüseyin Kalkan	MHP
8	Ersay Özcan	MHP
9	Özkan Öksüz	FP
10	Kemal Albayrak	FP
11	Yasin Hatipoğlu	FP
12	Cemal Özbilen	ANAP
13	Halil İbrahim Özsoy	ANAP
14	M. Halit Dağlı	DYP
15	M. Sadri Yıldırım	DYP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Ergün Bayrak ¹¹³⁰	DSP
2	Ayşe Gürocak	DSP
3	Akif Serin	DSP
4	Mehmet Zeki Sezer	DSP
5	Aslan Aydar	MHP
6	Şaban Kardeş	MHP
7	Hüseyin Kalkan	MHP
8	Ersay Özcan	MHP
9	Özkan Öksüz	FP
10	Kemal Albayrak	FP
11	Yasin Hatipoğlu	FP
12	Cemal Özbilen	ANAP
13	Halil İbrahim Özsoy	ANAP
14	M. Halit Dağlı	DYP
15	M. Sadri Yıldırım	DYP

Ek Süre	Uzatılmış
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Rapora Karşı Şerh	

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Kabul	
Ret	
Çekimser/Boş	
Karar Tarihi	22.06.2000 ¹¹³¹
İlgili Kişi	Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz ve Devlet Bakanı Işın Çelebi

Komisyon raporu Yüce Divan'a sevk etmeme yönünde olmasına karşı yeni bir önerge verilmediğinden, Yüce Divan'a sevk oylaması yapılmamıştır.

¹¹²⁹ Komisyon Üyeliğinden çekilmiştir.

¹¹³⁰ Komisyon Üyeliğinden çekilmiştir.

¹¹³¹ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, Cilt 36, 115. Birleşim,

20. YASAMA DÖNEMİ**9/33 Esas Numaralı Meclis Soruşturma Komisyonu**

Yasama Dönemi	20. Dönem
Esas Numarası	9/33
Kurulma Tarihi	24.12.1998
Komisyon Üye Veren Partiler	ANAP, FP, DYP, DSP, CHP

Komisyon Üye Dağılımı	
ANAP	4
FP	4
DYP	3
DSP	2
CHP	2
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Nejat Arseven	ANAP
2	Bülent Akarcalı	ANAP
3	Yusuf Namoğlu	ANAP
4	Şadan Tuzcu	ANAP
5	Celal Esin	FP
6	Osman Pepe	FP
7	Metin Perli	FP
8	Sabahattin Yıldız	FP
9	Nevzat Köse	DYP
10	Ahmet İyimaya	DYP
11	M. Kemal Aykurt	DYP
12	İbrahim Yavuz Bildik	DSP
13	Kazım Üstüner	DSP
14	Algan Hacaloğlu	CHP
15	Ali Topuz	CHP

Ek Süre Almamıştır.

Ek Süre	Yok
Komisyon Raporu	
Rapora Karşı Şerh	
İlgili Kişi	Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz

Komisyon Kararı: Komisyon Görevini Tamamlayamamıştır.

Meclis 18 Nisan 1999'da Genel Seçimlere gitme kararı almıştır.

İlgili Meclis Soruşturması sonraki dönem olan 21. Yasama Dönemine intikal etmiştir.

20 ve 21. YASAMA DÖNEMLERİ**9/33 Sonraki Yasama Dönemi Kurulan İkinci Komisyon**

Yasama Dönemi	20. Dönem ve 21.Dönem
Esas Numarası	9/33
Kurulma Tarihi	02.02.2000
Komisyon Üye Veren Partiler	DSP, MHP, FP, ANAP, DYP

Komisyon Üye Dağılımı	
DSP	4
MHP	4
FP	3
ANAP	2
DYP	2
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Tarık Cengiz	DSP
2	Güler Aslan	DSP
3	Ahmet Zamantılı	DSP
4	Hüseyin Mert ¹¹³²	DSP
5	İbrahim Halil Oral	MHP
6	Oktay Vural	MHP
7	Hüseyin Arabacı	MHP
8	S. Servet Sazak	MHP
9	Hüsamettin Korkutata	FP
10	Dengir Mir Mehmet Fırat	FP
11	M. ZekiÇelik	FP
12	Miraç Akdoğan	ANAP
13	Evren Bulut	ANAP
14	Yahya Çevik	DYP
15	Mustafa Örs	DYP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Tarık Cengiz	DSP
2	Güler Aslan	DSP
3	Ahmet Zamantılı	DSP
4	Mustafa Vural ¹¹³³	DSP
5	İbrahim Halil Oral	MHP
6	Oktay Vural	MHP
7	Hüseyin Arabacı	MHP
8	S. Servet Sazak	MHP
9	Hüsamettin Korkutata	FP
10	Dengir Mir Mehmet Fırat	FP
11	M. ZekiÇelik	FP
12	Miraç Akdoğan	ANAP
13	Evren Bulut	ANAP
14	Yahya Çevik	DYP
15	Mustafa Örs	DYP

Ek Süre	Uzatılmış
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Rapora Karşı Şerh	

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Kabul	
Ret	
Çekimser/Boş	
Karar Tarihi	22.06.2000 ¹¹³⁴
İlgili Kişi	Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz

Komisyon raporu Yüce Divan'a sevk etmeme yönünde olmasına karşın yeni bir önerge verilmediğinden, Yüce Divan'a sevk oylaması yapılmamıştır.

¹¹³² Komisyon üyeliğinden çekilmiştir.

¹¹³³ Sonradan üye seçilmiştir.

¹¹³⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 36. Cilt, 115. Birleşim

20. YASAMA DÖNEMİ**9/34 Esas Numaralı Meclis Soruşturma Komisyonu**

Yasama Dönemi	20. Dönem
Esas Numarası	9/34
Kurulma Tarihi	24.12.1998
Komisyon Üye Veren Partiler	ANAP, FP, DYP, DSP, CHP

Komisyon Üye Dağılımı	
ANAP	4
FP	4
DYP	3
DSP	2
CHP	2
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Mustafa Küpeli	ANAP
2	Yusud Selahattin Beyribey	ANAP
3	Âdem Yıldız	ANAP
4	Avni Kabaoğlu	ANAP
5	Sacit Günbey	FP
6	Mustafa Kemal Ateş	FP
7	Ahmet Feyzi İnceöz	FP
8	Ömer Naimi Barım	FP
9	Mustafa Dedeoğlu	DYP
10	İlyas Yılmazyıldız	DYP
11	Metin Işık	DYP
12	Ayhan Gürel	DSP
13	Tamer Kanber	DSP
14	İsmet Atalay	CHP
15	Yusuf Öztop	CHP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Mustafa Küpeli	ANAP
2	Yusud Selahattin Beyribey	ANAP
3	Âdem Yıldız	ANAP
4	Avni Kabaoğlu	ANAP
5	Sacit Günbey	FP
6	Mustafa Kemal Ateş	FP
7	Ahmet Feyzi İnceöz	FP
8	Ömer Naimi Barım	FP
9	Mustafa Dedeoğlu	DYP
10	İlyas Yılmazyıldız	DYP
11	Metin Işık	DYP
12	Ayhan Gürel	DSP
13	Tamer Kanber	DSP
14	İsmet Atalay	CHP
15	Yusuf Öztop	CHP

Ek Süre	Yok
Komisyon Raporu	
Rapora Karşı Şerh	
İlgili Kişi	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eski Bakanı Mustafa Kul

Komisyon Kararı: Komisyon Görevini Tamamlayamamıştır.

Meclis 18 Nisan 1999'da Genel Seçimlere gitme kararı almıştır.

İlgili Meclis Soruşturması sonraki dönem olan 21. Yasama Dönemine intikal etmiştir.

20 ve 21. YASAMA DÖNEMLERİ**9/34 Sonraki Yasama Dönemi Kurulan İkinci Komisyon**

Yasama Dönemi	20. Dönem ve 21.Dönem
Esas Numarası	9/34
Kurulma Tarihi	02.02.2000
Komisyon Üye Veren Partiler	DSP, MHP, FP, ANAP, DYP

Komisyon Üye Dağılımı	
DSP	4
MHP	4
FP	3
ANAP	2
DYP	2
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Erdoğan Toprak	DSP
2	M. Turhan İmamoğlu	DSP
3	Perihan Yılmaz	DSP
4	Neccet Tekin	DSP
5	Seydi Karakuş	MHP
6	Mehmet Pak	MHP
7	Vahit Kayırcı	MHP
8	Namık Hakan Durhan	MHP
9	Yakup Budak	FP
10	Ömer Vehbi Hatipoğlu	FP
11	Teoman Rıza Güneri	FP
12	Hakkı Oğuz Aykut	ANAP
13	Yaşar Eryılmaz	ANAP
14	Cevdet Akçalı	DYP
15	M. Fevzi Şihanoğlu	DYP

Not: Komisyonunda üye değişikliği olmamıştır.

Ek Süre	Yok
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Rapora Karşı Şerh	Var

Rapora Karşı Şerhler	
1	Yakup Budak
2	Namık Hakan Durhan
3	Ömer Vehbi Hatipoğlu
4	Teoman Rıza Güneri

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Kabul	
Ret	
Çekimser/Boş	
Karar Tarihi	22.06.2000 ¹¹³⁵
İlgili Kişi	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eski Bakanı Mustafa Kul

Komisyon raporu Yüce Divan'a sevk etmeme yönünde olmasına karşın yeni bir önerge verilmediğinden, Yüce Divan'a sevk oylaması yapılmamıştır.

¹¹³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem 36. Cilt, 115. Birleşim.

20. YASAMA DÖNEMİ**9/38 Esas Numaralı Meclis Soruşturma Komisyonu**

Yasama Dönemi	20. Dönem
Esas Numarası	9/38
Kurulma Tarihi	27.01.1999
Komisyon Üye Veren Partiler	ANAP, FP, DYP, DSP,

Komisyon Üye Dağılımı	
ANAP	4
FP	4
DYP	3
DSP	2
Toplam	13

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Hüsni Sıvalıoğlu	ANAP
2	Abbas İnceayan	ANAP
3	Nabi Poyraz	ANAP
4	Mustafa Bahri Kibar	ANAP
5	Zülfikar Gazi	FP
6	Remzi Çetin	FP
7	Latif Öztek	FP
8	Mehmet Emin Aydın	FP
9	İ. Cevher Cevheri	DYP
10	Bekir Aksoy	DYP
11	Necati Çetinkaya	DYP
12	Hasan Gülay	DSP
13	Necdet Tekin	DSP

Ek Süre	Yok
Komisyon Raporu	
Rapora Karşı Şerh	
İlgili Kişi	İçişleri Eski Bakanı Mehmet Ağar

Komisyon Kararı: Komisyon Görevini Tamamlayamamıştır.

Meclis 18 Nisan 1999'da Genel Seçimlere gitme kararı almıştır.

İlgili Meclis Soruşturması sonraki dönem olan 21. Yasama Dönemine intikal etmiştir.

20 ve 21. YASAMA DÖNEMLERİ**9/38 Sonraki Yasama Dönemi Kurulan İkinci Komisyon**

Yasama Dönemi	20. Dönem ve 21.Dönem
Esas Numarası	9/38
Kurulma Tarihi	03.02.2000
Komisyon Üye Veren Partiler	DSP, MHP, FP, ANAP, DYP

Komisyon Üye Dağılımı	
DSP	4
MHP	4
FP	3
ANAP	2
DYP	2
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Masum Türker	DSP
2	İbrahim Yavuz Bildik	DSP
3	Hasan Gülay	DSP
4	Hasan Erçelebi	DSP
5	Mehmet Pak	MHP
6	Hamdi Baktır	MHP
7	Ali Serdengeçti	MHP
8	Mustafa Yaman	MHP
9	Lütfi Yalman	FP
10	Yahya Akman	FP
11	Sacit Günbey	FP
12	Beyhan Aslan	ANAP
13	Sühan Özkan	ANAP
14	Kemal Çelik ¹¹³⁶	DYP
15	Salih Çelen	DYP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Masum Türker	DSP
2	İbrahim Yavuz Bildik	DSP
3	Hasan Gülay	DSP
4	Hasan Erçelebi	DSP
5	Mehmet Pak	MHP
6	Hamdi Baktır	MHP
7	Ali Serdengeçti	MHP
8	Mustafa Yaman	MHP
9	Lütfi Yalman	FP
10	Yahya Akman	FP
11	Sacit Günbey	FP
12	Beyhan Aslan	ANAP
13	Sühan Özkan	ANAP
14	Bekir Aksoy ¹¹³⁷	DYP
15	Salih Çelen	DYP

Ek Süre	Yok
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Rapora Karşı Şerh	

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Kabul	
Ret	
Çekimser/Boş	
Karar Tarihi	29.06.2000 ¹¹³⁸
İlgili Kişi	İçişleri Eski Bakanı Mehmet Ağar

Komisyon raporu Yüce Divan'a sevk etmeme yönünde olmasına karşın yeni bir önerge verilmediğinden, Yüce Divan'a sevk oylaması yapılmamıştır.

¹¹³⁶ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir.

¹¹³⁷ Komisyon üyeliğine sonradan seçilmiştir.

¹¹³⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 39. Cilt, 122. Birleşim.

20. YASAMA DÖNEMİ**9/39 Esas Numaralı Meclis Soruşturma Komisyonu**

Yasama Dönemi	20. Dönem
Esas Numarası	9/39
Kurulma Tarihi	27.01.1999
Komisyon Üye Veren Partiler	ANAP, FP, DYP, DSP, CHP

Komisyon Üye Dağılımı	
ANAP	4
FP	4
DYP	3
DSP	2
CHP	2
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Mahmut Bozkurt	ANAP
2	Yaşar Eryılmaz	ANAP
3	Cemal Özbilen	ANAP
4	Enis Sülün	ANAP
5	Yakup Budak	FP
6	Osman Hazer	FP
7	Hanifi Demirkol	FP
8	Osman Pepe	FP
9	Veli Andaç Durak	DYP
10	Ahmet Uyanık	DYP
11	Mehmet Ali Yavuz	DYP
12	Mehmet Aydın	DSP
13	Osman Kılıç	DSP
14	Mehmet Moğultay	CHP
15	Ahmet Güryüz Ketenci	CHP

Ek Süre	Yok
Komisyon Raporu	
Rapora Karşı Şerh	
İlgili Kişi	Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu

Komisyon Kararı: Komisyon Görevini Tamamlayamamıştır.

Meclis 18 Nisan 1999'da Genel Seçimlere gitme kararı almıştır.

İlgili Meclis Soruşturması sonraki dönem olan 21. Yasama Dönemine intikal etmiştir.

20 ve 21. YASAMA DÖNEMLERİ**9/39 Sonraki Yasama Dönemi Kurulan İkinci Komisyon**

Yasama Dönemi	20. Dönem ve 21. Dönem
Esas Numarası	9/39
Kurulma Tarihi	03.02.2000
Komisyonu Üye Veren Partiler	DSP, MHP, FP, ANAP, DYP

Komisyon Üye Dağılımı	
DSP	4
MHP	4
FP	3
ANAP	2
DYP	2
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Osman Kılıç	DSP
2	Orhan Ocak	DSP
3	Burhan Bıçakcıoğlu	DSP
4	Gaffar Yakın	DSP
5	Mihrali Aksu	MHP
6	Nevzat Taner	MHP
7	Aymet Aydın	MHP
8	Osman Fevzi Zihnioğlu	MHP
9	Suat Pamukçu	FP
10	Mehmet Ergün Dağcıoğlu	FP
11	Yaşar Canbay	FP
12	Mahmut Bozkurt	ANAP
13	Şükrü Yürür	ANAP
14	Ali Rıza Gönül	DYP
15	Mustafa Örs	DYP

Not: Komisyon üyelerinde değişiklik olmamıştır.

Ek Süre	Uzatılmış
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Rapora Karşı Şerh	Var

Rapora Karşı Şerhler	
1	Mehmet Ergün Dağcıoğlu

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Kabul	
Ret	
Çekimser/Boş	
Karar Tarihi	29.06.2000 ¹¹³⁹
İlgili Kişi	Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu

Komisyon raporu Yüce Divan'a sevk etmeme yönünde olmasına karşın yeni bir önerge verilmediğinden, Yüce Divan'a sevk oylaması yapılmamıştır.

¹¹³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 39. Cilt, 122. Birleşim.

20. YASAMA DÖNEMİ

9/40 ve 41 Esas Numaralı Meclis
Soruşturma Komisyonu

Yasama Dönemi	20. Dönem
Esas Numarası	9/40 ve 9/41
Kurulma Tarihi	09.02.1999
Komisyon Üye Veren Partiler	ANAP, FP, DYP, DSP, CHP

Komisyon Üye Dağılımı	
ANAP	4
FP	4
DYP	3
DSP	2
CHP	2
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Şamil Ayrım	ANAP
2	Enis Sülün	ANAP
3	Yüksel Yalova	ANAP
4	Demir Berberoğlu	ANAP
5	Cemalettin Lafçı	FP
6	Bahri Zengin	FP
7	Sait Açba	FP
8	Abdullah Özbey	FP
9	Ufuk Söylemez	DYP
10	Kemal Akyurt	DYP
11	Ahmet İyimaya	DYP
12	Bayram Fırat Dayanıklı	DSP
13	Cafer Tufan Yazıoğlu	DSP
14	Zeki Çakıroğlu	CHP
15	Cevdet Selvi	CHP

Komisyon Kararı: Komisyon Görevini
Tamamlayamamıştır.

Ek Süre	Yok
Komisyon Raporu	
Rapora Karşı Şerh	
İlgili Kişi	Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz, Devlet Eski Bakanı Eyüp Aşık, Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu

Meclis 18 Nisan 1999'da Genel Seçimlere
gitme kararı almıştır.

İlgili Meclis Soruşturması sonraki dönem olan
21. Yasama Dönemine intikal etmiştir.

20 ve 21. YASAMA DÖNEMLERİ**9/40 ve 9/41 Sonraki Yasama Dönemi
Kurulan İkinci Komisyon**

Yasama Dönemi	20. Dönem ve 21. Dönem
Esas Numarası	9/40 ve 9/41
Kurulma Tarihi	03.02.2000
Komisyon Üye Veren Partiler	DSP, MHP, FP, ANAP, DYP

Komisyon Üye Dağılımı	
DSP	4
MHP	4
FP	3
ANAP	2
DYP	2
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Salih Dayıoğlu	DSP
2	M. Cihan Yazar	DSP
3	Cafer Tufan Yazıcıoğlu ¹¹⁴⁰	DSP
4	Kemal Vatan	DSP
5	Ali Güngör	MHP
6	Melek Denli Karaca	MHP
7	Cezmi Polat	MHP
8	Mehmet Kundakçı	MHP
9	Osman Aslan	FP
10	Bahri Zengin ¹¹⁴¹	FP
11	Faruk Çelik	FP
12	Ahmet Kabil	ANAP
13	Mehmet Cavit Kavak ¹¹⁴²	ANAP
14	M. Necati Çetinkaya ¹¹⁴³	DYP
15	Sevgi Esen	DYP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Salih Dayıoğlu	DSP
2	M. Cihan Yazar	DSP
3	Yekta Açıkgöz ¹¹⁴⁴	DSP
4	Kemal Vatan	DSP
5	Ali Güngör	MHP
6	Melek Denli Karaca	MHP
7	Cezmi Polat	MHP
8	Mehmet Kundakçı	MHP
9	Osman Aslan	FP
10	Rıza Ulucak ¹¹⁴⁵	FP
11	Faruk Çelik	FP
12	Ahmet Kabil	ANAP
13	Cavit Kavak ¹¹⁴⁶	ANAP
14	Murat Akın ¹¹⁴⁷	DYP
15	Sevgi Esen	DYP

¹¹⁴⁰ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir.¹¹⁴¹ Komisyon Üyeliğinden çekilmiştir.¹¹⁴² Komisyon Üyeliğinden çekilmiştir.¹¹⁴³ Komisyon Üyeliğinden çekilmiştir.¹¹⁴⁴ Sonradan üye seçilmiştir.

Ek Süre	Uzatılmış
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Rapora Karşı Şerh	

Faruk Çelik ve Nazlı Ilıcak tarafından karşı önerge verilmiştir.

Bu nedenle Genel Kurul'da Yüce Divan'a sevk oylaması yapılmıştır.

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Kabul	109
Ret	219
Çekimser/Boş	5
Karar Tarihi	22.06.2000 ¹¹⁴⁸
İlgili Kişi	Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz, Devlet Eski Bakanı Eyüp Aşık, Bayındırlık ve İskân Bakanı Yaşar Topçu

¹¹⁴⁵ Sonradan üye seçilmiştir.¹¹⁴⁶ Sonradan üye seçilmiştir.¹¹⁴⁷ Sonradan üye seçilmiştir.¹¹⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 36. Cilt, 115. Birleşim,

20. YASAMA DÖNEMİ**9/42 Esas Numaralı Meclis Soruşturma Komisyonu**

Yasama Dönemi	20. Dönem
Esas Numarası	9/42
Kurulma Tarihi	09.02.1999
Komisyon Üye Veren Partiler	ANAP, FP, DYP, DSP, CHP

Komisyon Üye Dağılımı	
ANAP	4
FP	4
DYP	3
DSP	2
CHP	2
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Süleyman Hatinoğlu	ANAP
2	Ertuğrul Yalçınbayır	ANAP
3	Haluk Müftüler	ANAP
4	İbrahim Yaşar Dedelek	ANAP
5	Ersönmez Yarbay	FP
6	Hüsamettin Korkutata	FP
7	Zeki Ergezen	FP
8	Aslan Polat	FP
9	Abdülbaki Ataç	DYP
10	İlyas Yılmazyıldız	DYP
11	Kadir Bozkurt	DYP
12	Ali Rahmi Beyreli	DSP
13	Teoman Akgür	DSP
14	Ali Dinçer	CHP
15	Metin Arifağaoğlu	CHP

Ek Süre	Yok
Komisyon Raporu	
Rapora Karşı Şerh	
İlgili Kişi	Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz ve Ulaştırma Eski Bakanı Necdet Menzir

Komisyon Kararı: Komisyon Görevini Tamamlayamamıştır.

Meclis 18 Nisan 1999'da Genel Seçimlere gitme kararı almıştır.

İlgili Meclis Soruşturması sonraki dönem olan 21. Yasama Dönemine intikal etmiştir.

20 ve 21. YASAMA DÖNEMLERİ
9/42 Sonraki Yasama Dönemi Kurulan
İkinci Komisyon

Yasama Dönemi	20. Dönem ve 21. Dönem
Esas Numarası	9/42
Kurulma Tarihi	09.02.2000
Komisyon Üye Veren Partiler	DSP, MHP, FP, ANAP, DYP

Komisyon Üye Dağılımı	
DSP	4
MHP	4
FP	3
ANAP	2
DYP	2
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Hasan Suna	DSP
2	Ş. Ramis Savaş	DSP
3	Sebahat Vardar	DSP
4	Şenel Kapıcı	DSP
5	Mehmet Nacar	MHP
6	Cumali Durmuş	MHP
7	Osman Müderrisoğlu	MHP
8	İrfan Keleş	MHP
9	Mehmet Çiçek	FP
10	Metin Kalkan ¹¹⁴⁹	FP
11	Latif Öztekin	FP
12	İ. Yaşar Dedek	ANAP
13	Keman Sönmez	ANAP
14	Ayfer Yılmaz	DYP
15	Veysi Şahin	DYP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Hasan Suna	DSP
2	Ş. Ramis Savaş	DSP
3	Sebahat Vardar	DSP
4	Şenel Kapıcı	DSP
5	Mehmet Nacar	MHP
6	Cumali Durmuş	MHP
7	Osman Müderrisoğlu	MHP
8	İrfan Keleş	MHP
9	Mehmet Çiçek	FP
10	Fahrettin Kukaracı ¹¹⁵⁰	FP
11	Latif Öztekin	FP
12	İ. Yaşar Dedek	ANAP
13	Keman Sönmez	ANAP
14	Ayfer Yılmaz	DYP
15	Veysi Şahin	DYP

Ek Süre	Uzatılmış
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk
Rapora Karşı Şerh	Var

Rapora Karşı Şerhler	
1	Kenan Sönmez
2	İbrahim Yaşar Dedek

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Kabul	151
Ret	188
Çekimser/Boş	2
Karar Tarihi	29.06.2000 ¹¹⁵¹
İlgili Kişi	Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz ve Ulaştırma Eski Bakanı Necdet Menzir

¹¹⁴⁹ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir.

¹¹⁵⁰ Komisyon sonradan üye seçilmiştir.

¹¹⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 39. Cilt, 122. Birleşim

20. YASAMA DÖNEMİ**9/43 Esas Numaralı Meclis Soruşturma Komisyonu**

Yasama Dönemi	20. Dönem
Esas Numarası	9/43
Kurulma Tarihi	09.12.1999
Komisyon Üye Veren Partiler	ANAP, FP, DYP, DSP, CHP

Komisyon Üye Dağılımı	
ANAP	4
FP	4
DYP	3
DSP	2
CHP	2
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Yılmaz Karakoyunlu	ANAP
2	Ömer Ertaş	ANAP
3	Ahmet Kabil	ANAP
4	Ali Kemal Başaran	ANAP
5	Abdulhaluk Mutlu	FP
6	Mustafa Kamalak	FP
7	Hayrettin Dilekçan	FP
8	Abdullah Aslan	FP
9	Ahmet İyimaya	DYP
10	Ümran Akkan	DYP
11	Ergün Özdemir	DYP
12	Cafer Tufan Yazıcıoğlu	DSP
13	Hayati Korkmaz	DSP
14	İsmet Atalay	CHP
15	Birgen Keleş	CHP

Ek Süre	Yok
Komisyon Raporu	
Rapora Karşı Şerh	
İlgili Kişi	Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz, Devlet Bakanı Güneş Taner

Komisyon Kararı: Komisyon Görevini Tamamlayamamıştır.

Meclis 18 Nisan 1999'da Genel Seçimlere gitme kararı almıştır.

İlgili Meclis Soruşturması sonraki dönem olan 21. Yasama Dönemine intikal etmiştir.

20 ve 21. YASAMA DÖNEMLERİ**9/43 Sonraki Yasama Dönemi Kurulan İkinci Komisyon**

Yasama Dönemi	20. Dönem ve 21. Dönem
Esas Numarası	9/43
Kurulma Tarihi	03.02.2000
Komisyon Üye Veren Partiler	DSP, MHP, FP, ANAP, DYP

Komisyon Üye Dağılımı	
DSP	4
MHP	4
FP	3
ANAP	2
DYP	2
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Cafer Tufan Yazıcıoğlu	DSP
2	Hayati Korkmaz	DSP
3	Namık Kemal Atahan	DSP
4	Ali Tekin	DSP
5	Hayrettin Özdemir	MHP
6	Armağan Yılmaz	MHP
7	Biröl Büyüköztürk	MHP
8	Mükremin Taşkın	MHP
9	Ahmet Cemil Tunç	FP
10	Mehmet Altan Karapaşaoğlu	FP
11	Mustafa Niyazi Yanmaz	FP
12	Yılmaz Karakoyunlu	ANAP
13	Cavit Kavak	ANAP
14	Ahmet İyimaya	DYP
15	Oğuz Tezmen	DYP

Ek Süre	Uzatılmış
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Rapora Karşı Şerh	

Komisyon kararı üzerinde Elâzığ Milletvekili Ahmet Cemil Tunç, Bursa Milletvekili M. Altan Karapaşaoğlu, Şanlıurfa milletvekili M. Niyazi Yanmaz tarafından karşı önerge verilmiştir.

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Kabul	124
Ret	239
Çekimser/Boş	21
Karar Tarihi	22.06.2000 ¹¹⁵²
İlgili Kişi	Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz, Devlet Bakanı Güneş Taner

Not: Komisyon Raporu TBMM Tutanak Dergisi ekinde yer almamaktadır.

¹¹⁵² TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 36. Cilt, 115. Birleşim,

21. YASAMA DÖNEMİ**9/4 Esas Numaralı Meclis Soruşturma Komisyonu**

Yasama Dönemi	21. Dönem
Esas Numarası	9/4
Kurulma Tarihi	07.12.2001
Komisyon Üye Veren Partiler	DSP, MHP, ANAP, DYP, AKP, SP

Komisyon Üye Dağılımı	
DSP	4
MHP	4
ANAP	2
DYP	2
AKP	2
SP	1
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	İbrahim Yavuz Bildik	DSP
2	Tahsin Boray Baycık	DSP
3	İhsan Çabuk	DSP
4	M. Cihan Yazar	DSP
5	Hasan Çalış	MHP
6	Salih Erbeyin	MHP
7	Mehmet Gül	MHP
8	Mehmet Nacar	MHP
9	İ. Sühan Özkan	ANAP
10	Sefer Ekşi	ANAP
11	Mustafa Kemal Akyurt	DYP
12	Mustafa Örs	DYP
13	Ertuğrul Yalçınbayır	AKP
14	Sabahattin Yıldız	AKP
15	Mustafa Geçer	SP

Not: Komisyonunda üye değişikliği olmamıştır.

Ek Süre	Yok
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Rapora Karşı Şerh	Var

Rapora Karşı Şerhler	
1	Mustafa Örs
2	Ertuğrul Yalçınbayır
3	Mustafa Kemal Aykurt
4	Mustafa Geçer
5	Sabahattin Yıldız

Komisyon kararına karşın üç farklı önerge verildiğinden dolayı Genel Kurulda Yüce Divan'a sevk oylaması yapılmıştır.

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Kabul	177
Ret	209
Çekimser/Boş	13
Karar Tarihi	14.02.2002 ¹¹⁵³
İlgili Kişi	Bayındırlık ve İskan Eski Bakanı Koray Aydın

¹¹⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 86. Cilt, 65. Birleşim,

21. YASAMA DÖNEMİ**9/5 Esas Numaralı Meclis Soruşturma Komisyonu**

Yasama Dönemi	21. Dönem
Esas Numarası	9/5
Kurulma Tarihi	25.04.2002
Komisyon Üye Veren Partiler	DSP, MHP, ANAP, DYP, AKP, SP

Komisyon Üye Dağılımı	
DSP	4
MHP	4
ANAP	2
DYP	2
AKP	2
SP	1
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Hasan Macit	DSP
2	Evliya Parlak	DSP
3	Saffet Başaran	DSP
4	Burhan Bıçakcıoğlu	DSP
5	Adnan Fatin Özdemir	MHP
6	Mehmet Telek	MHP
7	Ali Uzunırmak	MHP
8	Mihrali Aksu	MHP
9	Cengiz Aydoğan	ANAP
10	Mehmet Cavik Kavak	ANAP
11	Mehmet Gözlükaya ¹¹⁵⁴	DYP
12	Mehmet Yalçinkaya	DYP
13	Mahmut Göksu	AKP
14	Akif Gülle	AKP
15	Mehmet Zeki Çelik	SP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Hasan Macit	DSP
2	Evliya Parlak	DSP
3	Saffet Başaran	DSP
4	Burhan Bıçakcıoğlu	DSP
5	Adnan Fatin Özdemir	MHP
6	Mehmet Telek	MHP
7	Ali Uzunırmak	MHP
8	Mihrali Aksu	MHP
9	Cengiz Aydoğan	ANAP
10	Mehmet Cavik Kavak	ANAP

¹¹⁵⁴ Üyelikten çekilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 94. Cilt. 97. Birleşim. s. 488 (08.55.2002)

¹¹⁵⁵ Boşalan komisyon üyeliğine öncelikle Sevgi Esen seçilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 95. Cilt, 99. Birleşim, s.42 Daha sonra Sevgi Esen üyelikten çekilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 95. Cilt, 102. Birleşim, s. 695 (21.05.2002). Tekrar

11	Salih Çelen ¹¹⁵⁵	DYP
12	Mehmet Yalçinkaya	DYP
13	Mahmut Göksu	AKP
14	Akif Gülle	AKP
15	Mehmet Zeki Çelik	SP

Ek Süre	Yok
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Rapora Karşı Şerh	

Komisyon kararı üzerine Yüce Divan'a sevk oylaması için iki farklı önerge verilmiştir. ¹¹⁵⁶

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Kabul	107
Ret	3
Çekimser/Boş	2
Karar Tarihi	25.06.2002 ¹¹⁵⁷
İlgili Kişi	Milli Eğitim Bakanı Metin Bostancıoğlu

boşalan komisyon üyeliğine Salih Çelen seçilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 21. Yasama Dönemi, 95. Cilt, 102. Birleşim, s.722 (21.05.2002)

¹¹⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 99. Cilt, 117. Birleşim, s.201

¹¹⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 21. Dönem, 99. Cilt, 117. Birleşim,

22. YASAMA DÖNEMİ**9/3 Esas Numaralı Meclis Soruşturma Komisyonu**

Yasama Dönemi	22. Dönem
Esas Numarası	9/3
Kurulma Tarihi	13.01.2004
Komisyon Üye Veren Partiler	AKP ve CHP

Komisyon Üye Dağılımı	
AKP	10
CHP	5
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Mehmet Yılmazcan	AKP
2	Metin Karşıkoğlu	AKP
3	İsmail Bilen	AKP
4	Mustafa Eyiceoğlu	AKP
5	Şükrü Önder	AKP
6	Faruk Anbacioğlu	AKP
7	Mehmet Ergün Dağcıoğlu ¹¹⁵⁸	AKP
8	Ayhan Sefer Üstün	AKP
9	Zeynep Karahan Uslu	AKP
10	Telat Karapınar	AKP
11	İsmail Değerli	CHP
12	İlyas Sezai Önder	CHP
13	Ensar Ögüt	CHP
14	Hüseyin Ekmekçioğlu	CHP
15	Bihlun Tamaylıgil	CHP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Mehmet Yılmazcan	AKP
2	Metin Karşıkoğlu	AKP
3	İsmail Bilen	AKP
4	Mustafa Eyiceoğlu	AKP
5	Şükrü Önder	AKP
6	Faruk Anbacioğlu	AKP
7	Mehmet Ali Bulut ¹¹⁵⁹	AKP
8	Ayhan Sefer Üstün	AKP
9	Zeynep Karahan Uslu	AKP
10	Telat Karapınar	AKP
11	İsmail Değerli	CHP
12	İlyas Sezai Önder	CHP
13	Ensar Ögüt	CHP
14	Hüseyin Ekmekçioğlu	CHP
15	Bihlun Tamaylıgil	CHP

¹¹⁵⁸ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir.¹¹⁵⁹ Sonradan Üye Seçilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 44. Cilt, 69. Birleşim, s.357 (06.04.2004)¹¹⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, Cilt:53 101. Birleşim, s.38, İlgili komisyon raporu dergi ekinde bulunmaktadır.

Ek Süre	Uzatılmış
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk ¹¹⁶⁰
Rapora Karşı Şerh	Var

Rapora Karşı Şerhler	
1	Ensar Ögüt

TBMM Genel Kurul Kararı: Yüce Divan'a Sevk Etme

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Yapılan Ortak Oylama Sonucu	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etme
Kabul	356
Ret	34
Çekimser/Boş	19
Karar Tarihi	15.06.2004 ¹¹⁶¹
İlgili Kişi	Devlet Eski Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Hüsamettin Özkan, Devlet Eski Bakanı Recep Önal

TBMM Genel Kurulunda 9/3 Esas Numaralı Meclis Soruşturması sonucunda Devlet eski bakanı ve başbakan yardımcısı Hüsamettin Özkan ve Devlet eski Bakanı Recep Önal 15.06.2004 tarihinde Yüce Divan'a sevkine karar verilmiştir.¹¹⁶²

Yüce Divan ise 22.07.2004 tarih ve 2004/1 esas sayılı kararında "Anayasasının 100. maddesindeki gerek görüldüğü takdirde ilgilinin Yüce Divan'a sevkine karar verilir ibaresi uyarınca oylamanın ilgililer hakkında ayrı ayrı yapılacak olması ceza hukukunun genel ilkelerinden olan "suç ve cezaların şahsiliği ilkesinin" de gereğidir diyerek ilgili kararının TBMM'ye geri yollamıştır. Bunun üzerine 26.10.2004'te TBMM'de tekrardan iki ayrı oylama yapılmıştır.

¹¹⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, Cilt:53 101. Birleşim, s.38¹¹⁶² TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, Cilt:53 101. Birleşim, s.38

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Hüsamettin Özkan İçin Oylama	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etme
Kabul	415
Ret	14
Çekimser/Boş	13
Karar Tarihi	26.06.2004 ¹¹⁶³
İlgili Kişi	Devlet Eski Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Hüsamettin Özkan

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Recep Önal İçin Oylama	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etme
Kabul	390
Ret	14
Çekimser/Boş	15
Karar Tarihi	26.06.2004 ¹¹⁶⁴
İlgili Kişi	Devlet Eski Bakanı Recep Önal

¹¹⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 62. Cilt, 10. Birleşim.

¹¹⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 62. Cilt, 10. Birleşim.

22. YASAMA DÖNEMİ**9/4 ve 9/7 Esas Numaralı Meclis Soruşturma Komisyonu**

Yasama Dönemi	22. Dönem
Esas Numarası	9/4 ve 9/7
Kurulma Tarihi	14.01.2004
Komisyon Üye Veren Partiler	AKP ve CHP

Komisyon Üye Dağılımı	
AKP	10
CHP	5
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Fatih Arıkan	AKP
2	Selami Uzun	AKP
3	Murat Yılmaz	AKP
4	Musa Sivacıoğlu	AKP
5	Ahmet Faruk Ünsal	AKP
6	Mehmet Güner	AKP
7	Ayhan Zeynep Tekin	AKP
8	Fatma Şehin	AKP
9	İrfan Rıza Yazıcıoğlu	AKP
10	Mehmet Soydan	AKP
11	Nuri Çilingir	CHP
12	Kâzım Türkmen	CHP
13	Nadir Saraç	CHP
14	Sedat Pekel	CHP
15	Sedat Uzunbay	CHP

Ek Süre	Uzatılmış
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk Etme
Rapora Karşı Şerh	

Yüce Divan'a sevk oylamasının ayrı ayrı oylaması için üç farklı önerge verilmiştir.¹¹⁶⁵

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Cumhur Ersümer İçin Oylama	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etme
Kabul	369
Ret	14
Çekimser/Boş	16
Karar Tarihi	13.07.2004 ¹¹⁶⁶
İlgili Kişi	Enerji ve Tabii Kaynaklar Eski Bakanı Mustafa Cumhur Ersümer

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Zeki Çakan İçin Oylama	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etme
Kabul	297
Ret	57
Çekimser/Boş	22
Karar Tarihi	13.07.2004 ¹¹⁶⁷
İlgili Kişi	Enerji ve Tabii Kaynaklar Eski Bakanı Zeki Çakan

¹¹⁶⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 56. Cilt, 114. Birleşim, s112

¹¹⁶⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 56. Cilt, 114. Birleşim

¹¹⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 56. Cilt, 114. Birleşim

22. YASAMA DÖNEMİ**9/5 ve 9/6 Esas Numaralı Meclis Soruşturma Komisyonu**

Yasama Dönemi	22. Dönem
Esas Numarası	9/5 ve 9/6
Kurulma Tarihi	21.01.2004
Komisyon Üye Veren Partiler	AKP ve CHP

Komisyon Üye Dağılımı	
AKP	10
CHP	5
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Kerim Özkul	AKP
2	Muzaffer Külcü	AKP
3	Fuat Geçen ¹¹⁶⁸	AKP
4	Mikail Arslan	AKP
5	Mahmut Uğur Çetin	AKP
6	Ramazan Can ¹¹⁶⁹	AKP
7	Muharrem Tozçöken	AKP
8	Mustafa Demir	AKP
9	Ahmet Çağlayan	AKP
10	Cavit Torun ¹¹⁷⁰	AKP
11	İsmet Atalay	CHP
12	Yücel Arlantaş	CHP
13	Ali Kemal Deveciler	CHP
14	Feridun Fikret Baloglu	CHP
15	Mehmet Küçüktaşık	CHP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Kerim Özkul	AKP
2	Muzaffer Külcü	AKP
3	Cüneyt Karabıyık ¹¹⁷¹	AKP
4	Mikail Arslan	AKP
5	Mahmut Uğur Çetin	AKP
6	Seyfi Tezibaşoğlu ¹¹⁷²	AKP
7	Muharrem Tozçöken	AKP
8	Mustafa Demir	AKP
9	Ahmet Çağlayan	AKP
10	Ramazan Can ¹¹⁷³	AKP
11	İsmet Atalay	CHP
12	Yücel Arlantaş	CHP
13	Ali Kemal Deveciler	CHP
14	Feridun Fikret Baloglu	CHP
15	Mehmet Küçüktaşık	CHP

Ek Süre	Uzatılmış
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk Etme
Rapora Karşı Şerh	

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Mesut Yılmaz İçin Oylama	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etme
Kabul	419
Ret	14
Çekimser/Boş	13
Karar Tarihi	13.07.2004
İlgili Kişi	Eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Güneş Taner İçin Oylama	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etme
Kabul	403
Ret	7
Çekimser/Boş	11
Karar Tarihi	13.07.2004
İlgili Kişi	Devlet Eski Bakanı Güneş Taner

¹¹⁶⁸ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir.¹¹⁶⁹ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir.¹¹⁷⁰ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir.¹¹⁷¹ Komisyon üyeliğine sonradan seçilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 44. Cilt, 69. Birleşim, s.357¹¹⁷² Komisyon sonradan üye seçilmiştir.¹¹⁷³ Komisyon sonradan üye seçilmiştir.

22. YASAMA DÖNEMİ**9/8 Esas Numaralı Meclis Soruşturma Komisyonu**

Yasama Dönemi	22. Dönem
Esas Numarası	9/8
Kurulma Tarihi	06.06.2004
Komisyon Üye Veren Partiler	AKP ve CHP

Komisyon Üye Dağılımı	
AKP	10
CHP	5
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Bekir Bozdağ	AKP
2	Ahmet Ertürk	AKP
3	Osman Seyfi	AKP
4	Mustafa Elitaş	AKP
5	Recep Özel	AKP
6	Ömer Kulaksız	AKP
7	Zülfü Demirbağ	AKP
8	Mustafa Öztürk	AKP
9	Süleyman Sarıbaş	AKP
10	Hakan Taşcı	AKP
11	Kemal Sağ	CHP
12	Rsim Çakır	CHP
13	Nezir Büyükcengiz	CHP
14	Engin Atalay	CHP
15	Turan Tüysüz	CHP

Not: Komisyon üyelerinde değişiklik olmamıştır.

Ek Süre	Uzatılmış
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk Etme
Rapora Karşı Şerh	

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etme
Kabul	408
Ret	9
Çekimser/Boş	3
Karar Tarihi	09.11.2004 ¹¹⁷⁴
İlgili Kişi	Bayındırlık ve İskân Eski Bakanı Koray Aydın

¹¹⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 63. Cilt, 15. Birleşim,

22. YASAMA DÖNEMİ**9/9 Esas Numaralı Meclis Soruşturma Komisyonu**

Yasama Dönemi	22. Dönem
Esas Numarası	9/9
Kurulma Tarihi	13.04.2004
Komisyon Üye Veren Partiler	AKP ve CHP

Komisyon Üye Dağılımı	
AKP	10
CHP	5
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Ünal Kacır	AKP
2	Ahmet Gökhan Sarıcam ¹¹⁷⁵	AKP
3	Ahmet Işık ¹¹⁷⁶	AKP
4	Özkan Öksüz	AKP
5	Orhan Yıldız	AKP
6	Bayram Özçelik ¹¹⁷⁷	AKP
7	Remziye Öztoprak	AKP
8	Mehmet Özyol ¹¹⁷⁸	AKP
9	Mehmet Atilla Maraş	AKP
10	Ali Er	AKP
11	Mehmet Boztaş	CHP
12	Erdoğan Kaplan	CHP
13	Mehmet Ali Arıkan	CHP
14	Mehmet yıldırım	CHP
15	Halil Akyüz	CHP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Ünal Kacır	AKP
2	Mehmet Kurt ¹¹⁷⁹	AKP
3	Niyazi Özcan ¹¹⁸⁰	AKP
4	Özkan Öksüz	AKP
5	Orhan Yıldız	AKP
6	Mehmet Atilla Maraş	AKP
7	Remziye Öztoprak	AKP
8	-	AKP
9	-	AKP
10	Ali Er	AKP
11	Mehmet Boztaş	CHP
12	Erdoğan Kaplan	CHP
13	Mehmet Ali Arıkan	CHP
14	Mehmet yıldırım	CHP
15	Halil Akyüz	CHP

Not: Komisyon görevini 13 üye tamamlamıştır.

Ek Süre	Uzatılmış
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk Etme
Rapora Karşı Şerh	

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etme
Kabul	391
Ret	10
Çekimser/Boş	5
Karar Tarihi	09.11.2004 ¹¹⁸¹
İlgili Kişi	Bayındırlık ve İskân Eski Bakanı Yaşar Topçu

¹¹⁷⁵ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir.

¹¹⁷⁶ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir.

¹¹⁷⁷ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir.

¹¹⁷⁸ Komisyon üyeliğinden çekilmiştir.

¹¹⁷⁹ Sonradan üye seçilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 47. Cilt, 74. Birleşim, s.39 (15.04.2004)

¹¹⁸⁰ Sonradan üye seçilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 47. Cilt, 74. Birleşim, s.39 (15.04.2004)

¹¹⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, 22. Dönem, 63. Cilt, 15. Birleşim

24. YASAMA DÖNEMİ**9/8 Esas Numaralı Meclis Soruşturma Komisyonu**

Yasama Dönemi	24. Dönem
Esas Numarası	9/8
Kurulma Tarihi	08.08.2014
Komisyon Üye Veren Partiler	AKP, CHP, MHP, HDP

Komisyon Üye Dağılımı	
AKP	9
CHP	4
MHP	1
HDP	1
Toplam	15

Komisyonun İlk Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Hakkı Köylü	AKP
2	Mustafa Alkış ¹¹⁸²	AKP
3	Yusuf Başer	AKP
4	Mustafa Kemal Şerbetçioğlu	AKP
5	Bilal Uçar	AKP
6	İlknur İnceöz	AKP
7	Ayşe Türkmenoğlu	AKP
8	İsmet Su	AKP
9	Yılmaz Tunç	AKP
10	Rıza Mahmut Tümen	CHP
11	Erdal Aksünger	CHP
12	Haluk Eyidoğan ¹¹⁸³	CHP
13	Namık Havutça ¹¹⁸⁴	CHP
14	Mesut Dedeoğlu	MHP
15	Bengi Yıldız ¹¹⁸⁵	HDP

Komisyonun Son Hali		
Sıra	Kişi	Parti
1	Hakkı Köylü	AKP
2	Mustafa Akış ¹¹⁸⁶	AKP
3	Yusuf Başer	AKP
4	Mustafa Kemal Şerbetçioğlu	AKP
5	Bilal Uçar	AKP
6	İlknur İnceöz	AKP
7	Ayşe Türkmenoğlu	AKP
8	İsmet Su	AKP
9	Yılmaz Tunç	AKP
10	Rıza Mahmut Tümen	CHP
11	Erdal Aksünger	CHP
12	Osman Taney Korutürk ¹¹⁸⁷	CHP

13	Emre Köprülü ¹¹⁸⁸	CHP
14	Mesut Dedeoğlu	MHP
15	-	HDP

Not: Komisyon 14 üye ile görevini tamamlamıştır.

Ek Süre	Uzatılmış
Komisyon Raporu	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Rapora Karşı Şerh	Var

Not: Komisyon Raporu 191 sayfa, ekler ve muhalefet şerhleri ile beraber 1178 sayfadır.

Rapora Karşı Şerhler	
1	Osman Taney Korutürk
2	Mesut Dedeoğlu
3	Emre Köprülü
4	Rıza Mahmut Tümen
5	Erdal Aksünger

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Muammer Güler İçin Oylama	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Kabul	241
Ret	258
Çekimser/Boş	14
Karar Tarihi	20.01.2015 ¹¹⁸⁹
İlgili Kişi	İçişleri Bakanı Muammer Güler

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Mehmet Zafer Çağlayan İçin Oylama	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Kabul	242
Ret	264
Çekimser/Boş	11
Karar Tarihi	20.01.2015 ¹¹⁹⁰
İlgili Kişi	Ekonomi Bakanı Mehmet Zafer Çağlayan,

¹¹⁸² Komisyon üyeliğinden çekildi.

¹¹⁸³ Komisyon üyeliğinden çekildi.

¹¹⁸⁴ Komisyon üyeliğinden çekildi.

¹¹⁸⁵ Komisyon üyeliğinden çekildi.

¹¹⁸⁶ Sonradan üye seçilmiştir.

¹¹⁸⁷ Sonradan üye seçilmiştir.

¹¹⁸⁸ Sonradan üye seçilmiştir.

¹¹⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 24. Dönem, 100. Cilt, 44. Birleşim, s.369

¹¹⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 24. Dönem, 100.Cilt, 44. Birleşim, s.355

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Erdoğan Bayraktar için Oylama	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etmeme
Kabul	219
Ret	288
Çekimser/Boş	8
Karar Tarihi	20.01.2015 ¹¹⁹¹
İlgili Kişi	Çevre ve Şehircilik Bakanı Erdoğan Bayraktar

TBMM Genel Kurul Aşaması	
Egemen Bağış için Oylama	
Karar	Yüce Divan'a Sevk Etmem
Kabul	245
Ret	255
Çekimser/Boş	17
Karar Tarihi	20.01.2015
İlgili Kişi	Avrupa Birliği Bakanı Egemen Bağış

¹¹⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, 24. Dönem, 100. Cilt, 44. Birleşim, s.395

EK-11: Meclis Soruşturması Komisyonları Ek Süre Kullanma Durumu (1982-2017)

Sıra	Esas No	Yasama Dönemi	Hakkında	Ek Süre ¹¹⁹²
1	9/328	17. Yasama Dönemi	İsmail Özdağlar	+
2	9/1	19. Yasama Dönemi	Sefa Giray ve Cengiz Altinkaya vd ¹¹⁹³	+
3	9/3	19. Yasama Dönemi	Yıldırım Akbulut ve Diğerleri ¹¹⁹⁴	+
4	9/5	19. Yasama Dönemi	Mustafa Taser	+
5	9/11	19. Yasama Dönem	Halil Şıvgın	+
6	9/15	19. Yasama Dönem	İmren Aykut	+
7	9/16	19. Yasama Dönemi	Yıldırım Akbulut ve Diğerleri ¹¹⁹⁵	+
8	9/22	19. Yasama Dönemi	İsmet Kay ve Diğerleri	+
9	9/1	20. Yasama Dönemi	Tansu Çiller ve Diğerleri	+
10	9/2	20. Yasama Dönemi	Cinasi Altınır	+
11	9/3	20. Yasama Dönemi	Tansu Çiller	+
12	9/4	20. Yasama Dönemi	Tansu Çiller	+
13	9/6	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	+
14	9/16	20. Yasama Dönemi	Tansu Çiller	+

¹¹⁹² +: Komisyonun bir kez görev süre uzatması. ++: Komisyonun hem ilk yasama döneminde hem de devrettiği yasama döneminde ek görev süresi uzatması

¹¹⁹³ Yıldırım Akbulut, Hüsamettin Özüç ve 1989 Tarihli, 89/14657 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararına İmza atan bakanlar: Devlet eski bakanı ve başbakan yardımcısı Ali Bozer, Devlet eski bakanı Kamran İnan, Devlet eski bakanı Güneş Taner, Devlet eski bakanı Cemil Çiçek, Devlet eski Bakanı Işın Çelebi, Devlet eski bakanı Mehmet Yazar, Devlet eski Bakanı Saffet Sert, Devlet eski bakanı İsmet Özarslan, Devlet Eski bakanı Ercüment Konukman, Devlet eski bakanı İlhan Aşkın, Adalet eski bakanı Mahmut Oltan, Milli Savunma eski Bakanı İsmail Safa Giray, İçişleri eski Bakanı Abdulkadir Aksu, Dış İşleri eski bakanı Ahmet Mesut Yılmaz, Maliye ve Gümrük eski Bakanı Ekrem Pakdemirli, Milli Eğitim eski Bakanı Avni Akyol, Bayındırlık ve İskan eski Bakanı Cengiz Altinkaya, Sağlık eski bakanı Halil Şıvgın, Ulaştırma eski Bakanı Cengiz Tuncer, Tarım Orman ve Köy İşleri eski Bakanı Lütfullah Kayalar, Çalışma ve Sosyal Güvenlik eski Bakanı İmren Aykut, Sanayi ve Ticaret eski Bakanı Şükrü Yürür, Enerji ve Tabii Kaynaklar eski Bakanı Fahrettin Kurt, Kültür eski Bakanı Namık Kemal Zeybek, Turizm eski Bakanı İlhan Aküzüm

¹¹⁹⁴ Ahmet Mesut Yılmaz, Hüsnü Doğan, Güneş Taner, Adnan Kahveci

¹¹⁹⁵ Recep Ercüment, Mehmet Çevik

Sıra	Esas No	Yasama Dönemi	Hakkında	Ek Süre
15	9/17	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	+
16	9/18	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	++
17	9/19	20. Yasama Dönemi	Yaşar Topçu	++
18	9/24	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	++
19	9/27	20. Yasama Dönemi	Tansu Çiller	++
20	9/28	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	++
21	9/29	20. Yasama Dönemi	Burhan Kara	++
22	9/31	20. Yasama Dönemi	Necati Çelik	- +
23	9/32	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılma ve Işın Çelebi	++
24	9/33	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	- +
25	9/34	20. Yasama Dönemi	Mustafa Kul	--
26	9/38	20. Yasama Dönemi	Mehmet Ağar	- +
27	9/39	20. Yasama Dönemi	Yaşar Topçu	- +
28	9/41 ve 9/40	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz ve diğerleri	- +
29	9/42	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz ve Necdet Menzir	- +
30	9/43	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz ve Güneş Taner	- +
31	9/4	21. Yasama Dönemi	Koray Aydın	-
32	9/5	21. Yasama Dönemi	Metin Bostancıoğlu	-
33	9/3	22. Yasama Dönemi	Hüsamettin Özkan ve Recep Önal	+
34	9/4 ¹¹⁹⁶ ve 9/7	22. Yasama Dönemi	Cumhur Ersümer ve Zeki Çakan	+
35	9/5 ¹¹⁹⁷ ve 9/6	22. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz ve Güneş Taner	+

¹¹⁹⁶ 9 Aralık 2003'de 9/4 ve 9/7 Esas numaralı Meclis soruşturmaları birleştirilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 32 Cilt, 25. s.220

¹¹⁹⁷ 9 Aralık 2003'de 9/5 ve 9/6 esas numaralı Meclis soruşturmaları birleştirilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 32 Cilt, 25. s.26

Sıra	Esas No	Yasama Dönemi	Hakkında	Ek Süre
36	9/8	22. Yasama Dönemi	Koray Aydın	+
37	9/9	22. Yasama Dönemi	Yaşar Topçu	+
38	9/8	24. Yasama Dönemi	Muammer Güler ve diğerleri ¹¹⁹⁸	+

¹¹⁹⁸ Ekonomi Eski Bakanı Mehmet Zafer Çağlayan, Avrupa Birliği Eski Bakanı Egemen Bağış, Çevre ve Şehircilik Bakanı Erdoğan Bayraktar

EK-12: Birden Fazla Yasama Döneminde İki Kere Kurulan Meclis Soruşturması Komisyonları (1982-2017)

Sıra	Esas No	İlk Soruşturma Komisyonunun Kurulduğu Yasama Dönemi	Hakkında	İkinci kez soruşturma Komisyonunun Kurulduğu dönem
1	9/18	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	21. Yasama Dönemi
2	9/19	20. Yasama Dönemi	Yaşar Topçu	21. Yasama Dönemi
3	9/24	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	21. Yasama Dönemi
4	9/27	20. Yasama Dönemi	Tansu Çiller	21. Yasama Dönemi
5	9/28	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	21. Yasama Dönemi
6	9/29	20. Yasama Dönemi	Burhan Kara	21. Yasama Dönemi
7	9/31	20. Yasama Dönemi	Necati Çelik	21. Yasama Dönemi
8	9/32	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz ve Işın Çelebi	21. Yasama Dönemi
9	9/33	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	21. Yasama Dönemi
10	9/34	20. Yasama Dönemi	Mustafa Kul	21. Yasama Dönemi
11	9/38	20. Yasama Dönemi	Mehmet Ağar	21. Yasama Dönemi
12	9/39	20. Yasama Dönemi	Yaşar Topçu	21. Yasama Dönemi
13	9/41 ve 9/40	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz ve diğerleri ¹¹⁹⁹	21. Yasama Dönemi
14	9/42	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz ve Necdet Menzîr	21. Yasama Dönemi
15	9/43	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz ve Güneş Taner	21. Yasama Dönemi

¹¹⁹⁹ Devlet eski Bakanı Eyüp Aşık, Bayındırlık ve İskân eski Bakanı Yaşar Topçu

EK-13: Meclis Soruşturması Sonucu Yüce Divan'a Sevk Oylamaları (1982-2017)

Esas No	Yasama Dönemi	Hakkında	Kabul	Ret	Çekimser Boş, Geçersiz	Toplam Oy	Sonuç
9/328	17.Yasama Dönemi	İsmail Özdağlar	311	3	30	344	Yüce Divan'a Sevk
9/1	19.Yasama Dönemi	Sefa Giray	245	92	3	340	Yüce Divan'a Sevk
9/1	19.Yasama Dönemi	Cengiz Altinkaya	253	84	4	339	Yüce Divan'a Sevk
9/1	19.Yasama Dönemi	Yıldırım Akbulut	*	*	*	*	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/1	19.Yasama Dönemi	Hüsametdin Örüç	*	*	*	*	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/3	19.Yasama Dönemi	Yıldırım Akbulut	*	*	*	*	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/3	19.Yasama Dönemi	Ahmet Mesut Yılmaz	*	*	*	*	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/3	19.Yasama Dönemi	Hüsnü Doğan	*	*	*	*	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/3	19.Yasama Dönemi	Güneş Taner	*	*	*	*	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/3	19.Yasama Dönemi	Adnan Kahveci	*	*	*	*	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/5	19.Yasama Dönemi	Mustafa Taser	48	89	2	139	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/11	19.Yasama Dönem	Halil Şıvgın	156	63	16	235	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/15	19.Yasama Dönem	İmren Aykut	*	*	*	*	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/16	19.Yasama Dönemi	Yıldırım Akbulut ve Diğerleri	*	*	*	*	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/16	19.Yasama Dönemi	Recep Ercüment	98	118	10	226	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/16	19.Yasama Dönemi	Mehmet Çevik	107	124	14	245	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/22	19.Yasama Dönemi	İsmet Kay ve Diğerleri	*	*	*	*	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/1	20.Yasama Dönemi	Tansu Çiller ve Diğerleri	171	327	7	505	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/2	20.Yasama Dönemi	Cinasi Altınar	107	391	3	501	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/3	20.Yasama Dönemi	Tansu Çiller	257	270	2	529	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/4	20.Yasama Dönemi	Tansu Çiller	262	271	2	534	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir

Yüce Divan Sevk Oylamaları							
Esas No	Yasama Dönemi	Hakkında	Kabul	Ret	Çekimser, Boş, Geçersiz	Toplam Oy	Sonuç
9/6	20.Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	x	x	x	x	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/16	20.Yasama Dönemi	Tansu Çiller	66	257	4	327	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/17	20.Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	84	211	4	295	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/18	20.Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	57	175	5	237	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/19	20.Yasama Dönemi	Yaşar Topçu	174	177	9	360	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/24	20.Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	x	x	x	x	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/27	20.Yasama Dönemi	Tansu Çiller	145	123	44	312	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir.
9/28	20.Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	124	216	6	346	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/29	20.Yasama Dönemi	Burhan Kara	x	x	x	x	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/31	20.Yasama Dönemi	Necati Çelik	130	249	23	402	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/32	20.Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz ve Işın Çelebi	x	x	x	x	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/33	20.Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	x	x	x	x	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/34	20.Yasama Dönemi	Mustafa Kul	x	x	x	x	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/38	20.Yasama Dönemi	Mehmet Ağar	x	x	x	x	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/39	20.Yasama Dönemi	Yaşar Topçu	x	x	x	x	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/41 ¹²⁰⁰	20.Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz ve diğerleri ¹²⁰¹	109	219	5	333	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/42	20.Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz ve Necdet Menzir	151	188	2	341	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/43	20.Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz ve Güneş Taner	124	239	21	384	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir

¹²⁰⁰ 9/40 Esas Numaralı Meclis soruşturması ile birleştirilmiştir.

¹²⁰¹ Devlet eski Bakanı Eyüp Aşık, Bayındırlık ve İskân eski Bakanı Yaşar Topçu

Yüce Divan'a Sevk Oylamaları							
Esas No	Yasama Dönemi	Hakkında	Kabul	Ret	Çekimser, Geçersiz, Boş	Toplam Oy	Sonuç
9/4	21.Yasama Dönemi	Koray Aydın	177	209	13	399	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/5	21.Yasama Dönemi	Metin Bostancıoğlu	107	3	4	114	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/3	22.Yasama Dönemi	Hüsamettin Özkan ve Recep Önal	415	14	13	442	Yüce Divan'a Sevk Edilmiştir
9/4 ¹²⁰² ve 9/7	22.Yasama Dönemi	Cumhur Ersümer	369	14	16	399	Yüce Divan'a Sevk Edilmiştir
9/4 ¹²⁰³ ve 9/7	22.Yasama Dönemi	Zeki Çakan	297	57	22	376	Yüce Divan'a Sevk Edilmiştir
9/5 ¹²⁰⁴ ve 9/6	22.Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	419	14	13	446	Yüce Divan'a Sevk Edilmiştir
9/5 ¹²⁰⁵ ve 9/6	22.Yasama Dönemi	Güneş Taner	403	7	11	421	Yüce Divan'a Sevk Edilmiştir
9/8	22.Yasama Dönemi	Koray Aydın	408	9	13	420	Yüce Divan'a Sevk
9/9	22.Yasama Dönemi	Yaşar Topçu	391	10	5	406	Yüce Divan'a Sevk
9/8	24.Yasama Dönemi	Muammer Güler	241	258	14	513	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/8	24.Yasama Dönemi	Mehmet Zafer Çağlayan	242	264	11	517	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/8	24.Yasama Dönemi	Egemen Bağış	245	255	17	517	Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir
9/9	24. Yasama Dönemi	Erdoğan Bayraktar					Yüce Divan'a Sevk Edilmemiştir

¹²⁰² 9 Aralık 2003'de 9/4 ve 9/7 Esas numaralı Meclis soruşturmaları birleştirilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 32 Cilt, 25. s.220

¹²⁰³ 9 Aralık 2003'de 9/4 ve 9/7 Esas numaralı Meclis soruşturması ile birleştirilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 32 Cilt, 25. s.220

¹²⁰⁴ 9 Aralık 2003'de 9/5 ve 9/6 esas numaralı Meclis soruşturmaları birleştirilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 32 Cilt, 25. s.26

¹²⁰⁵ 9 Aralık 2003'de 9/5 ve 9/6 esas numaralı Meclis soruşturmaları birleştirilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 32 Cilt, 25. s.26

EK-14: Meclis Soruşturması Komisyonları Siyasi Parti Üye Dağılımları (1982-2017)

Sıra	Esas No	Yasama Dönemi	Hakkında	Komisyon Üyeleri	2. Kez Kurulan Komisyonun Üyeleri
1	9/328	17.Yasama Dönemi	İsmail Özdağlar	ANAP ¹²⁰⁶ : 8 Üye HP ¹²⁰⁷ : 4 Üye MDP ¹²⁰⁸ : 3 Üye	-
2	9/1	19. Yasama Dönemi	Sefa Giray ve Cengiz Altinkaya vd ¹²⁰⁹	DYP ¹²¹⁰ : 7 Üye SHP ¹²¹¹ : 1 Üye RP ¹²¹² : 1 Üye	-
3	9/3	19. Yasama Dönemi	Yıldırım Akbulut ve Diğerleri ¹²¹³	DYP: 7 Üye SHP :3 Üye RP :1 ÜYE	-
4	9/5	19. Yasama Dönemi	Mustafa Taser	DYP -7 Üye SHP :3 Üye RP :1 Üye	-
5	9/11	19. Yasama Dönemi	Halil Şıvgın	DYP :7 Üye SHP :2Üye CHP ¹²¹⁴ :1 Üye RP :1 üye	-
6	9/15	19. Yasama Dönemi	İmren Aykut	DYP: 7 Üye ANAP: 4 Üye SHP: 2 Üye CHP: 1 Üye RP: 1 üye	-
7	9/16	19. Yasama Dönemi	Yıldırım Akbulut ¹²¹⁵	DYP: 7 Üye ANAP: 4 Üye SHP: 2 Üye CHP: 1 Üye RP: 1 Üye	-
8	9/22	19. Yasama Dönemi	İsmet Kaya ve Diğerleri	DYP: 7 Üye ANAP: 4 Üye SHP: 2 Üye RPi: 2 Üye	

¹²⁰⁶ ANAP: Anavatan Partisi

¹²⁰⁷ HP: Halkçı Parti

¹²⁰⁸ MDP: Milliyetçi Demokrasi Partisi

¹²⁰⁹ Yıldırım Akbulut, Hüsametdin Özüç ve 1989 Tarihli, 89/14657 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararına İmza atan bakanlar: Devlet eski bakanı ve başbakan yardımcısı Ali Bozer, Devlet eski bakanı Kamran İnan, Devlet eski bakanı Güneş Taner, Devlet eski bakanı Cemil Çiçek, Devlet eski Bakanı Işın Çelebi, Devlet eski bakanı Mehmet Yazar, Devlet eski Bakanı Saffet Sert, Devlet eski bakanı İsmet Özarslan, Devlet Eski bakanı Ercüment Konukman, Devlet eski bakanı İlhan Aşkın, Adalet eski bakanı Mahmut Oltan, Milli Savunma eski Bakanı İsmail Safa Giray, İçişleri eski Bakanı Abdulkadir Aksu, Dış İşleri eski bakanı Ahmet Mesut Yılmaz, Maliye ve Gümrük eski Bakanı Ekrem Pakdemirli, Milli Eğitim eski Bakanı Avni Akyol, Bayındırlık ve İskân eski Bakanı Cengiz Altinkaya, Sağlık eski bakanı Halil Şıvgın, Ulaştırma eski Bakanı Cengiz Tuncer, Tarım Orman ve Köy İşleri eski Bakanı Lütfullah Kayalar, Çalışma ve Sosyal Güvenlik eski Bakanı İmren Aykut, Sanayi ve Ticaret eski Bakanı Şükrü Yürür, Enerji ve Tabii Kaynaklar eski Bakanı Fahrettin Kurt, Kültür eski Bakanı Namık Kemal Zeybek, Turizm eski Bakanı İlhan Aküzüm

¹²¹⁰ DYP: Doğru Yol Partisi

¹²¹¹ SHP:

¹²¹² RP: Refah Partisi

¹²¹³ Ahmet Mesut Yılmaz, Hüsnü Doğan, Güneş Taner, Adnan Kahveci

¹²¹⁴ CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

¹²¹⁵ Recep Ercüment, Mehmet Çevik

Sıra	Esas No	Yasama Dönemi	Hakkında	Komisyon Üyeleri	2. Kez Kurulan Komisyonun Üyeleri
9	9/1	20. Yasama Dönemi	Tansu Çiller ve Diğerleri	DSP ¹²¹⁶ : 2 Üye ANAP: 4 Üye RP: 4 Üye DYP: 4 Üye CHP: 1 Üye	-
10	9/2	20. Yasama Dönemi	Cinasi Altınır	DSP: 2 Üye ANAP: 4 Üye RP: 4 Üye DYP: 4 Üye CHP: 1 Üye	-
11	9/3	20. Yasama Dönemi	Tansu Çiller	DSP: 2 Üye ANAP: 4 Üye RP: 4 Üye DYP: 4 Üye CHP: 1 Üye	-
12	9/4	20. Yasama Dönemi	Tansu Çiller	DSP: 2 Üye ANAP: 4 Üye RP: 5 Üye DYP: 3 Üye CHP: 1 Üye	-
13	9/6	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	DSP: 2 Üye ANAP: 4 Üye RP: 5 Üye DYP: 3 Üye CHP: 1 Üye	-
14	9/16	20. Yasama Dönemi	Tansu Çiller	DSP: 2 Üye ANAP: 4 Üye FP ¹²¹⁷ : 4 Üye DYP: 4 Üye CHP: 1 Üye	-
15	9/17	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	DSP: 2 Üye ANAP: 4 Üye FP: 4 Üye DYP: 4 Üye CHP: 1 Üye	-
16	9/18	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	DSP: 2 Üye ANAP: 4 Üye FP: 4 Üye DYP: 3 Üye CHP: 2 Üye	DSP:4 Üye MHP ¹²¹⁸ :4 Üye FP:3 Üye ANAP:2 Üye DYP:2 Üye
17	9/19	20. Yasama Dönemi	Yaşar Topçu	DSP: 2 Üye ANAP: 4 Üye FP: 4 Üye DYP: 3 Üye CHP: 2 Üye	DSP:4 Üye MHP:4 Üye FP:3 Üye ANAP:2 Üye DYP:2 Üye
18	9/24	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	DSP: 2 Üye ANAP: 4 Üye FP: 4 Üye DYP: 4 Üye CHP: 1 Üye	DSP:4 Üye MHP:4 Üye FP:3 Üye ANAP:2 Üye DYP:2 Üye

¹²¹⁶ DSP: Demokratik Sol Partisi

¹²¹⁷ FP: Fazilet Partisi

¹²¹⁸ MHP: Milliyetçi Hakeret Partisi

Sıra	Esas No	Yasama Dönemi	Hakkında	Komisyon Üyeleri	2. Kez Kurulan Komisyonun Üyeleri
19	9/27	20. Yasama Dönemi	Tansu Çiller	DSP: 2 Üye ANAP: 4 Üye FP: 4 Üye DYP: 3 Üye CHP: 2 Üye	DSP:4 Üye MHP:4 Üye FP:3 Üye ANAP:2 Üye DYP:2 Üye
20	9/28	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	DSP: 2 Üye ANAP: 4 Üye FP: 4 Üye DYP: 3 Üye CHP: 2 Üye	DSP:4 Üye MHP:4 Üye FP:3 Üye ANAP:2 Üye DYP:2 Üye
21	9/29	20. Yasama Dönemi	Burhan Kara	DSP: 2 Üye ANAP: 4 Üye FP: 4 Üye DYP: 3 Üye CHP:2 Üye	DSP:4 Üye MHP:4 Üye FP:3 Üye ANAP:2 Üye DYP:2 Üye
22	9/31	20. Yasama Dönemi	Necati Çelik	DSP: 2 Üye ANAP: 4 Üye FP: 4 Üye DYP: 3 Üye CHP: 2 Üye	DSP:4 Üye MHP:4 Üye FP:3 Üye ANAP:2 Üye DYP:2 Üye
23	9/32	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz ve Işın Çelebi	DSP: 2 Üye ANAP: 4 Üye FP: 4 Üye DYP: 3 Üye CHP: 2 Üye	DSP:4 Üye MHP:4 Üye FP:3 Üye ANAP:2 Üye DYP:2 Üye
24	9/33	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	DSP: 2 Üye ANAP: 4 Üye FP: 4 Üye DYP: 3 Üye CHP: 2 Üye	DSP:4 Üye MHP:4 Üye FP:3 Üye ANAP:2 Üye DYP:2 Üye
25	9/34	20. Yasama Dönemi	Mustafa Kul	DSP: 2 Üye ANAP: 4 Üye FP: 4 Üye DYP: 3 Üye CHP: 2 Üye	DSP:4 Üye MHP:4 Üye FP:3 Üye ANAP:2 Üye DYP:2 Üye
26	9/38	20. Yasama Dönemi	Mehmet Ağar	DSP: 2 Üye ANAP: 4 Üye FP: 4 Üye DYP: 3 Üye *****	DSP:4 Üye MHP:4 Üye FP:3 Üye ANAP:2 Üye DYP:2 Üye
27	9/39	20. Yasama Dönemi	Yaşar Topçu	DSP: 2 Üye ANAP: 4 Üye FP: 4 Üye DYP: 3 Üye CHP: 2 Üye	DSP:4 Üye MHP:4 Üye FP:3 Üye ANAP:2 Üye DYP:2 Üye
28	9/41 ve 9/40	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz ve diğerleri ¹²¹⁹	DSP: 2 Üye ANAP: 4 Üye FP: 4 Üye DYP: 3 Üye CHP: 2 Üye	DSP:4 Üye MHP:4 Üye FP:3 Üye ANAP:2 Üye DYP:2 Üye

¹²¹⁹ Devlet eski Bakanı Eyüp Aşık, Bayındırlık ve İskân eski Bakanı Yaşar Topçu

Sıra	Esas No	Yasama Dönemi	Hakkında	Komisyon Üyeleri	2. Kez Kurulan Komisyonun Üyeleri
29	9/42	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz ve Necdet Menziri	DSP: 2 Üye ANAP: 4 Üye FP: 4 Üye DYP: 3 Üye CHP: 2 Üye	DSP:4 Üye MHP:4 Üye FP:3 Üye ANAP:2 Üye DYP:2 Üye
30	9/43	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz ve Güneş Taner	DSP: 2 Üye ANAP: 4 Üye Fp: 4 Üye DYP: 3 Üye CHP: 2 Üye	DSP:4 Üye MHP:4 Üye FP:3 Üye ANAP:2 Üye DYP:2 Üye
31	9/4	21. Yasama Dönemi	Koray Aydın	DSP:4 Üye MHP:4 Üye ANAP:2 Üye DYP:2 Üye AKP ¹²²⁰ :2 Üye SP ¹²²¹ :1 Üye	-
32	9/5	21. Yasama Dönemi	Metin Bostancıoğlu	DSP:4 Üye MHP:4 Üye ANAP:2 Üye DYP:2 Üye AKP:2 Üye SP:1 Üye	-
33	9/3	22. Yasama Dönemi	Hüsamettin Özkan ve Recep Önal	AKP:10 Üye CHP:5 Üye	-
34	9/4 ¹²²² ve 9/7	22. Yasama Dönemi	Cumhur Ersümer ve Zeki Çakan	AKP:10 Üye CHP:5 Üye	-
35	9/5 ¹²²³ ve 9/6	22. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz ve Güneş Taner	AKP:10 Üye CHP:5 Üye	-
36	9/8	22. Yasama Dönemi	Koray Aydın	AKP:10 Üye CHP:5 Üye	-
37	9/9	22. Yasama Dönemi	Yaşar Topçu	AKP:10 Üye CHP:5 Üye	-
38	9/8	24. Yasama Dönemi	Muammer Güler ¹²²⁴ ve diğerleri ¹²²⁵	AKP:9 Üye CHP:4 Üye MHP:1 Üye HDP ¹²²⁶ :1 Üye	-

¹²²⁰ AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi

¹²²¹ SP: Saadet Partisi

¹²²² 9 Aralık 2003'de 9/4 ve 9/7 Esas numaralı Meclis soruşturmaları birleştirilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 32 Cilt, 25. s.220

¹²²³ 9 Aralık 2003'de 9/5 ve 9/6 esas numaralı Meclis soruşturmaları birleştirilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 32 Cilt, 25. s.26

¹²²⁴ İçişleri Eski Bakanı

¹²²⁵ Ekonomi Eski Bakanı Mehmet Zafer Çağlayan, Avrupa Birliği Eski Bakanı Egemen Bağış, Çevre ve Şehircilik Bakanı Erdoğan Bayraktar

¹²²⁶ HDP: Halkların Demokrat Partisi

EK-15: İlgili Raporda Yüce Divan’a Sevk Kararı Görüşünü Sunan Meclis Soruşturma Komisyonları Listesi (1982-2017)

Sıra	Esas No	Yasama Dönemi	Hakkında	Görüş
1	9/328	17.Yasama Dönemi	İsmail Özdağlar	Sevk
2	9/1	19. Yasama Dönemi	Sefa Giray ve Cengiz Altinkaya vd ¹²²⁷	Sevk
3	9/5	19. Yasama Dönemi	Mustafa Taser	Sevk
4	9/11	19. Yasama Dönem	Halil Şıvgın	Sevk
5	9/16	19. Yasama Dönemi	Yıldırım Akbulut ¹²²⁸	Sevk ve Sevk Etmeme ¹²²⁹
6	9/28	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	Sevk
7	9/31	20. Yasama Dönemi	Necati Çelik	Sevk
8	9/42	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz ve Necdet Menzîr	Sevk
9	9/3	22. Yasama Dönemi	Hüsamettin Özkan ve Recep Önal	Sevk
10	9/4 ¹²³⁰ ve 9/7	22. Yasama Dönemi	Cumhur Ersümer ve Zeki Çakan	Sevk
11	9/5 ¹²³¹ ve 9/6	22. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz ve Güneş Taner	Sevk
12	9/8	22. Yasama Dönemi	Koray Aydın	Sevk
13	9/9	22. Yasama Dönemi	Yaşar Topçu	Sevk

¹²²⁷ Yıldırım Akbulut, Hüsamettin Özüç ve 1989 Tarihli, 89/14657 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararına İmza atan bakanlar: Devlet eski bakanı ve başbakan yardımcısı Ali Bozer, Devlet eski bakanı Kamran İnan, Devlet eski bakanı Güneş Taner, Devlet eski bakanı Cemil Çiçek, Devlet eski Bakanı Işın Çelebi, Devlet eski bakanı Mehmet Yazar, Devlet eski Bakanı Saffet Sert, Devlet eski bakanı İsmet Özarslan, Devlet Eski bakanı Ercüment Konukman, Devlet eski bakanı İlhan Aşkın, Adalet eski bakanı Mahmut Oltan, Milli Savunma eski Bakanı İsmail Safa Giray, İçişleri eski Bakanı Abdulkadir Aksu, Dış İşleri eski bakanı Ahmet Mesut Yılmaz, Maliye ve Gümrük eski Bakanı Ekrem Pakdemirli, Milli Eğitim eski Bakanı Avni Akyol, Bayındırlık ve İskân eski Bakanı Cengiz Altinkaya, Sağlık eski bakanı Halil Şıvgın, Ulaştırma eski Bakanı Cengiz Tuncer, Tarım Orman ve Köyişleri eski Bakanı Lütfullah Kayalar, Çalışma ve Sosyal Güvenlik eski Bakanı İmren Aykut, Sanayi ve Ticaret eski Bakanı Şükrü Yürür, Enerji ve Tabii Kaynaklar eski Bakanı Fahrettin Kurt, Kültür eski Bakanı Namık Kemal Zeybek, Turizm eski Bakanı İlhan Aküzüm

¹²²⁸ Recep Ercüment, Mehmet Çevik

¹²²⁹ Komisyon Raporu dört bölümden oluşmaktadır. Rapora göre Recep Ercüment ve Mehmet Çevik Yüce Divan’a sevk edilmelidir. Diğer kişiler yönünde sevk etmeme görüşü belirtilmiştir.

¹²³⁰ 9 Aralık 2003’de 9/4 ve 9/7 Esas numaralı Meclis soruşturmaları birleştirilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 32 Cilt, 25. s.220

¹²³¹ 9 Aralık 2003’de 9/5 ve 9/6 esas numaralı Meclis soruşturmaları birleştirilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 32 Cilt, 25. s.26

EK-16: İlgili Raporda Yüce Divan’a Sevk Etmeme Görüşünü Sunan Meclis Soruşturma Komisyonları Listesi (1982-2017)

Sıra	Esas No	Yasama Dönemi	Hakkında	Görüş
1	9/3	19. Yasama Dönemi	Yıldırım Akbulut ve Diğerleri ¹²³²	Sevk Etmeme
2	9/15	19. Yasama Dönem	İmren Aykut	Sevk Etmeme
3	9/16	19. Yasama Dönemi	Yıldırım Akbulut ¹²³³	Sevk ve Sevk Etmeme ¹²³⁴
4	9/22	19. Yasama Dönemi	İsmet Kay ve Diğerleri	Sevk Etmeme
5	9/1	20. Yasama Dönemi	Tansu Çiller ve Diğerleri	Sevk Etmeme
6	9/2	20. Yasama Dönemi	Cinasi Altınar	Sevk Etmeme
7	9/3	20. Yasama Dönemi	Tansu Çiller	Sevk Etmeme
8	9/4	20. Yasama Dönemi	Tansu Çiller	Sevk Etmeme
9	9/6	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	Sevk Etmeme
10	9/16	20. Yasama Dönemi	Tansu Çiller	Sevk Etmeme
11	9/17	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	Sevk Etmeme
12	9/18	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	Sevk Etmeme
13	9/19	20. Yasama Dönemi	Yaşar Topçu	Sevk Etmeme
14	9/24	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	Sevk Etmeme
15	9/27	20. Yasama Dönemi	Tansu Çiller	Sevk Etmeme
16	9/29	20. Yasama Dönemi	Burhan Kara	Sevk Etmeme
17	9/32	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz ve Işın Çelebi	Sevk Etmeme
18	9/33	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz	Sevk Etmeme
19	9/34	20. Yasama Dönemi	Mustafa Kul	Sevk Etmeme
20	9/38	20. Yasama Dönemi	Mehmet Ağar	Sevk Etmeme
21	9/39	20. Yasama Dönemi	Yaşar Topçu	Sevk Etmeme
22	9/41 ve 9/40	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz ve diğerleri ¹²³⁵	Sevk Etmeme
23	9/43	20. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz ve Güneş Taner	Sevk Etmeme

¹²³² Ahmet Mesut Yılmaz, Hüsni Doğan, Güneş Taner, Adnan Kahveci

¹²³³ Recep Ercüment, Mehmet Çevik

¹²³⁴ Komisyon Raporu dört bölümden oluşmaktadır. Rapora göre Recep Ercüment ve Mehmet Çevik Yüce Divan’a sevk edilmelidir. Diğer kişiler yönünde sevk etmeme görüşü belirtilmiştir.

¹²³⁵ Devlet eski Bakanı Eyüp Aşık, Bayındırlık ve İskân eski Bakanı Yaşar Topçu

Sıra	Esas No	Yasama Dönemi	Hakkında	Görüş
24	9/4	21. Yasama Dönemi	Koray Aydın	Sevk Etmeme
25	9/5	21. Yasama Dönemi	Metin Bostancıoğlu	Sevk Etmeme
26	9/8	24. Yasama Dönemi	Muammer Güler ve diğerleri ¹²³⁶	Sevk Etmeme

¹²³⁶ Ekonomi Eski Bakanı Mehmet Zafer Çağlayan, Avrupa Birliği Eski Bakanı Egemen Bağış, Çevre ve Şehircilik Bakanı Erdoğan Bayraktar

**EK-17: Yüce Divan’a Sevk ile Sonuçlanan Meclis Soruşturmaları Listesi
(1982-2017)**

Sıra	Esas No	Yasama Dönemi	Hakkında	Sonuç
1	9/328	17.Yasama Dönemi	İsmail Özdağlar	Sevk
2	9/1	19. Yasama Dönemi	Sefa Giray ve Cengiz Altinkaya vd ¹²³⁷	Sevk
3	9/3	22. Yasama Dönemi	Hüsamettin Özkan ve Recep Önal	Sevk
4	9/4 ¹²³⁸ ve 9/7	22. Yasama Dönemi	Cumhur Ersümer ve Zeki Çakan	Sevk
5	9/5 ¹²³⁹ ve 9/6	22. Yasama Dönemi	Mesut Yılmaz ve Güneş Taner	Sevk
6	9/8	22. Yasama Dönemi	Koray Aydın	Sevk
7	9/9	22. Yasama Dönemi	Yaşar Topçu	Sevk

¹²³⁷ Yıldırım Akbulut, Hüsamettin Özüç ve1989 Tarihli, 89/14657 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararına İmza atan bakanlar: Devlet eski bakanı ve başbakan yardımcısı Ali Bozer, Devlet eski bakanı Kamran İnan, Devlet eski bakanı Güneş Taner, Devlet eski bakanı Cemil Çiçek, Devlet eski Bakanı Işın Çelebi, Devlet eski bakanı Mehmet Yazar, Devlet eski Bakanı Saffet Sert, Devlet eski bakanı İsmet Özarslan, Devlet Eski bakanı Ercüment Konukman, Devlet eski bakanı İlhan Aşkın, Adalet eski bakanı Mahmut Oltan, Milli Savunma eski Bakanı İsmail Safa Giray, İçişleri eski Bakanı Abdulkadir Aksu, Dış İşleri eski bakanı Ahmet Mesut Yılmaz, Maliye ve Gümrük eski Bakanı Ekrem Pakdemirli, Milli Eğitim eski Bakanı Avni Akyol, Bayındırlık ve İskân eski Bakanı Cengiz Altinkaya, Sağlık eski bakanı Halil Şıvgın, Ulaştırma eski Bakanı Cengiz Tuncer, Tarım Orman ve Köyİşleri eski Bakanı Lütfullah Kayalar, Çalışma ve Sosyal Güvenlik eski Bakanı İmren Aykut, Sanayi ve Ticaret eski Bakanı Şükrü Yürür, Enerji ve Tabii Kaynaklar eski Bakanı Fahrettin Kurt, Kültür eski Bakanı Namık Kemal Zeybek, Turizm eski Bakanı İlhan Aküzüm

¹²³⁸ 9 Aralık 2003’de 9/4 ve 9/7 Esas numaralı Meclis soruşturmaları birleştirilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 32 Cilt, 25. s.220

¹²³⁹ 9 Aralık 2003’de 9/5 ve 9/6 esas numaralı Meclis soruşturmaları birleştirilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 32 Cilt, 25. s.26

EK-18: Öngörüşmede Önerenin Kabul Edilmesi İle Soruşturma Komisyonunun Göreve Başlaması Arasında Geçen Süreler

Sıra	Esas No	Yasama Dönemi	Öngörüşmede Kabul Tarihi	Üye Seçim Tarihi	Arada Geçen Süre
1	9/328	17.Yasama Dönemi	10.01.1985	15.01.1985	5 Gün
2	9/1	19. Yasama Dönemi	18.02.1992	28.04.1992	2 Ay 10 Gün
3	9/3	19. Yasama Dönemi	04.03.1992	28.04.1992	1 Ay 24 Gün
4	9/5	19. Yasama Dönemi	21.04.1992	26.05.1992	1 Ay 5 Gün
5	9/11	19. Yasama Dönem	01.07.1992	17.11.1992	4 Ay 16 gün
6	9/15	19. Yasama Dönem	16.03.1993	05.05.1993	1 Ay 19Gün
7	9/16	19. Yasama Dönemi	16.03.1993	05.05.1993	1 Ay 19 Gün
8	9/22	19. Yasama Dönemi	17.05.1994	22.09.1994	4 Ay 5 gün
9	9/1	20. Yasama Dönemi	24.04.1996	06.05.1996	12 gün
10	9/2	20. Yasama Dönemi	24.04.1996	06.06.1996	1 Ay 12 gün
11	9/3	20. Yasama Dönemi	09.05.1996	20.06.1996	1 Ay 11 gün
12	9/4	20. Yasama Dönemi	05.06.1996	18.07.1996	1 Ay 13 gün
13	9/6	20. Yasama Dönemi	19.06.1996	18.07.1996	1 Ay
14	9/16	20. Yasama Dönemi	16.04.1998	21.05.1998	1 Ay 5 gün
15	9/17	20. Yasama Dönemi	22.04.1998	21.05.1998	1 Ay
16	9/18	20. Yasama Dönemi	12.05.1998	18.06.1998	1 Ay 6 gün
17	9/19	20. Yasama Dönemi	12.05.1998	18.6.1998	1 Ay 6 gün
18	9/24	20. Yasama Dönemi	30.06.1998	07.10.1998	3 Ay 7 gün
19	9/27	20. Yasama Dönemi	06.10.1998	22.12.1998	2 Ay 6 gün
20	9/28	20. Yasama Dönemi	06.10.1998	18.11.1998	1 AY 12 gün
21	9/29	20. Yasama Dönemi	13.10.1998	10.12.1998	1 Ay 27 gün
22	9/31	20. Yasama Dönemi	13.10.1998	22.12.1998	2 Ay 9 gün
23	9/32	20. Yasama Dönemi	13.10.1998	10.12.1998	1 Ay 27 gün
24	9/33	20. Yasama Dönemi	20.10.1998	24.12.1998	2 Ay 4 gün
25	9/34	20. Yasama Dönemi	20.10.1998	24.12.1998	2 Ay 4 Gün
26	9/38	20. Yasama Dönemi	10.11.1998	27.01.1999	2 Ay 17 Gün

Sıra	Esas No	Yasama Dönemi	Öngörüşmede Kabul Tarihi	Üye Seçim Tarihi	Arada Geçen Süre
27	9/39	20. Yasama Dönemi	27.10.1998	27.01.1999	3 Ay
28	9/41 ve 9/40	20. Yasama Dönemi	26.11.1998	09.02.1999	2 Ay 13 gün
29	9/42	20. Yasama Dönemi	26.11.1998	09.02.1999	2 Ay 13 gün
30	9/43	20. Yasama Dönemi	26.11.1998	09.12.1999	2 Ay 13 gün
31	9/4	21. Yasama Dönemi	29.11.2001	07.12.2001	8 Gün
32	9/5	21. Yasama Dönemi	09.04.2002	25.04.2002	16 Gün
33	9/3	22. Yasama Dönemi	09.12.2003	13.01.2004	1 Ay 4 Gün
34	9/4 ¹²⁴⁰ ve 9/7	22. Yasama Dönemi	09.12.2003	14.01.2004	1 Ay 5 Gün
35	9/5 ¹²⁴¹ ve 9/6	22. Yasama Dönemi	09.12.2003	21.01.2004	1 Ay 12 Gün
36	9/8	22. Yasama Dönemi	09.12.2003	06.04.2004	3 Ay 27 Gün
37	9/9	22. Yasama Dönemi	09.12.2003	13.04.2004	4 Ay 4 gün
38	9/8	24. Yasama Dönemi	5.05.2014	08.08.2014	3 Ay 3 gün

¹²⁴⁰ 9 Aralık 2003'de 9/4 ve 9/7 Esas numaralı Meclis soruşturmaları birleştirilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 32 Cilt, 25. s.220

¹²⁴¹ 9 Aralık 2003'de 9/5 ve 9/6 esas numaralı Meclis soruşturmaları birleştirilmiştir. TBMM Tutanak Dergisi, 32 Cilt, 25. s.26

ÖZGEÇMİŞ

Hilmi Can Turan 1985 yılında Ankara’da doğdu. 2003 yılında Kalaba Anadolu Lisesi’nden mezun olan Turan, 2009 yılında Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden Mezun oldu. 2012 yılında “Türk Anayasa Yapısında Bireysel Başvuru” isimli yüksek lisans tezini tamamlayarak Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Anayasa Hukuku bilim dalından mezun oldu.

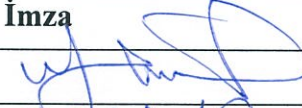
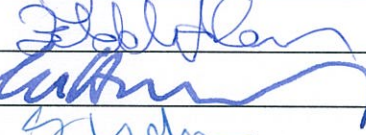
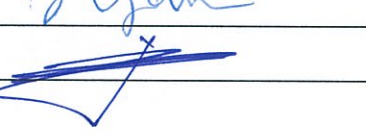
2012 yılında Galatasaray Üniversitesi Sosyol Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Doktora programına başlayan Turan 2009’dan günümüze sırasıyla Danıştay Başkanlığı, Selçuk Üniversitesi, Aksaray Üniversitesi ve Galatasaray Üniversitesi’nde çalıştı. Turan 2018 yılı itibari ile Anayasa Mahkemesi’nde çalışmaktadır.

TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : T.C. GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
Enstitü : SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Hazırlayanın Adı Soyadı : Hilmi Can TURAN
Tez Başlığı : Türk Parlamento Tarihinde Meclis Soruşturması ve Uygulamadaki Etkinliği (1982 – 2017)
Savunma Tarihi : 26/ 09 / 2018
Danışmanı : Prof. Dr. Rıdvan AKIN

JÜRİ ÜYELERİ

Unvanı, Adı Soyadı	İmza
Prof. Dr. Necmi YÜZBAŞIOĞLU	
Prof. Dr. Zehreddin ASLAN	
Prof. Dr. Rıdvan AKIN	
Prof. Dr. Sevtap YOKUŞ	
Prof. Dr. Emre ÖKTEM	

Enstitü Müdürü
Prof. Dr. M. Yaman ÖZTEK